

Vaasan yliopisto
LEVÓN-INSTITUUTTI

KARI LEINAMO — OLLI VOUTILAINEN

MAASEUTU SANOMALEHDISTÖSSÄ

Aamulehden, Helsingin Sanomien
ja Turun Sanomien maaseutukuva
vuosina 1994 ja 2015

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa selvitettiin sanomalehdistön suhtautumista maaseutuun Suomen EU-jäsenyyden aikana. Tarkasteluun valittiin maan kolme suurinta seitsemästä sanomalehteä eli Helsingin Sanomat, Aamulehti ja Turun Sanomat. Tarkastelussa olivat kaikki toukokuun 1994 ja toukokuun 2015 numerot, yhteensä 179 sanomalehteä. Mukaan otettiin kattavasti yhteiskunnallisen maaseutututkimuksen näkökulmasta keskeisimmät maaseutua koskevat uutiset ja artikkelit. Sanomalehtiaineisto jaoteltiin seitsemään vertailukelpoiseen ryhmään ja yhdistettiin taustoituksella ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen.

Tutkimuksen mukaan maaseudusta kerrottiin vuonna 1994 laajasti, innostuneesti ja myönteisesti. Maaseutu esitettiin melko romanttisessa valossa, mutta toisaalta asumisen, kylien, luonnon, matkailun ja retkeilyn ansiosta vahvana ja monipuolisena tapahtumapaikkana. Suomen tuleva jäsenyys Euroopan unionissa hallitsi maatalousuutisointia: tämä muutos tarkoitti kuitenkin myös myönteistä maaseudun yritystoiminnan mahdollisuutta. Kuntauutisoinnissa heijastuivat vielä 1980-luvun nousukauden ja 1990-luvun alun lamakauden seuraukset.

Vuonna 2015 maaseudusta kerrottiin sanomalehdissä vain vähän. Maaseutu oli muuttunut tuntemattomaksi paikaksi, josta ei ole paljon kerrottavaa. Uutisointi maaseudusta edellyttikin erikoista, poikkeuksellista tai persoonallista ihmistä, yritystä tai tapahtumaa. Lehtien näkökulma oli muuttunut aiempaa kaupunkilaisemmaksi eikä maatalous tai maaseutu herättänyt enää intohimoja. Maaseutu tarkoitti sanomalehdissä yhä enemmän kaupunkilaisten harrastus- ja vapaa-ajanviettopaikkaa. Näkökulma maaseutuun ei kuitenkaan ollut kliseisen nostalginen, vaan realistinen ja pessimistinen.

Asiasanat: maaseutu, media, sanomalehdet, 1990-luku, 2010-luku

Kannen kuva / Cover picture: Rauno Kaikkonen

Taitto / Layout: Merja Kallio, Tritonia

Osoite / Address: Vaasan yliopisto, Levón-instituutti / University of Vaasa, Levón Institute

PL 700 / P.O. Box 700

65101 Vaasa, Finland

Vaasan yliopisto. Levón-instituutin julkaisuja 142. Vaasa 2017.

ISBN 978-952-476-754-5 (painettu)

ISBN 978-952-476-755-2 (verkkoaineisto)

ISSN 1457-8913 Julkaisuja / Vaasan yliopisto, Levón-instituutti (painettu)

ISSN 2341-6238 Julkaisuja / Vaasan yliopisto, Levón-instituutti (verkkoaineisto)

©Vaasan yliopisto Levón-instituutti

ESIPUHE

Suomalaisella maaseutututkimuksella on pitkät perinteet, vaikka nykyisen kaltaisen tutkimusperinne muotoutuikin vasta 1980- ja 1990-luvuilla. Tämä ajanjakso oli monitieteisen maaseutututkimuksen ja suomalaisen maaseutupolitiikan yhteistä käynnistymisen aikaa. Maaseutututkimuksessa ja -politiikassa on tämän jälkeen etsitty ennen kaikkea ratkaisuja maaseudun ongelmiin ja haettu uusia keinoja maaseudun elinkeinojen ja asumismahdollisuuksien edistämiseen. Maaseutututkimus on kytketty tiiviisti maaseudun kehittämiseen, mutta yksittäisten hankkeiden vaikutukset ovat jääneet vähäisiksi.

Maaseutututkimus voidaan ymmärtää myös maaseutua koskevaksi tutkimukseksi ilman ongelmien ja kehittämisen tietoista korostamista. Maaseudun ilmiöitä voi ja pitää tutkia myös ilman pyrkimystä maaseutupoliittiseen vaikuttamiseen. Yhteiskunnallisessa maaseutututkimuksessa keskitytään ihmisen toimintaan maaseudulla, tutkitaan maaseudun taloudellisia, kulttuurisia ja sosiaalisia rakenteita sekä maaseudun kulttuuria ja historiaa. Maaseudun muutos on tärkeä aihe tutkittavaksi ja muistiin merkittäväksi. Yhteiskunnallista maaseutututkimusta on tehty paljon etenkin Vaasan yliopiston Levón-instituutissa.

Tässä tutkimuksessa seurataan maaseudun näkyvyyttä ja ilmenemistä kolmessa laajalevikkisessä suomalaisessa sanomalehdessä vuosina 1994 ja 2015. Tarkastelun painopiste on yhteiskunnallisen maaseutututkimuksen näkökulmissa ja tapahtumien ajallisessa vertailussa. Laajan aineiston kautta paljastuu eri aihepiirien erilainen kehitys, mutta ennen kaikkea kokonaisuudessa tapahtunut suuri muutos. Tutkimus painottuu maaseudun lähihistoriaan ja sen aineistona on käytetty sanomalehti uutisia ja artikkeleita. Työn toteutustapa on maaseutututkimuksessa harvoin käytetty, joten tutkimustulokset kertovat uudella ja tuoreella tavalla maaseudun viimeaikaisesta kehityksestä.

Tutkimuksen rahoitti Keskitien Tukisäätiö. Työn laati FM Kari Leinamo ja hankkeen vastuullisena johtajana toimi professori Hannu Katajamäki. Tutkimuksen kirjallisen taustamateriaalin keräämisessä ja kirjoittamisessa avusti FT Olli Vuottilainen. Tutkimuksen taittoi ammattitaidolla julkaisusihteeri Merja Kallio. Kiitos kaikille tutkimuksen tekoon osallistuneille.

Vaasassa kesällä 2017

Pekka Peura

Levón-instituutin johtaja

Sisältö

ESIPUHE	III
1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA MENETELMÄT	3
2.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tarkoitus	3
2.2 Tutkimuksen aineisto ja raportin rakenne	5
3 TUTKIMUKSEN TAUSTA	8
3.1 Maaseudun käsite	8
3.2 Mielikuvien maaseutu	11
3.3 Maaseutu mediassa	17
4 MAASEUTU 1980-LUVULTA NYKYPÄIVÄÄN	21
4.1 Kohti Suomen EU-jäsenyyttä	21
4.2 Suomalainen maaseutu vuonna 2015	26
5 UUTISET TAUSTOINEEN	30
5.1 Maaseudun arki	30
5.1.1 Maaseudun elämää ja ihmisiä	30
5.1.2 Maaseudun uudet elinkeinot	37
5.1.3 Aktiivista toimintaa maaseudulla	43
5.2 Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus	48
5.3 Maaseutu osana yhteiskuntaa	54
5.3.1 Hallinnolliset uudistukset maaseudun näkökulmasta	54
5.3.2 Maaseudun palvelut ja työpaikat	60
5.3.3 Maaseudun yhteydet	65
5.3.4 Maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu	69
5.4 Kunnat	76
5.4.1 Kuntaliitokset	76
5.4.2 Kuntapalvelujen arki	81
5.4.3 Rakentaminen ja kaavoitus	88
5.5 Matkailu	95
5.5.1 Matkailu elinkeinona	95
5.5.2 Kulttuurimatkailua maaseudulla	100
5.5.3 Luontomatkailua	106
5.6 Maatalous	111
5.6.1 Maatalouden arkea	111
5.6.2 Maatalouden rakennemuutos	115
5.6.3 Ruokakeskustelu	128
5.7 Ympäristö, maisema ja luonnonvarat	133
5.7.1 Luonnon- ja ympäristönsuojelua	133
5.7.2 Maisemakysymyksiä	139
5.7.3 Biotalous ja energia	144

6	YHTEENVETO JA POHDINTA	151
6.1	Maaseutu sanomalehdistössä aihepiireittäin	151
6.2	Maaseutu sanomalehdistössä vuosittain	155
6.3	Pohdinta.....	159
	LÄHTEET.....	163

1 JOHDANTO

Maaseudun tulevaisuudennäkymät olivat aluepoliittisten toimenpiteiden ja kylätoiminnan alkamisen seurauksena 1980-luvulla selvästi aiempaa valoisammat. Maatalouden vaikea ylituotantotilanne edellytti tosin tuotannon jatkuvaa supistamista, jolloin toimenpiteet muuttuivat samalla yhä monimutkaisemmiksi. Maatalouspolitiikan arvostelu ja erityisesti keskustelu ruoan hinnasta kiihtyi 1980-luvun puolivälin jälkeen: tuotannon rajoittamista, maataloustulojärjestelmän uudistamista ja vientituen vähentämistä vaadittiin yhä voimakkaammin. Kuluksen sekä investointien nopea kasvu päättyi 1980- ja 1990-luvun vaihteessa lamakauteen.

Vaikea taloudellinen tilanne ja alkanut vastakkainasettelu Euroopan yhdentymisen kannattajien ja vastustajien välillä aiheutti maaseudun asukkaissa kasvavaa huolta tulevaisuudesta. Koska ruoan hintaa pidettiin liian korkeana, jatkui maatalouden ja vähittäiskaupan arvostelu yksittäisiä katovuosia lukuun ottamatta kiivaana. Valtiontalouteen ja kansainvälisen kaupan vapauttamiseen liittyvien paineiden takia maatalouden ylituotannosta haluttiin päästä eroon muutamassa vuodessa. Myös keskustelu Suomen EY-jäsenyydestä liittyi 1990-luvun alusta lähtien pitkälti maatalouteen. Maanviljelijät kokivat joutuneensa syntipukeiksi kaikkiin yhteiskunnan vaikeuksiin ja he suhtautuivatkin liittymiseen pääosin hyvin kielteisesti.

Kansanäänestyksessä syksyllä 1994 suomalaisista 57 % kannatti ja 43 % vastusti Suomen EU-jäsenyyttä. Tavoitteet maatalouden pitkistä siirtymäajoista eivät toteutuneet ja liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1995 otettiin maaseudulla vastaan varsin epävarmoissa ja odottavissa tunnelmissa. Jäsenyyden myötä maataloustuotannon rajoittamisesta voitiin luopua, mutta toisaalta maatalous sopeutettiin EU:n yhteisen politiikan mukaiseksi. Tämä tarkoitti tuottajahintojen alenemista, tiukkaa byrokratiaa ja valvontaa sekä jatkuvaa epävarmuutta tulevista maatalouspoliittisista linjauksista. Toimintaympäristö muuttui paljon ja tukien osuus maatalouden tulonmuodostuksesta nousi huomattavan korkeaksi.

Kaksikymmentä jäsenyysvuotta Euroopan unionissa ovat merkinneet Suomessa maataloustuotannon keskittymistä yhä harvemmille tiloille ja erityisesti kotieläintilojen määrä on vähentynyt voimakkaasti. Maatilojen keskimääräinen peltopinta-ala on puolestaan kasvanut. Pohdinta puhtaiden suomalaisten elintarvikkeiden viennistä Keski-Eurooppaan on vaihtunut yksittäisten suurtilojen kamppailuun toimeentulostaan. Toisaalta ympäristöasioihin sekä elintarvikkei-

den turvallisuuteen ja alkuperään liittyvät kysymykset ovat tulleet aiempaa vahvemmin esiin.

Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana koko maaseutu on muuttunut. Alueellisesti maaseutu on jakautunut yhä selvemmin menestyjiin ja häviäjiin. Suurten kaupunkien läheisyydessä sijaitsevilla maaseutualueilla väkiluku on kasvanut kaiken aikaa, kun taas ennen kaikkea harvaan asutulla maaseudulla kärsitään väestökadosta. Asukkaiden ikääntyminen, työpaikkojen vähentyminen, pitkät etäisyydet ja palvelujen puuttuminen ovat hankaloittaneet näiden alueiden elinvoimaisuutta. Osa maaseudusta onkin muuttunut vapaa-ajanviettoympäristöksi: kesämökkien määrä on kasvanut viimeisen 20 vuoden aikana lähes viidenneksellä.

Maaseutupolitiikassa on viime vuosikymmeninä pyritty eri tavoin lisäämään maaseudun elinmahdollisuuksia ja parantamaan sen asemaa asuin- ja työpaikka- ja koskevassa kilpailussa. Maaseutua on kehitetty matkailun, luonnontuotteiden, etätyön, elintarvikkeiden pienimuotoisen jatkojalostuksen, puun jatkojalostuksen, kulttuurin ja maiseman tuotteistamisen sekä maaseutuasumisen markkinoinnin kautta. Tässä työssä ovat olleet mukana niin viranomaiset, maaseudun kehittäjät kuin paikalliset asukkaatkin. Maaseudun muutos on jatkunut kuitenkin nopeana ja päätöksenteko on varsinkin kylä- ja kuntatasolla usein etääntynyt pois paikallistasolta.

2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA MENETELMÄT

2.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata sanomalehdistön suhtautumista maaseutuun Suomen EU-jäsenyyden aikana. Tutkimuksessa selvitetään, miten maaseudusta uutisoitiin ennen Suomen EU-jäsenyyden toteutumista ja toisaalta noin parikymmentä vuotta myöhemmin. Tutkimuksen painopiste on nimenomaan pitkän aikavälin tarkastelussa ja tutkimusajankohtien vertailussa. Ensimmäiseksi ajankohdaksi valittiin toukokuu 1994, jolloin neuvottelut Suomen mahdollisesta EU-jäsenyydestä olivat jo pitkällä ja Suomessa kiisteltiin enää maatalouden kansallisen tuen laajuudesta. Toiseksi ajankohdaksi valittiin toukokuu 2015, jolloin maaseudun tilanne oli vakiintunut ja Suomen EU-jäsenyys oli jo arkipäiväinen asia.

Tutkimus toteutetaan historiallisena lehdistötutkimuksena eli tutkimusongelmaa käsitellään ajallisessa järjestyksessä. Pääasiallisena tutkimustapana käytetään historialliskvalitatiivista menetelmää, joka kuuluu käytetyimpiin lehdistötutkimuksen työkaluihin. Käytännössä tämä tarkoittaa suorasanaisen kertomuksen laatimista tutkimusteemasta. Tutkimuksessa ei selvitetä tai analysoida lauseiden tai sanojen merkityssisältöä yksityiskohtaisesti, vaan luodaan kokonaiskuva tarkastelun kohteena olevasta ajanjaksosta ja tutkimuskysymyksistä valittuun aineistoon tukeutuen. Tutkimuksen punaisena lankana on pyrkimys selvittää, miten maaseutuun liittyvä uutisointi eli sisältö, painopisteet ja asennoituminen sanomalehdissä on muuttunut viimeisen runsaan 20 vuoden aikana.

Maaseudun viime vuosikymmenten murrosvaihetta ei ole juurikaan tutkittu. Suomen EU-jäsenyyteen ja mediaan liittyneissä tutkimuksissa on selvitetty esimerkiksi kansanäänestystä edeltäneen journalismin myönteisyyden taustaa, jäsenyyshakuprosessin aikana annettujen mielikuvien luonnetta ja vaikutuspyrkimyksiä sekä yleisen sanomalehtikeskustelun määrää ja luonnetta. Lähihistorian vaiheista myös lama-ajan ilmenemistä mediassa on tutkittu tarkasti. Maaseudun asukkaiden tuntoja kerättiin talteen 1990-luvulla erilaisissa kirjoituskilpailuissa, mutta tavallisesti vastaajina olivat maanviljelijät eivätkä kaikki maaseudun asukkaat.

Maaseudun toimintaympäristön muutosta viime vuosikymmeninä ja tähän kehitykseen liittyviä tekijöitä selvitetään tässä tutkimuksessa luonnollisesti käyttämällä kyseiseen aikaan liittyvää materiaalia. Tarkastelemalla sanomalehtien

asennoitumista maaseutuun halutaan käyty yhteiskunnallinen keskustelu myös dokumentoida. Samalla voidaan arvioida ajankohdan ilmapiiriä, arvomaailmaa sekä sanomalehtien roolia yleisten mielipiteiden heijastajana ja muokkaajana. Maaseudun muutoksesta nousevat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. ***Miten maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus tulee uutisoinnissa esiin?*** Maaseutua ja kaupunkia on pidetty toistensa vastaakohtina, mutta etenkin maaseutupolitiikassa pyrkimyksenä on ollut yhteistyön lisääminen ja yhteisymmärryksen löytäminen. Maaseudulla asuu edelleen merkittävä osa suomalaisista, mutta vapaa-ajan asukkaiden ja lyhyitä aikoja viettävien vierailijoiden kautta maaseudun rooli on vakiutuista asutusta suurempi. Kertooko media maaseudun tapahtumista sen väestöosuuden edellyttämällä tavalla? Yleistä mielikuvaa maaseudusta on myös moitittu vanhentuneeksi ja romanttiseksi. On tärkeää selvittää, viestitäänkö sanomalehdissä maaseudusta neutraalisti vai tietoisesti jotakin näkökulmaa painottaen.
2. ***Miten sanomalehdet ovat suhtautuneet EU-jäsenyyden aikana maaseutuun?*** Maaseutu haluttiin 1980- ja 1990-luvuilla leimata takapajulaksi, jonka vastakohtana eurohenkinen kulttuuri edusti kansainvälisyyttä ja tulevaisuutta. Erityisen voimakkaasti maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu tuli esiin keskustelussa Suomen EU-jäsenyydestä. Syytökset maanviljelijöiden vähäisestä työmäärästä, suurista tukiaisista sekä uusista autoista ja traktoreista koettiin hyökkäyksenä maaseudun elämänarvoja vastaan. Leimattiinko maatalous ja muu maaseudulla tapahtuva yrittäminen EU-jäsenyyden valmisteluvaiheessa yksiselitteisen kielteisesti? Onko arvio maatalousyrittäjien arvostuksen palaamisesta oikea ja näkykö se lehdistössä?
3. ***Saavatko maaseudun arvot sanomalehdissä ymmärrystä?*** Maaseudun ja kaupungin arvomaailma on nähty yhtenäiskulttuurista huolimatta toisistaan poikkeavana. Maaseutuun on yhdistetty perinteikkyyttä ja jatkuvuutta, mutta samalla myös vanhoillisuutta ja muutosvastarintaa. Toimittajilla on mahdollisuus juttuja tehdessään tuoda oma näkemyksensä tietoisesti tai tietämättään esiin. Mitkä asiat maaseudusta kirjoitettaessa ovat tärkeitä? Miten maaseudun erityispiirteet ja maaseudun asukkaille tärkeät asiat, kuten luonto, palvelujen saavutettavuus ja toimiva arki, tuodaan uutisoinnissa esiin? Maaseutupolitiikan näkemykset elävästä maaseudusta eivät välttämättä vastaa sanomalehtien painopisteitä ja arvomaailmaa, jos asioita seurataan kaupunkien näkökulmasta.

4. Miten sanomalehdet suhtautuvat maaseutukulttuuriin? Maaseutukulttuuri yhdistetään tavallisesti perinteiseen elämäntapaan, mutta kaupungistumisen myötä maaseudun jokapäiväinen arkielämä on saatettu muuttaa esimerkiksi matkailussa hyödynnettäväksi kulutuksen kohteeksi. Toisaalta maaseutukulttuuri on paikallistasolla ilmennyt aina myös sosiaalisena vuorovaikutuksena ja omaehtoisena harrastustoimintana. Aktiivista kylätoimintaa on pidetty maaseudun vahvuutena ja elävää maaseutua on pidetty tavoiteltavana asiana. Samanaikaisesti maaseutu on myös monipuolistunut, kun taajamissa työssäkäynti ja kesäasutus ovat lisänneet maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta. Toisaalta mediaa on moitittu siitä, että se nostaa esiin ainoastaan poikkeuksellisia henkilöitä, erikoisia toimeentulomuotoja tai hullunkurisia tapahtumia.

2.2 Tutkimuksen aineisto ja raportin rakenne

Tarkasteluun valittiin maan kolme suurinta seitsemänä päivänä viikossa ilmestyvää sanomalehteä eli *Helsingin Sanomat* (vuoden 2016 levikki 252 000), *Aamulehti* (98 000) ja *Turun Sanomat* (78 000). Tarkastelun laaja-alaisuuden takia tutkimuksessa ei keskitytty tiettyihin erillisteemoihin, kuten pääkirjoituksiin, vaan aineistoa käsiteltiin kokonaisuutena uutisartikkeleineen, kolumneineen, mielipidekirjoituksineen ja pilapiirroksineen. Aihepiiriä rajattiin kuitenkin siten, että mukaan otettiin nimenomaan sellainen aineisto, joka sisälsi yhteiskunnallisen maaseutututkimuksen teemoja.

Käytännössä tutkimusaineisto kerättiin Tampereen yliopiston kirjaston sanomalehtiarkistosta lukemalla kaikki toukokuun 1994 ja toukokuun 2015 Helsingin Sanomien (lyhenteenä HS), Aamulehden (AL) ja Turun Sanomien (TS) numerot. Maaseutuun liittyvä aineisto valokuvattiin ja kirjattiin muistiin. Aineistoa täydennettiin Kansalliskirjastossa lukemalla sanomalehtiarkistosta puuttuneet vuoden 2015 lehdet mikrofilmeiltä. Vuonna 1994 mikään kolmesta lehdestä ei ilmestynyt 2.5. eikä 13.5. Vuonna 2015 Helsingin Sanomat ei ilmestynyt paperilehtenä 15.5. Vuoden 1994 aineisto sisälsi näin ollen 87 sanomalehteä ja vuoden 2015 aineisto 92 sanomalehteä. Aineiston kokonaismäärä oli siten 179 sanomalehteä.

Otsikkotason ryhmittelyllä saatiin kokoon perusaineisto, josta maaseudun ja yhteiskunnan välistä yhteyttä korostavalla rajauksella muodostettiin lopullinen käytetty sanomalehtiaineisto. Aineiston rajauksessa jäivät tässä vaiheessa pois ne artikkelit, joissa maaseutu oli pelkkä uutisen tapahtumapaikka ilman yhteiskunnallista ulottuvuutta. Tällaisia olivat esimerkiksi onnettomuus uutiset sekä luontoon liittyvät artikkelit, joiden pääpaino ei ollut ihmisen toiminnassa. Pois jäivät

myös kuntiin ja elinkeinoihin liittyvät uutiset, joissa kyse oli arkipäivän toiminnasta tai yleisestä historiasta sekä maatalouspolitiikan uutiset, joissa maaseutu tai maatalous oli mukana ainoastaan sivuroolissa. Rajauksesta huolimatta aineisto muodostui hyvin laajaksi.

Työn kuluessa tutkimuksen ajallista ulottuvuutta ja tutkimuskysymyksiä tarkennettiin ja muokattiin kerätyn aineiston pohjalta. Tutkimusaineiston laajuuden takia usean poikkileikkausajankohdan käyttäminen ei ollut mahdollista eikä tarpeellistakaan. Tarkastelu rajattiin näin ollen kahteen ajankohtaan eli toukokuuhun 1994 ja toukokuuhun 2015. Tällä ratkaisulla vältettiin aineiston paisuminen hallitsemattomaksi massaksi, mutta saatiin kuitenkin riittävän laaja aineisto vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Mukaan otettiin kattavasti kaikki keskeisimmät maaseutua koskevat uutiset ja artikkelit.

Työn kuluessa selvitettiin myös mahdollisuutta ottaa mukaan lisäksi muita lehtiä, mutta pelkästään kolmen sanomalehden maaseutua koskeva aineisto osoitautui riittävän suureksi. Lehtien lukumäärän lisääminen ei ollut aineistonhallinnan kannalta mahdollista eikä järkevää. Levikiltään suurista sanomalehdistä Maaseudun Tulevaisuus keskittyi aiemmin maatalouden uutisiin, mutta lehden sisältö on monipuolistunut viimeisten parinkymmenen vuoden aikana huomattavasti. Levikiltään pienemmät maakuntalehdet edustavat puolestaan omaa maakuntaansa ja paikallisen uutisaineiston määrää saattoi esimerkiksi 1990-luvulla olla niin mittava, että sanomalehdet olivat sisällöltään lähellä paikallislehtiä. Ilta- ja viikotilehdillä on paljon valtakunnallista aineistoa, mutta niiden sisältö poikkeaa puolestaan viihteellisyydessään ja keveydessään muista sanomalehdistä.

Tässä tutkimuksessa koottu sanomalehtiaineisto ryhmiteltiin eri teemoihin ja näistä muodostettiin aluksi 15 ryhmää. Aineiston käsittelyn edetessä ryhmien määrä supistui lopulta seitsemään: 1) maaseudun arki, 2) kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus, 3) maaseutu osana yhteiskuntaa, 4) kunnat, 5) matkailu, 6) maatalous ja 7) ympäristö, maisema ja luonnonvarat. Eri ryhmiin kerättiin aihepiiriin mukaisesti samankaltaiset uutiset maaseudun yhteiskunnallista tilannetta silmällä pitäen. Artikkelit analysoitiin ja jaoteltiin siten, että vuoden 1994 ja vuoden 2015 aineistot olivat aiheen käsittelyn kannalta keskenään vertailukelpoisia.

Tässä raportissa aihepiiriä lähestytään ensin yleisestä näkökulmasta. Tutkimuksen taustaksi luodaan kokonaiskuva maaseutu-käsitteestä, maaseutuun liitetyistä mielikuvista sekä tutustutaan maaseudun ja median suhteeseen. Tämän jälkeen käydään läpi maaseutuun liittyviä käännekohtia ja maaseudun kehitystä ja nykytilaa. Varsinaisessa tutkimusosuudessa uutiset esitellään kursivilla tiiviinä kertomuksina, joita taustoitetaan yleisen yhteiskunnallisen tilanteen kuvauksella. Eri ryhmät jaetaan tarvittaessa alateemoihin siten, että ensimmäisenä käsitellään

vuoden 1994 uutiset taustoineen ja toisena vuoden 2015 uutiset taustoineen. Jokainen alateema päättyy väliyhteenvedoon, jossa analysoidaan sanomalehtien uutisoinnissa tapahtunutta muutosta. Työn lopuksi aineisto kootaan kokoavassa tarkastelussa yhteen aihepiireittäin ja vuosittain sekä tehdään johtopäätökset aineistosta.

3 TUTKIMUKSEN TAUSTA

3.1 Maaseudun käsite

Maaseudun varhaista määrittelyä

Maaseutu määriteltiin 1980-luvun alkuun saakka ensisijaisesti kuntajaotuksen perusteella. Tilastotuotannon ja alueellisen kehityksen seuraamisen tarkentamiseksi sekä maaseutu-ajattelun hallinnolliseksi vahventamiseksi määrittelyä haluttiin tarkentaa. Maaseudun kehittämistoimikunnan näkemyksen mukaan haja-asutusalueet ja pienet taajamat liittyivät maaseudun kehittämisen ja ongelmien ratkaisemisen kannalta toisiinsa. Maaseuduksi määriteltiin näin ollen tilastotuotannossa haja-asutusalueet ja alle 500 asukkaan taajamat. Rajauksesta ei haluttu kuitenkaan tehdä tiukkaa, vaan alueiden erilaisuus haluttiin ottaa kehittämistyössä huomioon. (Komiteanmietintö 1983: 130–136.)

Tehty määritelmä oli myös maaseudun kehittämisen tavoitteista annetun valtioneuvoston periaatepäätöksen lähtökohtana. Periaatepäätöksen taustamuistiossa maaseutu jaettiin väestönkehityksen, liikennesijainnin, palvelutason sekä maa- ja metsätalouden tulevaisuudennäkymien lähtökohdista taajamien läheiseen maaseutuun, kyläkeskuksiin, syrjäiseen maaseutuun ja saaristoon. (Valtioneuvoston periaatepäätös... 1987: 2–3.) Sisäasiainministeriön tilaamassa tutkimuksessa hyvinvoinnin alueellisista eroista Suomessa maaseudun kunnat jaoteltiin puolestaan elinkeinorakenteen, palvelurakenteen ja pendelöinnin laajuuden perusteella maaseutukeskuksiin, maaseudun teollistuneisiin kuntiin, maaseudun pendelikuntiin ja alkutuotantokuntiin (Alueelliset hyvinvointierot 1988: 12–19).

Hautamäki ja Iisakkala (1990: 53–54) sovelsivat tyypittelyä nimeten maaseutukeskukset palvelukeskuksiksi ja erottaen alkutuotantokunnista omavaraiset maaseutukunnat. Maaseudun kehittämissuunnitelmassa vuonna 1991 maaseutu jaettiin puolestaan kolmeen osaan: kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja syrjäiseen maaseutuun. Maaseudun kolmijako perustui alueiden elinmahdollisuuksiin eli alkutuotannon edellytyksiin, palkkatyön tarjontaan sekä keskusetaisyteen. (Maaseudun kehittämissuunnitelma 1991: 21.)

Maaseudun kolmijakoa suositeltiin käytettäväksi etenkin maakuntien sisäisessä kunta- ja kylätyypittelyssä (Uusitalo 1994: 21). Keräsen ym. (1993: 21–23) vastaavassa tyypittelyssä taustamuuttujajoukko oli laajempi sisältäen myös asukas-

tiheyteen, väestörakenteeseen ja elinkeinorakenteen monipuolisuuteen liittyviä tekijöitä. Kuntajaotukseen perustuva maaseudun kolmijako vakiintui maaseutupolitiikan työkaluksi ja tyypittelyä päivitettiin vuosina 2000 ja 2006. Muuttujavalintoja uudistettiin, mutta maaseututyyppeiden määrittelyssä ei tapahtunut merkittäviä muutoksia. (Malinen ym. 2006: 11–12.)

Maaseudun määrittelyn ongelmia

Maaseudulla ei ole yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää ja suomen kielen sanakirjoissakin maaseutu määritellään kaupungin vastakohdaksi (Lüthje 2005: 43). Erilaiset maaseutumääritelmät riippuvat keskeisesti siitä, millainen näkökulma määrittäjällä on maaseutuun (Valtakari 1999: 73). Maaseudun määrittelyn tarve on jopa kyseenalaistettu, sillä käsitteellä voi olla eri yhteyksissä erilaisia sisältöjä valitusta tarkastelunäkökulmasta riippuen (Rannikko 1989: 103). Maantieteessä maaseutu on rajattu lähinnä hallinnollisten, toiminnallisten tai rakenteellisten tunnusmerkkien mukaan (Alarinta 1993: 21). Kuntapohjainen jaottelu havaittiin jo varhain ongelmalliseksi, sillä erottelu maalaiskuntiin ja kaupunkeihin ei välttämättä kerro alueen todellisesta luonteesta riittävästi (Praski & Katajamäki 1990: 11).

Maaseutu muuttui vuosikymmenten kuluessa yhä monimuotoisemmaksi. Maaseudun luonne tuotantopaikkana väheni ja maaseutu muuttui kulutuksen paikaksi. Maatalouspolitiikasta siirryttiin hyvinvointivaltion rakentamisen ja kunnallisen elinkeinopolitiikan kautta maaseutupolitiikkaan ja maaseudun kehittämiseen. Elinkeinomaaseudusta tuli asumismaaseutua, josta käydään kaupungissa töissä, ollaan eläkkeellä tai vietetään ainoastaan vapaa-aikaa. Kaupungistuneet suomalaiset hakevat maaseudulta kansallista identiteettiä ja kulttuurisia arvoja, mutta kaikilla ei ole enää maaseudulle juurikaan yhteyksiä. Heille maaseutu tarkoittaa enää lähinnä maisemaa. (Oksa & Rannikko 1995: 2–4.)

Maaseudun kehittäjien mielestä monetkaan maaseutupolitiikan toimenpiteet eivät edellyttäneet maaseudun tiukkaa määrittelyä tai rajaamista, sillä kyse ei ollut sijainnista vaan omaehtoiseen toimintaan pystyvistä kehittäjäyhteisöistä (Henttinen 2009: 19). Täysin vastakkaisen näkemyksen mukaan maaseudun määrittelytapa vaikuttaa ratkaisevasti maaseudun kehittämisen edistämistapoihin. Kuntapohjaisella maaseudun määrittelyllä ei pysty saamaan oikeaa kuvaa maaseudun yhteiskunnallisesta merkityksestä, alueellisesta erilaistuneisuudesta kuntien sisällä eikä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksestaan. (Rosenqvist 1996: 71–74.)

Rosenqvist (1996: 71; 2002: 3) painotti maaseudun ja kaupungin toiminnallisen yhteyden huomioon ottamista käsitteitä määriteltäessä. Maaseutu olisi määriteltävä alueellisesti rajatuksi kohteeksi, jotta se toimisi samanaikaisesti sekä areaalisten elinkeinojen sijaintipaikkana että kaupunkilaisten kulutuksen kohteena. Paras ratkaisu olisi määritellä maaseutu taajamapohjaisesti maaseudun luonne keskusten ulkopuolisena jakojäännöksenä hyväksyen, mutta selvästi aiempaa tarkemmin ja syvällisemmin. (Rosenqvist 1996: 72–75.)

Maaseudun uudet määritelmät

Euroopan unionin ohjelmallisen kehittämisen lähtökohtien mukaisessa määrittelyssä maaseutua tarkasteltiin aluetasolla, jolloin maaseutumaisten piirteiden perusteella maaseuduksi luettiin kaikki alle 30 000 asukkaan kunnat ja kaupungit. Tätä rajausta kutsuttiin avaraksi maaseutukäsitteeksi erotuksena vanhasta haja-asutusalueet ja alle 500 asukkaan taajamat sisältävästä suppeasta maaseudusta. (Toimiva maaseutu 1996: 22). Tilastokeskuksen ryhmittelyssä maaseutumaisiksi kunniksi luokiteltiin puolestaan ne kunnat, joiden väestöstä alle 60 prosenttia asui taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku oli alle 15 000, sekä kunnat, joiden väestöstä 60–89 prosenttia asui taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku oli alle 4 000. (Ihmisten maaseutu... 2000: 16.)

Eurooppalainen ajattelutapa, jonka mukaan myös monet suomalaiset kaupungit ovat maaseutua, oli 1990-luvulla voimistuneeseen kaupunkipolitiikan aluekeskuskäsitykseen verrattuna parempi vaihtoehto maaseudun kehittämisen kannalta (Henttinen 2009: 17.) Maaseutupolitiikassa otettiin käyttöön kaikki kolme maaseutukäsitettä, jotta päätöksentekoon saatiin kansallisesti todenmukainen ja EU-yhteisissä vertailukelpoinen tieto. Maaseutu-kaupunki -ulottuvuuden haluttiin joustavan eri käyttötarkoitusten mukaan. Erikseen linjattiin eurooppalaisen aluemäärityksen soveltuvan Suomeen, sillä näin määriteltynä saadaan oikea kuva yhdyskuntarakenteesta, väestön elinoloista ja keinoista vaikuttaa tasapainottavasti alueelliseen kehitykseen. (Ihmisten maaseutu... 2000: 16–17.)

Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa vuosille 2005–2008 korostettiin maaseudun moninaisuutta vapaa-ajan asukkaineen ja taajamassa työssäkäyvine asukkaineen. Toisaalta maaseudun ja kaupungin välisten eroavaisuuksien todettiin vähentyneen eikä eri alueita voinut enää erotella elämäntapojen, kulttuurin tai ammatin perusteella. Maaseutu määriteltiin kokonaisuohjelmassa kaupunkien kanssa vuorovaikutuksessa olevaksi, kansallisiin ja kansainvälisiin kehityskuluihin kytkeytyväksi, monimuotoiseksi, osaavien ja tahtovien ihmisten sekä luonnon muodostamaksi haja-, kylä- ja pikkukaupunkiasumisen ja yhä useampien ammattien yhteisöksi. (Elinvoimainen maaseutu... 2004: 25–26.)

Valtioneuvoston maaseutupoliittisessa selonteossa eduskunnalle vuonna 2009 painotettiin maaseudun tarjoamia aineellisia ja aineettomia voimavaroja. Puhdas vesi, ruoantuotanto ja uusiutuvan energian muodot sekä mahdollisuus elämänrytmin hidastamiseen laadukkaassa asuinympäristössä nostettiin kilpailutekijöiksi ja maaseudun vahvuuksiksi. Selontekoon kirjatussa visiossa korostettiin nimenomaan tilan, ympäristön, väljän asutuksen, yhteisöllisyyden ja paikallisten ratkaisujen mahdollisuuksia hyvinvoinnin lähteenä ja kestäväen kehityksen perustana. Maaseudun haluttiin olevan monimuotoinen ja arvostettu osa suomalaista yhteiskuntaa. (Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi 2009: 10–11.)

Kuntarajoihin perustunut maaseudun kolmijako tuli 2000-luvun kuntaliitosten myötä entistä epätarkemmaksi, sillä saman kunnan alueella oli yhä varmemmin sekä kaupunkimaisia että maaseutumaisia alueita. Vuonna 2013 julkistettu uusi kaupunki-maaseutu -luokitus rakennettiin paikkatietomenetelmän avulla väestö-, työvoima-, työmatka- ja rakennustietoja sekä tieverkko- ja maankäyttöaineistoja käyttäen. Aiemman kuntapohjaisen kolmijaon sijaan maa jaettiin nyt seitsemään luokkaan kuitenkin siten, että harvaan asuttu maaseutu, ydinmaaseutu ja kaupungin läheinen maaseutu säilyivät edelleen. Näiden lisäksi omaksi luokaksi erotettiin maaseudun palvelukeskukset sekä sisempi kaupunkialue, ulompi kaupunkialue ja kaupungin kehysalue. Luokitus toimii parhaiten laajempien kokonaisuuksien tarkastelussa. (Helminen ym. 2014: 7–17.)

3.2 Mielikuvien maaseutu

Varhaisia näkemyksiä maaseudusta

Asenteet maaseutua kohtaan jakaantuivat Suomen EU-jäsenyyden toteutumisen jälkeen kahtia. Elinkeinoelämän valtuuskunnan kyselyssä suurten kaupunkien asukkaat ja Euroopan unionin jäsenyyttä kannattaneet torjuivat sekä vahvat tukitoimet maatalous- ja aluepolitiikkaan että maaseudun kehittämisen. Osa väestöstä piti maaseudusta huolehtimista puolestaan oikeana ratkaisuna. (Epävarmuuden aika 1995: 42, 44–45, 58–59.) Myös paria vuotta myöhemmin EU-jäsenyyden hyödyistä maatalouden ja maaseudun selviytymisessä oltiin edelleen kahta mieltä. Haja-asutusalueiden ihmiset kokivat maaseudun unohdetuksi, kun taas suurten kaupunkien asukkaat vastustivat tukipolitiikkaa. (Menestyksen eväät 1997: 23–27.)

Maaseudun elinkelpoisuuden turvaamiseen, yrittämisen mahdollisuuksiin ja maaseudun kulttuuriympäristön säilyttämisen tärkeyteen suhtauduttiin sinänsä hyvin myönteisesti, vaikka kaikki eivät halunneetkaan maksaa maaseudun säily-

misestä asuttuna. Lähes 3/4 vastaajista piti maaseutua joka tapauksessa voimavarana. Tulosten perusteella keskimääräinen suomalainen määrittellään sekoitukseksi maaseutuhenkistä ajattelijaa, kaupunkiseutujen asujaa ja työntekijää sekä uuden kansainvälisen informaatioteknologian hyödyntäjää. (Menestyksen eväät 1997: 23–25.)

Nuorten ja nuorten aikuisten mielikuvat

Maaseudulla asuneet eteläpohjalaiset ja pohjoiskarjalaiset 15–26 -vuotiaat nuoret arvostivat omassa asuinympäristössään ennen kaikkea mahdollisuutta olla omissa oloissaan, ympäristön puhtautta, luonnonmukaisuutta ja turvallisuutta sekä maaseudun sopivuutta lasten kasvuympäristöksi. Myös edullinen asuminen sekä mahdollisuus kotieläimiin, metsästyksen ja kalastukseen innostivat. Maaseudun huonoina puolina nuoret pitivät työpaikkojen vähäisyyttä, pitkiä välimatkoja, hankalia kulkuyhteyksiä, vähäisiä ostos- ja huvittelumahdollisuuksia sekä toisten ihmisten asioiden liiallista seuraamista. Tyytyväisiä omaan kotipaikkakuntaansa oli joka tapauksessa 4/5 nuorista. (Paunikallio 1997: 19–27; Toivonen 2002: 17–27.)

Kun näkemyksiä kysyttiin 16–25 -vuotiailta uusmaalaisilta, pohjoiskarjalaisilta ja eteläpohjalaisilta nuorilta, pitivät sekä maaseudun että kaupunkien vastaajat maaseudun asukkaita rauhallisina, ystävällisinä, avuliaina ja uteliaina. Kaupunkilaisuuteen yhdistettiin kiireisyys ja pinnallisuus. Varsinainen ero maaseudun ja kaupungin välillä syntyi suhtautumisessa luontoon. Kaupunkilaisnuoret painottivat palvelujen läheisyyttä, kun taas maaseudun nuoret arvostivat luonnonläheistä asumista. Maaseudun säilyminen elinvoimaisena oli kaikille nuorille tärkeää. Vähiten yhteyksiä maaseudulle ja vähiten kiinnostusta maaseutuun oli uusmaalaisilla nuorilla. (Paunikallio 2002: 72–77.)

Kaupungeissa syntyneet ja asuneet, itsensä kaupunkilaisiksi tunteneet nuoret aikuiset mielsivät haastattelututkimuksessa maaseudun varsin perinteisesti viljapellojen, maalaistalojen, latojen, sorateiden ja laiduntavien lehmien kautta. Maaseudun hiljaisuuden rikkovat ainoastaan luonnon sekä maa- ja metsätalouden äänet. Tyypillinen maaseudun asukas kuvataan lähes poikkeuksetta maatalon isännäksi tai emännäksi kumisaappainen ja lippalakkeinen. Maaseudulla arvostetaan ruumiillista työtä ja omin käsin tekemistä: elämä on käytännönläheistä ja omavaraista. Ajankäytön arveltiin rytmittyvän toukotöiden ja sadonkorjuun mukaan. (Kaunisto 2000: 47–65.)

Maaseudun hyvinä puolina pidettiin tilaa ja mahdollisuutta olla omissa oloissaan sekä luonnonläheisyyttä ja puhdasta ilmaa. Maaseutua pidettiin myös hyvänä

kasvu ympäristönä lapsille. Huonoina puolina nuoret kaupunkilaisaikuiset pitivät huonoja kulkuyhteyksiä ja pitkiä etäisyyksiä sekä kaupallisten ja kulttuuripalvelujen vähäisyyttä. Maaseudun asukkaita pidettiin toisaalta välittöminä, tuttavallisina ja puheliaina, mutta toisaalta myös juoruilevina, kyräilevinä ja tuppisuina. Kaupungin kiireen vastapainona elämää maaseudulla pidettiin varsin hitaana ja leppoisana. (Kaunisto 2000: 58, 65–69.)

Maaseutua koskeneet mielikuvat eivät kuitenkaan olleet yhtenäisiä, vaan ne saattoi jakaa neljään erilaiseen ideaalityyppiin: ankeusdiskurssiin, ihannointidiskurssiin, tasapuolisuusdiskurssiin ja vaikea kuvitella -diskurssiin. Maaseutuun täysin kielteisesti suhtautuva näki maaseudun ankeana paikkana, jossa ei ole mitään hyvää. Vaaleanpunaisten silmälasien kautta katsova piti maaseutua romanttisena onnelana kauniine maisemineen ja yhteisöllisine elämäntapoineen. Maaseutua tunteva ja ymmärtävä puolestaan suhtautui asioihin tiedon ja omien kokemustensa perusteella tasapuolisesti. Neljännelle ryhmälle maaseutu on niin vieras, ettei siitä osata edes keskustella. (Kaunisto 2000: 80–92.)

Kaupunkilaisten mielikuvat

Kysyttäessä 1990-luvun alussa työikäisiltä 20–64 -vuotiailta kaupunkilaisilta ajatuksia maaseudusta ja maallemuutosta, pidettiin maaseutua hankalien kulkuyhteyksien, pitkien välimatkojen sekä vähäisten kaupallisten palveluiden ja työpaikkojen alueena. Toisaalta maaseutua pidettiin rauhallisena, puhtaana ja väljänä asuinympäristönä, jossa luonto on lähellä ja joka tarjoaa mahdollisuuden ulkona puuhasteluun. Maaseudun kielteisiä ominaisuuksia korostivat etenkin suurten kaupunkien asukkaat, kaupunkilaisiksi itsensä tunteneet ja nuorimmat vastaajat. Kyselyyn osallistuneista 49 prosenttia piti itseään ajatusmaailmaltaan ja identiteetiltään kaupunkilaisena ja 45 prosenttia sekä kaupunkilaisena että maalaisena. Maalaisten osuudeksi jäi vain kuusi prosenttia. (Haliseva-Soila 1993: 33–34, 52, 65–80.)

Maallemuuttohalukkuutta koskevien tutkimusten mukaan 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa maaseutuun suhtauduttiin myönteisesti ja halukkuutta maallemuuttoon oli kaupungeissa melko paljon. Kyse oli kuitenkin periaatteellisesta ja ehdollisesta kiinnostuksesta, jonka toteutuminen oli epävarmaa. Maaseutuasumiskiinnostuksen perusteella väestöstä löytyi niin maaseudun etusijalle asettavia, neutraalisti suhtautuvia kuin maaseudun torjuviakin. Osa vastaajista torjuikin kokonaan vaihtoehdon asua maaseudulla: suurimmillaan kielteisesti suhtautuvien osuus oli 2/5 suomalaisista. (Aho & Ilola 2004: 31–44.)

Ilomantsiin muuttaneista naisista viihtyivät parhaiten he, joilla oli realistinen kuva uudesta asuinympäristöstään ja joille luonto oli tärkeä osa elämää ja hyvinvointia. Osalle maaseutu oli osoittautunut suureksi pettymykseksi, osa ei pitänyt asuinympäristöä erityisen tärkeänä asiana. Maalaisten ja kaupunkilaisten eroavaisuuksista esiin nousi etenkin maaseudun kiireettömyys ja kaupunkielämän stressaavuus. Myös maaseutuelämän koti- ja perhekeskeisyys ihmetytti erilaisiin aktiviteetteihin tottuneita naisia. Maaseudulla on sopeuduttava toisenlaisiin käytäntöihin, harrastuksiin ja keskustelunaiheisiin. Omavaraisuutta ja itse tekemistä arvostetaan ja uusiin asioihin suhtaudutaan ennakkoluuloisesti. (Turunen 2000: 33–39.)

Kaikkien suomalaisten mielikuvat

Kysyttäessä 2000-luvun alussa 15–74 -vuotiailta suomalaisilta maaseudun elämänmenosta, ihmisistä, maisemasta sekä maaseudun kehittämisestä ja tulevaisuudesta, jakaantuivat vastaajat maalaisiin, kaupunkilaisiin ja molemmiksi itsensä kokeviin melko tasaisesti. Kaupunkilaiseksi identifioituvat (35 %) yhdistivät maaseutuun eniten nostalgisia piirteitä, mutta toisaalta he eivät tehneet useinkaan erityistä eroa maalaisten ja kaupunkilaisten välille. Maalaisiksi itsensä nimenneet (30 %) painottivat vahvimmin maaseudun hyviä ominaisuuksia. Kaksoisidentiteetin vastaajat (34 %) sijoittuivat mielikuvissaan kahden ryhmän väliin. (Rouhiainen 2002: 140–146.)

Maaseudulla asumista pidettiin turvallisena ja yhteisöllisenä, kaupunkielämää puolestaan kiireisempänä ja monipuolisempana. Maaseudulla asuvia pidettiin myös kaupunkilaisia ystävällisempinä. Mielikuvissa maaseudun ihmiset harrastivat luontoon liittyviä asioita, hiihtoa, radionkuuntelua ja kyläilyä. Maaseutumaisemaan liitettiin ennen kaikkea maa- ja metsätalouteen sekä kauneuteen ja lomaviihtoon liittyviä piirteitä. Maaseutu miellettiin idylliseksi ja romanttiseksi heinäpeltoineen, sorateineen ja punaisine tupineen. (Rouhiainen 2002: 141–144.)

Myös vuosina 2009, 2011 ja 2014 toteutetuissa maaseutubarometreissa välittyi maaseudusta kokonaisuutena myönteinen mielikuva. Myönteisimmin maaseutuun suhtautuivat itse maaseudulla asuneet, kielteisimmin kaupunkilaiset. Maaseutu koettiin tavallisimmin idylliseksi ydinmaaseuduksi, joka tarjoaa tilaa ja rauhaa, puhdasta ruokaa, yhteisöllisyyttä ja elämyksiä. Maaseutuun liitettiin luonto, aitous, hyvä elämä ja ympäristöystävällinen elämäntapa, kun taas kaupunki yhdistettiin sujuvan arkeen, kulttuuriin, erilaisuuden hyväksymiseen ja stressiin. (Horne ym. 2011: 48; Rantamäki-Lahtinen ym. 2013: 12–15, 20–21; Maaseutubarometri 2014.)

Maaseutu yhdistettiin ennen kaikkea maatalousmaisemaan, mutta myös metsäisiä erämaita, taajamia ja kirkonkylä pidettiin maaseutuna. Selvästi muita ryhmiä laajemmin maaseudun ymmärsivät käsitteenä maaseudun kanssa työskentelevät henkilöt. Vuosien 2009 ja 2011 barometreissa vastaajista viidesosa piti itseään maalaisena, 2/5 kaupunkilaisena ja samoin 2/5 sekä maalaisena että kaupunkilaisena. Vuoden 2014 kyselyssä maalaisidentiteetin koki itselleen läheisimmäksi jo lähes neljäsosa vastaajista. Puoluekannan mukaan kaupunkilaisimpia olivat vihreät ja kokoomuslaiset, kun taas keskustassa oli eniten maalaisiksi itseään tuntevia. Median edustajista maalaisiksi itsensä nimesi vain kymmenesosa vastaajista. (Maamerkit-barometri 2011a; 2011b; Rantamäki-Lahtinen ym. 2013: 10–12, 16; Maaseutubarometri 2014.)

Vastaajat toivoivat maaseudulle etätöitä, luomu- ja lähiruokaa ja vihreää taloutta. Myös yritystoiminnan ja matkailun toivottiin monipuolistuvan ja maaseudun saavutettavuuden paranevan. Arviot maaseudun merkityksestä tulevaisuudessa jakaantuivat. Vaikka maaseudun uudentyyppeihin mahdollisuuksiin uskottiin, arveltiin samanaikaisesti maaseudun autioituvan ja maatalouden tehostuvan edelleen. Vain harva vastaaja uskoi itse tekevänsä etätöitä tai asuvansa maaseudulla. (Horne ym. 2011: 22–26; Rantamäki-Lahtinen 2013: 22, 25–26; Maaseutubarometri 2014.)

Mielikuvien ristiriitaisuudet

Maallemuuttotutkimuksessa 2000-luvun alussa haastatellut kunnanjohtajat, elinkeinoasiamiehet, kunnanvaltuuston puheenjohtajat, kylätoimikuntien puheenjohtajat ja maanomistajat arvostelivat voimakkaasti vuosina 1995–2003 pääministerinä toimineen Paavo Lipposen (sd.) ja Helsingin Sanomien suhtautumista maaseutuun. Maaseudun alueellisia eroja tai maaseudun luonnetta asuinpaikkana ei tunnustettu, vaan maaseutu nähtiin yksipuolisesti kielteisessä valossa. Maaseutua pidettiin eri tavoin taantuvana ja köyhtyvänä seutuna tai se leimattiin vääristellen suurmaanviljelijöiden ja tehomaatalouden paikaksi. (Heikkinen ym. 2003: 69, 110–112.)

Myös muissa tutkimuksissa on tuotu esiin mielikuva maaseudusta rasitteena, vaikka kysyttäessä kerrotaan myönteisestä suhtautumisesta. Osa kaupunkilaisista ärsyttävät niin maatalouden tuet, vesistöjä rehevöittävät lannoitteet, vanhoja metsiä tuhoavat ja maisemaa pilaavat avohakkuut kuin ristiriitoja aiheuttava turkistarhauskin. Maalaisia pidetään tyhminä ja maaseutua kehittymättömänä. (Lüthje 2005: 48.) Siiskosen (2000: 59) arvion mukaan kaupunkilainen rakentaa kesämökillä maaseudun mielenmaiseman lapsuuden parhaista muistoista: kesästä, auringonpaisteesta, kukista, linnuista ja hiekkatiestä. Myös kansallisessa mai-

semakuvastossa mielikuva suomalaisesta maaseudusta on pysynyt perinteisenä eikä sillä ole yhteyttä nykyaikaiseen maaseutukulttuuriin (Vallius 2011: 59).

Maaseutu mainonnassa, elokuvissa ja televisiosarjoissa

Mainonnassa maaseutu yhdistetään luontoon ja erämaahan, kun taas kaupunki edustaa kulttuuria ja teollistunutta yhteiskuntaa. Koska kyse on kulttuurin vastakohtasta, tulee maaseudusta ja luonnosta vapautta, sopusointua ja kauneutta edustava paratiisinomainen kohde. Idylliseen ja rauhalliseen maaseutumaiseen yhdistetään romanttisia näkemyksiä aitoudesta ja viattomuudesta sekä luonnon arvaamatonta villiyyttäkin, joka ihmisen on syytä kesyttää. Mainonnassa maalaismaisemalla myydään niin mansikkarahkaa kuin vakuutuksiakin. (Byckling 2005: 103, 110–114.)

Mainonnassa maaseutu on yhdistetty jo kansallisen identiteetin luomisesta lähtien suomalaisuuteen ja vastaavasti kansainvälisyys liitetään kaupunkiin. Jotta mainos pystyy herättämään mielikuvia tuotteesta tai palvelusta nopeasti, käytetään apuna myyttejä, vastakkainasetteluja ja stereotypioita. Maaseutu esitetään verkkaisuuden ja viljapeltojen kautta, kun taas kaupunkia edustavat vilkkaat kadut. Kun mainonnassa maaseutu edustaa luonnollisuutta, puhtautta ja perinteitä, kuuluvat kaupunkiin ennen kaikkea trendikkyuden ja tehokkuuden kaltaiset asiat. Mainonnan perusteella tyypillinen suomalainen ei kuitenkaan asu kaupungissa eikä maaseudulla, vaan niiden rajamailla taajamissa ja lähiöissä. (Byckling 2005: 107–108, 118–120.)

Matkailumarkkinoinnissa maaseutu esitetään tavallisesti menneisyyden paikkana tai kliseisenä idyllinä, jossa ruoka on herkullista, ruoho vihreää, revontulet loistavat ja lumi narskuu. Haastattelututkimuksessa tämä lähtökohta periaatteessa hyväksyttiin, sillä vastaajat yhdistivät itsekkin maaseutuun ja maaseutumatkailuun luonnonläheisyyden, aitouden ja perinteet. Maaseutuun kuuluivat haastattelujen mielestä järvet, metsät, kotieläimet, luontoaktiviteetit, mökit, aito ruoka ja perinteet. Sen sijaan epätodelliset, ristiriitaiset ja liiallisesti kaunistellut kuvaukset ärsyttivät, jos ne eivät vastanneet lomailijoiden omia kokemuksia ja mielikuvia maaseudun nykytodellisuudesta. (Lüthje 2005: 225, 263, 270–275.)

Perinteisen maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelun on arvioitu murtuneen elokuvissa 1980-luvulta lähtien. Kaupunkilaiset eivät enää vietä huoletonta loma-aikaa järven rannalla koivujen katveessa eivätkä maalaiset palaa kaupungin ongelmien jälkeen kotiseudulle. Ajattelutavoilla ei ole enää eroja asuinympäristöstä riippuen eikä elämän ongelmiin liittyvä pakenemisen kohde ole elokuvissa enää tärkeä. Aki Kaurismäen ohjaamassa Arielissa (1988) mahdollisuus onnelli-

seen elämään löytyykin maaseudun sijaan ulkomailta. (Tani 1993: 51–53.) Myöskään Veikko Aaltosen ohjaamassa elokuvassa *Isä meidän* (1993) palaamisesta juuri maaseudulle ei elokuvan perussanoman kannalta ole erityistä merkitystä. EU-jäsenyyden kynnyksellä tehdyssä elokuvassa odotetaan tyhjenevän kylän lopullista kuolemaa ja maaseudusta annetaan melko lohduton kuva. Vaikka luontoa käytetään päähenkilön tunteiden kuvaajana, esittelee ainoa maisemakuvausjakso keväisen harmaata tietä. (Lehto 1996: 36–39.)

Markku Pölösen ohjaama *Kivenpyörittäjän kylä* (1995) kuvaa puolestaan 1960- ja 1970-lukujen autioituvaa kylää Pohjois-Karjalassa. Tyhjenevän maaseudun tunteja käsittelevässä elokuvassa maisema kuvataan idyllisenä ja aurinkoisena: kielteistä maisemakuvaa ei pakettipeltoja lukuun ottamatta näytetä. Elokuvassa kuvataan lapsuuden kulta-aikaa, johon ei kuitenkaan aidosti uskota. (Lehto 1996: 37–39.) Tämänkaltaiset maaseudulle sijoittuvat elokuvat on mielellään tulkittu suomalaisuuden kuvauksiksi. Sen sijaan kaupunkiympäristössä tehdyt elokuvat, kuten *Levottomat*, on luokiteltu ennemminkin sukupolvikuvauksiksi. (Byckling 2005: 109.)

Hietala (1996: 43–44) yhdistää 1980- ja 1990-lukujen maaseutunostalgian televisiosarjoissa laajempaan trendiin, jossa maaseutu edustaa menetetyksi koettua kotia. Tähän kuuluvat voimakkaat tunteet, muistot ja kaipaus jostakin kaukaisesta ja tavoittamattomasta. Monien muuttojen ja kaupungistumisen myötä syntyntä juurettomuutta sekä kotiseudun ja yhteisön puuttumista pyritään korjaamaan televisiosarjojen kautta. Suomessa nostalgisointi ja idyllin luomisen tarve yhdistyivät ajallisesti 1990-luvun lamaan ja Suomen EU-jäsenyyshakemukseen. Tähän kansallista identiteettiä uhanneeseen tilanteeseen vastasi ennen kaikkea *Metsolat* -televisiosarja.

3.3 Maaseutu mediassa

Maaseudun myyttisyys

Maaseutu määrittyy tiedotusvälineissä pitkälti maatalouden mukaan ja näkökulma on usein kaupunkimaisten lähtökohtien ja tarpeiden mukainen. Perinteisen ja luonnollisen elämänmuodon halutaan odottavan maaseudulla, kun kaupunkilainen saapuu lomalle. Suomen Kuvalehden artikkeleissa vuonna 1988 oli edelleen vahvoja myyttejä maaseudun yhteisöllisyydestä ja perinteisyydestä sekä epärationaalisuudesta ja takapajuisuudesta. Maaseutua pidettiin myös mökkiseutuna, jossa vakituiset asukkaat elävät muun yhteiskunnan kustannuksella. (Karvonen 2000: 30, 34–36.)

Maaseudun ihmiset esitetään stereotyyppisesti esimerkiksi maataloustuottajina tai erikoisina karikatyyreina. Maaseudusta ei olla aidosti kiinnostuneita, koska se sijaitsee kaukana vallan keskuksista. Helsingistä saadaan riittävästi uutisia ja toisaalta suurissa kaupungeissa tapahtuneet muutokset koskevat huomattavasti suurempaa väestömäärää kuin vastaavat ratkaisut maaseudulla. Koska muuttumaton arki ei ylitä uutiskynnystä, ei maaseudun elämä ole mielenkiintoista. Toisaalta maaseudulla tapahtuvat muutokset ovat tavallisesti hitaita, joten uutisoinnin arvoisiksi jäävät ainoastaan toukotyöt, sadonkorjuu ja metsätyöt. (Kuisma 1990: 62–68.)

Maaseudusta uutisointi määräytyy instituutioiden, toimitusten käytäntöjen ja median käyttäjiä koskevien oletusten perusteella. Koska uutinen syntyy monien valintojen jälkeen, poikkeaa näkökulma tavallisesti maaseudun kehittäjien ajatuksista. Voimakkaassa kilpailussa vaatimus nopeudesta ja tehokkuudesta edellyttää keskittymistä helposti myyviin aiheisiin. (Malmsten 2004: 7–8.) Toisaalta myös maaseutua ja sen tapahtumia voidaan muokata matkailun ja median tarpeita vastaaviksi tuotteiksi, sillä mediajulkisuudella saadaan lisää myyntiä. (Karvonen 2000: 39.)

Myyntinäkökulman perusteella maaseudun uutisista menestyvät parhaiten hyvin myönteiset tai kielteiset aiheet. Koska arkipäivän maaseutu ei ylitä uutiskynnystä, on oltava kerrottavana riittävän mukavaa tai ikävää. Maaseutu voidaan nostalgisoida kaupunkilaisen arjen vastakohtaksi kertomalla lapsuuden kesämaisemasta heinäpeltoineen ja järvenrantoineen. Maaseutu voi olla myös synkkä ja ahdistava paikka hulluine lehmine ja maataloustukineen. Kielteisessä uutisoinnissa painotetaan tavallisesti myös maaseudun jatkuvaa väestökatoa. Yhteistä niin myönteiselle kuin kielteiselle uutisoinnillekin on ajatus maaseudun erilaisuudesta kaupunkiin verrattuna. Kaupunkimaista elämää pidetään normaalina ja maaseutu edustaa tällöin jotakin muuta. (Malmsten 2004: 7–8.)

Myös Alasuutarin (2011: 25–28) mukaan maaseutu näkyy mediassa pitkälti toimitusten journalististen valintojen mukaan. Maaseutukäsitteelle voidaan löytää kolme päämerkitystä: maaseutu määrittyy kaupungin vastakohtana, puhuttaessa maa- ja metsätalousalueista tai viitattaessa maisemaan. Yleisesti ottaen maaseutu määrittyy sanomalehdissä epämodernina tai pysähtyneenä paikkana, johon toisaalta liittyy myös oletuksia tiiviistä yhteisöllisyydestä ja kiireettömästä elämästä. Tuntuukin siltä, että ajatus maalaisidyllistä on säilynyt ennallaan eikä maaseutukäsite ole muuttunut 2000-luvun kuluessa. Maaseutu koetaan aidoksi, alkuperäiseksi ja perinteiseksi, mikä tekee siitä kiehtovan.

Tutkimustuloksia

Nironen (1997: 147–153) analysoi vuoden 1996 Helsingin Sanomista valittujen maaseutua koskevia reportaasien tekstilajin ongelmia ja poikkeavuutta sanomalehtikielestä sekä rakenteen kerrosmaisuuksia ja sen vaikutusta tekstin sisältöön ja sävyyn. Maaseutuartikkeleissa luonto rinnastettiin tiiviisti muuhun elämäntapaan. Ympäristön kuvailulla tehtiin kaupunkilaislukijalle tuntematonta aluetta tutuksi ja osoitettiin, että toimittaja oli käynyt paikalla. Myös jutuissa ollut kartta kertoi osaltaan tutkimusmatkasta vieraaseen ympäristöön.

Maaseutuympäristön kuvailulla kerrottiin myös paikkakunnan henkisestä elämästä ja liittämällä ympäristö epäsuorasti henkilökuvaukseen, vahvistettiin reportaasien kertomusmaisuuksia. Tarinoiden kautta saatiin asioihin dramatiikkaa ja henkilöistä tuli tunteiden värittämiä hahmoja. Kansan äänen suodattaminen kertojan kautta mahdollisti ajatusten käsittelyn toimittajan haluamalla asenteella. Analysoidut kirjoitukset oli rakennettu kaupunkilaisten näkökulmasta eikä varsinaista yhteenkuuluvuutta lukijoihin ollut. (Nironen 1997: 154–158, 168–169.)

Heikkilä (2000: 20–28) selvitti artikkelissaan Helsingin Sanomien ja Aamulehden kevään ja alkukesän 1999 yksittäisten numeroiden maataloutta ja maaseutua koskevaa uutisointia trendien ja niiden merkitysten näkökulmasta. Aineistosta erottui neljä piirrettä. Maataloutta tarkasteltiin kaupunkilaisen silmin, muuttanutta EU-maataloutta ihmetellen ja viljelijöitä ymmärtäen, mutta hallintoa ja etujärjestöpolitiikkaa edelleen moittien. Nykyaikaistunutta maataloutta seurattiin kuluttajan ja terveyden näkökulmasta, luomutuotantoon ja elintarvikkeiden tuotekehitykseen myönteisesti suhtautuen. Maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu oli vahvaa eikä maaseudun elämää ja olosuhteita ymmärretty. Kaupunki edusti normaalia elämänmuotoa, kun taas koko maaseutu koettiin etäiseksi ja oudoksi.

Malmstenin (2004: 9–10, 17–18) tutkimusaineistona oli yhteensä sata erikseen valittua maaseutuartikkelia vuoden 2002 Helsingin Sanomista ja Turun Sanomista. Tarkastelun tuloksena saatiin neljä erilaista median käsitystä maaseudesta: jämähtänyt, ruusunpunainen, näivettyvä ja mahdollisuuksien maaseutu. Analysoinnin perusteella median kuva maaseudesta oli ainakin jossain määrin vinoutunut. Tarkastelluissa uutisissa painottuivat muuttoliikkeeseen ja autoitumiseen, maatalouteen sekä maaseudun menneisyyteen liittyvät asiat.

Jämähtänyt maaseutu nähdään pysähtyneenä ja kielteisessä valossa. Maaseudun elämää pidetään ahdasmielisenä, synkkänä ja hiljaisena ja peräkamari-poikaongelman kaltaisia kielteisiä asioita käsitellään innokkaasti. Koska kaupunki on dy-

naaminen ja toivottava asuinympäristö, tehdään urbaanin ilmiön ilmenemisestä maaseudulle uutinen. Myös ruusunpunaisen maaseudun uutisissa maaseudun näkökulma on pysähtynyt, mutta myönteinen. Näkökulma nostalgisoi maaseudun, jossa on ikuinen ja aurinkoinen kesä. Maaseutu ja luonto samastuvat yhdeksi ja kokemukset vanhan ajan perinnemaisemassa ovat toimittajalle kuin seikkailuja: kyse on vastakohtasta kaupunkimaiselle elämänmenolle. (Malmsten 2004: 10–14.)

Vaikka maaseutu muuttuisi, voidaan se silti kuvata kielteisessä valossa. Tällaisella näivettyvällä maaseudulla palvelujen väheneminen kerrotaan väistämättömänä tosiasiana eikä maaseudun kehittämiseen uskota. Tilastoihin pohjautuen saadaan helposti ikäviä uutisia. Mahdollisuuksien maaseudulla muutos nähdään sen sijaan myönteisesti. Tuloksena ovat erilaiset sankari- ja selviytymistarinat, kun maaseudun puolesta taistellaan. Maaseudun myönteisen kehityksen edellytyksenä on maaseudun uudistuminen. (Malmsten 2004: 14–17.)

Alasuutarin & Alasuutarin (2011: 10–11, 16–39) tutkimusraportissa ja siihen liittyvässä artikkelissa (Alasuutari 2011: 21–30) selvitettiin maaseutu-termin merkitystä ja käyttöyhteyttä sekä maaseutua koskevan keskustelun laajuutta suomalaisissa sanomalehdissä 2000-luvulla. Tutkimusaineistona oli 784 artikkelia Aamulehdestä, Helsingin Sanomista, Kalevasta ja Karjalaisesta sekä yksittäisistä aikakauslehdistä. Suurin osa tutkituista sanomalehtiartikkeleista liittyi maaseudun tai sen elinkeinojen ongelmiin sekä maaseudun kehittämiseen, joskin näiden juttujen määrä on vähentynyt tasaisesti. Yhä useammin maaseutu liittyy lehdistössä ympäristökysymyksiin, kansalaisten tasa-arvoon, hyvinvointiin tai kulttuuriin. Myös kokonaisuutena maaseutua koskevien lehtiartikkeleiden määrä väheni 2000-luvun aikana selvästi. Kiinnostus maaseutua kohtaan on vähentynyt samalla, kun maaseutua koskevien artikkelien luonne on monipuolistunut.

4 MAASEUTU 1980-LUVULTA NYKYPÄIVÄÄN

4.1 Kohti Suomen EU-jäsenyyttä

Maatalouden vaikeat ajat 1980-luvun lopussa

Maatalouspoliittista keskustelua leimasi 1980-luvun puolivälin jälkeen voimakas arvostelu ruoan hinnasta ja maatalouden ylituotannosta. Tuotanto ylitti niin kotimaisen kulutuksen kuin maataloudelle asetetut tuotanto- ja vientikatotkin, joten rajoitustoimia pyrittiin lisäämään ja tehostamaan. Toimenpiteistä tärkeimpiä olivat vientikustannusmaksut, maidon ja kananmunien kaksihintajärjestelmät, erilaiset tuotannon vähentämissopimukset, viljelemättömyyssopimukset ja kesannointipalkkiot. Tuotantoyksiköiden perustamista ja laajentamista säädeltiin lupamenettelyn kautta. (Kettunen 1987: 21–25; 1988: 23–30.)

Vuonna 1987 valmistuneen Maatalous 2000 -mietinnön mukaan maataloustuotantoa tuli supistaa kohti kotimaista kulutusta, jotta vientituesta voitiin vähitellen luopua. Koska viljelyksessä oleva peltoala oli tärkein maataloustuotannon konkonaistason vaikuttava tekijä, asetettiin rajoitustoimissa etusijalle tuotannossa olevan pellon määrän vähentäminen. Mietinnön suositusten mukaisesti tehtiinkin erilaisia lakimuutoksia ja otettiin käyttöön uusia tuotannonsupistamisvaihtoehtoja: pellonraivaus tehtiin maksulliseksi vuonna 1987 ja tehostettu vapaaehtoinen kesannointi alkoi vuonna 1989. Myös maatalouden vientivastuu kasvoi jatkuvasti tuotantokattojen ja maailmanmarkkinahintojen alentuessa, mutta vielä vuosina 1988–1989 viljan vienti jäi huomattavasti alle vientikatton. (Kettunen 1988: 23–24; 1990: 30–34.)

Maatalous 2000 -mietinnössä todettiin maatalouden rakennemuutoksen kielteiset vaikutukset maaseudulle ja tarve tehostaa alue- ja maaseutupolitiikkaa. Vientituesta säästyvät varat ehdotettiin ohjattavaksi maatalouden ulkopuolisten elinkeinojen, palvelujen ja työllisyyden kehittämiseen ja kylien elinvoimaisuuden parantamiseen. (Kettunen 1988: 24.) Myös vuonna 1986 valmistuneessa aluepolitiikkatoimikunnan mietinnössä ja valtioneuvoston periaatepäätöksessä maaseudun kehittämisen tavoitteista vuonna 1987 maaseutu haluttiin säilyttää elinvoimaisena turvaamalla asutus ja palvelut sekä kehittämällä muita elinkeinoja maa- ja metsätalouden rinnalle. Välineitä maaseutupolitiikan toteuttamiseen oli kuitenkin vielä vähän. (Uusitalo 2009: 38–40.)

Maaseutupolitiikan läpimurtona pidetään Euroopan neuvoston käynnistämän maaseutukampanjan yhteydessä vuonna 1988 järjestettyä Elävä maaseutu -kampanjaa. Kampanjan tuloksena perustettiin sisäasiainministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön yhteinen Maaseudun kehittämisprojekti. Projekti perustettiin eräänlaiseksi Maatalous 2000 -komitean vastinpariksi ja aluksi se lähti toteuttamaan hallituksen vuonna 1987 tekemiä maaseudun kehittämispäätöksiä. Ensimmäiset omat maaseudun kehittämisrahat saatiin projektin käyttöön vuonna 1989. (Henttinen 2009: 66–68; Uusitalo 2009: 40–44.)

Orastavaa muutosta 1990-luvun alussa

Euroopan yhteisön komission puheenjohtaja Jacques Delors teki vuoden 1989 alussa aloitteen koko Länsi-Euroopan kattavista yhteismarkkinoista, mikä tarkoitti EY:n ja EFTA-maiden yhteistyön tiivistymistä. Suomessa kansallisen itsemääräämisoikeuden ja puolueettomuuspolitiikan ei koettu mahdollistavan EY-jäsenyyttä, joten talouspoliittinen yhteistyö sopi Suomelle hyvin: näin voitiin turvata omat edut Euroopan markkinoilla puuttumatta omaan maatalouspolitiikkaan. Varsinaiset ETA-neuvottelut alkoivat talvella 1990. Suomessa huolta herättivät ennen kaikkea kansalliset normivaatimukset ja pelko ulkomaalaisten ryntäämisestä ostamaan vapaa-ajan asuntoja Suomesta. (Aunesluoma 2011: 411–414, 419, 421.)

ETA-neuvotteluihin liittyvät epävarmuustekijät ja Ruotsin hallituksen lokakuussa 1990 antama ilmoitus EY-jäsenyyden hakemisesta lisäsivät osaltaan suomalaisten valmiutta avata keskustelua Suomen mahdollisesta EY-jäsenyydestä. Elinkeinoelämän toimijat ja yksittäiset poliitikot olivat puhuneet jäsenyyden puolesta jo pitkään, mutta muutoksia Suomen viralliseen linjaan ei tehty. Myöskään kevään 1991 eduskuntavaalien yhteydessä ei Suomen mahdollisesta EY-jäsenyydestä käyty keskustelua. Kokoomuksessa ja RKP:ssa oltiin tosin jo täysjäsenyyden kannalla ja sosialidemokraateissakin mielipiteet olivat muokkautumassa nopeasti jäsenyydelle myönteisiksi. Huomioon piti kuitenkin ottaa käynnissä olleiden ETA-neuvotteluiden lisäksi niin Suomen YYA-sopimus, maatalouden ja elintarviketeollisuuden tulevaisuus kuin Euroopan yhteisön laajentumisen keskenäisyyskin. (Aunesluoma 2011: 434–453.)

Elokuussa 1991 tapahtunut vallankaappausyritys Moskovassa ja sitä seurannut Neuvostoliiton hajoaminen lisäsi Suomen valmiutta suunnanmuutokseen. Samanaikaisesti Euroopan yhdentymiskehitys edellytti nopeita ratkaisuja, jotta Suomi ehtisi mukaan seuraavaan laajenemisvaiheeseen. Myös oman maan talouden ajautuminen umpikujaan johti uusien ratkaisuvaihtoehtojen etsimiseen. (Aunesluoma 2011: 454–460.) Tuolloin tehtyjen alustavien selvitysten mukaan

maatalouden toimintaedellytykset heikkenisivät kuitenkin Suomen EY-jäsenyyden toteutuessa huomattavasti, ja tuotanto kannattaisi ainoastaan tehokkailla suurtiloilla (Kettunen 1992: 34). MTK asettui Suomen EY-jäsenhakemusta vastaan ja lokakuussa 1991 Helsinkiin kokoontui 15 000 viljelijää suurkokoukseen ja mielenilmaukseen (Vesa & Rahola 2007: 31–32).

Suomen maatalouden tilanne oli hankala, sillä ylituotanto kasvoi hyvien satojen, kotieläintuotannon vähenemisen ja tuotannonrajoitustoimien lieventämisen tuloksena. Viljan vientiä oli lisättävä ja maataloustulolain mukainen vientivastuun yläraja poistettiin maatalouden osalta vuonna 1991. Kun samanaikaisesti käytiin GATT-neuvotteluita tuottajahinnan alentamispaineineen, kuluttajat arvostelivat ruoan hintaa ja ETA-neuvotteluisakin oli maatalous ja elintarviketeollisuus esillä, näytti tulevaisuus synkältä. Arvostelu kohdistui maatalouden lisäksi myös elintarviketeollisuuteen ja erityisesti vähittäiskauppaan. (Kettunen 1991: 31–32; 1992: 31, 33, 38–39.)

Ylituotannon rajoittamiseksi viljelijöiden oli kesannoitava vuodesta 1991 alkaen vähintään 15 % peltoalastaan. Velvoitekesannointi alensi lähes kaikkien viljelijöiden tuloja ja masensi mielialoja. Osaltaan ylituotannosta pyrittiin pääsemään eroon vauhdittamalla peltojen metsittämistä metsityspalkkioiden korotuksilla. Maataloutta pyrittiin ohjaamaan muutokseen myös maksamalla tukea luonnonmukaiselle viljelylle vuodesta 1990 alkaen. Aiemmasta linjauksesta siirtää viljan vientituesta säästyvät varat maaseudun kehittämiseen ei maan vaikeassa taloudellisessa tilanteessa ollut enää takeita. (Kettunen 1992: 33, 37–38, 43.)

Maatalouspainotteisesta maaseudun kehittämisestä irtauduttiin tavoitteellisesti ensimmäisen kerran Maaseudun kehittämisprojektin vuonna 1991 laatimassa Maaseudun kehittämisohjelmassa. Tavoitteissa ja toimenpiteissä korostettiin nyt maaseudun elinkeinojen monipuolistamista ja maaseudun kehittämistä asuin- ympäristönä. Painoarvoa annettiin myös palveluverkkojen toimivuuden vahvistamiselle, uusiutuvien luonnonvarojen kestäväälle käytölle, verkostoitumiselle sekä maaseutuväestön osaamistason nostamiselle. Uskoa tulevaan etsittiin uusien mahdollisuuksien kautta. (Henttinen 2009: 72–76.) Ohjelmasta tuli kuitenkin laaja ja hajanainen, ja kun tavoitteet asetettiin kaiken lisäksi juuri ennen Suomen EY-politiikassa tapahtunutta linjanmuutosta, toteutuivat ehdotukset heikosti (Uusitalo 2009: 46–49).

Tunnetuksi tuli myös Hannu Katajamäen visio uudenaikaisesta, monimuotoisten toimintojen mosaiikkiin perustuvasta maaseudusta. Kaupunkielämää, Euroopan yhteisöä ja keskieuropalaista ruokaa ihannoivien ”eurojuppien” sekä maaseutua perinteisesti maa- ja metsätalouden kautta hahmottaneiden ”agraariunelman ylläpitäjien” väliin tarjottiin vaihtoehtoisia ratkaisumallia: maaseudun kolmatta

tietä. Maaseudun asukkaiksi kaavailtiin pienyrittäjiä, etätyöntekijöitä, vapaiden ammattien harjoittajia ja keskuksissa työssäkävijöitä siten, että perinteisen maa- ja metsätalouden työpaikat olisivat vähemmistönä. Tulevaisuuden maaseutua luonnehtisivat myös luomutuotanto, non-food -tuotanto, monitoimimaatalous, elintarvikkeiden pienimuotoinen jatkojalostus, tietotuvat ja kakkosasukkaat. (Katajamäki & Kaikkonen 1991: 13, 51–60, 64, 76, 98, 114–115.)

Kohti EU-jäsenyyttä

ETA-sopimus hyväksyttiin keväällä 1992, mutta Sveitsin jäätyä ETA:n ulkopuolelle osa sopimusmääräyksistä oli neuvoteltava uudelleen. Laajennettuun vapaa-kauppasopimukseen ei kuulunut maatalous- ja aluepolitiikan asioita eli Suomen kansallinen maatalouspolitiikka rajasuojineen säilyi pääosin ennallaan. Sopimus turvasi Suomen taloudelliset edut, vientimahdollisuudet sekä yritysten toimintaedellytykset EY:n alueella. Maaliskuussa 1992 aika oli kypsä Suomen EY-jäsenhakemuksen jättämiselle, mikä yllätti varsinkin maatalouden. Neuvotteluihin oltiin täysin valmistautumattomia: niin maa- ja metsätalousministeriössä kuin MTK:ssakin lähtökohta oli vielä kansallisessa maatalouspolitiikassa. (Vesa & Rahola 2007: 28; Aunesluoma 2011: 426–432, 462.)

Maataloudessa osa tuotannon vähentämissopimuksista oli edelleen käytössä. Velvoitekesannointi jatkui edellisen vuoden tavoin ja myös peltojen metsityssopimuksia tehtiin entiseen tapaan. Viljan vientikustannusmaksuja voitiin peria 20 %:n osuuden verran vuoden maataloustulosta. Pohdittaessa Suomen mahdollista EY-jäsenyyttä lähdettiin pitkästä siirtymäajan olettamuksesta, vaikka EY:n lähtökohtana oli vaatimus sen maatalouspolitiikan hyväksymisestä. Toisena tärkeänä alkuasetelmana oli pyrkimys EY:n maatalouspolitiikan muuttamiseen tai pysyvien erityisetujen saamiseen Suomen maataloudelle. (Kettunen 1993: 35–41.)

Suomen, Ruotsin ja Itävallan jäsenyysneuvottelut alkoivat Brysselissä helmikuussa 1993. Suomi luovutti syyskuussa maataloutta koskevat pohjoisen maaseudun tukea, kiintiöityjen tuotteiden tuotanto-oikeuksia ja siirtymäkauden järjestelyjä koskevat neuvottelutavoitteensa. Lähtökohtana oli, että epäedullisten luonnonolojen aiheuttama haitta tulee ottaa huomioon. Näköalat olivat toiveikkaan odottavat, sillä vaatimusten toteutuessa Suomen maatalous selviytyisi muutoksesta vähin vaurioin. Neuvotteluiden aikana Suomessa vuonna 1993 sovellettiin vielä tuotantokattojärjestelmää ja vientikustannusmaksuja perittiin maataloudelta 20 %:n rajan mukaan. (Kettunen 1994: 31, 39; Aunesluoma 2011: 466–473.)

Euroopan unioniksi muuttuneen vastapuolen vastaus Suomen neuvottelutavoit-teisiin saatiin marraskuussa 1993. Ymmärrystä ja tietämystä Suomen olosuhteis-ta ei ilmeisesti ollut, sillä ehdotetut toimet koettiin Suomessa täysin riittämättö-miksi. Poikkeuksia EU:n maatalouspolitiikkaan ei ollut mahdollista juurikaan saada, vaan hintataso tuli sopeuttaa EU:n markkinoiden mukaiseksi sellaisenaan yhdellä kerralla. Suomalaista maataloustulojärjestelmää oli vaikea sovittaa Eu-roopan unionin periaatteiden mukaisiksi ja etenkin kansallisia tukia yleensä ja erityisesti LFA-tuen ulottamista Etelä-Suomeen vastustettiin. Samalla muistutet-tiin, että Suomi on itse pyrkimässä Euroopan unionin jäseneksi. (Kettunen 1994: 31–32; Aunesluoma 2011: 467, 475–477.)

Helmikuussa 1994 neuvottelutunnelmat olivat maatalouden näkökulmasta syn-kät. Tanska, Alankomaat ja Irlanti suhtautuivat Suomen EU-jäsenyyteen myön-teisesti, sillä se mahdollisti lihan ylituotannon ohjaamisen Suomeen, kunhan jä-senyysehdot pakottavat oman maataloustuotannon päättymiseen Suomessa. Maanviljelijät osoittivat MTK:n johdolla mieltään EU:n lähetystön edessä Hel-singissä ja polttivat vainovalkeita teiden varsilla. Vielä helmikuun lopussa kaikki vaikeimmat maatalouden asiakysymykset olivat avoinna, vaikka aikaa neuvotte-luille oli enää viikko. (Vesa & Rahola 2007: 32, 39; Aunesluoma 2011: 478.)

Viimeisten päivien neuvotteluissa Suomi yritettiin taivuttaa unionin ehdotusten kannalle voimakkaalla painostuksella ja runnomisella. Sopimukseen päästiin 1.3.1994 saksalaisten ja pääsihteerin Williamssonin kehittämällä 141-artiklalla eli ns. vakavien vaikeuksien tuella. Tätä kansallista tukea voitaisiin maksaa koko maassa, jos vakavia taloudellisia vaikeuksia ilmenee. Heti sopimuksen syntymi-sen jälkeen jouduttiin vielä sovittelemaan erilaisia tulkintoja useiden viikkojen ajan siten, että neuvottelut päättyivät 12.4.1994. Neuvottelujen lopputulosta pi-dettiin tyydyttävänä, mutta jälkinäytös jätti happamia mieliä sekä Suomessa että Euroopan unionissa. (Vesa & Rahola 2007: 41–46; Aunesluoma 2011: 480–485.)

Euroopan parlamentti hyväksyi Suomen, Ruotsin ja Itävallan liittymissopimukset 4.5.1994, kotimaassa neuvoteltavaksi jäivät maatalouden kansalliset tuet. Päähal-lituspuolueiden eli keskustan ja kokoomuksen välit kiristyivät. Keskustalaiset suhtautuivat koko EU-jäsenyys-sopimukseen kriittisesti, mutta jäsenyyden tiukka vastustaminen olisi voinut kaataa hallituksen, kääntää talouden alamäkeen ja johtaa puolueen sivuraiteelle. Kokoomukselle keskustan ajama kansallinen tuki-paketti tuli yllätyksenä. Kokoomuslaiset kokivat tulleen jyrätyiksi ja kansalli-nen tukipaketti oli monelle miltei mahdotonta hyväksyä. Kokoomuksen eduskun-taryhmä olikin vähällä kääntyä koko jäsenyys-sopimusta vastaan. (Vesa & Rahola 2007: 49–51; Aunesluoma 2011: 486.)

Hallituksen päättämäksi maatalouden kokonaistueksi tuli lopulta noin 15 miljardia markkaa, josta pysyvän kotimaisen tuen osuuden arvioitiin olevan 5,5–6 miljardia markkaa vuodessa. Suomen Kristillistä Liittoa edustanut kehitysyhteistyöministeri Toimi Kankaanniemi jätti päätökseen eriävän mielipiteen pitäen päätöstä kalliina ja palkansaajien verotusta kiristävänä sekä viljelijöiden tarpeita ajatellen riittämättömänä. MTK piti kansallista pakettia hyvänä, mutta kun neuvottelutulos oli sen mielestä huono, ei sisältö ollut enää kansallisin keinoin korjattavissa. (Vesa & Rahola 2007: 50; Aunesluoma 2011: 486.)

4.2 Suomalainen maaseutu vuonna 2015

Väestö ja elinkeinot

Suomen maaseutualueet on luokiteltu usein kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja harvaan asuttuun maaseutuun. Kaupunkien läheisen maaseudun kehitys on ollut monilla sosioekonomisilla mittareilla arvioituna suotuisaa, kun taas merkittävimmät kehittämisen haasteet koskevat harvaan asuttua maaseutua. Kaupunkien läheinen maaseutu ja ydinmaaseutu keskittyvät eteläiseen ja läntiseen Suomeen, suuri osa Itä- ja Pohjois-Suomesta lukeutuu puolestaan harvaan asuttuun maaseutuun. (Ponnikas ym. 2014.)

Paikkatietopohjaisen kaupunki–maaseutu -luokittelun (Helminen ym. 2014) mukaisilla maaseutualueilla asui vuonna 2015 yli 1,6 miljoonaa henkilöä eli lähes 30 prosenttia väestöstä. Vuoteen 1994 verrattuna maaseudun väestömäärä oli vähentynyt yli 200 000 henkilöllä, kun vastaavasti kaupunkialueiden väkiluku oli kasvanut vajaalla 600 000 henkilöllä ja koko maan väkiluku vajaalla 400 000 henkilöllä. Koordinaattitietojen puuttumisesta johtuen aluetyypiltään tuntemattomilla alueilla asui vuonna 1994 vajaat 60 000 ihmistä ja vuonna 2015 reilut 70 000 ihmistä eli kumpanakin ajankohtana runsas prosentti väestöstä. Tilastokeskuksen tilastollisen kuntaryhmituksen mukaisissa maaseutumaisissa kunnissa asui vuonna 2015 yli 770 000 henkilöä eli 14 prosenttia väestöstä. Vuoteen 1994 verrattuna määrä oli vähentynyt vajaalla 130 000 asukkaalla ja 14 prosentilla. Kummankin ajankohdan esitetyt väestötiedot pohjautuvat 1.1.2016 mukaiseen aluejakoon. (Raaka-aineiston lähde: SVT 2016b.) Eri maaseututyyppejä väestönkehitys on kuitenkin ollut erilaista. Vaikka maaseudun väkiluku on kokonaisuutena vähentynyt, on kehitys kaupunkien läheisellä maaseudulla ollut päinvastaisista. (Ponnikas ym. 2014: 22–24; SVT 2016b.)

Maamme elinkeinorakenne on tässä tutkimuksessa tarkastellun ajanjakson eli viimeisen parinkymmenen vuoden aikana palveluvaltaistunut selvästi. Koko

maan kehityksen tavoin myös maaseudulla alkutuotannon osuus työpaikoista on selvästi vähentynyt, kun taas palvelusektorin työpaikkojen osuus on selvästi kasvanut. Vuonna 2014 koko maassa alkutuotannon työpaikkojen osuus oli kolme prosenttia, jalostuksen osuus 21 prosenttia ja palvelusektorin osuus 75 prosenttia. Työpaikoista toimialaltaan tuntemattomia oli vuonna 2014 yksi prosentti. Vastaavasti Tilastokeskuksen tilastollisen kuntaryhmituksen mukaisissa, 1.1.2016 kuntajakoon pohjautuvissa maaseutumaisissa kunnissa alkutuotannon työpaikkojen osuus vuonna 2014 oli 15 prosenttia, jalostuksen osuus 23 prosenttia ja palvelusektorin osuus 60 prosenttia. Toimialaltaan tuntemattomien työpaikkojen osuus oli kaksi prosenttia. (Raaka-aineiston lähde: SVT 2016a.)

Siirtyminen asumisen maaseutuun on tarkoittanut merkittävälle osalle maaseudun asukkaista yhä pidempiä työmatkoja. Toisaalta entistä suurempi osa maaseudun väestöstä on vapaa-ajan asukkaita. Monipaikkaisuus ilmenee myös työntoissa ja vapaa-ajan toiminnoissa: työtä tehdään monessa eri paikassa, ja toisaalta myös vapaa-aikaa käytetään työntekoon. (Ponnikas ym. 2011: 25.) Monipaikkaisuusilmiö lieventää samalla asumisen ja alueiden käytön jakoa vapaa-ajan asumiseen ja pysyvään asumiseen. Vapaa-ajan asuntojen käyttö on monipuolistunut ja muodostunut aiempaa ympärivuotisemmaksi. (Ponnikas ym. 2014: 40.)

Vapaa-ajan asuminen on kehittynyt alueellisesti toiseen suuntaan kuin vakituinen asutus. Kun pysyvä asutus on keskittynyt, ovat vapaa-ajan asutuksen alueet puolestaan laajentuneet merkittävästi. (Rissanen ym. 2013: 16.). Adamiak ym. (2016) jakavat tutkimuksessaan Suomen väestön rekisteröityyn, kausi- ja keski- väestöön. Kun rekisteröity väestö on Suomessa alueellisesti keskittynyt vuosina 1990–2010, on kausiväestö ihmisten kakkos- ja vapaa-ajan asuntojen myötä vastaavasti alueellisesti hajautunut. Kausiväestön määrä on noussut kaupunkien läheisellä maaseudulla ja ydinmaaseudulla, mutta etenkin harvaan asutulla maaseudulla.

Vapaa-ajan asumisessa tapahtunut muutos on samalla olennainen osa maaseutualueilla tapahtunutta muutosta. Alue saattaa tyhjentyä ympärivuotisista asukkaista, mutta vapaa-aikaansa siellä viettävät hyödyntävät aluetta. (Ponnikas ym. 2014: 19.) Metsästäjät, kalastajat, lomailijat, retkeilijät ja muut kylillä vapaa-aikaansa viettävät ilmentävät myös kaikkiaan paikallisen liikkumiskulttuurin muutosta (Itkonen ym. 2010: 73). Rannikko (2008: 51–54) puhuu tästä muutoksesta pistäytymiskylän käsitteellä. Tämän kaltainen maaseutualueiden lyhytaikainen käyttö lisää palvelujen kysyntää, mikä luo elinkeinotoimintaa ja myös pysyvää asutusta syrjäisille maaseutualueille. (Ponnikas ym. 2014: 19.)

Maaseutupolitiikka

Euroopan unionin maaseudun kehittämisen toimintamuodoksi on vakiintunut ajallisesti rajattu ohjelmallisuus ja sitä käytännössä toteuttava hanketyö (Voutilainen ym. 2007: 14). Suomellekin liittyminen Euroopan unionin jäseneksi merkitsi siirtymistä ohjelma- ja alueperustaiseen kehittämiseen (Voutilainen ym. 2012: 31). EU:n maaseudun kehittämisen välineistä osallistavimmaksi, kansanvaltaisimmaksi ja paikallisimmaksi on muotoutunut paikallisiin toimintaryhmiin perustuva Leader-toimintatapa, jolla Suomessakin on ollut EU-jäsenyysaikana merkittävä rooli. Paikallislähtöinen ja omaehtoinen maaseudun kehittäminen ei Suomessa ole kuitenkaan EU:n kautta tullut uusi asia, vaan sen tausta on paikallisessa talkoo- ja kylätoiminnassa. (Voutilainen & Tapio-Biström 2007: 9, 14–15.)

Euroopan unionin jäsenyys ei ole tarkoittanut kuitenkaan luopumista kansallisista maaseudun kehittämistoimista. Esimerkiksi laajaa kansallislähtöistä maaseutupolitiikkaa tarvitaan, sillä EU-rahoitteiset maaseudun kehittämisohjelmat ovat suppeaa maaseutupolitiikkaa. (Voutilainen ym. 2012: 31.) Laaja maaseutupolitiikka voidaan määritellä toimintatavaksi, jossa eri hallinnonalat ja maaseudun sidosryhmät suuntaavat yhdessä politiikkaa siten, että maaseutu ja siellä olevat ihmiset otetaan huomioon kokonaisuutena. Laajan maaseutupolitiikan piiriin kuuluvat eri hallinnonalojen poliittiset linjaukset, päätökset ja budjettivarojen käyttö etenkin keskushallinnossa. (Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi 2009: 9.)

Suomessa laajan maaseutupolitiikan keskeisenä kulmakivenä ja toimijana oli viimeisen parinkymmenen vuoden ajan Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR). Se toteutti ohjelmillaan laajaa maaseutupolitiikkaa osallistaen ja vastuuttaen eri toimijoita tavoitteelliseen laajaan maaseudun kehittämiseen sekä piti koordinoivana tahona laajan maaseutupolitiikan lankoja käsissään. (ks. tarkemmin Uusitalo 2009; Sillanpää ym. 2012: 20, 131.) Nykyisin vastaavaa tehtävää hoitaa Maaseutupolitiikan neuvosto (MANE) (ks. Maa- ja metsätalousministeriö 2016).

Suppeaa maaseutupolitiikkaa ovat puolestaan ne yhteiskunnalliset välineet, joiden varsinaisena tarkoituksena on maaseudun kehittäminen. Suomessa olennainen osa suppeaa maaseutupolitiikkaa ovat EU-rahoitteiset maaseudun kehittämisohjelmat ja muut ohjelmat maaseutuun kohdistuvilta osiltaan. Kansallisella tasolla suppeaan maaseutupolitiikkaan kuuluu esimerkiksi kylätoiminta. Laajan maaseutupolitiikan ohella myös suppea maaseutupolitiikka tarvitsee edelleen kansallista otetta ja täydennystä, sillä EU-rahoitteiset ohjelmat vaativat kansallisen rahoitusosuuden. (Voutilainen ym. 2012: 31, 33.)

Maatalouspolitiikka

Kansallinen maatalouspolitiikka oli Suomessa EU-jäsenyyteen saakka tasapaino-
lua ylituotannon hillinnän ja viljelijäväestön tulotason turvaamisen välillä (Lin-
den ym. 2008: 28–29). Pää tavoitteina Suomen maatalouspolitiikassa ennen EU-
jäsenyyttä oli viljelijöiden tulotason turvaamisen ja kehittämisen lisäksi pyrkimys
elintarvikeomavaraisuuteen ja samanaikaisesti ruoan hinnan pitämiseen koh-
tuullisella tasolla sekä maatalouden rakenteellinen kehittäminen ja maaseudun
pitäminen asuttuna (Kettunen & Niemi 1994: 13–14).

Suomen liittyminen Euroopan unionin jäseneksi osui ajankohtaan, jossa EU:n
yhteisen maatalouspolitiikan muutosten seurauksena tuottajahintoja oli jo leikat-
tu. Suomalaisille maatiloille alhaiset tuottajahinnat merkitsivät niin suuria tu-
lonmenetyksiä, ettei EU:n yhteisen maatalouspolitiikan mukainen, pinta-
alaperusteinen CAP-tuki riittänyt niiden korvaamiseen. Keskeisiksi sopeutumi-
sen tukivälineiksi muodostuivat tässä tilanteessa luonnonhaittakorvaus ja ympä-
ristötuki. (Linden ym. 2008: 29.) Näillä tuilla on pystytty kompensoimaan viljeli-
jöille EU-jäsenyyden myötä syntyneitä tulojen menetyksiä. Itse asiassa Suomen
liittyminen EU:n jäseneksi on merkinnyt maataloudellemme enemmän tukia,
vaikka samanaikaisesti tuottajahinnat ovat alentuneet (Niemi & Ahlstedt 2005:
54).

Jäseneksi liittymisen jälkeen Suomen maatalouspolitiikan kansallisten tavoittei-
den keskeisenä lähtökohtana on ollut maatalouden olosuhteista aiheutuvan kil-
pailukykyhaitan kompensoiminen, jotta kotimainen tuotanto voisi menestyä
EU:n yhteismarkkinoilla. Tähän on pyritty sekä EU:n yhteisen maatalouspoliti-
kan kehittämisellä Suomen tarpeita vastaavaan suuntaan että liittymisehtojen
mahdollistamalla kansallisilla toimenpiteillä. (Niemi & Ahlstedt 2005: 49.)
Vuonna 2015 maatalous sai yhteisen maatalouspolitiikan mukaista tukea yhteen-
sä 1 413 miljoonaa euroa. Nämä tuet ovat joko kokonaan EU:n rahoittamia tai
EU:n ja Suomen yhteisesti rahoittamia. Lisäksi maatalous sai kansallista tukea
324 miljoonaa euroa (Niemi & Ahlstedt 2015: 52).

Lukuisat muutokset ja uudistukset EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa, esi-
merkiksi tuotantosuuntakohtaisissa tukiperusteissa, ovat aiheuttaneet huolta ja
epävarmuutta tulevaisuudesta viljelijöiden keskuudessa, sillä toimintaympäris-
tössä tapahtuvia muutoksia on ollut hankala ennustaa. Vaikka Euroopan unionin
yhteistä maatalouspolitiikkaa perustellaan nykyään yhä enemmän sen laajemmil-
la vaikutuksilla ja vaikka siihen sisältyy uusia maaseudun kehittämiseen ja ympä-
ristöön liittyviä elementtejä, kanavoituu valtaosa tuista kuitenkin edelleen suo-
raan yksittäisille maatiloille. (ks. esim. Voutilainen 2012.)

5 UUTISET TAUSTOINEEN

5.1 Maaseudun arki

5.1.1 Maaseudun elämää ja ihmisiä

1994

Maaseudun kehittämissuunnitelmassa painotettiin 1990-luvun alussa asuinympäristön laadukkuutta maaseudun suurimpana kilpailuvalttina. Maaseutuasumisen etuina pidettiin ennen kaikkea luonnonläheisyyttä, viihtyisyyttä, väljyyttä ja kohtuullisia asumiskustannuksia, joiden uskottiin houkuttelevan uusia asukkaita ja paluumuuttajia maaseudulle. (Maaseudun kehittämissuunnitelma 1991: 83.) Maaseudun asukasmäärän eli noin viidesosan koko maan väestöstä uskottiin säilyvän, jos maaseudulle saadaan maanviljelijöiden, yrittäjien ja pendelöijien lisäksi asumaan myös käsityöläisiä, kyläavustajia ja tietotuvissa etätöitä tekeviä tutkijoita (Katajamäki & Kaikkonen 1991: 57, 114–116, 126–127). Kaupunkilaisten näkemys maaseudun kiireettömyydestä ja halukkuus asua vanhassa talossa kertoi lähinnä maalaisromantiikasta (Haliseva-Soila 1993: 97–98, 108–109).

Aamulehden toimittaja seurasi maaseudun ihmisten elämää linja-automatalla kirkonkylästä kaupunkiin ja takaisin. Auto kulki pikkuteitä pitkin ja radiosta soi vanha kotimainen tanssimusiikki. Maaseudulla ei puhuttu busseista eikä menty kaupunkiin, vaan linja-autolla Tampereelle. (AL 12.5.) Helsingin Sanomien toimittajan käydessä eri paikoissa täsmälleen 30 kilometrin päässä Helsingistä, päädyttiin tällä kertaa Pornaisiin. Paikallinen autokorjaamoyrittäjä ja autokauppias esitteli Opel Kadettia ja kehui sitä yksinkertaiseksi autoksi. (HS 21.5.)

Helsingin Sanomien toimittaja oli tutkimusmatkalla Etelä-Hämeessä Hausjärvellä Vantaanjoen alkulähteellä. Tihkusateessa joen alkulähteeksi löytyi Lallujärvi, jonka rantaa peitti hyllyvä sammalkerros ja jossa oli vene Helsingin kaupungin vaakunan tapaan. Lallujärven vene on tosin sammaleen peittämä ja laho. (HS 31.5.) Padasjoen Auttoisilla elettiin puolestaan rauhallisissa tunnelmissa, vaikka Tshernobylin räjähdysten jälkeisenä vuonna 1986 kylässä mitattiin Suomen korkeimmat säteilypitoisuudet.

det ja uusi lentomittaus antoi alueelle jälleen ykköspaikan. (AL 27.5., AL 28.5.)

Auton käyttömaksua käsitelleessä kolumnissa maaseutu kuvattiin humoristisesti mitättömäksi ja kurjaksi paikaksi, jossa lypsyämpäreistä on tinnattu pontikkapannuja ja lompakoita käytetään karpäslätkinä. (AL 31.5.) Vehmaalla Nuhjalan kartano etsi mahdollisuuksiaan EU-ajan kynnyksellä. Kuningas Kustaa II:n ja keisari Aleksanteri I:n vierailukohteen tulevaisuus oli tyhjän päällä. (TS 15.5.) Vammalan Kutalassa paikallinen tanssiseura kokosi väkeä nuorisoseurantalolle tanssikurssille. (AL 27.5.)

Monet kohdatuista ihmisistä olivat tavalla tai toisella persoonallisuuksia, kuten Helsingin Sanomien tapaama Suomen vanhin kyläkauppias, 89-vuotias Paavo Virtanen Koskenpäältä. Virtasen kauppa oli aina auki ja kävijöitä riitti, eniten myytiin olutta ja makkaraa. Kaupasta sai myös omenalimonadia ja kananrehua sekä Virtasen itse valmistamia katiskoita. Kauppias tunnettiin taitavana viulunsoittajana ja runonlausujana, joka laski edelleen kaiken kynällä ja paperilla. Eläkkeelle siirtymistä Paavo Virtanen ei edes harkinnut. (HS 29.5.)

Turkulainen haastateltava oli kerännyt maaseutuasuuntoonsa, punaiseen mummonmökkiin Kyrössä, yli 500 nuken kokoelman. ”Tuulan torpassa” oli nukkeja joka paikassa eikä hyllyjä mahtunut enää lisää. Mukana oli niin näköisnukkeja julkisuuden henkilöistä, matkamuistoja kuin kirpputorilöytöjäkin. (TS 16.5.) Menneiden asioiden himo viehätti myös auralaista kotiseutuyhdistyksen nuorta puheenjohtajaa, jonka museoharrastus oli täyttänyt jo kotitilan vanhan päärakennuksen. Aktiivisen miehen elämään kuuluivat myös kansatieteen opinnot, sukututkimus sekä kunnan ja seurakunnan luottamustehtävät. (TS 21.5.)

Suhteellisen tasainen aluekehitys muuttui 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa voimakkaaksi maaseutumaisten alueiden muuttotappioksi ja ainoastaan yksittäisten kaupunkiseutujen kasvuksi (ks. Myrskylä 1999: 98–100). Erot erityyppisten alueiden välillä korostuivat edelleen laman jälkeen (Vartiainen 1999: 118). Kehityssuunnat eriytyivät 1990-luvulla toisaalta selvästi myös maaseudun sisällä: kaupunkien läheisyydessä myös maaseutuväestön osuus kasvoi, kun taas ydinmaaseudun ja erityisesti harvaan asutun maaseudun kunnissa väkiluku väheni edelleen (Kataja & Patjas 2001: 31–32). Syvimpinä lamavuosina syrjäinen maaseutu sai hienoista nettomuuttovoittoa, mutta kokonaisuutena muuttoliike oli vähäistä ja se suuntautui lähes kokonaan taajamiin (Kytö 1998: 112–113; Kauppinen 2000: 51).

Muuttoaikeita oli 1980-luvun lopussa neljänneksellä kaupunkiväestöstä, mutta heistä vain kymmenesosa aikoi muuttaa kauemmas maaseudulle. Lamavuosina muuttoaikeet lisääntyivät, kun työttömät ja pendelöijät pyrkivät vähentämään asumisen kustannuksia (Kytö 1998: 115, 150, 175). Vuonna 1992 tehdyssä kyselyssä kiinnostusta maaseutuasumiseen oli paljon, mutta vain hyvin harva suunnitteli muuttoa kaupungista maaseudulle. Myönteisimmin asiaan suhtautuivat nuoret aikuiset, joilla oli ennestään yhteyksiä maaseudulle. Korkeasti koulutettujen muuttohalukkuutta heikensi tosin sopivien työpaikkojen puuttuminen. (Hali-seva-Soila 1993: 81–93.) Maaseudun kehittämässä uskottiin kuitenkin paluumuuttoon, elämänlaadun etsijöihin ja etätyöläisiin (Hautamäki & Iisakkala 1990: 63–67).

Maaseudun myönteiset puolet tulivat esiin etsittäessä maaseudulle uusia asukkaita joko kesäajaksi tai vakituisesti. Särkisalossa kaikki kunnan tyhjästä vuokra-asunnot täyttyivät, kun valtakunnallisessa sanomalehdessä julkaistiin ilmoitus asiasta. Tarjolla on hyväkuntoisen asunnon lisäksi merimaisemaa, luonnonrauhaa, uimaranta, satama, kalastusmahdollisuuksia ja hyvät lähipalvelut. Varsinaiseksi varakkaiden suomalaisten kesäparatiisiksi Särkisalo ei kuitenkaan havitellut, vaikka uudet asukkaat olivatkin tervetulleita. (TS 10.5.)

Myönteisesti elämänsä suhtautui myös syrjäisellä Gyltön linnakkeella työskentelevä ja perheensä kanssa asuva majuri. Kotiutuminen oli sujunut kolmen vuoden aikana niin hyvin, että poismuuttoa hän ei edes harkinnut. Onnistuneen muuton taustalla oli liittyminen kylän paikkakunnan metsästys- ja kalastusseuraan sekä osallistuminen kylätoimikunnan rientoihin. Innokas majuri istui myös Korppoon kunnanhallituksessa ja oli mukana sotaveteraanien avustamisessa sekä Round Table -toiminnassa. Muuttolaatikat oli poltettu, vaikka Puolustusvoimien henkilöstöllä onkin oltava aina valmius siirtyä toiseen komennuspaikkaan. (TS 7.5.)

Helsingin Sanomat vieraili Kymenlaakson Valkealassa, jossa Vekaranjärven varuskunta oli kasvamassa maan suurimmaksi. ”Keskellä ei mitään” sijaitsevaa korpivaruskuntaa kuvattiin syrjäiseksi paikaksi, josta palvelut ovat kaikonneet. Huonokuntoisten asuntojen vuokria oli nostettu lähelle taajamien hintatasoa ja varuskunnan asunnoista oli neljäsosa tyhjillään. Kolme pankkikonttoria oli lakkautettu ja tieyhteydet asukkaiden mielestä talvisin hengenvaaralliset. Muuttoliike Valkealan kirkonkylään ja Kouvolaan oli kiihtynyt ja Vekaranjärvelle olivat jäämässä vain yksinasuvat, pariskunnat ja pienten lasten perheet. Palvelujen puuttuminen

harmitti asukkaita, vaikka kauppa, koulu, posti ja neuvola kylästä vielä löytyivätkin. (HS 25.5.)

Myös vierailu Tuusulan Nuppulinnaan kertoi uneliaasta kylästä, jonka pysäkillä paikallisjuna pysähtyy kerran tunnissa kumpaankin suuntaan. Pieneen kylään ei Tuusulan kunta ollut haastatellun kyläläisen mielestä ohjannut asutusta. Kylän ainoa työnantaja oli VR:n puutarha, joka toimitti kukat suurelle osalle Suomen asemista. Kylän erikoisuus oli myös Eino Leinon viimeisten elinkausien asuintalo. (HS 15.5.) Kirjallisuushistoriaan viitattiin myös vierailulla Suomen maantieteellisessä keskipisteessä eli Piippolan Leskelän kylässä. Kun kivisellä keskipistemerkillä ja sen viereen laitetulla penkillä ei saatu mainetta, turvasi kylä kuuluisaan kirjailijaan. Toimittajan silmin kylää tarkasteltiin tosin pubissa, jossa miehet istuivat lämpöhaalareissaan juoden olutta kintaat kädessä. Kylän kesäteatteri oli kuitenkin tulossa esitys Haanpään novellista. (HS 22.5.)

Maaseudun elinkeinorakenteen muuttuessa ja maaseutupolitiikan muotoutuessa käynnistyi eri tahoilla monenlaisia hankkeita. Jo maaseudun kehittämissuunnitelman aikana 1980- ja 1990-luvun vaihteessa tuettiin alueellista kehittämistyötä ja aloitettiin valtakunnallisten kehittämishankkeiden rahoittaminen. Vuodesta 1992 lähtien maa- ja metsätalousministeriön määrärahoja alettiin myöntää myös tutkimushankkeille. Varoja suunnattiin ennen kaikkea maaseudun uusiin elinkeinoihin ja toimeentulomuotoihin. (Henttinen 2009: 67–69, 77–80.)

Etelä-Pohjanmaalla Kauhajoella ja Isojoella kunnat kehittivät maaseutua Länsi-Suomen Luontomatkailu -hankkeessa tarjoamalla tyhjilleen jääneitä maatilojen päärakennuksia matkailijoille. Käytännössä vuokrauksesta huolehti viisi päätätilaa, jotka välittivät kesätiloja lomalaisille. Omistajia askarrutti maatalouden epävarma tulevaisuus, joten uutta toimeentuloa on keksittävä. Vuokrattavaksi tuli hankkeen peruslähtökohdasta poiketen myös uusia lomataloja, eräällä tilalla oli puolestaan valmistumassa aitta, sauna ja kota. Uudisrakennuksista huolimatta tunnelmaa luotiin ja asukkaita houkuteltiin maalle talonpoikaishuonekaluilla, räsymatoilla, lampilla, kesäkissoilla, onnellisen kanan munilla ja ryytimaalla. (HS 9.5.)

Keski-Pohjanmaalla menttiin askel pidemmälle etsittäessä maaseudulle uusia asukkaita ja kaupunkilaisille mahdollisuutta maallemuuttoon. Keski-Pohjanmaan maaseutuelinkeinopiirin rahoittamassa ja Chydenius-instituutin toteuttamassa hankkeessa etsittiin autiotaloja, joiden vuokran saattoi kuitata tekemällä maa- ja metsätaloustöitä, hoitamalla karjaa tai kunnostamalla rakennuksia. Hankkeen projektipäällikkö oli löytänyt jo yhden mahdollisen vuokrauskohteen, jonka asumiskelpoisuudessa tosin

oli toivomisen varaa. Punaiseen tupaan ja perunamaahan tähtäävän projektin arvioitiin kiinnostavan sekä lapsiperheitä, joilla on paljon eläimiä että vihreitä arvoja kannattavia luontoihmisiä. (AL 21.5.)

Uustorpparihankkeen lähtökohtana oli saada maaseudulle lisää asukkaita sekä yhdistää maallemuutosta haaveilevat ja maaseudun tyhjät rakennukset. Maaseudun hyvinä puolina pidettiin asumisen edullisuutta, lapsille viihtyisää elinympäristöä sekä mahdollisuuksia metsästämiseen, kalastamiseen, marjastamiseen ja puutarhanhoitoon. Tampereelta Teiskon maaseudulle muuttaneen lapsiperheen isä kuvasi maallemuuttoa juuri tästä näkökulmasta. Myös naapuriapu toimii, uudet asukkaat otetaan kyllä hyvin vastaan eivätkä edes pitkät työmatkat rasita. Kirvestä ja lumikolaa pitää maalla asuessa tietenkin osata käyttää. (AL 21.5.)

2015

Maaseutumaisten kuntien muuttotappio jatkui 2000-luvulla, mutta 1990-lukuun verrattuna maaseudun väestötappio puolittui. Alueellisesti tarkasteltuna väkiluku kasvoi 2000-luvulla ja 2010-luvun alkuvuosina maakuntien keskuskaupungeissa ja niiden lähikunnissa ja väheni miltei kaikissa muissa kunnissa. Vaikka kaupunkimaisten kuntien nettomuutto oli positiivinen, menettivät ne etenkin lapsiperheitä kaupunkeja ympäröiviin kehyskuntiin ja maaseutumaisiin kuntiin. Asukasmääräänsä suhteellisesti eniten kasvattaneet kunnat olivat juuri suurten kaupunkien kehyskuntia. (Kytö & Kral-Leszczynska 2013: 33–35, 39, 48.)

Muuttoliikkeen voittajia asukaslukuun suhteutettuna ovat suurten kaupunkien kehyskunnat, joihin muuttaa eniten niin pieniä lapsia, kouluikäisiä kuin työikäisiäkin. Eläkeikäisiä muuttaa eniten pieniin kaupunkiin. Muuttoliikkeen näkökulmasta Suomi onkin jakautumassa monipuolisesti houkutteleviin kaupunkiseutujen keskuskuntiin, lapsiperheiden suosimiin kehyskuntiin ja muuttotappiosta kärsiviin maaseutumaisiin kuntiin maakuntien reuna-alueilla. (Kytö & Kral-Leszczynska 2013: 58, 62, 66–67, 71, 104.) Ihmiset muuttavat maaseudulle muuttuneiden tarpeiden takia: kyse on niin asuinympäristöstä, asunnosta kuin perhetilanteestakin. Kyse ei ole pakkomuutosta, vaan tavoitteellisesta elämäntilanteen paranemisesta. Miltei kaikki maallemuuttajat viihtyvätkin uudella kotipaikkakunnalla hyvin tai erinomaisesti. (Kytö & Aatola 2006: 92–96.)

Uudentyyppistä maaseutua edusti Piikkiössä Raadelman kartanon omistava sarjayrittäjä, joka vastaanotti toimittajan keisari Aleksanteri I:n muotokuvan alla farkuissa ja turkoosinvärisessä hupparissa. Virvoitusjuomateollisuudessa menestynyt yrittäjä hankki heikkokuntoisen karta-

non kymmenen vuotta sitten ja kunnostus jatkuu edelleen. (HS 16.5.) Ähtärin yhteisökylän läheisyydessä asuva 36-vuotias mies oli puolestaan kokenut vaihtoehtoelämässään monenlaisia vaihteita. Opiskelut olivat jääneet kesken ja totaaliaseistakieltäytyminen johti vuosien pakoiluun metsissä eri puolilla Suomea. (AL 4.5.)

Mielenterveysongelmat ja taloudellinen ahdinko eivät olleet parantaneet perheellisen vaihtoehtomiehen tilannetta, mutta usko puutarhaviljelyyn oli säilynyt. Painopiste oli kuitenkin puuperäisessä ruoassa, koska mies piti sembramäntyjen, pähkinäpensaiden ja tammien kasvattamista viljanviljelyä ekologisempänä. Unelma omavaraisten paikallistalouksien verkostosta, jossa ruoka, energia ja asuminen perustuisivat lähiympäristön luonnonvaroihin ja mahdollisuuksiin, ei kuitenkaan ollut edes omalla kohdalla toteutunut. Maitohorsman hapattamiseen keskittynyt yritys oli ajautunut vaikeuksiin. (AL 4.5.)

Käytännöt kesämökin muuttamisesta vakituisiksi asunnoksi vaihtelivat kunnittain, maistraateittain, ELY-keskuksittain ja hallinto-oikeuksittain. Lainsäädäntö oli liian väljä. Pohjois-Pohjanmaalla Kalajoella muutoksiin suhtauduttiin joka tapauksessa myönteisesti, sillä uudet asukkaat lisäävät verotuloja. Hiekkasärkät houkuttelevat jopa lapsiperheitä asumaan. (HS 24.5.) Myös pelkkien kesämökkien sijaan kaivattiin mukavuuksilla varustettuja kakkoskoteja (AL 4.5.) Ympärivuotinen vapaa-ajan asutus tarkoitti Varsinais-Suomen Korppoossa kuitenkin ongelmia, kun paikallisen kasvihuoneen kirkkaat valot häiritsivät mökkiläistä. Kasvihuoneyrittäjä painotti täyttäneensä kaikki rakennusvalvonnan vaatimukset ja torjui vaatimukset uusista sivuverhoista. Kiistan käsittely jatkui hallinto-oikeudessa. (TS 7.5.)

Helsingin Sanomissa kolumnisti etsi syitä etätyön vähäisyyteen: ajankäyttöaineistojen mukaan kotona työskentelyyn käytetty aika on pysynyt vuosikymmenet samana. Ainoastaan pari prosenttia palkansaaajista tekee etätöitä, vaikka nykyaikainen tietotyö onnistuisi tehokkaasti kotona. Ihmiset kaipaavat kolumnistin mielestä kuitenkin sosiaalisia suhteita niin paljon, ettei etätyö yleisty koskaan. (HS 10.5.) Toisaalta Turun Sanomissa puolet viikostaan maaseudulla Savossa etätyötä tekevä nainen piti ratkaisua toimivana. Jos maaseudun palvelutaso pystyttäisiin säilyttämään, kiinnostaisi maaseutu jatkossa myös asukkaita. Maaseutu tarkoittaa kirjoittajan mielestä luonnonläheistä ja lapsiystävällistä ympäristöä sekä mahdollisuutta pitää kotieläimiä ja hoitaa oman perheen vanhuksia inhimillisesti. (TS 1.5.)

VÄLIYHTEENVETO: MAASEUDUN ELÄMÄÄ JA IHMISIÄ 1994–2015

Maaseutu oli 1990-luvulla esillä eri yhteyksissä ja maaseutuelämä kiinnosti kaupunkilaisia. Vaikka mielenkiinto ei konkretisoitunut varsinaisena maallemuuttona, oli suhtautuminen maaseutuun pääsääntöisesti myönteistä. Maaseutuelämästä ja maaseudun arjesta kertovissa artikkeleissa maaseutua ei juurikaan yhdistetty maatalouteen eikä ajankohtaiseen EU-jäsenyyshiistelyyn, vaan pikemminkin maalaisromantiikkaan. Maaseutu kuvattiin vuoden 1994 sanomalehdissä nostalgisena, hiljaisena ja hieman humoristisena paikkana, jossa asuu persoonallisia ihmisiä omine erikoisuuksineen. Maaseutu oli alueena melko tuntematon, joten maaseudun elämää koskeva artikkeli saattoi tarkoittaa elämymatkaa toimittajalle.

Vaikka maaseutupolitiikkaa oli toteutettu vasta joitakin vuosia, oli innokkuutta maaseudun kehittämiseen jo olemassa. Haastateltaviksi löytyi tyytyväisiä maallemuuttajia tai maaseudun kehittäjiä, jotka kertoivat maaseudun mahdollisuuksista ja viihtyisyydestä. Uskoa tulevaisuuteen luotiin myös uutisoimalla hankkeista, joiden kautta haluttiin löytää maaseudulle joko uusia asukkaita tai uusia elinkeinomahdollisuuksia. Maaseutu yhdistettiin näissäkin tapauksissa romanttisesti punaiseen tupaan ja perunamaahan. Muista lehdistä poiketen Helsingin Sanomissa oli tarkasteluajanjakson aikana kuitenkin kolme artikkelia maaseutukylistä, joista asukkaat vähenevät ja elämä hiljenee. Realismiin tähtäävissä jutuissa ei ollut puhettakaan maaseudun uusista mahdollisuuksista.

Vuonna 2015 maaseudulla asui edelleen huomattava osuus suomalaisista, mutta maaseudun merkitys julkisessa keskustelussa oli vähäinen. Maaseudun marginalisoituminen näkyi myös maaseudun elämää ja maaseudun ihmisiä koskevien artikkelien pienenä määränä. Kun vuonna 1994 maaseudun arkea ja uusia mahdollisuuksia esiteltiin laajoissa koko sivun jutuissa useine kuvineen, voitiin vuoden 2015 aineistosta poimia enää kaksi maaseudun ihmisiin löyhästi liittyvää artikkelia. Yhteistä näille reportaaseille oli vuoden 1994 tapaan ihmisten persoonallisuus ja erikoisuus. Menestynyt tai menestymätön ihminen poikkesi selvästi tavanomaiseksi luokitellusta maaseutuelämästä.

5.1.2 Maaseudun uudet elinkeinot

1994

Kiinnostus uudenlaisiin ratkaisuihin maaseudun yrittämisessä ja hyvinvointipalveluissa alkoi kasvaa 1980-luvun kuluessa. Uusi yritystoiminta oli tavallisesti maaseudun omista lähtökohdista käynnistyvää tai kylällä jo ennestään sijainneen yrittäjyyden laajentamista. Yrittäminen perustui omaan osaamiseen ja uusiin kasvualoihin: luontoympäristön tuotteistamiseen, matkailuun, käsityöyrittäjyyteen ja elämyksiin. (Henttinen 2009: 45, 51.) Vuoden 1993 maaseutupoliittisessa selonteossa korostettiin jalostusasteen kohottamista, alihankinnan mahdollisuuksia ja elinkeinorakenteen monipuolistamista (Suomi, eurooppalainen maaseutumaa 1993: 25–26).

Maaseudun elinkeinojen tarkastelussa painotettiin edelleen maatilataloutta ja perheviljelmiä. Esimerkiksi maaseutupoliittisessa selonteossa maatalouden tulevaisuuden vaihtoehtoja hahmoteltiin viisi: tuotannon kasvattaminen eurotilan laajuiseksi, erikoistuminen uudenlaisiin viljelykasveihin, uuden yritystoiminnan aloittaminen ja monitoimisuuden lisääminen tilalla, entisellään jatkaminen sekä tuotannon lopettaminen. (Suomi, eurooppalainen maaseutumaa 1993: 28–29.) Maaseutupoliitikassa enemmän kiinnostusta herättivät kuitenkin perinteisen alkutuotannon ulkopuoliset maaseutuyritykset sekä ulkopuoliset tulonlähteet ja maaseudun uudet vaihtoehdot ja elinkeinomahdollisuudet (Henttinen 2009: 54, 80).

Aamulehden kysyessä pirkanmaalaisilta nuorilta eri ammattien arvostusta, noteerattiin ensimmäiseksi lääkärin ammatti ja viimeiseksi turkistarhaus. Parkanolainen turkistarhaaja ei tuloksesta hätkähtänyt, vaan totesi alan siistiytyneen 1980-luvun hulluista vuosista. Tarhaajien määrä oli vähentynyt kolmannekseen ja jäljelle jääneet suhtautuivat ympäristökysymyksiin vakavasti. Yrittäjän 3 000 kettua ja 5 500 minkkiä voivat hyvin ja luonnonsuojelijat toivotettiin tervetulleiksi tilalle. Lamavuosien vaikeuksien myötä tilalla oli etsitty mahdollisuuksia ansiotuloihin myös vihannesten luomuviljelystä ja matkailusta. (AL 29.5.)

Virtain Kurjenkylässä neljän miehen yritys tarhasi fasaaneja, ankoja, hanhia, sorsia ja viiriäisiä tyhjilleen jääneissä navetoissa. Työ oli vielä opettelua, sillä kanalintujen tarhaamisesta ei juurikaan ollut tietoa olemassa. Ajatuksena oli laajentaa toimintaa sorsanmetsästykseen ja koirien kouluttamiseen esimerkiksi käytöstä poistetuille turvesoille. (AL 30.5.) Kanta-Hämeessä Iittalassa harrastus muuttui puolestaan työksi, kun la-

sinpuhaltaja siirtyi päätoimiseksi lintutarhaajaksi. Parintuhannen linnun tarha koostui noin 60 eri rodusta. Pohjoismaiden suurin tarha oli erikoistunut höyhenten ja sulkien tuotantoon: pääosa tuotannosta meni perhonsidontamateriaaliksi. Värikkäiden lintujen joukossa oli niin ulkomaisia lajeja kuin uhanalaisia suomalaisia rotujakin. (TS 28.5.)

Satakunnassa Huittisissa talliyrityksen toiminta laajeni hoitohevostallin, pihaton ja majoitustilat käsittäneen kievarirakennuksen kautta. Satakunnan maakuntajohtaja kiitti uutta investointia oivallisena esimerkkinä siitä, minkä tyyppisiä yrityksiä EU-Suomessa tarvitaan. (TS 30.5.) Köyliön varavankila kehitti puolestaan itseään avoimen vankilan ja tulosjohdetun liikeyrityksen periaatteiden mukaisesti. Sankan metsän ja turvesuon keskellä sijaitseva laitos kattoi liikennemerkkien ja muun työtoiminnan tuloilla 3/5 menoistaan, mutta paikkakunnalla vankilaa ei juuri tunnettu. (TS 25.5.)

Vilppulan Kolhossa uusia työpaikkoja ja yrityksiä etsittiin erityisellä Kolho-projektilla, kun paikkakunnalla toiminut kalustetehdas lopetti toimintansa. (AL 12.5.) Kuntien yhteistoiminnasta elinkeinoasioissa oli niin Hämeenkyrössä kuin Ikaalisissakin saatu hyviä kokemuksia: Euroopan yhdentymisen odotettiin lisäävän yrittäjäkoulutuksen tarvetta. (AL 21.5.) Etätööhön ja maaseudun pienyrittäjyyteen ladattiin maaseudun kehittämisessä suuria odotuksia, uutisoitiin ensimmäisestä maaseutupolitiikan väitöskirjasta. (TS 28.5.)

Varsinais-Suomen maaseutuoppilaitoksen Vehmaan toimipaikka oli suurten muutosten edessä, kun perinteinen nuorten maatalousopetus oli oppilaskadon myötä päätetty lopettaa ja tilalle oli seuraavana syksynä tulossa monimuotoista ja yritystoiminnallista aikuiskoulutusta. Uudessa tilanteessa koulutila oli siirtymässä luomutuotantoon ja maaseutumatkailuun. Monimuoto-opetuksella haluttiin vastata kysyntään ja maaseudun tarpeisiin, kuten elintarvikkeiden jatkojalostukseen, maatilamatkailuun ja sivuelinkeinoihin. Paikasta haluttiin esikuva EU-ajan maaseudulle. (TS 26.5.)

Suomen liittyessä Euroopan unioniin oli ruoan kuluttamisessa vallalla kaksi toisilleen vastakkaista kehityssuuntausta. Yhdenmukainen massatuotanto perustui monikansallisiin toimijoihin, jolloin tuloksena oli helppoa ja alkuperän suhteen merkityksetöntä ruokaa. Vaihtoehtona korostettiin ruoan laatua, makua, paikallisuutta ja ympäristöystävällisyyttä. (Vihinen 2004: 426–427.) Maaseutupolitiikassa Suomen mahdollisuuksina pidettiin puhtaiden ja terveellisten elintarvikkeiden tuottamista sekä erikoistuotteiden vientiä Euroopan markkinoille. Alku-

tuotteiden jatkojalostus- ja markkinointikoulutukseen, luomukoulutukseen ja yrittäjäkoulutukseen haluttiin lisää tarjontaa. (Maaseudun kehittämisprojekti 1991: 95, 135.)

Elintarvikkeiden pienimuotoinen jatkojalostus oli 1990-luvun alussa Suomessa vähäistä ja jalostusaste oli alhainen. Elintarvikeyrittäjyyttä pidettiin kuitenkin maaseudun ja etenkin maatilojen mahdollisuutena, sillä ne korvaisivat maataloudesta poistuvia työpaikkoja. Pienille elintarvikeyrityksille koettiin olevan markkinoilla tilaa alihankkijoina, design-ruoan tekijöinä ja metsän ja veden puhaiden ja aromikkaiden tuotteiden jalostajina. Mahdollisuuksia arvioitiin olevan myös luonnonmukaisessa tuotannossa, elintarvikkeiden suoramyynnissä sekä terveystuokien ja erikoisruokavalioiden markkinoilla. (Katajamäki & Kaikkonen 1991: 58, 62,76–77, 79–81, 98.) Tuottajien ja elintarvikeyrittäjien monenlaiset tutkimus-, koulutus- ja kehittämisprojektit sekä verkostot käynnistyivätkin 1990-luvulla (Henttinen 2009: 82–84, 146).

Muuruveden maatalous- ja puutarhaoppilaitoksessa kurssitettiin jo ensimmäisiä tilaviiniyrittäjiä. Yritystaloutta ja viininvalmistusta opiskelleet kurssilaiset olivat syksyllä menossa harjoittelemaan ranskalaisille viinitiloille. Viininvalmistuksesta odotettiin uutta elinkeinoa marjatilaille, sillä marjojen menekki raaka-aineeksi teollisuuteen oli vähentynyt ja suosittujen kotiviinien valmispakkaukset tulivat ulkomailta. Kurssin kouluttajan mielestä Suomeen sopisi 30–40 päätoimista viiniyrittäjästä ja yhtä monta anniskeluoikeuksin varustettua maatilamatkailuyrittäjästä. Sosiaali- ja terveysministeriön ylitarkastajan mielestä toiveet tilaviinien myynnin vapauttamisesta ja verotuksen keventämisestä olivat kuitenkin epärealistisia. Asiantuntija piti viiniyrittäjyyttä toki herttaisena ja maaseutua piristävänä, mutta kokonaisuutena marginaalisena hankkeena. (HS 5.5.)

Liedossa aloitti toimintansa perinteinen lihakauppa, joka hankki ruhot läheiseltä pienteurastamolalta ja makkarat sekä palvit oman maakunnan valmistajilta. Tuoreen ja laadukkaan lihan uskottiin kiinnostavan ostajia ja myynti olikin kasvanut jo 2 000 kiloon viikossa. (TS 24.5.) Pirkanmaalla Suomen ensimmäinen pihvilihaa tuottava osakeyhtiö päätti sen sijaan lopettaa toimintansa. Yhdeksän osakkaan yrityksessä oli parhaimmillaan 75-päinen pihvikarja, jonka lihaa myytiin suoraan tilalta. Viiden toimintavuoden aikana ei saavutettu toivottua tulosta. (AL 29.5.)

Satakunnassa Euran Mannilassa perunanviljelijät perustivat yhdistyksen tavoitteenaan korkealaatuisen merkkituotteen luominen vihannesten kotimarkkinoille, Pietariin ja Eurooppaan. Markkinoiden muuttuessa ja EU-jäsenyyden koittaessa mannilalaiset halusivat säilyttää asemansa ja kas-

vattaa tuotantoaan. Myös tuotevalikoimaa haluttiin kasvattaa ja tuotteiden jatkojalostus aloittaa. (TS 17.5.) Hämeenkyrössä Frantsilan yrttitilalla suunniteltiin puolestaan yrttientuntemukseen, kansanlääkintään ja luonnonmukaiseen elämään keskittyvän kansanopiston perustamista. Terapeuttiselle linjalle uskottiin olevan EU-Suomessa tilausta ja koulutus toisi myös yrttituotantoon uusia työpaikkoja. (AL 9.5.)

Pyhäjärvi-instituutin vuonna 1992 käynnistämässä kalaherkkuprojektissa kehitettiin ahvenesta ja särjestä jauhekalaa ja einestuotteita. Särki-pyörykät olivat saaneet messuilla erinomaiset arvostelut. Uusi hanke keskittyi kalastuselinkeinoon kehittämiseen, vesistöjen hoitoon sekä matkailu- ja kulttuuritarjontaan. Alkamassa oli myös tutkimus kalan tori- ja ulkomyyntin tilasta Turun ja Porin läänissä. (TS 6.5., TS 25.5.) Maatalousteknologian tutkimuslaitos selvitti puolestaan Pöytyän kunnan toimeksiannosta sinappiöljyn ja hakkeen kannattavuutta lämpölaitoksissa öljyn korvaajina. Yksiselitteistä tulosta vaihtoehtojen kannattavuudesta optimi-tilanteen ulkopuolella ei kuitenkaan saatu. (TS 19.5.)

2015

Koko maassa oli vuonna 2010 noin 350 000 liikeyritysten toimipaikkaa, joista runsaat 2/5 sijaitsi maaseudun kolmi- ja kymmenkunta kunnatyyppien mukaisella maaseudulla. Liikeyritysten toimipaikat jakaantuivat melko tasaisesti eri maaseututyypin kesken kuitenkin siten, että ydinmaaseudun kunnissa niitä oli eniten ja harvaan asutun maaseudun kunnissa vähiten. (Ponnikas ym. 2014: 88–93.)

Kuten koko maassa, myös maaseudulla yritykset olivat vuonna 2010 kooltaan pääosin pieniä, alle kymmenen hengen toimipaikkoja. Yrityskanta oli kuitenkin maaseudulla vielä pienempää kuin kaupungeissa. Monesti yrityksissä hyödynnettiin luonnonvaroja tavalla tai toisella: ruoantuotantoon, metsiin ja puuhun sekä matkailuun ja kaivostoimintaan liittyvät elinkeinot sijoittuivat maaseudulle. (Ponnikas ym. 2014: 89–92.) Maaseudun pienyrityksistä arvioitiin vuonna 2013 olevan 29 prosenttia perustuotantomaatiloja, 13 prosenttia monialaisia tiloja eli maa- ja metsätalouden ohella muuta yritystoimintaa harjoittavia tiloja ja 58 prosenttia muita yrityksiä. (Niemi & Ahlstedt 2015: 9–12.)

Tiettävästi Suomen suurin kasvihuoneyritys Närpiössä tuottaa 13 miljoonaa kiloa kurkkua vuodessa eli kolmasosan koko Suomen kulutuksesta. Työntekijöistä 85 prosenttia on ulkomaalaisia ja osa on asettunut paikkakunnalle pysyvästi. Haastatellut kasvihuone- ja maataloustyöntekijät olivat töihin ja Suomeen tyytyväisiä. (AL 24.5., TS 24.5.) Kanta-Hämeessä

hattulalainen yritys myy kartanon entisessä navetassa vanhoja ikkunanpokia, ovia ja vanhaa lautaa sisustustarkoituksiin. Myös vanhat käyttötavarat, maataloustyökalut, heinäseipäät ja punatiilet ovat haluttua materiaalia. (AL 2.5.) Koskelaisesta rakennusalan yrittäjästä on tullut kansakoulupohjalta pienen kunnan suurin yksityinen työllistäjä. Toimintaa on laajennettu eri tukijaloille siten, että yritykset työllistävät suoraan lähes sata työntekijää. (TS 13.5.)

Ilmiöiden rakentamisen asiantuntija kasvattaa eettisistä ja ekologisista syistä hyönteisiä ravinnoksi. Nuoren naisen tavoitteena on tuottaa jauhamotoja kotona siihen asti, kunnes niitä saa lähikaupasta. Lihantuotantoa vähentämällä hän haluaa osaltaan kantaa vastuuta maailmasta, mutta myös laittaa hyvää ruokaa. (TS 24.5.) Ravinteita laimeana liuoksena sisältävän mahlan arvostus terveysjuomana on puolestaan ulkomailla kovassa kasvussa. Pohjois-Karjalan Tohmajärvellä maailman johtavan koivunmahlayrityksen tuotannosta 97 prosenttia menee pulloissa ja suurastioissa vientiin, mutta tulossa on vähittäismyyntiin soveltuva tölkkiversio. (HS 1.5.)

Aamulehti esitteli kolme tapaa selviytyä nahkayrittäjänä toimialastaan kuuluisalla Äetsän seudulla eli niin sanotussa Laukkulaaksossa. Vielä kymmenen vuotta aiemmin alueella tehtiin 4/5 suomalaisista nahkatöistä, mutta nyt suurin osa seudun yrityksistä työllistää enää yhden tai kaksi ihmistä. Koska maaseudulla on hiljaista, myy näyttelemistä harrastava yrittäjä nahkalompakoita linja-autolla tuleville retkiryhmille teatteriesityksen ja työnäytöksen kautta. Toinen yrittäjä on löytänyt tukijalaksi viennin, sillä yli puolet laukuista myydään Ruotsiin ja Norjaan. Kolmas yrittäjä on erikoistunut sattuman kautta kahleisiin, ruoskiin ja muihin erotiikkavälineisiin. (AL 27.5.)

VÄLIYHTEENVETO: MAASEUDUN UUDET ELINKEINOT 1994–2015

Maaseudun uudenlainen yritystoiminta oli näyttävästi esillä vuoden 1994 sanomalehtiaineistossa. Aihepiiri oli maaseutupolitiikassa keskeisessä asemassa ja toisaalta Suomen mahdollisen EU-jäsenyyden kannalta varsin ajankohtainen. Artikkeleissa esiteltiin aikakauden yleisen ajattelutavan mukaisesti maatilatalouteen liittyviä aiheita, kuten turkis- ja lintutarhaus-ta tai elintarvikkeiden pienimuotoista jatkojalostusta, mutta myös maaseu-tuyritysten toimintojen laajenemista sekä uusien mahdollisuuksien löytä-mistä aikuiskoulutuksen tai hanketoiminnan kautta. Varsin monessa artik-kelissa viitattiin nimenomaan tulevaan tarpeeseen löytää uusia toimeentu-lomahdollisuuksia maaseudulle Suomen EU-jäsenyyden toteutuessa.

Maaseudun uusista mahdollisuuksista kerrottiin vuonna 1994 sanomaleh-dissä innostuneesti ja monipuolisesti, vaikka jo artikkeleista saattoi ehkä huomata aihepiiriin liittyvät ongelmat. Uudentyyppinen tuotanto tai yritys oli ehkä mahdollisuus yksittäiselle tilalle, mutta ei koko EU-Suomen maa-seudulle, kuten laajasti uskottiin. Tämä näkyi myös sanomalehtiaineistossa varsin selvästi. Vuonna 2015 Suomessa harjoitettiin edelleen monialaista maatilataloutta, mutta entisenkaltaisia artikkeleita maatalouden ulkopuoli-sesta yritystoiminnasta tai elintarvikkeiden jatkojalostuksesta ei aineistoon sisältynyt. Yksittäisissä maaseudun yritystoimintaa koskevissa jutuissa ker-rottiin kasvihuonetuotannosta, nahkayrittämisestä, vanhojen rakennustar-vikkeiden myynnistä, jauhomatojen kasvattamisesta ja mahlantuotannosta. Uutiskynnyksen ylittäminen edellyttikin tietynlaista yrittämiseen liittyvää poikkeuksellisuutta ja erilaisuutta.

5.1.3 Aktiivista toimintaa maaseudulla

1994

Maaseudun kulttuuri käsitettiin maaseutupolitiikassa edelleen hyvin perinteisesti yhdessäoloksi kansalaisopistojen opintopiireissä, nuorisoseuroissa ja hengellisissä tilaisuuksissa. Maaseutukulttuuriin luettiin mukaan myös kyläkoulut, museot, kirjastot, kirjastoautot ja kulttuurimaiseman säilyttäminen. (Maaseudun kehittämissuunnitelma 1991: 237–239.) Talonpoikauskulttuurin supistumisesta ja yleiskulttuurin leviämistä huolimatta yhdessäoloon ja yhdessä tekemiseen uskottiin (Toimiva maaseutu 1996: 61). Kylätoiminta painottui kyläjuhlien, kylätapahtumien sekä erilaisten matkojen ja retkien järjestämiseen sekä toisaalta siivoustaloksiin ja harrastusmahdollisuuksien luomiseen (Laurila 1993: 48).

Kylätoiminnassa kohdattiin 1990-luvun alkuvuosiin tultaessa kuitenkin jo väsymisen merkkejä. Yhteiskunnalliset ongelmat olivat kyläläisten itse ratkaistaviksi liian suuria, minkä takia yhteiskunnallisen aktiivisuuden sijaan kylissä painopiste oli juuri virkistäytymisessä, asuinympäristön kunnostamisessa ja tapahtumien järjestämisessä. (Sirkkala 1995: 42–44; Henttinen 2009: 37–38.) Toisaalta huomattava osa asukkaista ei ollut yhteisissä riennoissa mukana, joten toiminta jäi muutaman aktiivisen kyläläisen vastuulle (Laurila 1993: 49, Sirkkala 1995: 38–39). Suurimmassa osassa kylistä vallitsi kuitenkin luja usko kylän kehittämiseen ja parempaan tulevaisuuteen, vain maatalouden tilanne huolestutti (Laurila 1993: 37).

Turun Sanomat keräsi erillisessä Tangomarkkinat-liitteessään tunnelmia maaseudun tanssipaikoilta. Henkiin herätetyllä ja jo kolmena kesänä toimineella Esakallion lavalla Somerolla usko tulevaisuuteen oli vahva, sillä parhaina perjantai-iltoina parketilla pyörähteli toista tuhatta tanssin ystävää. Perusteellisesti kunnostetulle lavalle saapui väkeä niin Turusta kuin pääkaupunkiseudultakin. Suurten lavojen suosioista huolimatta myös pienellä Hallin lavalla Perniössä meni mukavasti ja tanssipaiikkaa pyörittävä urheiluseura Perniön Sisu sai kesän aikana varat lentopallotoimintaan. (TS 17.5.)

Toinen Perniön tanssipaikoista eli Kisakallion lava oli jo purettu eikä entisillä aktiiveilla ollut uskoa vanhojen hyvien aikojen palaamiseen. Tunnettu viihdeguru ja tanssipaiikkojen henkiin herättäjä Jouko Elevaara uskoi sen sijaan vielä Eenokin lavan pelastamiseen Säkylässä. Tämä edellytti tasokasta musiikkitarjontaa, tehokasta markkinointia ja viihtyisää yleisilmettä. Pyhäjärven rannalla edellytykset tuntuivat olevan kunnossa, sillä

maisemaa kuvailtiin sanoinkuvaamattoman kauniiksi. Peilityynen järven pinnan yllä vain ilta-auringon säteet leikkivät villisti keskenään. Rantakivillä istuu toisiinsa kietoutuneita pareja. (TS 17.5.)

Sääksmäen Ritvalassa helkajuhlaperinteen jatkumista pidettiin varmana, sillä kulkue oli innokkaiden koulutyttöjen vuoden kohokohta. Helkaperinteen kuuluminen kyläkoulun opintosuunnitelmaan mahdollisti helkajuhlien valmistelun. Koulu oli saanut niin muualta muuttaneet kuin pojatkin innostumaan kylän tapahtumasta. Helkajuhlassa oli mukana myös piispantarkastusta Sääksmäellä pitänyt Tampereen piispa Paavo Kortekangas, joka satoi perinnejuhlan koko suomalaisen kulttuurin säilyttämiseen. (AL 23.5.) Jo 13. kerran järjestetty valtakunnallinen motoristikirkko Liedossa toimi puolestaan tällä kertaa myös lähtölaukauksena paikalliselle Lieto-viikolle. Avauspuheessaan kunnanjohtaja totesi motoristikirkosta tulleen osa paikkakunnan historiaa. (TS 15.5.)

Nokian Siurossa järjestettiin perinteisten kuorejuhlien yhteydessä ensimmäiset kuoreenperkuun maailmanmestaruuskilpailut. Voittaja perkasi runsaassa kolmessa ja puolessa minuutissa sata kuoretta. (AL 15.5.) Paljon yleisöä odotettiin myös Paraisten perinteisille kalamarkkinoille, Teijon Pruukinpäiville sekä Nuutajärvi-päiville, jonne oli tulossa Peppi Pitkätossu viihdyttämään lapsivieraita. (TS 7.5., TS 22.5., AL 23.5., TS 29.5.) Kahdeksannen kerran järjestetyistä Piikkiö-päivistä pyrittiin puolestaan tekemään tiukasti kotiseutuhenkinen tapahtuma, jossa kaikki myyjät ja näytteilleasettajat ovat oman paikkakunnan väkeä. Tämänkertaisen tapahtuman vetonauloina olivat Varsinais-Suomen ilmatorjuntarykmentti kalustoineen ja ylipuutarhuri Aarno Kasvi puutarhavinkkeineen. (TS 21.5., TS 23.5.)

Somerolla matkailukohde Hiidenlinnan pihalle valmisteltiin kesäksi harastajateatterin, lapsiteatterin ja kuorojen suurmusiikinäytelmää. Yli 65 esiintyjän ”Pohjolan kirouksen” eli Kalevalan tapahtumiin liittyvän näytelmän käsikirjoitti ja sävelsi oman paikkakunnan kanttori. (TS 5.5.) Keski-Suomen Petäjävedellä Pengerjoki-soutua saapuivat katsomaan ja tukkilaisaikojen koskenlaskua muistelemaan niin vanhat isännät, emännät, pyöräilevät pikkupojat kuin Kivelän talon lampaatkin. Karjokosken sillalta seurattiin kanoottien selviytymistä kohisevassa virrassa, minkä jälkeen paistettiin makkaraa. (AL 23.5.)

2015

Kylien yleisintä toimintaa olivat 2010-luvun alussa aiempien vuosikymmenten tapaan juhlien, retkien, tanssien, talkoiden ja muiden tapahtumien järjestäminen sekä yhteisten alueiden hoito ja puhtaanapito. Myös kylätaloja rakennettiin ja kunnostettiin hankerahoituksella. Uudentyyppiseen yhteiskunnalliseen vastuuseen oli tartuttu vain harvalla kylällä. Kylätoiminnan ongelmana oli edelleen aktiivisuuden painottuminen vain osaan kylistä ja tehtävien kasaantuminen yksittäisille vastuunkantajille. Kylätoiminnalla koettiin olevan merkitystä alueen yhteishenkeen ja yhteisöllisyyteen, mutta luottamus vaikutusmahdollisuuksiin alueen elinolojen ja yleisen kehityksen kannalta oli varsin vähäinen. (Hyyryläinen ym. 2011: 26–28, 35–36, 42–44.)

Maaseutupolitiikassa kylien halutaan olevan aktiivisia, palveluja tuottavia yhteisöjä, jotka ottavat vastuuta alueen säilymisestä elävänä. Vahvana päämääränä on toisaalta maaseudun pelastaminen ja toisaalta aktiivisen kansalaisuuden edistäminen. Aktiivisen kylän edellytetään kehittävän aluettaan kyläsuunnitelmien ja erilaisten hankkeiden kautta, rakentavan tietoisesti paikallista yhteisöllisyyttä ja kylähenkeä sekä vaalivan kylän kulttuuriperintöä. Onnistuneen kylätoiminnan sankareiksi nousevat ennakkoluulottomat ja idearikkaat asukkaat. Toisaalta paikallinen aktiivisuus ei milloinkaan voi pelastaa koko maaseutua, sillä osalla kylistä on luonnostaan muita huonommat lähtökohdat. (Kumpulainen 2012: 10, 27, 66–67, 76, 80, 84–91, 138.)

Parikymmentä vuotta toiminut Pyheen kylätori Mietoisissa kerää kesäperjantaisin entiset ja nykyiset asukkaat tapaamaan toisiaan ja tekemään ostoksia. Vapaaehtoisvoimin toimiva tori on onnistunut kehittämään kylää ja lisäämään yhteenkuuluvuutta, sillä kyläyhdistys on joutunut laajentamaan parkkipaikkaa jo kahdesti. Talkoovoimin vuonna 2005 rakennettuun kahvilaan ja myyntikatoksiin saatiin EU-rahoitusta paikallisen toimintaryhmän kautta: suuren kysynnän takia kahvila on avoinna kaksi kuukautta kesätoria pidempään. (TS 26.5.)

Valkeakoskella Metsäkansan kyläläiset iloitsivat hallinto-oikeuden päätöksestä kieltää Liikenneviraston aikeet murskata käytöstä poistettuja betonisia ratapölkkyjä keskellä kylää. Meteliä ja betonipölyä vastustavat 300 asukkaan kyläläiset keräsivät hanketta vastustavaan adressiin 1 200 nimeä. Kyläläisille voitto oli jo toinen, sillä 1990-luvun lopussa Ratahallintokeskus luopui puisten kreosittiratapölkkyjen murskaamisesta samassa paikassa. Nyt kylässä jännitettiin vielä oikeustaistelun mahdollista jatkumista. (HS 7.5.)

Varsinais-Suomessa Paimion Kalevan kylässä kerättiin nimelistaa jäteve-siosuuskuntien toiminta-alueista pari vuotta aiemmin tehdyn päätöksen perumiseksi. Osuuskuntaan liittymisestä aiheutuvia yli 11 000 euron kus-tannuksia pidettiin kohtuuttomina, varsinkin kun osuuskuntaa perustet-taessa puhuttiin vielä liittymisen vapaaehtoisuudesta. Muissa kylissä vas-tustusta ei kuitenkaan ollut ilmennyt eikä kalevalaisten vetoituksen us-kottu muuttavan lakisääteistä palvelujen järjestämistapaa. (TS 24.5.) Oripäässä kunta valmistautui puolestaan pakkokeinoihin siirtoviemäri-hankeen toteuttamiseksi valtionavustuksen edellyttämässä määräajassa. Usean kunnan alueella toteutettu hanke oli sujunut hyvin, kunnes neuvot-telut maanomistajien kanssa katkesivat Oripäässä. (TS 12.5.)

Paimion Kalevassa etsittiin myös ratkaisua käytön puutteessa rappeutu-van työväentalon pelastamiseen. Paimio-seura teki 1900-luvun alkuvuo-sikymmenien asussa olevan talon säilyttämisestä rakennussuojeluesityk-sen, mutta Varsinais-Suomen ELY-keskus ei ajatuksesta innostunut. Hii-puta työväenyhdistys ei pysty taloa kunnostamaan ja talon vaiheilla kier-telee vain pari kissaa. Ympärivuotista toimintaa ei ole ollut neljäänkym-meneen vuoteen. Kalevan työväenyhdistyksellä on sitä paitsi ainoastaan yksi jäsen, joten kokoukset voi pitää peilin edessä. (TS 16.5.)

Kulttuurilla on keskeinen rooli kylien aktiivisuuden rakentumisessa. Toiminnal-la ja tapahtumilla luodaan yhteistä tekemistä, lisätään asukasviihtyvyyttä ja han-kitaan tuloja. Kylien omista tapahtumista on siirrytty yhä enemmän kylän ulko-puolisille markkinoitaviin tapahtumiin. (Kumpulainen 2012: 109, 128–130.) Kulttuuria pidetään maaseutua palvelevana voimavarana ja se yhdistetään usein alueiden kilpailukykyyn ja matkailuelämysten tuottamiseen (Luovien vastakoh-taisuuksien maaseutu 2010: 20, 60–61). Yksittäinen tapahtuma voi välittömien taloudellisten vaikutusten ohella muovata välillisesti alueen imagoa, parantaa kuntakuvaa sekä houkutelaa jopa uusia asukkaita ja yrityksiä paikkakunnalle (Kulttuuriohjelma 2005: 22).

Taiteen edistämiskeskus myönsi toiminta-avustusta pienelle ooppe-raseurue Saaristo-oopperalle kiertueen järjestämiseen Varsinais-Suomessa. Seurue esittää Gabriel, tule takaisin -oopperan Salon Mathil-dedalissa, Nauvossa, Kustavissa ja Uudessakaupungissa. Tekniikka ja ku-lissit mahtuvat pakettiautoon, kun kulttuuria viedään pienille paikkakun-nille. Mathildedalissa esitys pidetään ulkona ilman äänentoistoa. (TS 29.5.)

Ritvalan Helkajuhlille Sääksmäellä osallistuu helluntaina koko kylä. Suomen vanhimman kansanperinnejuhlan kulkueessa on paljon kansal-

lispukuihin pukeutuneita koululaisia ja nuoret oppivat arvostamaan perinnettä. (AL 25.5.) Perinteinen on myös tuhannen moottoripyöräilijän paraati Turusta Liedon motoristikirkkoon drive-in jumalanpalvelukseen. Jo 35. kerran järjestettyä tapahtumaa pidetään koko maan virallisena ajokauden avauksena. (TS 10.5.) Pälkäneellä järjestettiin puolestaan moottoripyörien TT-näytösajo ja veteraanipyörien paraati kunnan kulttuuritoimen ja Suomen veteraanikilpamoottoripyöräkerhon yhteistyönä. Ajoihin osallistui yli 50 veteraanipyörää, joiden lisäksi satoja katsojia tuli paikalle moottoripyörällä. (AL 3.5.)

VÄLIYHTEENVETO: AKTIIVISTA TOIMINTAA MAASEUDULLA 1994-2015

Maaseudun kylä- ja kulttuuritapahtumat sekä muu aktiivinen yhteistoiminta olivat vuonna 1994 sanomalehdissä hyvin esillä. Toimittajat olivat mukana maaseudun tapahtumissa ja uutisoivat niistä myönteiseen sävyyn. Vaikka maaseudun kylätoiminnan on tutkimuskirjallisuudessa arveltu tässä vaiheessa jo hiljentyneen ja tapahtumien järjestämisen jääneen aktiivimpien kyläläisten harteille, esiteltiin sanomalehdissä pääasiallisesti aktiivisia kyliä ja vireitä tapahtumia. Maaseudulla uskottiin tulevaisuuteen ja tapahtumien jatkumiseen vahvasti. Mukaan artikkeliin saattoi tulla myös hiljentynyt kylä, mutta lähtökohtaisesti maaseutu kuvattiin vilkkaana ja vireänä ympäristönä, joka kerää omaleimaisiin tapahtumiinsa paljon väkeä. Pääosin talkoovoimin järjestettävissä tilaisuuksissa tutut ja vieraat tapasivat ja kaikilla oli mukavaa.

Vuonna 2015 maaseudun kylätapahtumista kerrottiin sanomalehdissä huomattavasti vuotta 1994 vähemmän. Mukana olivat edelleen Ritvalan Helkajuhlat ja Liedon motoristikirkko, mutta näiden lisäksi aineistossa oli vain kaksi muuta maaseudun tapahtumaa sekä yksi artikkeli kesätorista. Tämä ei kerro kuitenkaan koko totuutta, koska kyläjuhlia järjestettiin toki enemmän. Uutiskynnystä ne eivät kuitenkaan entiseen tapaan ylittäneet. Enemmän palstatilaa saivat maaseudun arkeen liittyvät ongelmat ja varsinkin realistisesti myös yhteistoiminnan hiljeneminen.

5.2 Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus

1994

Maaseutupolitiikassa alettiin 1990-luvulla puhua kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen määrätietoisesta lisäämisestä ja kehittämisestä yhteisiksi ohjelmiksi ja hankkeiksi. Maaseudun ja kaupungin yhteistyötä pidettiin välttämättömänä ja molempien osapuolien hyötymistä tärkeänä. (Uusitalo 1998: 41–42.) Taavoitteeksi asetettiin maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelun vähentäminen ja alueellisen työnjaon ja yhteistyön korostaminen (Toimiva maaseutu 1996: 50). Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutukseen sisällytettiin esimerkiksi työssäkäynti kaupungeissa, etätyö, tietoliikenneyhteydet, vapaa-ajan asuminen, alihankinta, suoramyynti sekä kuntien, elinkeinoelämän ja asukkaiden yhteistyö (Maaseudun kehittämisprojekti 1991: 112–118; Maaseudun ja keskusten vuorovaikutus 1991: 42; Toimiva maaseutu 1996: 49–55).

Tampereella kaikki halukkaat eli 700 innokasta paikkakuntalaista saivat palstan vihannesviljelyyn kaupungilta. Aarin palstan viljely oli haastateluille viljelijöille hermolepoa: palstalla kokeiltiin perusvihannesten lisäksi esimerkiksi maissia. Viljelijöinä huomattiin olevan myös vietnamilaisia maahanmuuttajia. (AL 4.5.) Valkeakoskella suunniteltiin puolestaan kolmen hehtaarin laajuista siirtolapuutarha-aluetta, jonne tulisi yhteensä 24 viljelypalstaa mökkeineen ja huoltotiloineen. (AL 14.5.)

Vähitellen on huomattu, että metsäiselle kesämökille on hullua yrittää väkisin perustaa nurmikkoa. Luonnonkasvit olivat tulleet viherrakentamisessa muotiin ja nyt niitä sai myös astiataimina. Laman myötä luonnon kukkaketoja oli alettu suosia myös kaupunkien puisto-osastoissa. (HS 16.5.) Suosittuja ovat myös isoisän aikaiset eläin- ja kasvilajit ja alan harrastajan mielestä suomalainen kesäidylli ei olekaan yhtään mitään ilman kissankelloja tai päivänkakkaroita. Vanhojen perinnekasvien viljely on harrastuksena saanut niin suuren suosion, että alan yhdistykseltä pääsivät jo siemenvarastotkin loppumaan. Esimerkiksi kaskinauriin siemenet vietiin käsistä. (AL 21.5.)

Omaehtoisuuden vahvistaminen, kuten kylätoiminta ja asukasyhdistykset, kylien ja kaupunkien asuinalueiden välinen yhteistyö sekä lähiruoka, kulttuuri ja kakkosasuminen nimettiin maaseutupolitiikassa erityisesti edistettäviksi teemoiksi (Ihmisten maaseutu... 2000: 58). Katajamäki ym. jakoivat kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen puolestaan kahteen osaan: laajaan ja suppeaan vuorovaikutukseen. Laajaan vuorovaikutukseen sisällytettiin perinteinen kaupungin ja

sen ympäristön kanssakäyminen, kuten asiointi, työmatkaliikenne ja vapaa-ajan asuminen. Suppeaan vuorovaikutukseen katsottiin kuuluvaksi erilaiset lähiruokaan tai koulujen, kaupunginosien ja kylien yhteistyöhön liittyvät kehittämissankkeet. (Katajamäki ym. 2001: 63–64.) Sanomalehdissä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus tuli esiin ennen kaikkea perinteiden ja nostalgian näkökulmasta.

Tampereella Hyhkyn koulun puistopäivän parasta antia olivat tyttöjen mielestä kurulaiset työhevokset. Koulun ympäristökerho pyysi kaupungilta luvan läheisen pienen pellon kyntämiseen ja kutsui koko koulun mukaan tapahtumaan. Lapset olivat kiinnostuneita ratsastamisesta ja mukana olleet aikuiset hevosenlannan hyödyntämisestä omassa puutarhassa. (AL 21.5.) Turkulaiset saattoivat sen sijaan tehdä matkan mummolan maise-miin jatkuvasti Kuralan Kylämässä. Tilan kahdeksalla peltohehtaarella viljeltiin heinää, vihanneksia ja kasviksia 1940- ja 1950-lukujen tapaan. Vain pehtoori ja hevonen puuttuivat. (TS 30.5.)

Erityisen suosittuja Kuralan Kylämässä olivat Marttojen järjestämät teemapäivät saippuan- ja makkaranvalmistuksineen, kompostinhoitamisineen ja matonkutomisineen. Paikkaan liittyi maalaiselämän ja perinnetaitojen ohella myös esihistoriaa ja tieteellistä tutkimusta: monipuolisuus tekikin Kylämäestä suosituksen retkikohteen. Toimittaja hehkutti niin sikolätin rehevää hajua ja kirjaviiden maatiaiskanojen raukeaa kotkotusta kuin raparperiohrapuuron tekoa ja kivikautisten aseiden valmistusta keiluverstaallakin. Kaupunkilaiset tulivat sankoin joukoin Kuralan Kylä-mäkeen myös heinänteon aikaan. (TS 29.5., TS 30.5.)

Suppealla vuorovaikutuksella tarkoitettiin ennen muuta aktiivisia yhteistyö- ja kumppanuusjärjestelyjä, jotka lähentävät maaseudun ja kaupungin asukkaita toisiinsa. Jokapäiväiseksi koetun laajan vuorovaikutuksen rinnalle toivottiin suppeaa vuorovaikutusta, jotta maaseutu ja kaupunki eivät vieraannu täysin toisistaan. Käytännössä tällaisiksi kehittämissankkeiksi nimettiin esimerkiksi yhteiset tapahtumat ja retket, yhteistyöverkostot ja -markkinointi, pestipalvelu ja suoramyyni sekä opettajavaihto, luokkaretket ja leirikoulut. Tutuinta maaseudun ja kaupungin yhteistyö ja kumppanuus oli peruskouluissa. (Rissanen & Mäntylä 2003: 12–42, 67–69.)

Turun normaalikoulun lukion ensimmäisen luokan oppilaat viettivät viikon luontokurssilla Kökarissa. Kurssilaisten tukikohtana oli paikallinen kalastustila, mutta osa ajasta kului asumattomalla luodolla. Toimittajan mielestä kaupunkilaisnuorille jo pitsataksin numeron katoaminen tuntuu katastrofilta saati sitten joutuminen tyhjälle saarelle. Viikosta kuitenkin

selviydettiin, vaikka pilkkihaalareilla ja villapipoilla olikin käyttöä. Retkeläiset tulivat Turusta polkupyörillä, nukkuivat teltoissa ja keräsivät ruokaa luonnosta. Epäselväksi jäi, miten paljon todellisuudessa luontoa hyödynnettiin, kun keväällä kalaakin olisi saanut merestä ainoastaan verkoilla. (HS 21.5.)

Selviytyminen ikäikäisten luonnonoppien varassa, toimiminen kosteassa kivenkolossa tuulen tuiverrettavana ja aterioiden valmistaminen mesian-gervoista, maitohormista ja nokkosista eivät suinkaan tarkoittaneet kurssin epäonnistumista. Oppilaille tulivat tutuksi ulkosaariston olosuhteet niin biologian, liikunnan, historian, psykologian kuin ruotsin kielenkin kautta. Korppoo tarjosi tilaa olemiseen ja nuoret lupasivat tulla paikkakunnalle ehdottomasti uudelleen. (HS 21.5., TS 29.5.)

Esiin tuotiin myös kalastuksen ja maanviljelyn merkitys peruselinkeinoina ja matkailun kehittyminen yli äyräidensä. Keväällä Kökarissa oli kuitenkin hiljaista. Turistikausi alkaa vasta koulujen kesäloman myötä ja nyt hotelli, leirintäalue ja lauttarannan kioski olivat vielä suljettuina. Koivun silmu oli vasta auennut, merivesi oli vielä kylmää ja kevättuuli raakaa. (TS 29.5.)

2015

Vaikka kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta nostettiin 2000-luvulla yhdeksi maaseudun keskeisistä kehittämisvälineistä, moitittiin sanaparia samanaikaisesti keinoitekoiseksi ja epämääräiseksi sekä sisällöltään tyhjäksi ja abstraktiksi (Viinikainen & Puustinen 2000: 18–19; Jarenko ym. 2007: 11). Paikallistason hyviin käytäntöihin sekä kaupungin ja maaseudun hyvien puolien yhdistämiseen uskottiin, mutta olemassa olevan vuorovaikutuksen muuttaminen erityiseksi kehittämispolitiikaksi tuntui hankalalta monenlaisten ehtojen sekä vaatimusten ristipaineessa (Kahila & Saartenoja 2000: 22–31; Schmidt-Thomé 2002: 25–34; Edellytykset käytännöiksi 2004: 67).

Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus yhdistettiin ennen kaikkea maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämiseen ja uusien toimintatapojen löytämiseen (Saartenoja 2004: 162). Vuorovaikutuksen toteutumisen vähäisyyteen etsittiin selitystä lähinnä kehittymättömistä asenteista ja asianosaisten vääristä ajattelutavoista (Ihmisten maaseutu... 2000: 58; Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus politiikaksi 2002: 5; Elinvoimainen maaseutu... 2004: 130; Jarenko ym. 2007: 29–30). Vähitellen puhe kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksesta kuitenkin hiipui esimerkiksi maaseutupoliittisissa kokonaisohjelmissa kokonaan. Luonto ja puu-

tarha sen sijaan säilyttivät suosionsa suomalaisten harrastuksena ja sanomalehtien vakiintuneena jutunaiheena.

Helsinkiläinen terveydenhoitaja tietää yli 25 vuoden viljelykokemuksella mitä kannattaa syödä. Palsternakat, lehtikaali, kesäkurpitsat, vahapavut, keltajuurikkaat sekä valkosipulit ovat naisen suosikkeja. Intohimoinen palstaviljelijä kätkee kasvattamansa juurekset kerrostalon parvekkeella kylmälaukkuihin ja kuluttaa ne talven aikana. Palstaviljely pitää myös mielen ja kehon kunnossa: viljelyyn jää koukkuun ja mullasta tulee intohimo. (HS 28.5.) Toisen helsinkiläisen mielestä kaupungista voisi tehdä puutarhaparatiisin, jos puistot ja viheralueet suunniteltaisiin oikein. Nurmikon ja pensaiden sijaan tarjolla pitäisi olla villivihanneksia, hedelmiä, marjoja ja vihanneksia. (HS 17.5.)

Villiyrttikouluttaja poimi Helsingin keskuspuistosta syötävää ja muistutti, että luonto on täynnä ravitsevaa ruokaa. Maitohorsmaa, itumaksaruohoa, litulaukkaa ja ketunleipiä voi kerätä jokamiehen oikeudella. (HS 10.5.) Villivihanneskouluttaja ja -kirjailija keräsi puolestaan kasveja kotipihaltaan ja neuvoi aloittamaan varovasti vaikkapa muutamalla voikukanlehdellä salaatin joukossa. Villivihannesten keräämistä ravinnoksi voi pitää nousevana trendinä, sillä aihepiiriä koskevat luennot tulevat hetkessä täyteen. (TS 16.5.)

Myös maa- ja kotitalousnaisten villiyrttiasiantuntija maistatti toimittajalla maitohorsmaa, voikukkaa, ketunleipiä ja nokkosta muistuttaen, että luonnonkasvit ovat ravintoarvoltaan viljeltyjä kasveja parempia ja ravinnon kerääminen luonnosta on ilmaista. (AL 21.5., TS 21.5.) Sieniasiantuntija kertoi puolestaan erittäin hyvästä sienikevästä, sillä kosteutta on riittänyt hyvin. Korvasieniä, huhtasieniä ja poimukellomörskyä riittää metsissä, lehdossa ja puutarhoissa. (HS 29.5.) Turussa Peltolan siirtola puutarhan perinteisessä taimitoritapahtumassa ylimääräiset kasvit vaihtoivat sujuvasti omistajaa. Haastateltu nainen oli löytänyt jo raparperia, ruohosipulia, päivänkakkaroita ja liljoja. (TS 18.5.)

Helsingin Sanomat opasti artikkelissaan myös Uudenmaan Marttojen puutarhaneuvojan ohjeiden avulla, mitkä kasvit soveltuvat eri ilmasuuntiin avautuville ja valoisuudeltaan erilaisille parvekkeille. (HS 3.5.) Musiikista sekä puutarha-alan ohjelmista ja kirjoista tuttu Sonja Lumme antoi puolestaan neuvoja pihanhoitoon ja tanssija-koreografi Tiina Lindfors kertoi kolumnissaan selviytyneensä kävelemällä pienissä puistoissa ja hautausmailla, kun asuminen ja työmatkat suurkaupungeissa ahdistivat.

Suomalaisten kannattaisikin olla ylpeitä metsistä ja järvistä, joita täällä riittää. (HS 3.5., TS 8.5.)

Helsingin Sanomat kertoi myös kaupunkiluonnossa toimimisen säännöistä. Kerrostalossa ja puistossa grillaamiseen on omat sääntönsä, uimarannoille grillejä ei saa tuoda lainkaan. Metsässä, kuten vaikka Nuuksion kansallispuistossa, on mahdollista käyttää julkisia nuotiopaikkoja ja huolehdyttävä, ettei avotuli leviä. Vuosaaressa kaupungin ulkoilupuiston nuotikatoksissa ei ole enää polttopuita varkauksien takia ja tulipesätkin aiottiin korvata hiiligrilleillä. Kaupunkimetsässä on opetettava kaupunkilaissamoilun tavat: väkeä on paljon ja julkiset paikat rikotaan. (HS 13.5., HS 24.5.)

Korttelaisen (2013: 128–129) mielestä jako maaseutuun ja kaupunkiin ei ole enää pitkään aikaan pystynyt kuvaamaan sitä sosiaalista ja materiaalista todellisuutta, jossa nykypäivänä eletään. Koska vastakkaisia ilmiöitä ei ole, ovat kaupunki ja maaseutu ainoastaan ideaalitapauksia ja mielikuvia. Olisikin luotava uusia alueellisia tulkintoja, jotka yhdistäisivät maaseudun ja kaupungin verkostoiksi pois-sulkemisen sijaan. Rannikko (2008: 51–54) puhuikin maaseudusta yksilöiden kulutuksen kohteena ja elämysten lähteenä. Muualla asuvat liikkuvat ja harrastavat maaseudulla ja hyödyntävät näin luontoa. Varsinkin syrjäisestä maaseudusta on tullut muualla asuvien vapaa-ajan viettopaikka, niin sanottu pistäytymismaaseutu.

Vuoden 2015 Jukolan viesti Louna-Jukola rakennettiin Paimiossa talkoovoimin. Kisakeskus tehtiin ajoharjoitteluradalle ja uutta puutavaraa tarvittiin 46 tonnia. Toiveissa oli, että moduuleina tehtäviä rakennelmia käytettäisiin seuraavassakin Jukolan viestissä. Kilpailu järjestettiin 70 metsänomistajan alueella. Paimiolle tapahtuman todettiin tuovan myönteistä julkisuutta, vaikka varsinaisten hyötyjen elinkeinoelämälle tiedettiin jäävän suhteellisen pieniksi. (TS 26.5.) Mänttä-Vilppulassa kansallisten Serlachius Museot -rastien kisakeskus oli puolestaan kilpailunjohtajan maa-tilalla. Pysäköintialue saatiin viereiseltä pelloilta ja tilan emäntä huolehti muonituksesta. Kilpailuihin odotettiin satoja suunnistajia. (AL 8.5.)

Yksi viisihenkisen sukellusseurueen jäsenistä joutui vaikeuksiin Hilloisten louhoksessa Taivassalossa ja muut joutuivat auttamaan hänet pintaan. Kirkasvetistä louhosta oli pidetty hyvin turvallisena sukelluskohteena. Sukelluskouluttajat paheksuivat onnettomuusutisoinnin yhdistämistä Norjan luolasukellusonnettomuuteen, vaikka tapaukset olivat aivan erilaisia. (TS 20.5., TS 22.5.) Myös Jämijärven turmakentällä laskuvarjo-hyppääminen jatkui edelleen. (AL 12.5.) Kaupunkien ja laskettelukeskus-

ten uusi kesäinen aktiviteetti on puolestaan alamäkijako. Mutkaisia, kiviä ja jyrkkiä rinteitä tullaan alas niin, että heikompia hirvittää. (AL 20.5.)

VÄLIYHTEENVETO: KAUPUNGIN JA MAASEUDUN VUOROVAIKUTUS 1994–2015

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutukselle asetettiin maaseutupolitiikassa 1990-luvulta alkaen suuria toiveita ja tavoitteita, mutta näihin liittyvät aiheet näkyivät sanomalehdissä suhteellisen niukasti. Edes perinteisin vuorovaikutuksen muoto eli vapaa-ajan asuminen ei tullut uutisissa tai artikkeleissa juurikaan esiin. Juttuja tehtiin kuitenkin luontoon, vapaa-ajan harrastuksiin ja perinteisiin liittyvistä aiheista. Artikkelin näkökulma oli tavallisesti kaupunkilaisten osallistujien tai toimijoiden kokemuksissa, jolloin maaseutu tuli esiin aiheen taustatekijänä tai tapahtuman sijaintipaikkana.

Vaikka uutisoinnissa voitiin jonkin aiheen, kuten leirikoulun tai perinnepihan, osalta havaita selvä yhteys ajankohtaiseen vuorovaikutusteemaan, oli valittu tarkastelunäkökulma toisenlainen. Maalaiselämä esiteltiin romanttisena, vaatimattomana ja vanhanaikaisena, varsinkin jos aihetta lähestyttiin menneisyyden kautta. Toisaalta joissakin artikkeleissa maaseudun rooli korvattiin luonnolla eikä kaupunkilaisten yhteyttä varsinaiseen maaseutuun tuotu oikeastaan edes esiin.

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus menetti maaseutupolitiikassa 2000-luvulla merkitystään. Myös lehtiartikkeleissa kaupunkilaiselämän näkökulma vahvistui entisestään: vuonna 2015 monet artikkelit opastivat luonnonkasvien keräämiseen, harrasteviljelyyn, puutarhanhoitoon ja kaupunkiluonnossa toimimiseen. Kyse oli entistä vahvemmin kaupungin ja luonnon vuorovaikutuksesta kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen sijaan. Myös maaseudun rooli harrastusten tapahtumapaikkana ja toimintojen mahdollistajana korostui entisestään, mikä tarkoitti samalla kaupunkilaisnäkökulman vahvistumista.

5.3 Maaseutu osana yhteiskuntaa

5.3.1 Hallinnolliset uudistukset maaseudun näkökulmasta

1994

Valtion paikallishallintoa uudistettiin 1990-luvulla suurentamalla toimialueita ja kokoamalla hallintoa yhteen (Yksi ovi, monta palvelua 1996: 1). Julkisen hallinnon uudistamisesta eduskunnalle annetun selonteon ja valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti haluttiin parantaa kansalaisten palvelua, lisätä hallinnon joustavuutta, toimivuutta ja taloudellisuutta sekä selkeyttää ja keventää hallinnon ohjausta. Yhtenä keskeisenä uudistuksen osana oli nimismiesjärjestelmän purkaminen ja poliisin, syyttäjän, ulosoton ja maistraatin tehtävien yhdistäminen 90 kihlakuntaan vuonna 1996. (Parempaa palvelua, tehokkaampaa hallintoa 2005: 9, 27–28.)

Kihlakuntauudistuksella tavoiteltiin palvelujen riittävää ja tasapuolista saatavuutta maan eri osissa sekä paikallishallinnon kokoamista yhden luukun periaatteella toimiviin palvelutoimistoihin. Vuonna 1993 voimaan tullut yhteispalvelulaki mahdollisti asiakaspalvelun siirtämisen toisen viranomaisen hoidettavaksi yhteisellä sopimuksella. Kunnan ja valtion eri viranomaisten yhteisten palvelupisteiden toimivuutta selvitettiin ensimmäisen kerran sisäasiainministeriön asettamassa paikallishallinnon palvelutoimistohankkeessa vuosina 1993–1995. Koikeilussa oli mukana yhteensä 54 kuntaa ja sillä tavoiteltiin asiakkaiden palvelamista paikallistasolla entistä nopeammin ja taloudellisemmin. (Yksi ovi, monta palvelua 1996: 1.)

Valtion paikallishallintouudistus oli poliisien mielestä valmisteltu heikosti eikä heidän mielipiteitään ollut otettu huomioon. Vuoden 1995 alusta voimaantulevaksi kaavailtu kihlakuntajako tarkoitti poliisitoimen, syyttäjien ja ulosoton yhdistämistä 95 kihlakunnanvirastoksi. Poliisit arvostelivat niin uudistuksen aikataulua, kansalaisten oikeusturvan vaarantumista kuin lääninhallitusten ja uuden organisaation sekavuutta ja byrokraattisuuttakin. (AL 26.5.)

Kihlakuntauudistuksesta kysyttiin myös kuntien mielipidettä. Erityinen kilpailu käytiin Kaakkois-Satakunnassa, jossa Huittinen ja Kokemäki halusivat molemmat kihlakunnan keskuspaikaksi. (AL 24.5., TS 24.5., TS 25.5., TS 26.5., TS 28.5.) Turun Sanomat ihmetteli pääkirjoituksessaan, miten alueen elinkeinoelämän kehittämisessä voidaan edetä, jos ei edes

kihlakunnan nimestä tai pääsijaintipaikasta päästä sopuun. (TS 30.5.) Yhtäläinen kilpailutilanne oli myös Pirkanmaan pohjoisosassa, jossa keskuspaikaksi olivat ehdolla Mänttä ja Virrat. (AL 31.5.)

Uuteen paikallishallinnon yhteispalvelukokeiluun valittiin eri puolilta maata yhteensä 15 kuntaa. Vakka-Suomessa palveluja sai puolentoista vuoden ajan Taivassalon ja Kustavin posteista sekä Vehmaan kunnanvirastosta. Mukana kokeilussa olivat kuntien ja postin lisäksi työvoimatoimisto, verotoimisto, Kansaneläkelaitos ja tiemestaripiiri. Tavoitteena oli saada eri viranomaisten palveluja yhdestä toimipisteestä: esimerkiksi Taivassalon postissa työskenteli päivittäin verovirkailija ja ajoittain työvoimaneuvoja. (HS 31.5., TS 31.5.) Myös Mietoissa aloitettiin palvelutoimistokokeilu, jossa nimismiespiirin tehtäviä siirrettiin kunnanvirastoon. (TS 19.5.) Sisäministeri Mauri Pekkarinen (kesk.) vakuuttikin monipalvelumallin tarkoittavan julkisten palvelujen laajenemista ja saavutettavuuden paranemista maaseudulla. (AL 15.5.)

2015

Kuntalaiset pitävät vanhusten- ja terveydenhoitoa varsin tärkeinä kuntapalveluina: palvelujen tulee olla tarpeeksi lähellä ja niitä pitää olla riittävästi saatavana (Kansalaismielipide ja kunnat 2013: 12–13). Hoidon laatuun ollaan tyytyväisiä, kunhan palvelua vain on tarjolla. Hoidon tasoa kysyttäessä 83 prosenttia kunnallisten terveyspalvelujen käyttäjistä oli melko tai erittäin tyytyväisiä saamaansa palveluun ja 84 prosenttia vastusti terveyskeskuslääkärijärjestelmän lakkauttamista. (Kansalaismielipide ja kunnat 2014: 17–19.) Kahta vuotta myöhemmin asiaa kysyttäessä olivat mielipiteet muuttuneet vieläkin myönteisemmiksi: hoidon laadun sijaan ongelmana oli sen saatavuus (Kansalaismielipide ja kunnat 2016: 15).

Vuonna 2013 kuntalaiset antoivat sote-uudistukselle kouluarvosanaksi 5,7, kunnanjohtajat ja kunnanhallitusten puheenjohtajat tätäkin vähemmän. Kuntalaisten toiveet sote-palveluiden järjestämistavasta jakaantuivat ja lähes 3/5 vastaajista uskoi palvelutason joka tapauksessa heikkenevän. Myös palvelujen alueellisesta järjestämistavasta oli erilaisia mielipiteitä: 2/3 vastaajista toivoi harvaan asuttujen alueiden erityistä huomioon ottamista uudistusta valmisteltaessa. (Kansalaismielipide ja kunnat 2014: 20–22.) Näkemykset sote-uudistuksesta muuttuivat pian tämän jälkeen kuitenkin selvästi aiempaa kriittisemmiksi ja jo vuonna 2014 moni koki terveyspalvelujen saatavuuden heikentyneen. Sote-palvelujen tulevaisuutta mietittäessä 2/3 kuntalaisista uskoi palvelujen saavutet-

tavuuden heikkenevän ja lähes puolet kuntalaisista palvelujen laadun huononevan. (Kansalaismielipide ja kunnat 2015: 21.)

Hallitusohjelmassa sovittiin, että sosiaali- ja terveydenhuollon uusi palvelurakenne perustuu kuntia suurempiin itsehallintoalueisiin eli ns. maakuntamallin pohjalle. Kunnan ja valtion väliin haluttiin muodostaa uusi aluehallintotaso, jota johtavat vaaleilla valittavat valtuustot. Näin arveltiin saavutettavan satojen miljoonien eurojen vuosittaiset säästöt. Suuria säästöjä ei kuitenkaan odotettu nopeasti, vaan rakenteellisten hyötyjen arvioitiin toteutuvan vasta vuoden 2020 jälkeen. Yhdessä digitalisaation kanssa sote-uudistuksesta odotettiin kuitenkin jopa kolmen miljardin euron säästöjä julkiseen talouteen. (AL 27.5., HS 28.5.)

Turun Sanomat kävi pääkirjoituksessaan läpi Jyrki Kataisen hallituksen kuntarakenneuudistuksen ja siihen liitetyn sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen vaiheita sekä epäonnistumisen syitä. Pontevien puheiden ja näyttävän päätöksenteon sijaan nyt kaivattiin perustuslain kestävää mallia ja ratkaisun täytöntöönpanoa, oli malli mikä hyvänsä. Sote-uudistukselle koettiin palvelujen tarjonnan eriarvoistuessa ja kustannusten karatessa olevan kiistatonta tarvetta. Tämän ratkaisun jälkeen voi alkaa miettiä kuntarakenteen muuttamista, vaati Turun Sanomat. (TS 12.5.) Helsingin Sanomat kannatti pääkirjoituksessaan puolestaan viiden yliopistosairaalan ympärille muodostettua ratkaisumallia varoittaen maakuntamallin haitoista, kun omaa sairaalaansa puolustavat maakuntapäätäjät unohtavat koko maan edun. (HS 31.5.)

Turun yliopistollisen keskussairaalan vs. sairaalajohtaja tuki sote-uudistusta, jotta kaikille voidaan taata samanlaiset palvelut asuinpaikasta riippumatta. Nykyisin kunnat saavat päättää asioiden hoitamisesta itse. Toisaalta vuoden 2015 alusta voimaan tullut päivytyasetus tiukensi vaatimuksia ja näin ollen vähensi mahdollisuuksia pitää kaikissa sairaaloissa täyttä valmiutta vuorokauden ympäri. TYKS:in uudistuksessa palveluja tullaan sekä keskittämään että hajauttamaan, kun rakenteita muutetaan. Palveluiden ei uskottu huononevan, vaikka pienissä sairaaloissa saisikin palveluja jatkossa lähinnä päiväsaikaan. (TS 31.5.)

Pirkanmaalla Mänttä-Vilppulassa kaupunginhallitus keskeytti sosiaali- ja terveyspalvelujen ulkoistamisprosessin korkeimman hallinto-oikeuden kumottua kaupungin ja Pihlajalinna Oy:n välisen sopimuksen hankintamenettelyssä tehdyn virheen takia. (AL 12.5.). Viikkoa myöhemmin sopimusta Pihlajalinnan kanssa jatkettiin väliaikaisena enintään vuoden loppuun saakka. (AL 19.5.) Varsinais-Suomessa Loimaan kaupunki kilpailut-

ti työterveyshuoltonsa ja seudun kuuden kunnan palvelut siirtyivät sosiaali- ja terveystalouden alalle. (TS 5.5.)

Vuonna 2014 lähes 4/5 kuntalaisista halusi päävastuun sosiaali- ja terveystaloukselta säilyvän kunnilla ja kuntayhtymillä. Toisaalta sote-uudistuksen eri vaiheisiin alettiin jo kyllästyä ja sosiaali- ja terveystalouksien tulevaan järjestämistapaan suhtauduttiin aiempaa välinpitämättömämmin. Yli puolelle kuntalaisista oli samantekevää miten uudistus toteutetaan, kunhan hoitoon pääsee ja palvelut ovat lähellä. (Kansalaismielipide ja kunnat 2015: 25, 27.) Mielipiteet kuitenkin muuttuivat: 45 prosenttia kuntalaisista kannatti vuonna 2015 sote-palvelujen järjestäjäksi kuntaa suurempia yhteistoiminta-alueita. Usko sote-uudistuksen toteutumiseen lisääntyi selvästi, mutta edelleen vain vajaa kolmasosa kuntalaisista piti muutoksen onnistumista todennäköisenä. Myös näkemykset sote-palveluiden vaikutuksista vaihtelivat edelleen. Noin kolmasosa kuntalaisista uskoi palvelujen määrän ja saatavuuden paranevan, kolmasosa heikkenevän ja kolmasosa ei osannut ottaa asiaan kantaa. (Kansalaismielipide ja kunnat 2016: 11–12, 17–18.)

Kuntatasolla sote-uudistusta kiirehti 3/4 kyselyyn vastanneista kuntapäätäjistä, mutta heistä vain alle neljäsosa piti maakuntamallia parhaana ratkaisuna. Valta haluttiin säilyttää kunnan- ja kaupunginvaltuustoilta eikä ”muutamalla maakuntavaltuustoon valittavalla kansanedustajalla”. Osa piti parhaana vaihtoehtona perinteisiä kuntayhtymiä, kun taas osa moitti niitä hallintohimmeleiksi. Monet kaipasivat eri mallien yhdistelmää, jossa vaativan erikoissairaanhoidon järjestäminen ja rahoitus kuuluisi valtiolle. (AL 22.5., TS 22.5.) Aamulehden haastattelu juupajokelainen perheenäiti piti tärkeimpänä asiana lähipalvelujen säilymistä omalla paikkakunnalla. Kokemusta lääkäri- ja hammaslääkärin vastaanottojen ongelmista tai puuttumisesta oli hänellä riittävästi. (AL 22.5.)

Sote-uudistukseen otettiin kantaa myös mielipidekirjoituksissa. Organisaatiomuotojen pohtimisen ja palvelurakennemuutosten sijaan tulisi ymmärtää kansalaisten haasteet, jotta kaikki ylipäättään pystyisivät hakeutumaan palvelujen ääreen. Toisaalta vaadittiin digitalisaation huomioon ottamista hallintohimmeleiden ja palvelukeskittymien rakentamisen sijaan: erään kirjoittajan mielestä terveyskeskuksen tulisi toimia pääosin verkossa, jolloin palvelut seuraisivat ajasta ja paikasta riippumatta mobiilisti asiakkaan mukana. Toisen mielestä pitäisi muistaa myös ne kansalaiset, jotka eivät osaa tai pysty käyttämään sähköisiä palveluita. (HS 4.5., HS 13.5.) Apteekki-alan edustajat muistuttivat maan tiheästä apteekki-verkosta, jota hyödyntämällä voitaisiin löytää uusia ratkaisuja lähipalveluiden turvaamiseksi. Rokotukset ja pienet hoitotoimenpiteet voitaisiin

hoitaa syrjäseuduilla apteekkeissa ja samalla uudet palvelut turvaisivat apteekkien säilymistä. (HS 13.5.)

Toimintaympäristön muuttumisen, seurakuntien omien kehittämistarpeiden sekä kunta- ja palvelurakennemuutoksen myötä seurakuntarakenne muuttui 2000-luvun lopussa merkittävästi. Vuosina 2001–2011 seurakuntien määrä väheni 138:lla, joista 49 seurakunnan toiminta päättyi merkittävimpana kuntaliitosvuotena 2009. Vuosille 2011–2014 suunnitellun valtakunnallisen kuntauudistuksen takia myös seurakuntarakenteen muutosta haluttiin jatkaa kohti suurempia hallinnollisia yksiköitä. (Palmu 2011: 3–5.)

Seurakuntalaisten näkökulmasta muutoksilla ei koettu juurikaan olevan merkitystä. Kun asiaa kysyttiin neljässä toimintaansa jatkaneessa seurakunnassa kaksi vuotta seurakuntaliitoksen tai seurakuntayhtymäratkaisun jälkeen, ei 79 prosenttia seurakuntalaisista ollut havainnut mitään muutosta toimintaan osallistumisen kannalta. Myös suhde seurakuntaan oli 71 prosentilla seurakuntalaisista pysynyt ennallaan, 22 prosenttia jäsenistä ei ollut edes havainnut hallinnollista uudistusta. Ylikorostuneen myönteisesti tai kielteisesti muutoksen vaikutukset arvioivat puolestaan seurakuntien luottamushenkilöt ja työntekijät. (Palmu 2011: 10–11, 21, 26–27, 29–30, 35–37.)

Evankelis-luterilaisessa kirkossa pohdittiin seurakuntauudistusta, jossa kaikki seurakunnat kuuluisivat seurakuntayhtymiin. Kirkolliskokouksen päätettäväksi tulleella ehdotuksella tavoiteltiin säästöjä tilanteessa, jossa seurakuntien jäsenmäärä laskee ja menot ovat tuloja suuremmat. Valmistelun taustalla oli vuonna 2005 aloitettu kuntauudistus, joka jäi toteutumatta. Helsingin Sanomien mukaan ongelmaksi yhdistymisessä tulikin tilanteen epävarmuus ja mahdollisuus seurakunta- ja kuntarajojen eriytymiseen. Kirkolliskokouksessa seurakuntauudistus kaatui riittävän määräänemmistön puutteeseen. (TS 5.5., AL 5.5., TS 8.5., HS 12.5.)

Pirkanmaan seurakunnissa uudistuksen toteutumatta jäämiseen suhtauduttiin myönteisesti. Laajojen seurakuntayhtymien koettiin sopivan kasvukeskuksiin ja paikallistasolla itsenäisiä seurakuntia pidettiin hyvänä asiana. Seurakuntayhtymissä varallisuuden käytöstä olisi päätetty pääosin oman alueen ulkopuolella ja painotukset olisivat muuttuneet. Yhtymämallissa arvelutti myös eri alueiden tasapuolisuuden toteutuminen ja byrokratian lisääntyminen. Yhtymämallin kannattajia huolesti puolestaan pienten seurakuntien talouden heikentyminen ja jäsenmäärän väheneminen. (AL 18.5.)

Aamulehti otti ennen ehdotuksen kariutumista pääkirjoituksessaan myönteisen kannan seurakuntauudistukseen. Vaikka päätökset tehtäisiin laajemmissa kokoonpanoissa, säilyisivät työntekijät ja tehtävät lehden mukaan paikallistasolla. Seurakunnissa pystyttäisiin hoitamaan varsinaista perustehtävää, kun taloudellisesta päätöksenteosta huolehdittaisiin muualla. Uudistus mahdollistaisi alueellisesti tasapainoisen kehityksen ja kirkon elinvoimaisuuden säilymisen, mutta vieläkin radikaalimpia ratkaisuja voisi tehdä. Yhtenä vaihtoehtona voisi harkita esimerkiksi hiippakunnan tai maakunnan kokoisia seurakuntia. (AL 7.5.)

VÄLIYHTEENVETO: HALLINNOLLISET UUDISTUKSET MAASEUDUN NÄKÖKULMASTA 1994–2015

Hallinnolliset uudistukset koskivat 1990-luvulla valtion paikallishallintoa. Vaikka palveluja yhdistettiin ja keskitettiin, oli muutoksissa mukana myös kansalaisten arjen helpottamisen näkökulma. Uudistukset tulivat hyvin esiin sanomalehtiaineistossa, kun paikallistasolla käytiin kilpaa toimistojen sijaintipaikoista tai esiteltiin kaavailuja uudenlaisista palveluratkaisuista pienillä paikkakunnilla. Myöhempi kehitys osoittaa, että uudistukset ovat jatkuneet, toimijat vaihtuneet ja palvelut karanneet yhä kauemmas maaseudulta. Keskuspaikasta ei tarvitse enää kiistellä, koska se on väistämättä nykyisin maakunnan keskuskaupunki.

Vuoden 2015 aineistossa oli aiheeseen liittyen kolme pääkirjoitusta: Turun Sanomat ja Helsingin Sanomat tukivat sote-uudistusta ja Aamulehti seurakunta-uudistusta. Turun Sanomien artikkelissa tuli esiin myös sairaalajohtajan myönteinen näkemys sote-uudistusta kohtaan, vaikka uudistus uhkasikin keskittää palveluja. Ajalle tyypillisesti lehdissä oli useita uutisia myös sosiaali- ja terveyspalvelujen ulkoistamisesta yksityisille yrityksille. Paikallistason näkökulma tuli esiin vain Aamulehdessä, jossa haastateltu kuntalainen oli huolissaan lähipalvelujen säilymisestä ja haastateltu luottamushenkilö oli tyytyväinen seurakuntauudistuksen kariutumiseen. Miellipidekirjoituksissa huolensa ilmaisivat lähinnä erityisryhmien puolestapuhijat tai ammatillisesti omaa alaansa puolustaneet.

5.3.2 Maaseudun palvelut ja työpaikat

1994

Suomalaisessa aluepolitiikassa alkoi 1990-luvun alkupuolelta lähtien vallita alueellisesti hajautetun hyvinvointivaltion sijaan kilpailuvaltion vaihe (ks. esim. Eskelinen 2001, Remahl 2008, Moisio 2012a). Aluepolitiikasta tuli talousvetoista ja globaaleihin markkinoihin sopeutumista korostavaa. Yhteiskuntapolitiikan tapaan myös aluepolitiikkaa alkoivat ohjata kansainvälistymiseen, innovaatioihin ja alueiden omaan elinvoimaan liittyvät teemat. Puoluenäkökulmasta kokoomus ja sosialidemokraatit löysivät toisensa kaupunkiseutuja koskevassa aluepolitiikassa, ja samanaikaisesti keskustan linjauksista voimakas hajauttamisen vaatimus alkoi heiketä. (Moisio 2012a.)

Aluepolitiikassa alettiin puhua kaupunkiseuduista, kärkialueista, aluerakenteen solmukohdista, verkottumisesta ja seutuistumisesta. Alue- ja yhdyskuntarakenteen jäsentämisessä kaupunkiseutujen ja kaupunkipolitiikan merkitys kasvoi. Kaupunkiseutuihin haluttiin panostaa, koska ajattelu oli yhdenmukainen Euroopan unionin aluesuunnitteluvision kanssa. Maaseutu jäi kaupunki- ja markkina-vetoisen kehityksen sivutuotteeksi. (Moisio 2012b: 184–186.) Alueita ei enää pidetty kansallisen tehtävän kannalta samantarvoisina, kun kilpailusta oli tullut yhteiskunnallinen normi (Moisio 2005: 36).

Punkalaitumella turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksen toiminnan päätyminen uhkasi myös päihdeongelmaisten kuntoutumiskeskusena toimineen laitoksen jatkoa. Päihdeongelmaisia oli ollut samanaikaisesti pakolaisten kanssa vain vähän ja sosiaali- ja terveysministeriön päätös lakkauttaa pakolaiskeskus loi uuden tilanteen. Peruskorjatut tilat ja riittävä henkilökunta odottivat lisää päihdeongelmaisia asiakkaita ja maksusitoumuksia kunnilta. (AL 20.5., TS 20.5.) Myös Keuruulla entiseen päihdehuoltokeskukseen perustetun pakolaisten vastaanottokeskuksen toiminta oli loppumassa, mutta paikkakunnalla toivottiin sosiaali- ja terveysministeriöstä vielä toisenlaista päätöstä. (AL 11.5.)

Valkealan Utissa varuskunnan henkilöstö vastusti ilmavoimien kuljetuslentolaivueen lakkauttamista ja koneiden siirtämistä Tikkakoskelle. Uttilaisten mielestä Puolustushallinnon rationalisointiohjelman mukaiset säästötavoitteet menettävät merkityksensä, kun Tikkakoskelle tehdään suuret rakennusinvestoinnit ja merelle ja Helsinkiin painottuvia lentoja aletaan tehdä Keski-Suomesta käsin. Kaiken lisäksi myös koneita tarvi-

taan edelleen esimerkiksi laskuvarjojoukkojen koulutuksessa Utissa. (TS 30.5.)

Ajan hengen mukaisesti varovaisuusnäkökulmat eivät olleet 1980-luvun loppuvuosina ensisijaisia. Tulevaan pankkikriisiin havahduttiin eri rahoituslaitoksissa eri aikaan: säästöpankeissa kasvuhakuista luotonantopolitiikkaa jatkettiin Skopin ohjeiden mukaisesti vielä luotonannon rajoittamiseen tähdänneiden sakkokassavarantovelvoitteiden jälkeenkin. Säästöpankkiryhmän johdossa pieniä paikallispankkeja pidettiin elinkelvottomina ja kaikki pankit haluttiin yhdistää maakuntapankeiksi. Lopputuloksena Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankki otettiin Suomen Pankin haltuun vuonna 1991 ja pääosa säästöpankeista yhdistyi Suomen Säästöpankiksi vuonna 1992. Ainoastaan 40 säästöpankkia jäi itsenäiseksi. (Lehtiö 2004: 259, 272–273, 285.)

Julkinen valta halusi koota myös huonot pankit mukaan Suomen Säästöpankkiin, jotta tuettavia kohteita oli vain yksi. Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti pankin terve liiketoiminta myytiin neljälle kilpailijapankkiryhmälle syksyllä 1993 konttorikonaisuuksina siten, että jokainen ryhmä sai säästöpankin talletuskannasta 12 miljardia markkaa. Tavoitteena oli, ettei missään kunnassa vastaanottajapankin markkinaosuus tullut määrääväksi. Suomen Säästöpankin ongelma- luottoja, kiinteistöjä ja muita omaisuuseriä varten perustettiin hieman myöhemmin Suomen valtion ja Valtion vakuusrahaston omistama omaisuudenhoito-yhtiö Arsenal Oy. (Lehtiö 2004: 293–307, 370.)

Pankkikriisin jälkeen yksittäiset säästöpankit säilyttivät itsenäisyytensä ja jatkoivat toimintaansa. Liedon Säästöpankin pitkäaikainen toimitusjohtaja kertoi Helsingin Sanomien haastattelussa, miten liikemiehiä asuntoautoineen ja matkapuhelimeen parveili 1980-luvun loppuvuosina myös Liedossa, mutta oman pankin osalta laihoihin tuloksin. Vuonna 1988 myös SKOP:in miehet Helsingistä yrittivät heikentää Liedon Säästöpankin itsenäisyyttä, mutta kutsumattomat vieraat heitettiin ulos. Lietolaiset pitäytyivät peruspankkitoiminnassa ja avasivat Suomen Säästöpankin vuonna 1993 tapahtuneen pilkkomisen jälkeen kaksi konttoria Turkuun ja kolme konttoria muille lähiseudun paikkakunnille. (HS 23.5.)

Kalannin säästöpankki oli avannut vuoden aikana kolme konttoria: yhden Uudenkaupungin keskustaan ja kaksi naapurikuntiin. Myös Kalannin säästöpankillä oli kokemusta takavuosien fuusiopaineista, eli ajasta, jolloin peruspankkitoimintaa ei pidetty missään arvossa ja pienille pankeille ennustettiin lyhyttä elinkaarta. Uudessa tilanteessa pankki aikoi keskittyä edelleen kotitalouksiin, maatalouteen ja pienyrityksiin. Aivan yksinkertaista toiminnan laajeneminen ei kuitenkaan ollut, sillä Vehmaal-

la Arsenal piti entistä säästöpankin taloa tyhjillään eikä suostunut edes neuvottelemaan tilojen vuokraamisesta. Ratkaisu löytyi Vehmaan Osuuskaupan kiinteistöstä, eli Kalannin säästöpankin tapaan fuusioista kieltäytyneen yrityksen tiloista. (TS 26.5.)

Posti ilmoitti lähtevänsä mukaan pankkikilpailuun aloittamalla pankki-palvelut 27 maaseudun postikonttorissa Lounais-Suomessa. Toimenpiteet kohdistettiin niille pienille paikkakunnille, joissa Suomen Säästöpankin jakamisen jälkeen toimi ainoastaan yksi pankki eli tavallisesti osuuspankki. Tavoitteena oli nostaa postin profilia valtakunnallisena paikallispankkina alueella. Postikonttorien toimitilat uusittiin pankkitoimintaan soveltuviksi ja osaamista lisättiin palkkaamalla entisiä säästöpankin työntekijöitä töihin. Myös maaseudun yrittäjien ja maanviljelijöiden luotusta päätettiin kehittää. (HS 7.5., TS 7.5., AL 9.5.)

2015

Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman 2014–2020 tavoitteen mukaan laadukkaat palvelut mahdollistavat vuonna 2020 hyvinvoinnin, asumisen ja yrittämisen maaseudulla. Maaseudun infrastruktuuri ja palvelut vaadittiin säilytettäväksi, jotta monipuolinen asuminen on mahdollista. Nimenomaan toimivia palveluita, sujuvaa arkea ja kunnan hyvää imagoa pidettiin maaseudun vetovoimatekijöinä. Maaseutupoliitikassa kannettiin huolta niin maaseudun asukkaiden lähipalveluista, sivistyksellisten perusoikeuksien toteutumisesta kuin turvallisuuspalveluistakin. Ratkaisuksi maaseudun haasteisiin tarjottiin liikkuvien ja moniammatillisten sekä muiden uudentyypisten ja joustavien ratkaisujen kehittämistä ja toteuttamista. (Mahdollisuuksien maaseutu 2014: 31–37.)

Kaukana maakuntakeskuksista sijaitsevien paikkakuntien asukkaille suunnatun kyselyn tuloksissa nousi vahvasti esiin asukkaiden huoli maaseudun jäämisestä syrjään. Palvelujen siirtyminen yhä kauemmas ei miellyttänyt asukkaita eikä muutoksista pidetty. Kansalaisten tasa-arvoisuudesta oltiin huolestuneita ja peruspalveluista haluttiin pitää ehdottomasti kiinni. Uusiin ratkaisumalleihin ei ollut valmiutta eikä halukkuutta, varsinkaan jos kokemusta niistä ei paikkakunnalla ollut. Maaseudun kehitykseen suhtauduttiin kokonaisuutena pettyneen kriittisesti: palvelujen säilyttämistä pidettiin tasa-arvon ja maaseudun arvostuksen mittarina. (Leinamo 2015: 114–127.)

Pirkanmaalla suunniteltiin Kangasalan kaivannon psykiatrisen sairaalan lakkauttamista uuden päivystysasetuksen ja potilasmäärän vähenemisen takia. (AL 23.5.) Puolustusvoimien suuruudistus oli viety jo loppuun ja jäl-

jelle jääneet kasarmit olivat muuttuneet jättimäisiksi. Karjalan prikaatissa Vekaranjärvellä tuvat olivat täynnä. (AL 13.5.) Jämsässä Hallin entinen varuskunta oli puolestaan löytänyt jo uuden omistajan. (AL 6.5.)

Palvelujen loittoneminen puhutti myös Kilpisjärven koulu-monitoimitalon tuhouduttua tulipalossa Enontekiöllä. Rakennuksen mukana paloivat myös oppilaiden leirikoulurahat, joita säilytettiin käteisenä koulussa. Nordean talletusmahdollisuus oli siirtynyt 200 kilometrin päästä Muoniossa ensin Kittilään ja myöhemmin 400 kilometrin päähän Rovaniemelle, jossa rahastonhoitajan talletusta ei kuitenkaan hyväksytty. Nordea päätti antaa leirikoululaisille 4 000 euroa eli suunnilleen saman verran kuin palossa tuhoutui rahaa. (AL 6.5., HS 6.5.)

Opettajakoulutuksen keskittyminen ja nuorten hakeutuminen kasvukeskuksiin on viime vuosina heikentänyt syrjäisten paikkakuntien opettajalannetta. Hakemuksia avoimiin virkoihin tulee aiempaa vähemmän ja etenkin päteviä sijaisia on vaikea saada. (AL 3.5.) Uhaksi pienille kunnille koettiin myös hallitusohjelman ehdotus lakisääteisten kulttuuripalvelujen nykyistä vapaammasta järjestämisestä. Arviot kuntapäätäjien ratkaisuista palvelutason ja esimerkiksi kirjastojen suhteen vaihtelivat: kaikki eivät luota lainsäädännön väljentämisen luovan uusia mahdollisuuksia. (AL 29.5, TS 29.5.)

Lapin Kansan ja Pohjolan Sanomien yhdistäminen kuusipäiväiseksi maakuntalehdeksi tarkoitti Helsingin Sanomien viikonloppujakelun päättymistä Lapissa. Lehtien jakelu on ollut pitkään kannattamatonta eikä ilman maakuntalehden vetoapua jakelu kannata edes kaupunkiseuduilla. Pohjois-Suomen lukijoille tarjotaan paperilehden sijaan tablettisovellusta. (HS 24.5.) Kelan pääjohtaja Liisa Hyssälä kertoi puolestaan haastattelussa pitävänsä nykyistä terveyden- ja sairaanhoitoa liian lääkäri- ja sairaalapainotteisena ja käyntiasiointia vanhanaikaisena, kun monet asiat voi hoitaa verkossa. (TS 14.5.)

VÄLIYHTEENVETO: MAASEUDUN PALVELUT JA TYÖPAIKAT 1994-2015

Mukana olleet uutiset vastaanottokeskuksia, päihdehuoltoloita ja varuskuntia koskevista muutoksista 1990-luvulla kertoivat yhteiskunnan siirtymisestä pysyvyyden tilasta entistä vahvempaan tehokkuusajatteluun. Koska toiminta oli tavalla tai toisella koko valtakuntaan sidottua, eivät maaseutupaikkakunnan tarpeet tai työllisyyshuolet olleet uutisissa ensisijaisia. Pankkikriisin jälkeistä muutosaikaa koskevissa artikkeleissa ja haastatteluisissa näkökulma oli toisenlainen: pienet paikkakunnat ja itsenäiset pankit esiteltiin onnistuneina pärjääjinä, jotka uhmaavat suurten kaupunkien keskittäjiä omilla ratkaisullaan.

Vuoden 2015 uutisissa maaseutu näyttäytyi 1990-lukuun verrattuna aiempaa syrjäisempänä ongelma-alueena, jossa palvelut loittonevat ja työpaikat vähenevät. Aihepiiriin liittyneet uutiset olivat maaseudun kannalta kielteisiä eikä keskittymiskehitystä tuntunut olevan mahdollista katkaista. Uutisten perusteella maaseutupolitiikassa ei ole onnistuttu eikä valtakunnantasolla ole edes halukkuutta löytää kansalaisten alueellista tasa-arvoa tukevia ratkaisuja. Toisaalta tämä antaa mahdollisuuksia paikallistasolla kansalaisten omille valinnoille.

5.3.3 Maaseudun yhteydet

1994

Liikenneministeriö pyrki 1990-luvun alussa vilkkaasti liikennöityjen pääteiden välityskyvyn parantamiseen sekä alempiasteisen tieverkon kunnan ja palvelutason säilyttämiseen. Myös julkisen liikenteen peruspalvelut haluttiin turvata parantamalla toimintaedellytyksiä, myöntämällä linja-autoliikenteelle tukea ja hankkimalla ostopalveluja sekä korvaamalla rautateiden henkilöliikenteen tappioita. Maaseutupolitiikassa huolenaiheet koskivat samoja asioita: yleisen ja yksityisen tieverkon kunnosta oltiin huolissaan, joukkoliikenteen tukimäärärahoja haluttiin nostaa, eri liikennemuotojen yhteistyötä lisätä ja saariston liikenneyhteyksiä kehittää. (Maaseudun kehittämisprojekti 1991: 51–53, 225–230.)

Valkeakosken joukkoliikennepäiville kokoontuneet linja-autoliikennöitsijät ihmettelivät ETA:n ja mahdollisen EU-jäsenyyden aiheuttamia kustannuspaineita. Ajoajan lyhenemisen, kilometrituen poistumisen, arvonnalisäveron käyttöönoton ja polttoaineen hinnannousun lisäksi vastuu kannattamattomista linjoista siirtyy liikennöitsijöiltä valtiolle. Pelkona on, että kaikista linjoista näitä on jopa neljäsosa eikä valtiolla ole rahaa linjojen ostamiseen. Tukea tarvittaisiin EU:lta maatalouden tapaan 600–700 miljoonaa euroa. (AL 20.5.)

Myös joukkoliikenteen kriisityöryhmässä oltiin hyvin huolestuneita alan tulevaisuudesta. Arvonnalisäveron tasoksi oli määritelty yhdeksän prosenttia ja vuodesta 1996 alkaen 12 prosenttia. Liikennöitsijät joutuvat nostamaan hintoja, jolloin matkustajamäärät vähenevät ja aiheuttavat jälleen korotuspainetta hintoihin. Kun otetaan huomioon myös koulukuljetusten kustannusnousu kunnille sekä työmatkojen verovähennykset, saadaan arvonnalisäveron tuotoksi ainoastaan kuusi prosenttia suunnitellusta. Samalla tavalla polttoaineveron korotus lisää moninkertaisesti liikennöitsijöiden ja kuntien menoja valtion saamaan hyötyyn verrattuna. (AL 3.5.)

Kiskobussityöryhmä esitti uuden sukupolven lättähattujen käyttöönottoa vähäliikenteisillä rataosuuksilla sekä liikenteen mahdollista palauttamista myös niille rataosuuksille, joilla henkilöliikenteestä on luovuttu. Kiskobussisuunnittelun tuloksena liikennöintiä kannattamattomalla Savonlinnan radalla sekä Iisalmi–Ylivieska -osuudella päätettiin jatkaa vuoden loppuun saakka. Kiskobussin arvioitiin kannattavan itsensä muutamassa vuodessa. Turun Sanomien mukaan Lounais-Suomessa kiskobussin käyt-

töönottoa suunniteltiin Hangon radalla sekä lakkautetuilla Uudenkaupungin ja Rauman radoilla. (HS 8.5., TS 14.5.)

Saaristomeren merenkulkupiirin suunnitelmissa yhteysalusliikenteeseen tavoiteltiin reittien yhdistämisen ja aikataulujen korjaamisen kautta viidenneksen säästöä kustannuksiin. Ulkosaariston 1 100 asukasta palveltiin saaristolain mukaisesti talvisin 12 reitillä, kun taas kesällä mukaan tulivat matkailijat ja mökkeilijät. Vaikka matkailijoista saatiin kesäkaudella lisätuloa, ei saaristoliikenne ollut liiketaloudellisesti kannattavaa. Merenkulkupiirissä toivottiinkin arvokeskustelua, onko mökkiläisten kuljettaminen saaristoon verovaroin ylipäättään järkevää. (TS 17.5.) Toisaalta Ry-mättylässä toivottiin palvelujen parantamista, sillä kaikkiin asuttuihin saariin ei yhteysalus edes pääse. (TS 25.5.)

2015

Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa vuosille 2014–2020 asetettiin tavoitteeksi maaseudun infrastruktuurin saaminen asumisen ja yritystoiminnan edellyttämään kuntoon vuoteen 2020 mennessä. Kunnossa olevaa liikenneverkkoa pidettiin sekä kansallisesti että erityisesti harvaan asutun maaseudun kannalta merkittävänä tekijänä. Etenkin alemmasta tieverkon liikennöitävyydestä kannettiin huolta ja yksityisteiden kunnossapitoon haluttiin löytää uusia toimintatapoja ja rahoituskeinoja. Maaseutupoliittikan tavoitteeksi asetettiin myös tarkoituksenmukaiset, kohtuuhintaiset ja tulevaisuuden tarpeisiin vastaavat tietoliikenneyhteydet. Yhteiskuntaa vaadittiin turvaamaan huippunopeiden tietoliikenneyhteyksien saatavuus ainakin harvaan asutulla maaseudulla. (Mahdollisuuksien maaseutu 2014: 37–41.)

Hallitusneuvotteluissa sovittiin 1,6 miljardin euron panostuksesta teiden ja muiden liikenneväylien korjauksiin sekä hallituksen strategiaan painopisteisiin. Liikenneväylien korjausvelaksi arvioitu 2,4 miljardia euroa kasvaa vuosittain sadalla miljoonalla eurolla. (AL 25.5., HS 25.5., AL 26.5., HS 27.5., TS 27.5.) Varsinais-Suomen ELY-keskuksessa arvioitiin korjaustarvetta olevan etenkin keskivilkkaassa tieverkossa ja silloissa. (TS 26.5.) Vuosittain maakunnassa päällystetään ainoastaan 300 kilometriä vilkasliikenteisiä päätteitä ja alemmalla tieverkolla paikataan vain päällystevaurioita. (TS 21.5.) Aamulehti etsikin valokuvakilpailulla Pirkanmaan huonointa tietä: kilpailuun tuli kuvia sekä kaupungin kaduilta että maaseudun paikallisteiltä. (AL 1.5., AL 6.5.)

Lapissa ja Pohjois-Pohjanmaalla tulvatilanne jatkui kriittisenä, vaikka osassa jokia tulvahuippu oli jo saavutettu ja vedenpinta kääntynyt laskuun. Pudasjärvellä Iijoki nousi edelleen kastellen vapaa-ajanasuntoja ja sulkien paikallisteitä. Tulva kasteli kaiken kaikkiaan sataa mökkiä tai piharakennusta ja sähköyhtiön asentajat liikkuivat veneillä tekemässä varotoimenpiteitä. Häyrysenharjun kylässä lasten ei tarvinnut mennä kouluun, kun kylä jäi saarroksiin. (HS 13.5., HS 14.5., AL 15.5., TS 15.5., AL 16.5., HS 16.5., HS 17.5., HS 18.5.) Myös Ylitorniolla Tornionjoki tulvi pelloille ja katkaisi kylätien. (HS 28.5.) Maskussa Varsinais-Suomessa Maskunjoen tulva katkaisi valtatie 8:n liikenteen vajaaksi vuorokaudeksi ja uhkasi rakennustyömaan valurakenteita, mutta tilanteesta selvittiin vähäisin vaurioin. (TS 14.5., TS 15.5., TS 16.5.)

Helsingin Sanomien teettämässä Aalto-yliopiston selvityksessä matkapuhelinverkkojen yhteysvirheiden määrä oli vähentynyt 35–47 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Muutoksen laajuuden perusteella 4G-verkkojen peittävyys paraneminen on vähentänyt katvealueiden määrää. Lehden kyselyyn saatiin 70 vastausta maan eri osista, mutta ongelmista kertoivat niin kaupungeissa kuin maaseudulla asuvat. Puhelut päätivät etenkin kaukana tukiasemista, jotka puolestaan tuottavat tappiota. Aalto-yliopiston professori ironisoi tukiaseman piirissä asuvan ainoastaan yhden Pihlajavuonon mummon, joka hänkin käyttää toista operaattoria. (HS 27.5.)

VÄLIYHTEENVETO: MAASEUDUN YHTEYDET 1994–2015

Vuoden 1994 uutisissa kannettiin huolta linja-autoliikenteen kannattavuudesta ja vuorojen vähenemisestä: aihe kytkeytyi tiiviisti mahdolliseen Euroopan unionin jäsenyyteen. Rautateillä näkymät olivat tieliikennettä vaarallisimmat, sillä vähäliikenteisille rataosuuksille suunniteltiin uusia ratkaisuja ja jopa henkilöliikenteen palauttamista lakkautetuille radoille väläyteltiin. Myös saariston yhteysalusliikenteen tulevaisuus ja uudet ratkaisumallit puhuttivat. Aihepiirin nykytilanne osoittaa joukkoliikenteen ongelmien olevan samankaltaisia vuosikymmenestä toiseen.

Vuoden 2015 aineistoon ei joukkoliikenteen uutisia osunut, vaan maaseutupolitiikan huolenaiheiden mukaisesti puheenaiheena oli tieverkon huono kunto, josta käytännön tietoa saatiin niin huonointa tietä etsivällä kilpailulla kuin paikallisilla tulvauutisillakin. Myös matkapuhelimen kuuluvuuteen liittyvä artikkeli pureutui maaseutupoliittisesti ajankohtaiseen aiheeseen.

5.3.4 Maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu

1994

Vapaakuntakokeilu ja siihen liittyvä hallintokokeilu alkoivat 1980-luvun lopulta lähtien muuttaa kunnallishallinnon toimintamalleja. Hallintoa haluttiin uudistaa laajasti poistamalla monimutkaisuutta ja päällekkäisyyksiä sekä lisäämällä tulokellisuutta ja tuottavuutta. Eniten kunnallista itsehallintoa vahvisti ja kuntien vapautta lisäsi vuoden 1993 alusta voimaan tullut kuntien valtionosuusjärjestelmän uudistaminen. Valtion sitovasta ohjauksesta luovuttiin, normistoa kevennettiin ja tehtäväkohtaisesta ja kustannusperusteisesta mallista siirryttiin asukas-kohtaisesti määräytyvään laskennalliseen järjestelmään. (Heuru 2000: 280; Manninen 2010: 121–124, 132, 145–149.)

Valtion näkökulmasta laskennallinen valtionosuusjärjestelmä oli hyvä ratkaisu, sillä näin valtio pystyi supistamaan omia menojaan ja kuntien valtionosuuksia ottamatta kantaa leikkausten kohdentamiseen paikallistasolla. Valtionosuusjärjestelmää ei kuitenkaan sovellettu lainkaan alkuperäisen suunnitelman mukaisesti, vaan järjestelmän perusteita muutettiin jatkuvasti, kunnes koko järjestelmä muutettiin jälleen vuoden 1997 alusta lukien. (Heuru 2000: 279–280; Manninen 2010: 148–149.) Valtionosuusjärjestelmän uudistaminen käynnisti joka tapauksessa kuntien toimintaympäristön muutoksen. Kunnat pystyivät korjaamaan talouttaan vuodesta 1993 lähtien kiinteistöveron sekä pääoma- ja yritysverouudistuksen muutoksen ansiosta. Todellisuudesta erkaantuneet kantokykyluokat jäädettiin vuosiksi 1993–1995. (Helin 2005: 30–31; Manninen 2010: 151.)

Kuntaliiton hallitus oli esittänyt sisäasiainministeriölle valtionosuusleikkausten toteuttamista yksikköhintojen kautta. Vuonna 1994 valtionosuuksia leikattiin asukaslukujen ja veroäyrimäärien perusteella, mitä Etelä-Suomen suuret kaupungit pitivät epäoikeudenmukaisena. Vastustajien mukaan muutoksessa valtionavut kasvaisivat 85 kunnassa ja vähenisivät 350 kunnassa. Ongelmallisen tilanteen taustalla oli osaltaan kuntien ja kaupunkien liittojen yhdistyminen Suomen Kuntaliitoksi edellisenä vuonna. Kuntaliiton valtuustossa hallituksen kanta voitti 55–29 ja asia eteni valtioneuvoston päätettäväksi. (TS 28.5., TS 31.5.) Sisäasiainministeri Mauri Pekkarinen (kesk.) oli kuitenkin jo ilmoittanut, ettei kannata vauraimpia kuntia tukevaa muutosehdotusta. (HS 4.5., TS 23.5., TS 26.5.)

Kunnat oli jaettu kymmeneen kantokykyluokkaan, jossa pienimmässä luokassa myönnettiin eniten ja kymmenennessä vähiten valtionapua. Kantokykyluokitukseen perustuvaa valtionapuluokitusta oltiin uudista-

massa, sillä järjestelmää pidettiin epäoikeudenmukaisena ja pohjoisen pieniä kuntia suosivana. Eniten valtionapua ja verotuloja kertyi asukasta kohden Utsjoella ja Pelkosenniemellä. Näiden kuntien kunnanjohtajat muistuttavat kuitenkin harvan asutuksen, pitkien etäisyyksien ja syrjäseutulisän kustannuksista. (TS 26.5.)

Uuden arvonlisäveron takaisinperintäjärjestelmä herätti hämmennystä, sillä maksurasitusta jaettiin kunnille niiden asukasluvun mukaan. Kunnat hyötivät järjestelmästä eniten, jos ne ostivat palveluja muilta tuottajilta. Järjestelmän perusteluna oli kunnan oman ja ulkopuolisten palvelujen tuotannon tasapuolinen kilpailuttaminen: ilman palautuksia ulkopuolinen tuotanto olisi veron verran kalliimpaa. Helsingin Sanomien haastattelema verokonsultti piti takaisinperintää kuitenkin eräänlaisena kehitysalueutuksena, jolla ”lypsetään rahaa etelän suurista kunnista haja-asutusalueille ja laitetaan kaupungit maksamaan maaseutukuntien menoja”. (HS 21.5.)

2015

Suomalainen aluepolitiikka tarkoitti 1990-luvun puolivälin jälkeen ja 2000-luvun alussa aktiivista kaupunkipolitiikkaa ja kaupunkiseutujen vahvistamista. Osaa-iskeskuksia ja kilpailukykyisiä alueita luomalla pyrittiin vähintään yhteen avoimessa taloudessa pärjäävään ja kasvavaan keskukseen. Kansainvälisessä kilpailussa merkityksettä ja taantuvia alueita eivät enää olleetkaan syrjäiset maaseutualueet, vaan suurin osa Suomea. Alueiden keskinäisen kilpailun myötä maaseudun sekä suurimpien kaupunkikeskusten vastakkainasettelu kärjistyi edelleen. Samanaikaisesti väestö ja infrastruktuuri sekä tiivistyivät kaupunkiseudun sisällä että hajaantuivat reunoilla. (Jauhiainen 2005: 46–47; Moisio 2005: 37–39.)

Moision (2012a) näkemyksen mukaan usko valtion menestyksen asettamisesta huippuosaamisen, teknologisten innovaatioiden, kansainvälistymisen ja kansallisen luovuuden varaan on ollut vuodesta 2003 lähtien silmiinpistävä voimakkaasti esillä. Suurimpien kaupunkiseutujen strategista merkitystä on korostettu yhä voimakkaammin. Keskustelun aiheiksi ovat tulleet paitsi suomalaiset suurkaupungit, myös ajatus suomalaisen metropolin rakentamisesta ja liittämisestä globaalisesti merkittävien kaupunkien verkkoon. Samalla valtiostrategioissa on entistä selvemmin painotettu yksikkökoon kasvattamisesta saatavia mittakaavaetuja, kun taas resurssien hajauttaminen on alkanut rinnastua taloudelliseen tehotuuteen ja keskinkertaiseen laatuun. Tätä aluepolitiikan vaihetta Moisio kuvaa termillä metropolivaltio.

Aamulehti totesi pääkirjoituksessaan ja muissa kannanotoissaan kaupungistumisen maailmanlaajuiseksi ja jatkuvaksi ilmiöksi, johon on syytä varautua. Tosiasiaa ei voi kieltää, sillä työ- ja koulutuspaikat, hyvät palvelut ja mahdollisuus monipuoliseen vapaa-ajan viettoon houkuttelevat ihmisiä kasvukeskuksiin. Myös liikenneratkaisut, maahanmuutto ja väestön ikääntyminen tukevat väistämättä kaupunkeja. (AL 9.5., AL 24.5., AL 25.5.) Niin Aamulehti kuin Helsingin Sanomat muistuttivat pääkirjoituksissaan, että taloustieteen näkökulmasta kaupunkien väkimäärä ja asukkaiden korkea koulutustaso onkin paras lähtökohta tuottavuudelle: tältä pohjalta kaupungistumista tulisi jopa edistää. Suuria kaupunkiseutuja lehti luonnehti koko maan kasvun moottoreiksi. (AL 9.5., HS 19.5.)

Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa muistutettiin Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen analyysistä, jonka mukaan nykyisellä valtionosuusjärjestelmällä suositaan matalan tuottavuuden alueita. Jokaisella on oikeus asua maaseudulla, mutta valtion toimenpiteillä ei pitäisi tukea tätä liikaa. (HS 19.5.) Aamulehden kolumnissa toivottiin tähän liittyen uutta ideaa tai selkeitä linjauksia maaseudun tulevaisuudesta. Maaseudun pelastajaksi usein mainittuun biotalouteen ei uskottu. Jos uutta ei keksitä, voi maaseudun nuijanukutuskin olla parempi ratkaisu kuin hiljainen hirttäminen. (AL 30.5.)

Helsingin Sanomat pyysi kaupunkisivuillaan kolmea asiantuntijaa vastaamaan keskustan kolmeen väitteeseen hajauttamisen kilpailukyvyille tuomista eduista. Kaupunkitutkijoiden mielestä biotalouden uusilla mahdollisuuksilla ei pystytä pysäyttämään väestön keskittymistä suuriin kaupunkeihin, sillä globaalit markkinat vaikuttavat yritysten valintoihin suomalaisen päätöksenteon sijaan. Hajauttamisesta ei synny julkisen sektorin innovaatioita, sillä tärkeämpiä ovat suurten kaupunkien mittakaavaedut sekä avoin ja suvaitseva ilmapiiri. Hajauttaminen ei myöskään lisää yrittäjyyttä, koska yritykset hakeutuvat työvoiman, tutkimuksen ja suurten markkinoiden läheisyyteen. (HS 17.5.)

Helsingin Sanomissa esiteltiin kaksiossa Katajanokalla asuva nelihenkinen lapsiperhe, joka asumisen ahtaudesta huolimatta painottaa asunnon sijaintia ja palvelujen läheisyyttä eikä aio muuttaa pois keskustasta. Ylimääräiset tavarat on viety vapaa-ajan asunnolle. Asumisen tilastollinen ahtaus on lisääntynyt pääkaupunkiseudulla ja koskee jo yli 200 000 ihmistä, kun taas muualla Suomessa asutaan entistä väljemmin. Pientaloesiintymisen uskotaan kuitenkin vilkastuvan uudelleen maan taloustilanteen mahdollisesti parantuessa. (HS 31.5.)

Aamulehden kannanottojen mukaan maaseutua tarvitaan eikä kaupunkia ja maaseutua pidä asettaa vastakkain. Harvaan asutulla alueella on palvelut kuitenkin väistämättä haettava entistä kauempaa. Etätyöstä ja biotaloudesta ei ole tullut eikä ole odotettavissa ratkaisua väistämättömään kehitykseen, vaan maaseudun kehitys riippuu kasvukeskusten määrästä. Kun kasvukeskus säteilee 50–100 kilometrin päähän, riippuvat myönteiset heijastusvaikutukset keskittämisen laajuudesta. Nähtäväksi jää, yrittääkö vaalit voittanut keskusta vastustaa tätä tosiasiaa vai pystyykö se sisäistämään myös kaupungistumisen ongelmat ja asumisen haasteet. (AL 9.5., AL 24.5., AL 25.5., AL 30.5.) Etätyö ei yleisty, koska ihmiset haluavat olla yhdessä. (HS 10.5.)

Pääkaupunkiseudun väestönkehitys on 2000-luvun loppuvuosista lähtien eriytenyt yhä voimakkaammin. Helsinki kasvaa etenkin maahanmuuttajien ja Espoo, Vantaa sekä kehyskunnat luonnollisen väestönkasvun ansiosta. Kehyskuntien suosio on kuitenkin vähentynyt ja osa kuntiin 1980- ja 1990-luvuilla muuttaneista on lasten aikuistuttua palaamassa takaisin pääkaupunkiseudulle. Pääkaupunkiseudulle muutetaan myös työn perässä ja etenkin Helsinki saa muuttovoittoa pääkaupunkiseudun ulkopuolelta. (Kytö 2013: 16–20.)

Helsinkiä kutsutaan 14 kunnan alueelle laajentuneeksi, 1,3 miljoonan asukkaan metropoliksi, vaikka mitään päätöstä metropolista ei ole tehty (Moisio 2012b: 234). Pääkaupunkiseudun tietoisella kehittämisellä sekä suuruuden logiikan ja keskittämisen korostamisella pyritään metropolivaltioon. Tämän vaihtoehdoksi on esitetty edellytyksiä luovaa valtiota, jossa edellytyksiä ohjataan paikallistasolle omaehtoisten ratkaisujen kehittämiseen. Paikallislähtöisyyttä luonnehtii kansalaisten, kansalaisjärjestöjen, yritysten ja julkisen sektorin monipuolistuva yhteistyö. Myös maaseutu vastaa uudenaiseen asumiskysyntään, kestäväen kehityksen tarpeisiin ja yhteisöllisyyteen. (Katajamäki 2012: 9–10.)

Helsingin Sanomien kolumneissa ja mielipiteissä pohdittiin maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelua ja arvosteltiin Helsingin kasvun ja rakentamisen tiivistämisen järkevyyttä. Kasvukeskuksissa vuokriin menee pääosa tuloista ja omistusasuminen on kallista. Muuttoliikettä voidaan kirjoittajien mielestä hallita aluepolitiikalla ja autioittamisen sijaan pääkaupunkiseudun ulkopuolista osaa Suomesta tulisi kehittää. On sitä paitsi väärin, että viheralueita otetaan rakentamiseen, vaikka väkimäärän lisääntyminen päinvastoin edellyttäisi lisää viheralueita. (HS 13.5., HS 24.5.) Asuinrakentamisen tiivistämisen ja kaupungistumisen vaihtoehdoksi ehdotettiin pienen mittakaavan puutarhakaupunkeja sekä rakenne-

tun ympäristön laadun ymmärtämistä, jolloin myös maaseututaajamat olisivat viihtyisiä ja houkuttelevia. (HS 10.5., HS 20.5.)

Maaseutua puolustavissa mielipidekirjoituksissa ja kolumneissa muistutettiin maa- ja metsätalouden harjoittamisen edellyttävän myös asutusta ja palveluja. Omasta maataloudesta ei kannata luopua. Pääkaupunkiseutu ei elätä muuta Suomea, vaan muuttoliikkeen takia asia on pikemminkin päinvastoin. Keskus-periferia -teorian mukaisesti keskukset imevät voimavaroja ympäristöstään ja eriarvoistavat maan aluerakennetta. Asuminen maaseudulla voisi olla arjen toimivuuden kannalta houkutteleva vaihtoehto, kunhan palvelutaso säilytetään. (AL 1.5., TS 1.5., AL 19.5., HS 24.5.) Kyläkouluja pidettiin toimivina ratkaisuin ja maahanmuuttajia jopa maaseudun mahdollisina pelastajina. (AL 18.5., HS 22.5.)

Helsingin Sanomien kulttuuritoimituksen kolumnissa pohdittiin kahtiajakautuneesta Suomesta ja helsinkiläisestä kulttuurikuplasta käytyä keskustelua. Ruotsissa kaupungistuminen ja kaupunkilaisen elämäntavan pitäminen ainoana hyväksyttävänä normina on herättänyt jo vastareaktion. Härifrån-verkkosivuston perustajat ovat huolissaan maaseudun ja kaupungin kasvavasta kuilusta ja toteavat urbaanista elämästä ja asenneilmastosta tulleen aikamme uskonto. Vastaavaa liikehdintää ei Suomessa vielä ole, mutta maaseutua esitellään kirjoittajan mukaan toki yksipuolisesti Maajussille morsian-, Tuurin kyläkauppias- ja Duudsonit-sarjoissa ja uutisissa esiin tulevat vain maaseudun ongelmat. Puhtaan luonnon ansiosta maaseudulle voi vielä olla tungosta. (HS 23.5.)

Maaseutupoliittisessa kokonaisohjelmassa 2014–2020 maaseutu visioitiin vuonna 2020 erottamattomaksi osaksi kansallista menestystä ja yhteiskuntaa. Maaseudun toimiva arki pohjautuu hyvään elämisen ympäristöön, monipuolisiin palveluihin sekä voimavarojen hyödyntämiseen. Hyvinvoivaa maaseutua tarvitaan puhtaan ruoan, energian, veden ja muiden ekosysteemipalveluiden vuoksi. Maaseutua ei voi kuitenkaan tarkastella yhtenäisenä alueena, vaan paikalliset olosuhteet ja erityispiirteet tulisi ottaa huomioon. (Mahdollisuuksien maaseutu 2014: 12–13.)

Aamulehden juttusarjassa esiteltiin Pirkanmaan kansanedustajia: tarkasteluajanjaksona mukana oli kolme keskustan, yksi perussuomalaisen ja yksi kokoomuksen kansanedustaja. Mikko Alatalo (kesk.) paheksui liiallista kaupungistumista ja edellytti lisärahaa perustienpitoon sekä valtatie- ja siltainvestointeihin, jotta metsätalouden kuljetukset voidaan hoitaa. Harmia hänessä aiheutti myös joukkoliikenteen palvelusopimusasetus, joka tuhosi maaseudun linja-autovuorot ja suunnitelma taksialan avaa-

misesta kilpailulle, joka osaltaan vaikeuttaisi liikennöintiä maaseudulla. Myös rakentamisen hankaluus kaupunkien läheisellä maaseudulla huolestutti. (AL 9.5.)

Arto Pirttilahti (kesk.) painotti elävän maaseudun säilyttämistä kaupunkien rinnalla. Keskittämiskäsitteiden sijaan maaseudulle tarvitaan palveluja, koulutuspaikkoja, elinkeinoja ja asumismahdollisuuksia. Maaseudulla asuva kansanedustaja uskoi ennen kaikkea kotimaisen energian tuomiin työpaikkoihin. (AL 15.5.) Pertti Hakanen (kesk.) halusi maanviljelijänä purkaa maatalouden säännöstöä ja normistoa kansallisella tasolla ja uskoi Pirttilahden tavoit biotalouden mahdollisuuksiin. (AL 25.5.) Lea Mäkipää (ps.) ihmetteli panostusta kaupunkiin, kun samanaikaisesti maaseudun tiestö ja joukkoliikenne rapautuvat. (AL 11.5.) Pauli Kiurun (kok.) toiveissa oli Tampereen ja Helsingin välinen luotijunayhteys, mikä helpottaisi sekä työmatkaliikennettä että pääkaupunkiseudun asuntopulaa. (AL 21.5.)

VÄLIYHTEENVETO: MAASEUDUN JA KAUPUNKIEN VASTAKKAINASETTELU 1994–2015

Aihepiiriin liittyviä uutisia oli 1990-luvun aineistossa vain vähän. Kuntien valtionosuusleikkauksiin liittyvissä artikkeleissa maaseudun ja kaupunkien jännitteinen suhde tuli kuitenkin selvästi esiin: pienten kuntien ja suurten kaupunkien näkemykset olivat lähtökohdiltaan erilaiset. Haastatellun konsultin lausumaan kaupungeista maaseudun menojen maksajana tiivistyi ikiaikainen aluepoliittinen juopa ja asenteellinen inho maaseutua kohtaan.

Vuonna 2015 kaupungistumista puolustettiin suorasanaisesti Aamulehden ja Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa sekä muissa teksteissä. Kaupunkien hyviä puolia listattiin eikä maaseudulle annettu juurikaan toivoa, vaan lehtien kannanottojen sävy oli lähinnä inhorealistinen. Toisaalta Aamulehti edusti tasapainottelevaa ja kaikkia ymmärtävää linjaa korostaen vastakkainasettelun tarpeettomuutta. Lähtökohtaisesti maaseudun tulevaisuuteen suhtauduttiin kuitenkin pessimistisesti ja kaupunkien myönteisiä heijastusvaikutuksia voimakkaasti korostaen.

Yksittäisissä mielipidekirjoituksissa ja kolumneissa esiin nousi myös toisenlainen, maaseutua puolustava ääni. Kasvukeskusten ulkopuolisia alueita puolustettiin ja pääkaupunkiseudun liiallista kasvua tukevaa politiikkaa arvosteltiin. Perusteluina maaseudun puolesta käytettiin niin asuinviihtyisyyttä, asumisen edullisuutta, arjen toimivuutta, kansalaisten tasa-arvoisuuden toteutumista kuin huoltovarmuuttakin. Aamulehden kansanedustajien haastattelusarjassa aineistoon osui keskustan ja perussuomalaisten maaseutua vahvasti puolustavia edustajia, mutta tulevaisuuden mahdollisuuksien ohella keskustelussa olivat mukana myös maaseudun tutut ongelmat.

5.4 Kunnat

5.4.1 Kuntaliitokset

1994

Kuntaliitokset jakoivat 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa mielipiteet voimakkaasti. Poliittisista puolueista kokoomus ja SDP kannattivat kuntien yhdistymistä suuremmiksi yksiköiksi, kun taas keskusta puolusti pieniä kuntia ja korosti liitosten vapaaehtoisuutta. Julkisessa keskustelussa kiisteltiin ennen kaikkea hallinnon tehokkuudesta, byrokratiasta ja kustannusten suuruudesta erikoisissa kunnissa. (Keinonen 1995: 36–50; Laamanen 2007: 98–162.) Kuntien yhdistämisen puolestapuhujat painottivat suuruuden etuja alueellisessa kilpailussa ja hallintorajojen poistamisen hyödyllisyyttä kaupunkiseutujen kehittämisessä. Pienten kuntien puolustajat korostivat puolestaan demokraattista päätöksentekoa ja kyseenalaistivat kuntaliitoksista luvatut taloudelliset hyödyt. (Haveri & Majoinen 2000: 13.)

Erilaiset näkemykset heijastelivat eri ryhmien mielikuvia, toiveita ja pelkoja eivätkä kertoneet suoraan mielipiteiden oikeellisuudesta. Kuntaliitoksen toteutumiselle tai toteutumattomuudelle löytyi monia selittäviä asioita: liitoshankkeista tehdyn tutkimuksen mukaan mikään tekijä tai olosuhde yksinään ei riittänyt kaatamaan tai viemään läpi liitosta. (Puustinen 1998: 139–145, 149–150.)

Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan kuntaliitoksesta alettiin neuvotella Keski-Suomen läänin maaherran Kalevi Kivistön johdolla. Uuden kunnan kaavailtiin aloittavan vuoden 1997 alussa. Liitoksesta oli neuvoteltu jo aiemminkin, mutta ilmapöytämuuttumisen ja uusien päättäjien myötä uskottiin nyt myönteiseen lopputulokseen. Uusi Suur-Jyväskylä saisi kuntaliitoksessa 25 miljoonaa markkaa yhdistymisavustusta ja yhteistyön estänyt kuntaraja poistuisi. (HS 4.5.)

Legendaarisella Turusen kaupalla Vaajakosken Kanavuorella haastatellut maalaiskunnan asukkaat kannattivat Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnan kuntaliitosta vahvasti. Palvelujen uskottiin yhdistymisen tuloksena paranevan. Uutisen kartassa esiteltiin kaupunginosat ja maalaiskunnan taajamat sekä maaseutu, jonka todettiin sisältävän viljelijöitä, omakotitaloja ja 11 % maalaiskunnan asukkaista. (HS 4.5.) Pääkirjoituksessaan Helsingin Sanomat asettui tukemaan suunniteltua kuntaliitosselvitystä ja kansanäänestystä, vaikka Suur-Jyväskylän tiellä arveltiin

olevan edelleen useita karikoita. Uuden kokonaisuuden kasvava vetovoima ja painoarvo puolsivat yhdistymistä, mutta velkaisen kaupungin ja vakavaraisen kunnan erot edellyttivät monenlaista sovittelua. (HS 5.5.)

Kuntaliitosten lähtökohtana oli 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa ennen kaikkea vapaaehtoisuus. Kuntien yhdistymisen vauhdittamiseksi harkinnanvaraisista korvauksista siirryttiin asukasluvun ja kantokykyalueen mukaiseen yhdistymisavustukseen: ns. porkkanalaki koski vuosien 1992–1994 liitoksia ja avustuksen oli määrä pienentyä tämän jälkeen. Toivottua vaikutusta porkkanarahoilla ei kuitenkaan ollut, sillä samanaikaisesti kuntien palvelujen järjestämistapoihin ja kuntien yhteistoimintaan tuli uusia mahdollisuuksia. Liitoksia tehtiin 1990-luvun alussa ainoastaan viisi ja nekin kaikki vuonna 1993. (Moisio & Uusitalo 2003: 10, 70–71; Manninen 2010: 131, 409, 412.)

Sisäasiainministeriössä ei luvattu lisärahaa kuntaliitosten vauhdittamiseen eikä velkaisten kuntien talouksien uskottu kohenevan porkkanarahoilla. Yhdistymishyötyjen toivomisen sijaan ministeriön ylijohdaja kehotti miettimään liitosta vaarojen torjumisen ja kuntapalvelujen turvaamisen näkökulmasta. Yhtään kuntaliitosta ei tässä vaiheessa ollut sisäasiainministeriössä käsittelyssä, sillä toteutetuissa kansanäänestyksissä kaksi suunniteltua yhdistymistä oli torjuttu. Myös Suomen Kuntaliitossa keskustelujen painopiste oli kuntaliitosten etujen ja haittojen pohtimisessa: lähtökohtana oli kuntien yhdistymisten vapaaehtoisuus. (HS 4.5.)

Hallitus antoi eduskunnalle esityksen määräaikaisesta laista talousvaikeuksiin joutuneiden kuntien pelastamiseksi eli kriisikuntalaista. Esityksen mukaan kuntia tuettaisiin lievissä tapauksissa valtion myöntämällä korkotuella ja vakautuslainalla, jos kunnanvaltuusto sitoutuisi toteuttamaan taloutta korjaavan vakautussuunnitelman. Järeissä tapauksissa valtioneuvosto nimittäisi kuntaselvittäjän, joka voisi palauttaa kunnanhallituksen tai -valtuuston päätöksen uuteen käsittelyyn tai siirtää sen sisäasiainministeriön päätettäväksi. Suomen Kuntaliitto ei ollut lain tarpeellisuudesta vakuuttunut. (HS 28.5.)

2015

Keskustelu kuntarakenteen kehittämisestä jatkui 2000-luvulla edelleen: väestörakenteen muutoksen ja heikentyvän kuntatalouden takia kuntaliitoksia pidettiin alueiden menestymisen ehtona. Valtio kannusti kuntia yhdistymään laajentamalla kuntaliitoksiin myönnettyjen avustusten määrää, muotoa ja kestoja. (Laamanen 2007: 167–192.) Kuntapalvelujen järjestämiseen liittyvä muutostarve kilpis-

tyi valtioneuvoston vuonna 2005 käynnistämään kunta- ja palvelurakenneuudistukseen eli Paras-hankkeeseen (Kunnat toteuttavat uudistuksen 2007; Sosiaali- ja terveysministeriö & Kuntaliitto 2007). Paras-hanke ja yhdistysavustuksiin tehdyt muutokset vauhdittivat liitoksia selvästi: kun vuosina 2001–2004 tehtiin kuusi kuntaliitosta, joissa oli mukana 16 kuntaa, toteutui vuosina 2005–2009 58 kuntaliitosta, joissa oli mukana peräti 155 kuntaa (Valtioneuvoston selonteko... 2009: 15–16).

Etenkin vuoden 2009 kuntaliitosaallon jälkeen kuultiin ja luettiin lukuisista pettymyksistä, joita liitosalueilla oli koettu pian yhdistymisratkaisun jälkeen. Kuntien yhdistymissopimuksiin kirjatut lupaukset palvelujen turvaamisesta osoittautuivat monessa tapauksessa liioitelluiksi tai jopa vääriksi. Kuntalaiset närkästyivät palvelujen karsimisen suunnittelun aloittamisesta jo siirtymäkauden aikana, vaikka tehostamissuunnitelmiin ja palveluverkon muutoksiin oli viitattu vähintään epäsuorasti jo yhdistymissopimuksissa. (ks. Leinamo 2010: 60–120.) Saatavuuden kokemisessa on kyse myös muutosvastarinnasta, sillä sopivana enimmäismatkana palvelupisteeseen pidetään poikkeuksetta matkaa omaan kuntakeskukseen tai kuntaliitoksen kokeneilla alueilla vanhaan kuntakeskukseen. Halukkuutta muutokseen ei ole. (Leinamo 2015: 115–116.)

Kaupungin säästökuuri iski entiseen Perniön kuntaan, jossa lakkautuslistalla olivat lukio, hammashoitola sekä terveyskeskuksen vuodeosasto. Supistukset olivat osa lähes 50-kohtaista sopeuttamisohjelmaa, jolla kaupungin talous saadaan kaupunginjohtajan mukaan kuntoon. Leikkauslistalla löytyi useita kouluja, supistuksia päiväkotien toimintaan sekä synnytys- ja lastentautien osaston lakkauttaminen. Perniössä säästökuuria pidettiin kovana hintana kuntaliitoksesta. Paikkakunnalla kysyttiin, miten Salo varmistaa reuna-alueidensa elinvoimaisuuden jatkossa, jos se lukion lakkauttamisella ajaa nuoret kaupunkiin. (TS 20.5., TS 26.5.)

Perniön lukion oppilaskunta kyseenalaisti lukion lakkauttamisesta saatavan 200 000 euron säästön, sillä ryhmäkoot Salon muissa lukiossa kasvaisivat, oppiminen kärsisi ja jo ennestään pitkät koulumatkat pitenisivät edelleen. Poismuutto Perniöstä ja koko Salosta tulisi tässä tilanteessa houkuttelevaksi vaihtoehdoksi. Koulutukseen kohdistuvien säästöjen sijaan päättäjiä vaadittiin houkuttelemaan enemmän nuoria Saloon. (TS 22.5.) Uudelleentarkastelun kohteeksi Salossa tulivat myös kotiseutumuseot, sillä kaupungin taloudellinen tilanne ei mahdollistanut niiden toiminnan kehittämistä. Museoiden tulevaisuutta alettiin selvittää paikallisten yhdistysten kanssa: vaihtoehtoina olivat museoiden säilyttäminen tai niistä luopuminen. Yhdistykset olivat kuitenkin jo mielestään riittävällä

tavalla mukana museotoiminnassa eikä erityistä halukkuutta roolin laajentamiseen ollut. (TS 30.5.)

Lähipalvelujen tärkeys kuntalaisille on erilaisissa selvityksissä ja tutkimuksissa tullut toistuvasti esiin. Vaikka vuosina 2006–2008 peräti 94 % suomalaisista asui alle 15 minuutin automatkan päässä lähimmästä terveyskeskuksesta ja 3/4 kansalaisista oli tilanteeseen tyytyväisiä, oli kohtuullisena pidetty asiointietäisyys tutkimuksesta riippuen kuitenkin tätä lyhyempi. Terveyskeskuksen haluttiin sijaitsevan 2,5–13 kilometrin päässä ja koulun haluttiin sijaitsevan vieläkin lähempänä, korkeintaan runsaan neljän kilometrin päässä kotoa. (Kytö ym. 2008: 26–28, 39; Siltaniemi ym. 2009: 139–145; Rehunen & Vesala 2012: 46–47.)

Kangasalla oli esillä Kuhmalahden terveysaseman lakkauttaminen. Lakkauttamista oli ehdotettu myös puoli vuotta aiemmin, mutta kunnanvaltuusto oli silloin hylännyt esityksen. Muutosta perusteltiin säästöillä sekä palvelujen oikeudenmukaisella tasaamisella koko kunnan alueella: lääkärin ja sairaanhoitajan vastaanotot sekä terveydenhoitajan ja suuhygienistin palvelut haluttiin siirtää 20 kilometrin päähän Sahalahdelle. Terveysaseman viikoittaista vastaanottoa suunniteltiin järjestettäväksi Kuhmalahden vanhainkotiin. Sahalahden terveysaseman laboratorion lakkauttamisesta oltiin sen sijaan luopumassa, mutta esillä oli edelleen Lahdenkulman kyläkoulun lakkauttaminen Sahalahdella. (AL 1.5., AL 8.5., AL 20.5., AL 26.5.)

Eurassa suunniteltiin Eurakosken terveysaseman sulkemista Kiukaisissa. Taustalla oli pyrkimys keskittää suun terveydenhuollon palvelut Euran terveyskeskukseen, minkä jälkeen Eurakosken terveysasema jäisi vain yhden henkilön toimipisteeksi. (TS 11.5.) Myös Euran kouluverkkoa suunniteltiin muutettavaksi neljän vaihtoehtoisen mallin pohjalta. Lakkauttaminen uhkasi kahta kyläkoulua ja Kiukaisten yläkoulua. (TS 15.5.) Porin ja Lavian kuntaliitoksen seurauksena pienen Lavian lukion toiminta puolestaan oli päättymässä kevätlukukauden jälkeen. Lakkautuspohdintojen tuloksena oppilasmäärä oli jo vähentynyt 26:een, mutta lukion loppumisen arveltiin joka tapauksessa hiljentävän osaltaan pienen kirkonkylän ja koulukeskuksen elämää. Menetys koettiin henkisesti ja maantieteellisesti suureksi, sillä lähimpiin lukioihin oli matkaa useita kymmeniä kilometrejä. Lavian viimeiset ylioppilaat muistivat kouluaan lämmöllä ja jäivät kaipaamaan pienen lukion hyviä puolia. (TS 30.5.)

VÄLIYHTEENVETO: KUNTALIITOKSET 1994–2015

Kuntaliitoksiin liittyviä uutisia osui molempiin tutkimusajanjaksoihin, vaikka ajankohdat poikkesivat liitosten yleisyyden näkökulmasta huomattavasti toisistaan. Vuonna 1994 uutisointi kohdistui yhteen suunniteltuun liitoshankkeeseen sekä yleiseen pohdintaan aihepiiristä ja kuntien tulevaisuudesta. Tällöin maaseudun näkökulma jäi ohueksi, mutta esimerkiksi valmistelussa ollut kriisikuntalaki osoittaa aiheen ajankohtaiseksi vielä yli 20 vuotta myöhemminkin. Helsingin Sanomien uutisoinnissa ja kannanotoissa näkemys Jyväskylän kaupungin ja maalaiskunnan mahdolliseen yhdistymiseen oli yksiselitteisen myönteinen eikä kritiikkiä liitoshanketta kohtaan tuotu esiin.

Vuonna 2015 kuntaliitoksiin sanomalehdissä liittynyt uutisointi koski Sahalahden (kuntaliitos vuonna 2005), Perniön (2009), Kiukaisten (2009), Kuhmalahden (2011) ja Lavian (2015) kuntapalvelujen heikkenemistä. Uutisointi keskittyi Turun Sanomiin ja Aamulehteen ja oli luonteeltaan paikallista. Vaikka kuntaliitoksesta oli osassa tapauksia kulunut jo kauan aikaa eikä itse kuntaliitosta uutisessa välttämättä edes enää mainittu, tulivat kuntaliitosten vaikutukset maaseudulla hyvin esiin. Koska kyse oli normaalista kunnallisesta päätöksenteosta, kerrottiin muutoksista neutraalisti ja toteavasti. Myös Lavian nuorten tunnoista kertonut artikkeli kuvasi kuntaliitoksen vaikutuksia maaseudulla.

5.4.2 Kuntapalvelujen arki

1994

Esko Ahon hallituksen (1991–1994) ohjelmassa valtion menojen taso jäädettiin ja kuntien menojen kasvua hidastettiin voimakkaasti. Valtionosuusleikkaukset olivat suurimmillaan vuonna 1993, jolloin kuntien menot vähenivät 8,2 prosentilla. Vuosina 1989–1993 kuntasektorilta väheni lähes 50 000 työpaikkaa. Toimintaa tehostettiin, virkoja ja toimia jätettiin täyttämättä, henkilöstöä irtisanottiin ja lomautettiin. Suurimmat säästöt henkilöstömenoihin tehtiin vuosina 1992–1994 ja parhaiten tässä onnistuttiin paikallisen sopimisen avulla. (Manninen 2010: 136, 151, 269–270.)

Yhtenä ratkaisuna kuntien talousvaikeuksiin oli lisätulojen hankkiminen. Vuodesta 1989 lähtien keskimäärin sata kuntaa nosti vuosittain veroprosenttiaan, mikä kertoi ajankohdan ongelmallisuudesta kuntakentällä. Alimmillaan kuntien verotulot olivat vuonna 1992 ja eniten veroprosenttia nostettiin vuonna 1994, jolloin 125 kuntaa turvautui tähän ratkaisuun. (Manninen 2010: 150–151.) Kuntalaiset nimenomaan halusivat lisää palveluja ja edellyttivät kunnallisveron nostoa. Halukkuus verojen korottamiseen jopa kasvoi vuodelta 1990-luvun kuluessa. (Blomberg & Kroll 2003: 232–233.)

Tilastokeskuksen laatiman kyselytutkimuksen mukaan kuntien päättäjäistä runsaat 60 prosenttia uskoi kehitysnäkymien paranevan seuraavana vuonna. Edellisenä vuonna paranemista odotti vain kolmasosa päättäjäistä. Vastaajista 70 prosenttia uskoi myös työttömyyden kasvun pysäyttämiseen ja 80 prosenttia kuntien velkataakan pienemiseen tai pysymiseen ennallaan. Myös investointien uskottiin viriävän ja mahdollisuuksien sosiaali- ja terveyspalvelujen kohentamiseen paranevan. Kuntaliiton varatoimitusjohtaja ihmetteli päättäjien optimismia ja epäili, ettei kunnissa ole laskettu pitkäaikaistyöttömyyden vaikutusta. Tilastokeskuksen turkulainen aluepäällikkö korosti kyseessä olevan vain mielialoja mittaavan barometrin. (AL 11.5., HS 11.5., TS 11.5.)

Myös Turun Sanomien artikkelin mukaan lounaissuomalaisten kuntien taloudessa oli jo muutoksen merkkejä, vaikka lähes kaikkien kuntien vakavaraisuus olikin edelleen negatiivinen ja kunnilla oli paljon lainaa. Säästökuurit olivat kuitenkin purreet ja verotulot kasvaneet. Monen kunnan velkaantumiskierre oli saatu katkaistua ja vuosikate oli noussut. Ylimääräinen raha oli monissa kunnissa rahastoitu odottamaan tulevia tarpeita, varsinkin kun bullet-lainoja pystyi maksamaan vasta lainan

eräännyttyä. Kuntien taloudellisessa tilanteessa oli kuitenkin myös huomattavia eroja ja aiempien vuosien korkean työttömyysasteen ja konkurssiaallon arveltiin näkyvän kunnissa pitkään. (TS 9.5.)

Sauvossa kunnan taloutta rasitti yläasteen koulun rakentamiseen vuonna 1991 otettu 10 miljoonan markan valuuttalaina, jonka korko oli nostohetkellä selvästi kotimaisia lainoja edullisempi. Nyt kunta pyrki eroon 13 miljoonan markan suuruiseksi muuttuneesta lainastaan. Tilanne olikin paranemassa nopeasti, kun verotuloja ja valtionosuuksia kertyi enemmän ja kunta sai verotulojen täydennystä. Samanaikaisesti kunta leikkasi henkilöstömenojaan ja pystyi vaikuttamaan myös sosiaali- ja terveydenhuollon menoihin. Varakkaaksi luonnehdittu Säkyylä kevensi puolestaan velka- taakkaansa: kunta ei ollut ottanut kahteen vuoteen uutta velkaa, vaan lyhentänyt tänä aikana entisiä lainojaan. (TS 9.5.)

Kunnissa taloutta tasapainotettiin ennen kaikkea palkkamenoja vähentämällä, mutta myös toimintoja lakkauttamalla, investointeja lykkäämällä sekä käyttömenoista, materiaaleista ja tarvikkeista säästämällä. Henkilöstön kanssa sovittiin lomarahojen leikkaamisesta, sijaisten käytön vähentämisestä ja palkattoman vapaa-ajan suosimisesta. Jos palvelutaso pyrittiin säilyttämään ennallaan, yritettiin henkilökunnan käyttöä tehostaa. (Wuori & Ylönen 1996: 95–103.)

Vaikeassa taloudellisessa tilanteessa olleissa Punkalaitumen, Auran ja Köyliön kunnissa sekä Oriveden kaupungissa tehtiin hyvä taloudellinen tulos. Kunnat lyhensivät lainojaan nopeasti eikä uutta velkaa otettu. Tarkan rahankäytön sekä henkilöstömenojen säästötoimenpiteiden jatkumisen takia vasta tulevia vuosia kuvailtiin kuitenkin todellisiksi sopeuttamisen vuosiksi. (AL 3.5., TS 4.5., AL 10.5., TS 10.5.) Esimerkiksi Laitilassa epävarmat tulevaisuuden näkymät johtivat uusiin säästöneuvotteluihin henkilöstön kanssa, vaikka henkilöstön määrää oli jo vähennetty. (TS 26.5.)

Kriisikunnaksi määritellyllä Vehmaalla kunnan palveluksessa olevat henkilöt luopuivat lomarahoistaan kolmen vuoden ajaksi, jonka vastineeksi henkilöstö sai työsuhdeturvan vastaavalle ajalle. Arvioitu vuosittainen säästö oli 700 000 markkaa, jonka lisäksi henkilöstö lupautui osallistumaan käyttömenojen pienentämiseen 500 000 markalla. (TS 10.5.) Urjalla vaihtoehtoisilla lomahasäästöillä sovittiin kerättäväksi vuoden aikana 700 000 markkaa, jonka vastineena työntekijöitä ei irtisanottaisi. (AL 4.5.) Mouhijärvellä kunnan luottamushenkilöt osallistuvat puolestaan kunnan säästötalkoisiin pitämällä kaksi kokousta ilman palkkioita. (AL 12.5.)

Pohjoiskarjalaisen Valtimon kunnan rakennustarkastajasta oli parin vuoden aikana tullut ylityöllistetty teknisen toimen päällikkö, kun rakennusmestarin, kunnaninsinöörin, teknisen johtajan ja ympäristönsuojelusihteerin toimet oli jätetty täyttämättä tai lakkautettu. Käytännössä kaksi kolmasosaa rakennustarkastajan työajasta meni muihin kuin omiin työtehtäviin eikä töitä edes ehtinyt enää tekemään työaikana. Rakennuskatselmukset olivat kuukausia myöhässä eikä korjausrakentamisen avustusanomuksia ehtinyt käsitellä. Pahinta oli kuitenkin pelko virheistä, kun asiantuntemus ei riittänyt uusiin asioihin, lainsäädäntöä ei ehtinyt seurata eikä koulutukseen ollut määrärahoja. (HS 9.5.)

Lamavuodet ilmenivät kunnissa opetusryhmien koon kasvuna, tuntikehyksen supistumisena ja pienten koulujen lakkauttamisena. Myös oppimateriaaleista, laitehankinnoista, tukiopetuksesta ja kerhotoiminnasta tingittiin. Vuonna 1993 toteutetun peruskoululain muutoksen ja valtionosuusjärjestelmän uudistuksen tuloksena tarkasta valtion ohjauksesta ja valvonnasta luovuttiin, ja kunnat saivat entistä vapaammin päättää kouluverkostaan. Koulujen lukumäärä vähenikin vuosina 1990–1994 yhteensä 330:lla. (Peltonen 2002: 39; Manninen 2010: 354.) Koulutoimen säästöjen näkökulmasta pienten koulujen lakkauttamisen merkitys jäi kuitenkin kokonaisuutena vähäiseksi (Seppänen 1995: 38–40).

Säästötarpeet kohdistuivat myös sosiaali- ja terveystoimeen, jonka käyttömenot alenivat vuonna 1993 huomattavasti (Sihvo & Lindqvist 1994: 18–20, 27–31). Asiakkaiden näkökulmasta säästökeinoina käytettiin ennen kaikkea resurssien kohdentamista uudelleen, laitoshoidon vähentämistä ja tarveharkinnan lisäämistä. Julkisten palvelujen menojen ja koko järjestelmän kasvu haluttiin pysäyttää: käytännössä tämä tarkoitti henkilöstömenoissa säästämistä. Tiukka talouslinja pakotti lisäämään tehokkuutta. (Heikkilä & Lehto 1992: 36–42.) Yleisimmin kunnat tekivät säästöpäätöksiä valikoiden ja esimerkiksi kilpailuttivat palveluja ensimmäisen kerran (Marjamäki 1993: 4, 14–15).

Karinaisissa suunniteltiin koulupiirirajojen poistamista sekä siirtymistä neljän ala-asteen mallista kahteen neljäopettajaiseen kouluun. (TS 25.5.) Eurassa kunnanhallitus pohti Honkilahden alueen kolmen ala-asteen tulevaisuutta: opetuksellisista ja taloudellisista syistä jatkosuunnitelmien lähtökohdaksi otettiin koulujen yhdistäminen. (TS 18.5.) Koskella Tl kunnanvaltuusto lakkautti samoista syistä Kankaan kyläkoulun lähes yksimielisesti tilanteessa, jossa oppilasmäärä oli laskemassa alle kaksiopeettajaisen koulun valtionavun rajan. (TS 26.5., TS 31.5.)

Tampereella oppilaiden vanhemmat olivat valittaneet Velaatan kyläkoulun lakkauttamispäätöksestä lääninoikeuteen ja vaatineet täytäntöönpa-

non kieltämistä. Tätä lääninoikeus ei hyväksynyt, vaan velaattalaisten oli odotettava myöhemmin tulevaa päätöstä. Toisaalta kaupunginvaltuusto oli myöntänyt aiemmasta poiketen määrärahan seuraavan lukuvuoden toimintaan Velaatan koulussa. (AL 18.5.) Varsinais-Suomessa Yläneellä suunniteltiin koulukeskuksen saneerausta, mutta selvitettiin vielä remontin kustannuksia, laajuutta ja aikataulua. (TS 10.5.). Mietoisissa päätettiin kustannusten kasvun takia karsia kouluremontin laajuutta. (TS 4.5., TS 11.5.)

Kurussa kunnanvaltuusto sai lähes 2 000 allekirjoittajan kansalaisadressin ambulanssin säilyttämiseksi omalla paikkakunnalla. Kuntayhtymän hallituksen tekemän päätöksen mukaan sairaankuljetussopimus SPR:n Kurun osaston kanssa tuli päätymään vuoden lopussa. Naapurikunnat olivat luvanneet hoitaa työn pelkällä kuljetusmaksulla, mistä saataisiin vuosittaista säästöä kuntayhtymälle 190 000 markkaa. (AL 3.5.) Vastavasti Kuhmalahdella ja Luopioisissa kunnat ilmaisivat kuntayhtymälle tyytymättömyytensä sairaankuljetuksen tilaan, kun paikallisen sairaankuljetusyrityksen kanssa ei ollut tehty tasa-arvoista sopimusta. Muutaman minuutin päässä olevan ambulanssin sijaan auto tuli Kangasalta, josta matka kesti pahimmillaan 45 minuuttia. (AL 7.5.)

2015

Palvelujen saavutettavuus maaseudulla on heikentynyt 2000-luvulla selvästi, mutta kuntatason palvelukeskittymä on miltei kaikilla suomalaisilla edelleen enintään 20–30 minuutin ajomatkan päässä (Rehunen & Vesala 2012: 65–66, 70). Kohtuullisena pidetty etäisyys terveyskeskukseen vaihtelee paikkakunnan ja asukkaan iän mukaan siten, että pinta-alaltaan suurissa kunnissa, haja-asutusalueella ja nuorilla ihmisillä on eniten valmiutta palvelujen hakemiseen kauempaa. Etäisyys vaikuttaa myös palvelukokemukseen, sillä tehokkaimpien terveyskeskusten laatua selittää ainakin osittain myös niiden hyvä saavutettavuus. (Kytö ym. 2008: 26–28, 39.)

Saavutettavuudessa ei ole kyse pelkästä etäisyydestä, vaan myös ihmisten ajankäyttö, fyysiset toimintamahdollisuudet, asenteet ja osallistuminen vaikuttavat kokemukseen (Rantanen ym. 2012: 14–16). Yksittäisillä ihmisillä arvio palvelun saavutettavuudesta riippuu liikennevälineistä, kulkumuodoista ja käyttötiheydestä: esimerkiksi terveyskeskusten saavutettavuus on erityisen tärkeää ikääntyneille ja lapsiperheille (Rehunen ym. 2012: 106–107). Eroja tyytyväisyydessä on myös paikkakunnittain taustatekijöistä riippumatta (Kytö ym. 2008: 21–28.; Leinamo 2015: 114–115).

Tampereen kaupunkiseudun joukkoliikenneuudistus uhkasi kaupungin maaseutualueella eli Teiskossa siirtymistä vyöhykehinnotteluun vuodesta 1997 käytetyn tasataksan sijaan. Lippujen hinnat tulisivat kaksin- tai kolminkertaistumaan, jos ne määräytyisivät matkan pituuden mukaan. (AL 12.5.) Arvostelijoiden mukaan matka Teiskon sivukyliltä kaupungin keskustaan olisi jatkossa kalliimpi kuin matka Tampereelta Helsinkiin. Teiskolaisille oman auton käyttö tulisi jatkossa joukkoliikennettä edullisemmaksi. (AL 7.5.) Kaupungin johdolle luovutettiinkin lähes tuhannen nimen adressi joukkoliikennepalveluiden puolesta. (AL 16.5.)

Teiskolaiset korostivat ennen kaikkea kuntalaisten yhdenvertaisuutta ja palvelujen saatavuutta kohtuullisin kustannuksin. Joukkoliikenteen murentaminen ei sovi yhteen kaupungin ympäristötavoitteiden ja keskustan raitiotiehankkeen perustelujen kanssa. Kestävän kehityksen mallikaupungiksi profiloituneen ja omissa strategioissaan joukkoliikenteen kehittämistä korostaneen Tampereen ei pitäisi ohjata teiskolaisia vyöhykehinnottelulla yksityisautoiluun. Esimerkiksi Turun seudun kuuden kunnan uudistetussa joukkoliikenteessä on koko alueella voimassa tasataksa. (AL 9.5., AL 12.5., AL 28.5.)

Samanaikaisesti Tampereella suunniteltiin uutta palvelumallia, joka kookaisi Koillis-Tampereen terveys-, nuoriso- ja kirjastopalvelut yhteen hyvinvointikeskukseen Linnainmaan kaupunginosaan. Teiskossa sijaitsevan Kämmenniemen terveysaseman lakkauttamissuunnitelmia ei maaseudulla hyväksytty, koska teiskolaisten mielestä peruspalvelujen on oltava kaikkien saavutettavissa ja kuntalaisia pitää kohdella yhdenvertaisesti. Mielipiteissä vedottiin edelleen vuoden 1972 liitossopimukseen, jossa luvattiin säilyttää lääkäri-, terveydenhoito-, neuvola- ja hammashuoltopalvelut Teiskossa ja olla alentamatta kuntapalvelujen tasoa. (AL 16.5., AL 18.5.)

Haastatellun kolmen lapsen teiskolaisäidin mielestä lapsen viemisestä lääkäriin menisi edestakaisine ajoineen koko päivä. Oman terveysaseman palveluihin ja henkilökuntaan oltiin tyytyväisiä. Lääkäripalveluja pidettiin välttämättöminä ja terveysaseman sulkemisen arveltiin lopettavan myös apteekin toiminnan. Muutos ei sovi yhteen joukkoliikenteen alasajon kanssa, arvostelivat teiskolaiset. ”Pitäisikö kaikkien asua Tampereen keskustassa” ihmetteli paikallinen asukas joukkoliikenteen ja terveyspalvelujen samanaikaisia muutossuunnitelmia. (AL 19.5.)

Kämmenniemen terveysaseman puolesta luovutettiin kaupungin johdolle tuhannen allekirjoittajan vetoamus ja pidettiin mielenosoitus virastotalon

edessä. Pormestari Anna-Kaisa Ikonen joutui tunnustamaan adressin vastaanottaessaan, ettei joukkoliikenteen tarjousuudistuksesta ollut terveyspalvelujen muutosta suunnitellussa tietoa. Toimittajalta herui myötätuntoa teiskolaisille: vaikka maaseudulla on luonnollisesti vähemmän palveluja kuin kaupungissa, ei kaikkea saa silti viedä. Teiskolaisetkin tarvitsevat vastinetta verorahoilleen. (AL 19.5.)

Peruskoulun ala- ja yläkouluja sekä kirjastoa pidetään hyvin tärkeinä kuntapalveluina ja kirjastopalveluihin ollaan perinteisesti hyvin tyytyväisiä. Koulujen ja kirjastojen sijaintia ja saavutettavuutta pidetään edelleen hyvänä, vaikka perusopetusta antavien koulujen määrä väheni vuosina 2008–2014 lähes viidelläsadalla. Alakouluikäisistä noin 91 % asui 2010-luvun alussa alle viiden kilometrin päässä koulustaan, mutta alueelliset erot ovat suuret. Etenkin maan keski- ja pohjoisosissa koulumatkat ovat monella pitkiä. Vastaavasti 1–9 -vuosiluokkien yhtenäiskoulujen osuus on nopeasti kasvanut. (Karvonen ym. 2009: 34–35; Pekola-Sjöblom 2012: 12–17; Rehunen & Vesala 2012: 44–46.)

Voimakkaita äänenpainoja kuultiin Kangasalan opetustoimen säästöjä pohdittaessa. Kunnalle myönnettiin yli 540 000 euroa valtionavustusta opetusryhmien pienentämiseen, mutta tukea ei otettu vastaan. Tiukat tukiehdot olisivat estäneet opetukseen suunnitellut säästöt, kuten opetusryhmien koon kasvattamisen ja jakotuntien vähentämisen. Päätöksellään Kangasala säästää kolmen vuoden aikana 1,1 miljoonaa euroa. Valtuutettujen mielipiteet jakautuivat: osa hyväksyi opetustoimen säästöt, osa pelkäsi päätöksen myöhempiä jälkivaikutuksia. (AL 9.5., AL 12.5.)

Oripäässä suunniteltiin yläkouluyhdistyksen siirtämistä Loimaan Alastarolta Riihikosken uuteen yhtenäiskouluun Pöytyällä. Oppilaiden koulumatka lyhenisi, kunta säästäisi kustannuksissa ja koulu olisi nykyistä uudenaikaisempi. (TS 19.5.) Nokiolla konsulttiyhtiön tekemä selvitys kouluverkosta antoi aiheen kiivaalle kyläkoulukeskustelulle. Vanhemmat pitivät koulujen korjaustarpeita ylimitoitettuina ja arvostelivat annettuja lukuja tarkoitushakuisiksi. (AL 13.5.) Jämsän liitosalueilla Kuorevedellä ja Länkipohjassa turvattiin puolestaan edelleen kirjastojen aukioloa paikallisten yhdistysten tekemällä vapaaehtoistyöllä. (AL 5.5.)

VÄLIYHTEENVETO: KUNTAPALVELUJEN ARKI 1994–2015

Vuoden 1994 kuntauutisointia hallitsivat lamavuosien ongelmat ja säästötarpeet, mutta uutisista välittyi toive käänteestä parempaan. Aineistossa oli mukana uutisia kunnista, joissa talousvaikeuksiin oli etsitty erilaisia ratkaisumalleja. Turun Sanomien ja Aamulehden levikkialueella maaseutumaisissa kunnissa puhallettiin yhteen hiileen vaikeuksien selättämiseksi ja kerroksen vire olikin myönteinen. Säästökeinojen esittelystä poikkesi ainoastaan Helsingin Sanomien artikkeli lamakauden muutosten vaikutuksista yksilötasolla pienessä pohjoiskarjalaisessa kunnassa.

Tehdyt säästötoimenpiteet tarkoittivat 1990-luvulla palvelujen heikentymistä kunta- ja kylätasolla, joten ajalle tyypillisesti esiin nousivat niin kyläkoulujen lakkauttamiset kuin pienten kuntien terveyspalvelujen heikennyksetkin. Maaseudun ongelmat olivat pienimuotoisia ja käytännönläheisiä, jolloin niistä myös uutisoitiin yksityiskohtaisesti. Sairaankuljetuksen kanssa kamppailevasta kolmesta kunnasta yksikään ei ole enää itsenäinen kunta, mikä kertoo osaltaan maaseudun muutoksesta.

Ongelmat sinänsä eivät muuttuneet vuosikymmenten aikana yhtään, sillä vuonna 2015 kerrottiin edelleen palvelujen heikentymisestä ja maaseudun palvelujen saavutettavuudesta. Utisoinnin pääpaino oli nyt Tampereen maaseutualueen joukkoliikenteen ja terveyspalvelujen muutoksessa. Tapahtumia seurattiin tiiviisti, uutisointi oli laajaa ja sitä rydyttivät asukkaiden mielipidekirjoitukset. Maaseutua ymmärtävä sävy tuli esiin niin kerrottaessa pormestarin tietämättömydestä kuin toimittajan omassa kommentoinnissakin. Koska terveyspalveluja koskeva keskustelu liittyi pääosin sote-uudistukseen, oli vuoden 2015 kuntauutisoinnissa painopiste sivistyspalveluissa. Kouluverkon muutoksissa ja koulutilaongelmissa kerrottiin tavallisesti kaupunkien kehyskunnista, joissa oppilaita oli luonnollisesti eniten.

5.4.3 Rakentaminen ja kaavoitus

1994

Hyvän talouskehityksen ja keveän talouspolitiikan ansiosta kulutus kasvoi 1980-luvulla tasaisen voimakkaasti. Rahamarkkinoiden vapautumisen myötä pankit alkoivat kilpailla asiakkaista ja luotonanto kasvoi. Helpottuneen lainansaannin ansiosta yksityinen kulutus ja investoinnit kiihtyivät vuosikymmenen lopussa huippuunsa. Kulutus kohdistui autoihin, kodinkoneisiin, varallisuusesineisiin ja ulkomaanmatkoihin, investoinnit puolestaan matkailuun ja vapaa-aikaan. (Kiander & Vartia 1998: 54–70.) Yleinen optimismi johti suuriin, velkarahalla tehtyihin investointeihin (Kiander 2001: 8).

Varallisuuden arvonnousu ja odotukset suotuisan talouskehityksen jatkumisesta lisäsivät edelleen kulutusta ja ylikuumensivat kansantalouden (Kiander & Vartia 1998: 68–69). Ylikuumenemisessa oli ensisijaisesti kyse yrityssektorin yli-investoinneista, joita pankit rahoittivat liian kevein perustein. Tähän liittyi myös pankkien innokas sijoitustoiminta ja pörssin elpyminen eli niin sanottu kasinotalous. (Kiander 2001: 16–18.) Asuntotuotannon ja asuntojen hintojen voimakas nousu 1980-luvun lopulla kohdistui myös maaseutuun: asuntojen hinnat nousivat vuosina 1986–1989 yli 60 prosenttia pudoten vuosina 1990–1993 vielä jyrkemmin (Laakso 2000: 88–92).

Helsingin Sanomat pohdiskeli kuntien 1980-luvun loppuvuosien rakentamista kriittisesti: mukana oli niin kaupunkeja kuin maaseutukuntiakin. Artikkelissa arvosteltiin takavuosien ökyrakentamista ja puolityhjiksi jääneitä, ylisuuria virasto- ja kulttuuritaloja, joiden rakentamiskustannukset kiristivät edelleen kuntien taloutta. Esimerkkinä käytettiin pohjois-savolaisen Maaningan kallista ja näyttävää kunnantaloa, josta suuri osa oli tyhjillään. Saunaosastoa oli käytetty kerran eikä aularavintolaan hankittu yrittäjää, jotta matkahuollon baarilta ei vietäisi viimeisiä asiakkaita. Suunnitteluvaiheessa rakennukseen piti tulla valtion viranomaisten toimipaikkoja, mutta kunnantalon valmistuttua työvoimatoimiston palvelut oli jo lopetettu ja Kelan, nimismiehen sekä verotoimiston palvelut oli supistettu minimiin. (HS 23.5.)

Lamavuosien jälkimaininkeja kuvasti pankkien halukkuus luopua haltuunsa tulleista laskettelukeskuksista. Luotonantajat uhkasivat sulkea Suomen hiihtokeskuksen Kemijärvellä, ellei Kemijärven kaupunki osta hotellia, hiihtohissejä ja oikeuksia kahdeksaan rinteeseen 11 miljoonalla markalla. Rahoittajat eivät pitäneet keskuksen pyörittämistä niille kuulu-

vana tehtävänä, mutta kuntakaan ei innostunut kannattamattoman laskettelukeskuksen ostamisesta. Toisaalta keskuksen sulkeminenkaan ei olisi kenenkään etu, sillä sulkeminen romahduttaisi esimerkiksi alueen satojen vapaa-ajan asuntojen arvon. Keskuksen toimitusjohtaja uskoi edelleen, että rakentamalla ja remontoimalla Suomi saataisiin uuteen nousuun. (HS 30.5.)

Vihdin Heinäsuolle suunniteltiin hevostilaa hotelli-ravintoloinen, lomakylää ja omakotialuetta aivan Nuuksion kansallispuiston rajalle. Hanke herätti voimakasta vastustusta, sillä tiiviin lomarakentamisen ja vakituisten asutuksen ei koettu sopivan kansallispuiston erämaiseen reunaan. Alueen asukkaat murehtivat ikimetsän tuhoutumista, liikenteen lisääntymistä ja Nuuksion muuttumista taajaman lähivirkistysalueeksi. (HS 6.5.)

Vanhustenhoidossa yleistyivät palvelukodit ja -keskukset, kun monilla sosiaali- ja terveystoimen osa-alueilla siirryttiin laitoshoidosta avohoitoon tai näiden välimuotoon (Manninen 2010: 371). Tämänkaltaiset, tavallisesti entisten palveluiden yhteyteen sijoittuneet terveyden- ja vanhustenhuollon rakennukset olivatkin tyyppillisiä maaseutukirkonkyläiden rakentamishankkeita 1990-luvulla. Yleisiä julkisia rakentamishankkeita olivat myös koulut, kun kyläkouluja lakkautettiin ja opetusta keskitettiin. (Mäkinen 2012: 264–265.)

Kunnissa tehtiin edelleen investointeja, mutta aiempaa säästeliäämmmin. Orivedellä uusi kirjasto tehtiin ennätysvauhdilla virastotaloon osin tyhjiksi jääneisiin veroviraston ja poliisin tiloihin, osin kattamalla talon sisäpiha valoisaksi ja pastellinsävyiseksi kirjastosaliksi. Ratkaisu sai kiitosta ja tunnustusta ennakkoluulottomuudesta ja toimivuudesta ja mahdollisti ylipäättään investoinnin toteuttamisen. Rakentaminen ja saneeraus tulivat maksamaan alle puolet uudisrakennuksen kustannuksista. (AL 30.5.) Iloisia oltiin myös Säskylässä, jossa Karhusuon lainausasema sai kouluremontissa tilat koulun vanhasta keittolasta. Kirjastopalveluja ei ollut saatavana lähes vuoteen, mutta asiakkaat eivät remontin aikana olleet unohtaneet kolmena päivänä viikossa avoinna olevaa lainausasemaa. (TS 4.5.)

Eurassa tehtiin taloudellisesti mittava panostus rakentamalla ja saneeraamalla terveyskeskus-vanhainkotiin uudet tilat vuodeosastolle, päiväkeskukselle ja palveluasuntolalle. Paikkakunnalle saatiin nyt täsmäohjautut ja asiakaslähtöiset palvelut, iloitsi kunnanjohtaja. Uudet tilat mahdollistivat sosiaali- ja terveydenhuollon tiiviin yhteistyön. Uusissa tiloissa haluttiin toteuttaa vanhusten aktivoivaa ja kuntouttavaa hoitoa ja näin

tukea paikkakuntalaisia selviytymään omatoimisesti kotona mahdollisimman pitkään. (TS 20.5.)

Viljakkalan uudessa palvelukeskuksessa Pirkanmaalla tunnelmat olivat kuukauden toiminnan jälkeen hyvät. Talossa oli terveysasema, hoitokeskus, kampaaja, kukkakauppa, päiväkeskus, vanhusten asuntoja sekä keittiö, josta toimitettiin ruoka myös kunnan kouluille ja päiväkotiin. Päiväkeskuksessa järjestettiin kotona asuville vanhuksille virike- ja tukipäiviä kerran viikossa. (AL 7.5.) Myös Hämeenkyrössä vanhusten päiväosasto oli todettu toimivaksi ratkaisuksi. Ratkaisu ylläpiti kotona asuvien vanhusten toimintakykyä ja helpotti kotipalvelun työtä. Päiväosasto tavoitti viikoittain noin 50 asiakasta: lääkäri- ja terveydenhoitopalvelujen lisäksi päiväosastotoiminnassa hoidettiin myös muita asioita ja tavattiin tuttuja. (AL 28.5.)

Vuonna 1994 muuttoliike keskittyi yhä harvemmille alueille ja elinvoimaisia alueita olivat muuttoliikkeen näkökulmasta etenkin suurimmat kaupungit ja niiden ympäristökunnat. Kuntien kehitys poikkesi toisistaan ja ne etenivät eri tahdissa. Mukaan mahtui niin muuttovoittoa saavia myönteisen kehityksen kuntia, maaseudulle suuntautuvan muuton kuntia, taajamoituvia kuntia kuin väestöään menettäviä ongelmakuntiakin. Koska 4/5 maan väestöstä asui taajamissa, tapahtui koko maan näkökulmasta pääosa muuttoliikkeestäkin taajamien välisenä. (Kauppinen 2000: 60–62, 75.)

Uusien asuntojen rakentaminen alkoi vähentyä määrällisesti monissa maaseutukunnissa 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa ja etenkin muuttotappiokunnissa kirkonkylien ympärille kaavoitetut uudet asuinalueet rakentuivat hyvin hitaasti. Kuntien välillä oli kuitenkin eroja: esimerkiksi lähellä keskuksia sijainneissa muuttovoittokunnissa asuintonttien tarve kasvoi jatkuvasti. Toisaalta edullisia pientalotontteja käytettiin uusien asukkaiden houkuttelukeinona ja taajamissa asuintonttien tarve saattoi lisääntyä, vaikka kunnan kokonaisasukasluku olisi vähentynyt. Asumisen painopiste siirtyi kaiken aikaa haja-asutusalueilta taajamiin. (Mäkinen 2012: 262–263, 285.)

Varsinais-Suomessa Tarvasjoella osayleiskaavan valmistelussa päädyttiin keskustaajaman ilmeen säilyttämiseen ja asutuksen hillittyyn kasvuun. (TS 12.5.) Myös Laitilan Untamalassa osayleiskaavan tavoitteena oli valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen ja kylän omaleimaisuuden säilyttäminen. Kaavaluonnoksessa esitettiin kylään kolmisenkymmentä uutta rakennuspaikkaa. (TS 6.5.) Paraisilla kaupunginhallitus asetti toimikunnan selvittämään Kirjalan saaren osayleiskaavan yksityiskohtia: luonnoksessa alueelle oli kaavoitettu uusia maaseutumaisia

omakotitalotontteja kolmisensataa. (TS 26.5.) Uudellamaalla Askolassa keskustaajaman osayleiskaavaehdotus sisälsi ehdotuksen 300 uuden omakotitalon sijoittamisesta alueelle. (HS 24.5.)

Mietoisissa Varsinais-Suomessa maanomistajien mielipiteet haluttiin ottaa uutta yleiskaavaa valmisteltaessa mahdollisimman hyvin huomioon, joten asiaa valmisteltiin avoimesti useissa yleisötilaisuuksissa. (TS 6.5.) Uudellamaalla Sipoossa Itäsalmen kartanon maille valmistui rakennuskaava, johon kuului yli 200 rakennuspaikkaa. (HS 16.5.) Tuusulassa maapolitiikan perusteeksi otettiin aiemman kasvun hillitsemisen sijaan keskustaajaman tiivistäminen kaupunkimaiseksi sekä uusien asukkaiden, yritysten ja palvelujen houkuttelevuus. Tuusulaa luonnehdittiin maaseuduksi kaupungin portilla, jonne mahtuu uusia asukkaita. Myös kyliä pidettiin Tuusulan vahvuuksina ja hajarakentaminen sallittiin, kunhan siitä ei synny kunnallistekniikan rakentamistarvetta. (HS 20.5.)

2015

Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa vuosille 2014–2020 korostettiin kulttuuri-, kirjasto-, liikunta- ja nuorisopalvelujen merkitystä hyvinvointia ja osallisuutta vahvistavina tekijöinä sekä lähikoulun tärkeyttä maaseudulla asumisen vetovoimatekijänä. Ohjelmassa painotettiin pienten koulujen merkitystä yhteisön kokoontumispaikkana ja monitoimitilana, yhdysluokkapedagogiikan etuja sekä huolellista kouluverkkosuunnittelua. Esi- ja perusopetus haluttiin tuottaa lähipalveluna tasavertaisesti maan eri osissa. Myös pienten lukioden säilymisestä kannettiin huolta. Kirjastojen palvelupisteiden ja lähikoulujen alueellinen saavutettavuus haluttiin turvata. (Mahdollisuuksien maaseutu 2014: 35–36.)

Lempäälässä Pirkanmaalla kunnanvaltuusto hyväksyi pääkirjaston hankesuunnitelman. Samaan yhteyteen valmistuu myös kulttuuritoimen toimisto- ja näyttelytiloja sekä kaksi monitoimitilaa. Kirjaston rakentaminen käynnistää kunnan keskustan kehittämisen, sillä samaan kortteliin rakennetaan myös kunnanviraston tilat ja seurakunnan tiloja. Keskusta-visitia on hiottu vuosia poikkeuksellisen laajalla yhteistyöllä. (AL 28.5.) Maskussa Varsinais-Suomessa sisäilmaongelmista kärsivä 400 oppilaan Kurittulan alakoulu odotti edelleen päätöstä korjaustoimenpiteistä. Koulun rakenteista on löytynyt merkkejä kosteudesta, mutta suunnitteluun ja urakoiden kilpailuttamiseen on mennyt aikaa. Osa tiloista on poissa käytöstä ja väistötiloja tarvitaan lisää. (TS 28.5.)

Pirkanmaalla Parkanossa oppilaat pääsivät osallistumaan uuden yhteiskoulun suunnitteluun. Kirjastoon koottu näyttely lasten pienoismalleista yllätti tasokkuudellaan päättäjätkin täysin. Koulusta halutaan avara, valoisa ja helposti muunneltava. Uuden koulun tueksi perustettu yhdistys pyrkii keräämään vähintään 100 000 euroa opetusvälineiden hankkimiseen: ensimmäisillä koulufestareilla väkeä oli niin paljon, että tavara alkoi loppua kesken. Yhdistyksen kassaan kertyi 7 000 euroa. (AL 11.5., AL 24.5.)

Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa vuosille 2014–2020 painotettiin myös kaikkien toimijoiden ottamista mukaan maankäytön suunnitteluun ja kaavoitukseen, jotta erilaiset tarpeet ja paikalliset erityispiirteet otetaan huomioon. Raken- tamisen ohjauksessa ja kaavoituksessa muistutettiin asuin- ja teollisuusrakenta- misen ohjaamisesta muualle kuin maatalouselinkeinon tarvitsemille peltoalueil- le. Maaseudun yritystoiminnan kehittämisen lähtökohtana oli yritysten määrän, kilpailukyvyyn ja investointihalukkuuden lisääminen sekä liiketoimintaosaamisen vahvistaminen. Maaseudun elinkeinoina tuotiin esiin maa- ja metsätalouden yri- tystoiminta, teollisuuden alihankinta, matkailu, hoivayrittäjyys ja luova talous. (Mahdollisuuksien maaseutu 2014: 42–49.)

Osin vapaa-ajan asumisen perusteella maaseutu määritellään asumisen maaseu- duksi. Työpaikat ovat lisääntyneet etenkin ulommalla kaupunkialueella ja kau- pungin kehysalueella, kun taas maaseudulla työpaikkojen määrä on vähentynyt selvästi. Kaupunki–maaseutu -luokituksen mukaan sisemmälle kaupunkialueelle sijoittui vuonna 2010 työpaikoista 50 prosenttia ja ulommalle kaupunkialueelle tai kaupungin kehysalueelle 27 prosenttia. Maaseudun osuus työpaikoista oli 23 prosenttia. Elinkeinorakenne on monipuolisin suurimpien kaupunkien ja alue- keskusten lähiympäristössä. (Ponnikas ym. 2014: 75, 84–86.)

Tampereen ympäristökunnista nopeimmin kasvavissa Pirkkalassa ja Lempäälässä otettiin suunnittelun lähtökohdaksi kuntakeskuksen tiivis- täminen ja olemassa olevan yhdyskuntarakenteen hyödyntäminen, jotta palvelut ovat lähellä ja julkiseen liikenteeseen saadaan lisää matkustajia. (AL 22.5.) Aamulehden mielipidekirjoituksissa keskusteltiin Pirkkalan kunnan omistaman kartanoalueen jäämisestä maakuntakaavoituksessa asuinrakentamisen ulkopuolelle. Arvokkaan viljelymaiseman säilyttämi- nen sai tukea kyläyhdistykseltä ja arvostelua kokoomusvaltuutetuilta. (AL 5.5., AL 8.5.)

Tampereen ja Kangasalan rajalle suunniteltiin 350 hehtaarin yritys- ja teollisuusaluetta ympäristö- ja energialiiketoiminnalle sekä logistiikalle. Jätteenkäsittelykeskuksen ja hyötyvoimalan viereiselle alueelle sopisi

etenkin kierrätysmateriaalia käsitteleviä yrityksiä. Hanke on Kangasalan kunnalle poikkeuksellisen iso ja samalla se muuttaa asuinkunnan imagoa elinkeinoelämän suuntaan. (AL 4.5.) Maskun kunta myi puolestaan yrittäjä Toivo Sukarille 17 hehtaarin alueen Maskun Rivieralta läheltä uuden moottoritien liittymää. Sukarin tarkoituksena on rakentaa alueelle neljän hehtaarin laajuinen kauppakeskus, joka kilpailee jatkossa Turun ja Raision tarjonnan kanssa. Alueelle suunnitellaan myös liikenneasemaa ja outlet-myymälää. Maskun kunnassa maakauppaan oltiin hyvin tyytyväisiä, sillä laajeneva yritystoiminta tuo uusia asukkaita ja uutta vetovoimaa. Vaikka pääveturiyrittäjä ei ollut vielä löytynyt, odotettiin kauppakeskuksen avautuvan kolmen vuoden kuluessa. (TS 2.5.)

Pirkanmaan Orivedellä halpakauppaketjun avajaiset riehaannuttivat paikkakunnan ja jaossa olleet tuhat muovikämpäreitä loppuivat puolessa tunnissa. (AL 8.5.) Ikaalisissa 50-vuotiasta kylpylää uudistetaan rakennus kerrallaan ja jopa varsinaisen kylpylän paikalle harkitaan kustannussyistä uudisrakennusta. Kylpylästä halutaan luoda kokonaisvaltainen hyvinvointikeskus. (AL 22.5.) Sastamalan Vammalassa valtatie ja sisääntuloväylän risteykseen aletaan rakentaa kauppakeskusta kymmenen vuoden odotuksen jälkeen. Valitusten ja taloudellisen taantuman takia aiemmat suunnitelmat ovat kariutuneet, mutta tulossa on nyt hypermarket ja useita muita liikkeitä. (AL 29.5.)

Keski-Suomen Jämsässä Himoksen vapaa-ajan keskuksen suunniteltiin kylpylää, hotellia ja yli 200 uutta loma-asuntoa. Pitkään valmistellussa hankkeessa odotettiin vielä Jämsän kaupungin päätöstä osallistumisesta. Noin 50 miljoonan euron suuruisen investoinnin todettiin lisäävän Himoksen houkuttelevuutta ja työpaikkoja sekä kehittävän aluetta myös jatkossa. (AL 27.5.) Pirkanmaan Pälkäneellä Sappeen hiihtokeskuksen ja matkailualueen laajentaminen eteni, kun golfkentän, hotellin, kylpylän ja yli 400 mökin mahdollistama kaava hyväksyttiin valitusten jälkeen korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä. Yli sadan hehtaarin alueelle suunniteltuja investointeja ei kuitenkaan nykyisessä taloustilanteessa aleta vielä rakentaa. (AL 2.5.)

Tampereen kaupunki kilpailutti Teiskossa sijaitsevan ilmailu- ja moottorikeskuksen palvelutuotannon kaupungin maaseutuohjelman kehittämissuunnitelman mukaisesti. Uuden toimijan hinnoittelupolitiikka suututti aluetta aiemmin hallinneet yhdistykset: kilpailutusta ei pidetty tasavertaisena eikä maaseudulla sijaitsevan keskuksen toimintaa uskottu saatavan kannattavaksi ilman kaupungin vetoapua. (AL 1.5.)

VÄLIYHTEENVETO: RAKENTAMINEN JA KAAVOITUS 1994–2015

Vuoden 1994 uutisissa oli edelleen voimakkaita kytkentöjä 1980-luvun lopun nousukauteen ja 1990-luvun alun lamakauteen. Kuntien ja yksityisten toimijoiden tekemät rakennusinvestoinnit odottivat ratkaisuja, mutta Helsingin Sanomissa ei ymmärrystä takavuosien nousuhuumalle herunut. Etenkin kunnanvirastorakentamista koskevassa artikkelissa esimerkki-paikkakunta leimattiin hiljeneväksi kyläksi, josta pian lähtevät viimeisetkin palvelut. Kunnissa tehtiin vuonna 1994 edelleen investointeja, mutta aiempaa säästeliäämmiin. Uudet kirjastot ja palvelukeskukset esiteltiin Aamulehden ja Turun Sanomien uutisissa innostuneesti ja maaseutupaikkakuntien palvelujen paranemista korostaen. Vastaavan kaltaista uutisointia kirjastosta ja koulusta oli vuonna 2015 edelleen Aamulehdessä.

Vuonna 1994 sanomalehdissä uutisoitiin monipuolisesti maaseutukuntien ja -kylien kaavoituksesta. Paikkakunnille toivottiin uusia asukkaita ja kaavat sisälsivätkin huomattavan paljon uusia omakotitalojen rakennuspaikkoja. Vuonna 2015 kunnissa tehtävästä kaavoituksesta uutisoitiin edelleen, mutta eri tavalla kuin ennen. Alueellisesti uutisoinnin painopiste oli joko kaupunkien kehyskunnissa tai pienten kaupunkien vapaa-ajanviettoalueilla aiemman vakituisen maaseutuasumisen sijaan. Myös yritystoimintaan ja kaupankäyntiin liittynyt kaavoitus oli voimakkaasti esillä. Kaupunkeja ympäröivä maaseutu oli uutisten perusteella kauppa- ja vapaa-ajankeskusten aluetta, mikä oli varsin kaukana maaseutupolitiikan punaista tupaa ja perunamaata edelleen hehkuttavasta kyläkaavoitusajattelusta.

5.5 Matkailu

5.5.1 Matkailu elinkeinona

1994

Maaseutumatkailulla tarkoitettiin 1990-luvun alussa maatilamatkailua, lomamökkien vuokrausta sekä muuta maaseudulla sijaitsevaa pienimuotoista majoitus- ja ravitsemuspalvelua. Yritystoiminta oli luonteeltaan pienimuotoista ja osai-kaista. Maaseudun kehittämissuunnitelmassa vuonna 1991 moitittiin alan hallinnon kehittämättömyyttä ja julkisen vallan osallistumisen puutteellisuutta maaseutu- matkailun merkitykseen verrattuna. Maaseutumatkailun ja muun matkailun keskinäisiä yhteyksiä, työnjakoa ja yhteistyötä pidettiin riittämättöminä. Kokonais- valtainen kehittämissuunnitelma oli luomatta ja maaseutumatkailuyrittäjien koulu- tus lähes järjestämättä. (Maaseudun kehittämissuunnitelma 1991: 46–47.)

Myös vuonna 1996 tehdyn selvityksen mukaan maaseudun matkailuyrittäjien tuotteiden myynti ja markkinointi oli hajanaista ja hoidettiin huonosti. Alan yri- tystoimintaa moitittiin ammattitaidottomaksi ja matkailualan oppilaitosten an- tamaa koulutusta kotimaan matkailuelinkeinon osalta heikotasoiseksi. Maaseu- dun matkailutoiminnan laajuudesta, erityispiirteistä eikä kapasiteetista ollut tie- toa. Myöskään sadoilla hankkeilla annettu koulutus ei kiinnittynyt pysyviin ra- kenteisiin eikä palvellut yrittäjiä, vaan jäi projektiluontoiseksi. (Nyländer 2007: 59–60.)

Maaseutumatkailua herätettiin Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa in- nokkaasti eloon. Maaseutokeskuksen infotilaisuuteen tulvi kiinnostuneita, sillä liittymisen Euroopan unioniin koettiin edellyttävän uusia toimeentu- lomuotoja maataloustulojen ehtyessä. Maaseutokeskuksessa ideoitiin Bed and Breakfast -verkostoa sekä erilaisia matkailuelämyksiä ja -tapa- tumia. Äetsän kansalaisopiston ja Turun yliopiston täydennyskoulutus- keskuksen kurssille osallistui puolestaan 30 alan yrittäjää Kokemäenjoki- laaksosta. (AL 6.5., TS 6.5., TS 22.5.)

Jäyhien satakuntalaisten todettiin eurooppalaisten turistien tullessa Suomeen taipuvan myös matkailupalvelujen tarjoajaksi. Maatiloilla oli tarjolla niin leivonnaisia, ternimaitoa, kutunjuustoa, pitopalvelua, mehi- läistuotteita, metsästystä, majoitusta, käsitöitä kuin opastustakin. Pitkä- kosken tilan matkailuhoukuttimena olivat vanhan reseptin mukaan teh- dyt isoäidin kanelikakut. Kokonaisuutena maaseutu koettiin eurooppalai-

sille sopivaksi luontolomaparatiisiksi. Kurssilla saatiin ajatuksia matkailupakettien suunnitteluun, tutustuttiin toisiin alan yrityksiin ja viriteltiin yhteistyötä. (AL 6.5., TS 6.5.)

Vuonna 1994 lomamatkallaan kalastaneiden vuosittaiseksi määräksi arvioitiin reilut 200 000 ja vuonna 1996 kymmenesosa suomalaisten kalastuspäivistä laskettiin kalastusmatkailuun kuuluvaksi. Kyse oli tällöin matkustamisesta vakinaisen asuinpaikan ulkopuolelle kalastamiseen liittyen eli aktiivisesta vapaa-ajan kalastamisesta. Tuotteistettua kalastusmatkailua alettiin kehittää määrätietoisesti 1990-luvulta lähtien ja vuosikymmenen lopulla toteutettiinkin lähes 80 kalastusmatkailuhanketta. Näiden osuus kaikista matkailuhankkeista oli kuitenkin vain kolme prosenttia. Vaikka uusia yrityksiä perustettiin, kului merkittävä osa kehittämisvaroista hankevetäjien palkkoihin. (Puhakka & Salonen 2005: 6, 8–9.)

Myös kalastusmatkailun laajenemismahdollisuuksia pidettiin Euroopan lähes 24 miljoonaa kalastajan ansiosta hyvinä. Kalastusmatkailu olisi vain ymmärrettävä yhdeksi maatalouden liitännäiselinkeinoksi, painotti matkailumarkkinointia hoitavan yrityksen toimitusjohtaja Kymijoen lohiseминаarissa. (TS 30.5.) Virtolainen matkailuyrittäjä tarjosikin kalastusretkiä: liikkeelle voi lähteä vaikka menemällä ongelle. Mahdollisuuksia onkimiseen on melkein joka paikassa. (AL 29.5.) Myös järvimatkailulla oli korkeat odotukset tulevalle kaudelle. Vaikka sisävesivarustamojen määrä oli vähentynyt ja taloudellinen lama vähensi kysyntää, uskottiin alalla etenkin keskieurooppalaisten matkailijoiden saapumiseen. (AL 9.5.)

Maa- ja metsätalousministeriön hankkeessa kehitettiin puolestaan Aurajoen virkistyskäyttöön liittyviä sivuelinkeinoja. Mukana olivat myös seudun kunnat ja Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, joka järjesti aiheeseen liittyvän maaseutuyrittäjäkurssin. Kalastuksella, ravustuksella, melonnalla ja muulla virkistyskäytöllä pyrittiin saamaan jokivarren maatiloille sivutuloja hiljaisina aikoina. Projektista toivottiin pitkäaikaisista, jotta alueelle voidaan luoda yrittäjäverkosto ja laadukkaat palvelut. Pirkanmaalla kalastusmatkailuprojekti oli loppunut heti alkuunsa. (TS 11.5.)

Aurajoen seudun kalastusalueprojektin vetäjän ja Aurajoki-säätiön asiamiehen mielestä joen yläjuoksulta puuttuu palveluita, koska joen veto-voimaa ei ole vielä ymmärretty. Aurajoki ei ole vain ränni, jossa virtaa sianlannalta lemuava ruskeanharmaa vesi, mutta se ei ole pelkästään laivaravintoloitakaan. Aurassa ja Pöytyällä joen tuntumassa sijaitsevat kaksi kahvilaa eivät todellakaan riitä. Kanootteja saati muuta vesikyytiä ei ole Turun ulkopuolella tarjolla. Vain Liedon Nautelankoskella on luon-

topolku, myllymuseo sekä kesätapahtumia jauhatusnäytöksineen, silta-tansseineen, soutuineen ja saippuantekoineen. (TS 29.5.)

2015

Luontomatkailuyritys voidaan määritellä matkailuyritykseksi, jonka toiminta perustuu luontoympäristöön tai jolle luonto tai luonnon läheisyys tuo kilpailuetua. Luontoa voidaan hyödyntää yrityksen toiminnassa välillisesti maiseman tai sijainnin kautta, luonnossa tuotettavien palvelujen kautta tai kaikki palvelut voidaan tuottaa luonnossa. Luontomatkailualalla toimi 2010-luvun alussa määritellyn laajuudesta riippuen 3 000–6 700 yritystä, joista suurin osa harjoitti majoitustoimintaa. Näiden lisäksi luontomatkailutoimintaa harjoittivat ohjelmapalveluyritykset ja muiden alojen yritykset. Tyypillistä alalle oli yritysten pieni koko ja liikevaihdon vaatimattomuus. (Petäjistö & Selby 2014: 129–133.)

Luontomatkailuyrittäjistä voidaan löytää neljä erilaista ryhmää: suuria riskejä kaihtavat, totuttuun tapaan etenevät, omaa yhteiskunnallista erityisasemaansa painottavat sekä markkinavoimien ehdoilla toimivat yrittäjät. Näistä viimeksi mainittuja eli bisneshenkisesti toimivia yrittäjiä on eri ryhmistä vähiten ja yrityksinä ne ovat muita suurempia ja nuorempia. Pienet yritykset välttelevät puolestaan tavallisesti riskejä ja painottavat ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden näkökulmaa. Ylipäätään luontomatkailun kasvua rajoittaa yrittäjien tyytyminen nykyiseen toimintatasoon: yrittäjät eivät varsinkaan Etelä-Suomessa ole välttämättä tiedostaneet luontomatkailun merkityksen lisääntyneen. (Petäjistö & Selby 2014: 135–139.)

Vuosina 2006 ja 2013 lakkautetut varuskunta-alueet Kotkan Rankki ja Kirkonmaan linnakesaaret olivat uuden omistajan myötä muuttumassa turistikohteeksi. Puolen tunnin merimatkan päässä mantereelta Rankissa toimittaja kohtasi usvan seasta rantakalliot, punaisen kasarmirakennuksen ja bunkkerin, jonne ensimmäiset asiakkaat olivat jo tulossa viettämään virkistäytymispäivää. Ohjelmaan kuului saaristolaisateria, opastettu kierros, lintujen katselua ja saunomista. Yrittäjä suunnitteli tykkibunkkeriin cocktail-tilaisuutta ja arvioi maanpuolustusteeman sopivan hyvin liiketoimintaan. (HS 3.5.)

Örön entinen linnakesaari Kemiönsaaren eteläpuolella oli avautumassa yleisölle osana Saaristomeren kansallispuistoa. Metsähallitus oli kunnostanut saaren rakennuksia matkailutoimintaa varten, vierasvenesatama ja retkeilyreitistö oli rakennettu ja kunnallistekniikka sekä jätehuolto oli laitettu kuntoon. Myös kahvila, ravintola ja majoitustilat olivat valmiina

vastaanottamaan matkailijoita. Sata vuotta suljettuna olleelle saarelle odotettiin yleisöryntäystä ja myös metsähallituksen tavoitteena oli saada Öröhön kymmeniä tuhansia kävijöitä vuodessa. Saaren erikoisuutena ovat uhanalaiset kasvilajit sekä Luonnontieteellisen keskusmuseon museomestarin kymmenet perhospyydykset, joiden asemaa jouduttiin uudessa tilanteessa pohtimaan uudelleen. (TS 2.5., HS 30.5.)

Sauvolainen maatila oli muuttunut majoitusta ja kalastusopastusta tarjoavaksi matkailutilaksi. Yrittäjä piti saaristoa hyödyntämättömänä voimavarana: hän panostaakin itse myyntiin ja jälkimarkkinointiin ja painottaa ulkomaalaisten matkailijoiden merkitystä saaristomatkailussa. Eri toimijoiden yhteistyötä ja nykyistä laajempaa markkinointinäkemyksiä kaivataan. (TS 19.5.) Pälkäneläinen yrittäjä oli puolestaan aloittanut kalastusohjelmalveluiden tarjoamisen yksityisille ja yrityksille. Perhonsidonnan hallitseva moniosaaja kertoi kalastuksen mahdollisuuksista elämysten synnyttäjänä ja stressin poistajana. Mieleenpainuvimmat kokemukset ovat tulleet opastetuista kalastusretkistä lasten kanssa. (AL 26.5.)

Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistoissa yrittäjä tarjoaa maittavaa kotiruokaa, joka lounaspaikkoihin tutustuvan toimittajan mielestä sopi nautittavaksi ennen kaikkea muutaman päivän metsäretken päätteeksi. Molemmat ravintolat ovat erikoistuneet villisika- ja strutsiruokaan. (AL 21.5.) Myös Saimaan vuokraveneille näytti olevan tulevana kesänä hyvin kysyntää. Kuumien veneilysezonki kestää vain juhannuksesta koulujen alkun, mikä aiheuttaa yrittäjille omat haasteensa. Sesongin pidentäminen ulkomaalaisia turisteja silmällä pitäen edellyttäisi kuitenkin myös muiden matkailuyrittäjien mukanaoloa venereitin varrella. (HS 17.5.)

Naantalın kaupungissa kaivattiin matkailuun lisää virtaa ja erityisesti ympärivuotisia tapahtumia. Tapahtuma voisi olla esimerkiksi saaristoon ja Saaristomereen liittyvä. Saariston matkailuyrittäjien toivottiin pystyvän palvelevan kesäsesongin ulkopuolella myös yksittäisiä matkailijoita eikä ainoastaan ryhmiä. (TS 25.5.) Saariston rengastien kulkijamäärät ovat viime vuosina vähentyneet, mutta lyhempi, yhdessäkin päivässä kuljettava Pienen rengastien reitti on lisännyt suosiotaan. (TS 2.5.)

VÄLIYHTEENVETO: MATKAILU ELINKEINONA 1994–2015

Maaseutumatkailu oli 1990-luvun alussa vielä alkutekijöissään ja elinkeinotoimintana kehittymätöntä. Alan ongelmiin oli maaseutupolitiikassa vähitellen kiinnitetty huomiota ja varsinkin Suomen mahdollinen jäsenyys Euroopan unionissa antoi eväitä uusien ajatusten kehittämiseen ja tarjoamiseen. Maakunnissa järjestettyjen koulutustilaisuuksien sisältöä ja tunnelmaa kuvattiin sanomalehdissä innostuneesti ja EU-jäsenyys nähtiin vahvana mahdollisuutena. Koulutuksen sisältö ja juttujen näkökulma korostivat 1990-luvun ajattelutavan mukaisesti maaseudun aitoutta ja nostalgisuutta. Toiminnan monipuolisuudesta huolimatta maaseutumatkailun kehittämisessä uskottiin nimenomaan perinteisiin ja yritystoiminnan pienimuotoisuuteen.

Vuonna 2015 maaseutumatkailuyrityksistä uutisoitiin edelleen suhteellisen laajasti, mutta nyt yrittäjän ja elinkeinon näkökulmasta. Kohteita ja toimintaa esiteltiin sanomalehdissä markkinahenkisesti kiinnostusta herättäen ja uusia matkailijoita odottaen. Näkökulma matkailuun oli myönteinen ja lähes poikkeuksetta artikkelit liittyivät maaseudun luontomatkailuyrityksiin. Yritysesittelyn kautta lehden kaupunkilaislukija pystyi helposti saamaan virikkeitä omaan tai työpaikan vapaa-ajan viettoon maaseudulla.

5.5.2 Kulttuurimatkailua maaseudulla

1994

Matkailuelinkeino joutui 1980- ja 1990-lukujen vaihteen lamavuosina vaikeuksiin. Matkailun vähennyttyä yöpymisten määrä romahti, mutta samanaikaisesti uusia majoitustiloja rakennettiin koko ajan lisää. Lama vähensi ennen kaikkea työ- ja kokousmatkailua, mutta myös lomamatkailua. Paikallistasolla menettäjiä olivat taloudellisiin vaikeuksiin joutuneet matkailuyrittäjät, voittajia puolestaan uusiin avauksiin pystyneet yritykset. Lomamatkailussa luonnon merkitys kasvoi ja matkailun painopiste siirtyi harvaan asutuille alueille Pohjois-Suomeen. (Järviluoma 1995: 59, 74–75.) Matkailijat edellyttivät maaseutumatkakohteeltaan puhdasta luontoa, kauniita maisemia, siistää ympäristöä sekä mahdollisuutta ulkoiluun ja virkistykseen. Maisema oli tärkeämpi kuin majoituksen taso ja yhtä tärkeä kuin hyvä ruoka tai palvelun laatu. (Silvennoinen ym. 1998: 122.)

Erot kuntien vetovoimaisuudessa olivat suuria: osassa kuntia panostettiin matkailuun ja alueen matkailuyrittämiselle myönteinen imago lisäsi entisestään kiinnostusta alaan ja alueeseen. Matkailullisesti vetovoimaisimmat alueet vuonna 1990 saattoi jakaa viiteen ryhmään. Alueellisesti selkeitä kokonaisuuksia olivat Lappi, itärajan erämaaseudut ja Itä-Suomen järviolueet. Houkuttelevia olivat myös suuret kaupungit sekä jonkin erityiskohteen kautta tunnetuksi tulleet yksittäiset paikkakunnat. (Järviluoma 1995: 69–70, 75–76.)

Myönteisiä uutisia saatiin Jokioisilta, jossa museorautatietä jatkettiin kahdeksalla kilometrillä Minkiön ja Humppilan välillä. Vuosien haave oli toteutumassa ja aiempaa laajempi liikenne oli alkamassa. Nyt matkailijat pystyisivät siirtymään hämäläismaisemiin suoraan VR:n asemalta eikä museorautatieyhdistyksen tarvitsisi enää maantiekuljetuksia kalustolle. Yhdistyksen väki puhkui intoa ja toiveet olivat matkustajamäärien suhteen korkealla. Parikymmentä aktiivista oli korjannut kalustoa ja uutta kunnostettavaa riitti edelleen. Seuraavana toiveena oli lämmin halli kaluston säilyttämiseen ja huoltamiseen. (AL 6.5.)

Kangasalla keskustelua herätti tulevan kesän tilanne, jossa paikkakunnalla oli kaksi museoautonäyttelyä. Valtakunnallisen Mobilian toimintaa olttiin yhdistämässä uusiin tiloihin, mutta myös entisellä paikalla Vehonienharjulla automuseotoiminta jatkui edelleen. Kilpailun sijaan kaksinkertaisen tarjonnan arveltiin täydentävän toisiaan. Kolumnissaan toimittaja piti perhe- ja harrastuspohjalta syntynyttä toimintaa kotoisena ja sen valtakunnallista vastinetta tylsänä ja hengettömänä. Mobilistien Ve-

honiemenharjulle kokoama näyttely edellyttää harrastajilta aktiivisuutta, mutta sen myötä näyttelyn yhteydessä tulee olemaan niin musiikkituokioita, vanhojen autojen ajoja kuin linjurivanhuksen syntymäpäivätkin. (AL 7.5., AL 10.5.)

Runsaan 6 000 asukkaan Urjalassa vilkkaaseen matkailukesään viritäydyttiin paikallisessa motellissa julkistetun Pentinkulman pienoismallin innoittamana. Täällä Pohjantähden alla -teosten tapahtumapaikkoja kuvaavalla, 25 kilometrin pituisella Väinö Linnan reitillä saattoi tutustua 15 eri kohteeseen. Aamulehti kiersi reitin eläkkeellä olevan urjalalaisopettajan kanssa. Erityistä huomiota sai muutamaa vuotta aiemmin palaneen kyläkoulun rauniot, sillä palon syttymissyystä liikkui edelleen monenlaisia huhuja. Opettajan äänestä kuului katkeruus koulun lakkauttamisesta uudelleenrakentamisen sijaan. Rakennustavaraa olisi saatu lahjoituksena ja talkooväkeäkin olisi riittänyt. Opettajan mukaan asiasta ei saisi paikakunnalla puhua, mutta hän onkin alun perin helsinkiläinen, eikä hänesitä ole 40 vuoden asumisesta huolimatta urjalalaista tullut. (AL 5.5., TS 6.5., AL 29.5.)

Reitin varrelta löytyi myös Väinö Linnan kotitalon rauniot ja ruostunut hellan kansi. Työväentalostakin on jäljellä vain rauniot: oppaana olevan opettajan ehdotukset kulissirakennelmista on tyrmätty. Palokunnantaloa sen sijaan remontoitiin ja Simolan talon pihapiiri oli säilynyt hämmästyttävän aitona. Suunnitelmat sen käytöstä retkikohteena olivat vielä avoimena. Reittiin kuului myös entinen pappila, jonka pirtistä suunniteltiin patikoiden levähdys- ja eväidensyöntipaikkaa. (AL 5.5., TS 6.5., AL 29.5.)

Metsämuseo ja tietokeskus Lusto oli avautumassa Itä-Savossa Punkaharjulla. Lehtikuusirimin vuorattu betonimonumentti tuli Helsingin Sanomien mukaan maksamaan 33 miljoonaa markkaa ja museon perusnäyttely kaksi miljoonaa markkaa. Museoon liittyi myös retkeilymahdollisuus puulajimetsikköön sekä miljoonalla markalla entisöity entinen rautatieasema. Museon kokoelmat sisälsivät sekä lähes 50 000 vuotta vanhan lehtikuusen palasen Pohjois-Lapista että nykyajasta kertovat muoviset saunavihatkin. (HS 30.5.) Varsinais-Suomen Askaisissa Louhisaaren linnan yhteyteen oli valmistunut ravintola-, majoitus- ja juhlatilat ja matkailukohteessa odotettiin vilkasta kesää. (TS 26.5.)

Kyselytutkimuksen mukaan kulttuuritapahtumat eivät olleet vuonna 1994 merkittävä vetovoimatekijä suomalaisessa matkailussa, mutta tietyillä tarkkaan ja selkeästi rajatuilla asiakassegmenteillä vetovoimaisuus saattoi nousta erittäin suureksi. Vastaajan iällä oli huomattava merkitys kulttuuritapahtumiin koettuun

kiinnostavuuteen. (Malmi 1995: 150–157.) Sittenkin kulttuuritapahtumilla on havaittu olevan merkittävä asema maaseutukuntien kehittämistyössä, paikkakunnan imagon rakentamisessa ja hallinnassa sekä matkailuimagon luomisessa. Vaikka tapahtumat eivät toisi suoraan uusia asukkaita tai yrityksiä paikkakunnalle, alueen vetovoima vahvistuu pitkällä aikavälillä niiden kautta. (Kainulainen 2004: 267–268, 273.)

Kaustisen kansanmusiikkijuhlia oli vuoteen 1994 mennessä järjestetty 26 kesänä, mutta Helsingin Sanomien mukaan niiden tulevaisuus häilyi udussa. Vaikka Kaustisella toimi yli 40 jousiyhtyettä, oli maailmanmusiikki tulossa kaiken aikaa kansanmusiikin tilalle. Kun nuoremmat kaustislaiset soittajat saavat laajalti erilaisia vaikutteita, sovittavat he myös vanhoja kappaleita uudelleen tai soittavat sekaisin niin purpureita, punkrockia kuin klassista musiikkiakin. Kaustisella pohdinnan kohteena tuleekin olemaan valinta vanhojen kappaleiden soittamisen ja ohjelman uudistamisen välillä. (HS 1.5.)

Pohjoiskarjalaisen Värttinän kotipaikkakunnalla Rääkkylässä valmistaututtiin puolestaan neljättä kertaa järjestettyyn Kihaus-kansanmusiikkitapahtumaan. Nelipäiväisille festivaaleille odotettiin edellisvuoden tapaan 25 000 kävijää. Esiintyjä oli satoja: tarjolla oli niin Eino Grönin tangoa ja Popedan rockmusiikkia kuin venäläistä, irlantilasta ja kotimaista kansanmusiikkiakin. Tapahtumaa tukivat Rääkkylän kunta ja opetusministeriö. (AL 7.5.) Uudellamaalla Pohjan Fiskarsissa pitkäaikainen nykytaiteen taidenäyttely Expohja oli sen sijaan päättynyt edellisenä vuonna lama-ajan talousvaikeuksiin ja galleriaan oli tulossa ainoastaan paikallisten käsityöläisten näyttelyitä. (HS 12.5.)

2015

Maaseutumatkailu määriteltiin 2000-luvun alussa maaseudun luontaisiin edellytyksiin ja voimavaroihin eli luontoon, maisemaan, kulttuuriin ja perheeseen sekä perhe- ja pienyrittäjyyteen perustuvaksi matkailun yritystoiminnaksi. Määrittelyssä painotettiin maaseutuasutuksen väljyyttä, puhdasta luontoa, maaseudun ihmisten osaamista ja paikallista kulttuuria. (Lassila 2005: 49–50.) Maaseutumatkailu saatettiin määritellä myös yleisemmin taajamien ja matkailukeskusten ulkopuolella tapahtuvaksi matkailuksi. Maaseutumatkailijoiksi hyväksyttiin tällöin vaikkapa omalla autolla maaseudulla liikkuvat ja maaseudun palveluja käyttävät matkailijat, vaikka yöpymispaikka olisikin ollut kaupungissa. (Komppula 2006: 7.)

Savonlinnan seudulla kesällä 2007 kerätyssä aineistossa matkailijoista erottui viisi segmenttiä: luontoharrastajat, aktiiviset, paikkakuntaa arvostavat, neutraalit ja lapsirakkaat muistelijat. Ryhmittelystä huolimatta luonnon ja ympäristön merkitys korostui alueen vetovoimatekijänä: kaikki segmentit arvostivat luontoa ja tulivat seudulle ainakin osittain luonnon takia. Tutkimuksen perusteella yritysten tulisi tarjota eri ryhmille erilaisia palveluja ja aktiviteetteja siten, että matkailijat palaavat seudulle myöhemminkin. Maaseutumatkailussa tulisi yleisemmin vastata nykypäivän matkailijan tarpeisiin ja arkeen. Pelkästään maaseutumatkailu-käsite tulisi ymmärtää myös muuna kuin mökkeilynä ja maatilalomailuna. (Pesonen ym. 2009: 8, 12–16.)

Helsingin Sanomat hahmotteli helsinkiläisperheelle helatorstaiksi minilomaa joko Turussa, Lappeenrannassa tai Vierumäellä. Kaupungeissa ohjelmaksi ehdotettiin nähtävyyksiä ja kylpylää, Vierumäellä vapaa-ajankeskuksen liikuntapalveluja. (HS 5.5.) Toisessa lehden artikkelissa esiteltiin puolestaan lyhyesti parhaita taukopaikkoja, valituksi tuli seitsemän taukopaikkaa. Mukaan pääsi luonnonnähtävyyksiä, kouluttamattomien taiteilijoiden synnyttämän ITE-taiteen kohteita sekä kahvila ja norsukokoelmakin. (HS 9.5.)

Turun Sanomien Kesä-liitteessä valittiin lähikuntien yllätyksellisiä retki-kohteita pienen budjetin periaatteella. Lukijoille suositeltiin lähiruokaretkettä Sauvoon, jossa on useita suoramyyntitiloja tai tutustumista Kemiön saaren museoihin, ruukkeihin ja uimarantoihin. Autottomille ehdotettiin kiireetöntä kesäpäivää maalla lasten kanssa Kuralan Kylämässä. Retken kohteena voisi olla vaihtoehtoisesti myös Liedon Vanhalinna kahviloineen tai Kuusiston kartano Kaarinassa taidenäyttelyineen. Patikointiretkelystä kiinnostuneelle suositeltiin Kurjenrahkan kansallispuistoa eripituisine reitteineen. (TS 26.5.)

Helsingin Sanomien Kesä-liitteessä esiteltiin puolestaan kahdeksan persoonallista ja omalaatuista majapaikkaa Kesä-Suomesta. Valituista kohteista neljä sijaitsi saaristossa ja kolme muualla maaseudulla. Esimerkkitapauksiin kuului niin majoittuminen luontoretriittikeskuksen hirsiaittaan, majakkasaaren luotsitupaan, viikinkikeskuksen majataloon kuin puihin rakennettuihin majoitukseen. Erikoisina majoitusmahdollisuuksina tuotiin esiin myös alkoholitehtaan museon aitat, nunnaluostarin vierastalo sekä japanilaishenkinen majatalo maaseudulla. (HS 22.5.)

Vuosina 2001–2002 Etelä-Savossa, Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa tehdyssä kyselyssä maaseutumatkailijoista löytyi neljä erilaista tyyppiä. Perhematkailijat arvostavat perheen ja lasten viihtymistä ja lepolomailijat panos-

tavat loman rauhallisuuteen ja rentoutumismahdollisuuksiin sekä palvelun sisältöön ja hyvään hinta-laatu -suhteeseen. Iältään muita ryhmiä varttuneemmat aktiivilomailijat osallistuvat kulttuuritapahtumiin ja harrastavat liikuntaa, kun taas luontomatkailijat arvostavat luontoa ja suuntaavat lomallaan sinne. (Kompula 2006: 11, 23.)

Aamulehden Kesä & menot -liitteessä suositeltiin monipuolista osallistumista Pirkanmaan tapahtumiin ja esiteltiin niin vesillä liikkuva kahvilalautta, maan suurin kamerakokoelma, harmonikka- ja saunafestivaalit, perinne kylä kuin kesätorikin. Maakunnan koillisosaan Mäntänvuorelle oli avattu suomalais-sveitsiläisen pariskunnan luotsaama keskieuropplaishenkinen Viinitupa. Matkailijoille vinkattiin myös Naivistit Iittalassa -näyttelystä Kanta-Hämeessä. (AL 26.5.) Kuntakierroksella vuorossa oli Virrat, jonka karavaanarialue on kehittynyt 40 vuoden aikana avaraksi keitaaksi monipuolisine palveluineen. (AL 12.5.)

Aamulehden toimittaja koeajoi sähköavusteisella kuormapolkupyörällä 65 kilometrin osuuden Näsijärvireitistä, josta kaavaillaan Saariston rengastien kaltaista brändiä. Artikkelin kartta, valokuvat ja matkailuvinkit kertoivat reitin vaihtoehtoista ja sisällöstä. Hyvin varustautunut toimittaja ajoi pian Tampereelta lähdön jälkeen harhaan, mutta säilytti hyvän tuulusuutensa ja poikkesi maaseudulle päästessään viinitilalle nauttimaan alkoholitonta mansikkaista kuohujuomaa, kakkua, rinkeleitä ja toasteja. Seuraavana vuorossa oli legendaarinen baari, joka tarjoaa pulled porkia mökkeilijöille ja kilpapyöräilijöille. Retken kohokohtia olivat myös Kämenniemen uimaranta ja Muroleen kanavatien alamäki, jossa olo oli hiusten lentäessä vapaa kuin kotkalla. (AL 26.5.)

Loimaalla Suomen maatalousmuseo Sarka juhli kymmenettä toimintavuottaan. Lyhyessä ajassa museo on vasta ehtinyt vakinnutua olemassaolonsa. Museo ei voi kuitenkaan olla enää paikka, missä ei tapahdu mitään, joten varsinaisen museotoiminnan oheen on tullut tapahtumia. Sarka-museon kävijämäärät ovatkin nousseet ja uutta perusnäyttelyä on alettu rakentaa. Entisten maanviljelijöiden sijaan yhä useampi museovieras kuuluu koululaisryhmään tai miesporukkaan. Ulkomaalaisia turisteja ei ole juuri lainkaan, sillä julkista liikennettä valtatievarressa olevaan museoon ei ole. (TS 31.5.)

VÄLIYHTEENVETO: KULTTUURIMATKAILUA MAASEUDULLA 1994-2015

Sanomalehtien suhde maaseudulla tapahtuvaan kulttuurimatkailuun oli vuonna 1994 varsin käytännönläheinen: toimittajat vierailivat levikkialueensa paikkakunnilla ja laativat laajoja artikkeleita matkailun ajankohtaisista asioista. Varsinaista pohdintaa mahdollisista lamavuosien aiheuttamista vaikutuksista ei ollut, vaan uutiset olivat joko myönteisiä ja tulevaisuuteen uskovia tai pohdiskeluvia ja kyseleviä. Aineistoon sisältyi kuulumisia museorautatieltä, automuseosta, kulttuurireitin suunnittelusta ja metsämuseosta. Mukana oli myös kulttuuritapahtumia esimerkiksi Kaustiselta ja Rääkkylästä. Maaseutua ei tuotu eritysten voimakkaasti esiin, vaan sanomalehti välitti ajankohtaisia uutisia eri puolilta maakuntaa.

Vuoden 2015 aineistossa laajoja reportaaseja ei juuri ollut, mutta lehtien erillisiin kesäliitteisiin tehtiin pieniä esittelyjä ja ehdotuksia lukijoille sopivista käyntikohteista. Vaikka kohteita oli ympäri lehden levikkialuetta, lähtökohta-ajatus oli stereotyyppisesti kaupunkikeskeinen: toimittaja saattoi lähteä Tampereelta maaseudulle ja yllättyä myönteisesti kohtaamistaan erikoisuuksista. Esiteltävät matkailukohteet valittiin pääosin omasta maakunnasta niiden kiinnostavuuden ja persoonallisuuden perusteella. Uutiskynnyksen ylittäminen ei riippunutkaan sijainnista tai paikkakunnan kuntatyyppistä, vaan kohteen yllätyksellisyydestä ja persoonallisuudesta. Aiheen käsittely sanomalehdissä osoitti maaseutupolitiikan maaseutumatkailukäsitteen varsin rajatuksi ja vanhentuneeksi.

5.5.3 Luontomatkailua

1994

Luontomatkailulla tarkoitetaan tavallisesti matkailua, joka perustuu luonnonympäristön vetovoimaan tai luonnossa toteutettaviin aktiviteetteihin. Kaikki maaseutumatkailu ei ole luontomatkailua eikä kaikki luontomatkailu maaseutumatkailua. (Lüthje 2005: 113–114.) Luontomatkailu voidaan määritellä tiukasti tai väljästi, mutta luontomatkailusta puhuttaessa viitataan usein nimenomaan toimintaan ja harrastusmahdollisuuksiin luonnossa (Järviluoma 2006: 54–55). Luontomatkailu on kasvanut Suomessa 1990-luvulta lähtien nopeasti, sillä luonnosta haetaan kaupungistumisen myötä elämyksiä ja sinne matkustetaan erikseen virkistäytymään (Sorsa 2005: 109, 116).

Kansallispuistoista on tullut kaupallisia matkailutuotteita, jotka takaavat kaupunkilaisille luontoelämyksen turvallisesti, siististi ja helposti. Vaikka kansallispuistoja markkinoidaan koskemattomina ja luonnontilaisina erämaina, ovat ne oikeammin historiallisesti ja yhteiskunnallisesti tuotettuja tiloja. Niiden halutaan olevan myös alueellisen kehittämisen välineitä tuottaen taloudellista hyötyä paikkakunnalle. (Sorsa 2005: 117–129.) Kolin kansallispuistossa tehtyjen haastattelujen perusteella matkailijat voidaan tyyppitellä matkailukeskeisiin, luontokeskeisiin, traditionaalisiin ja välinpitämättömiin sen mukaan, miten suuren merkityksen matkailija luonnolle antaa (Puhakka 2005: 7–12).

Aamulehden kesäliitteessä kehoitettiin unohtamaan puuhamaat, huvipuistot ja Kanariansaaret ja viettämään ainakin osa kesälomasta luontomatkalla Suomessa. Vaihtoehtoja on useita: tutustuminen kansallispuistoon, poikkeaminen lasten kanssa luontokohteeseen mummolamatkalla ja muuttaman tunnin metsäretki kotiseudulla. (AL 29.5.)

Aamulehden toimittaja tunnelmoi Seitsemisen kansallispuiston syvää hiljaisuutta, joka kietoo ihmisen näkymättömin sitein. Tanssikengätkin sievä polku kapenee 450 vuotta vanhojen aihkimäntyjen katveessa. Arvokkuuttaan huojuvat puuvanhuksset ovat kestäneet viisi metsäpaloa ja luovat nyt pyhäkön, johon kuuluu viirupöllön tuijotus ja kuikan huuto järveltä. Innostuneesti esiteltiin laajat polkuverkostot ja polkupyöräreitit, latu-urat, melontareitit ja marjamaastot. Matkailijoita palvelee myös opastuskeskus kahvioineen ja näyttelyineen sekä Koveron tila perinneyönäytöksineen. Kansallispuiston läheisyyden ansiosta myös Länsi-Aureen tanssilava on noussut uuteen kukoistukseen. (AL 29.5.)

Myös Turun Sanomien retkeillessä Kuhankuonon tulevan kansallispuiston alueelle valmistuneella retkeilyreitistöllä, todettiin reittien tarjoavan kaupungistuneemmallekin vaeltajalle tilaisuuden päästä metsään ja jopa todelliseen erämaahan. Hyvin viitoitetut rengasreitit tauko-, nuotio- ja yöpymispaikkoineen loivat Saaristomereen verrattavan vetovoimaisen kohteen alle puolen tunnin matkan päässä Turusta. Perheenäiti nautti, kun töiden ja harrastusten vastapainoksi sai olla rauhassa. Isän mielestä suomalaisen kuuluu osata olla metsässä. Perheen kanssa retkeilytoimittaja oli huolissaan eksymisestä, mutta Kuhankuonolle oli tehty selvät reitit, joita noudattamalla luulisi toheloimmankin kaupunkilaisen selviävän. (TS 15.5.)

Osansa Kuhankuonon kävijöistä uskottiin retkeilyreitistön avajaisissa saavan myös lähiseudun yrittäjät. Reitistön tausta-alueelle oli syntynyt maatalouden sivuelinkeinoina ryhmille tarkoitettua opastusta, ruokailua, majoituspalveluja, käsityöpajoja ja suoramyyntiä. (TS 17.5.) Espooseen ja Kirkkonummelle perustetun Nuuksion kansallispuiston avajaisissa ympäristöministeri Sirpa Pietikäisen huolenaiheena oli sen sijaan kansallispuiston lähialueiden kaavoitustilanne. Kuntien kaavoitustoiminnan todettiin liittyvän keskeisesti suojelun etenemiseen. (HS 7.5.)

Satakunnassa Puurijärven ja Isonsuon kansallispuisto sai ensimmäisen opasteensa, jotta kävijöitä voidaan ohjata pois pihoilta ja yksityisteiltä virallisille näköalapaikoille. Opastuspisteiden ja lintutornien paikat sekä puistoon rakennettavat reitit tultaisiin määrittelemään pian valmistuvassa hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Myös opastuskeskuksen rakentaminen vanhaan kyläkouluun oli pohdinnassa. (AL 6.5., TS 6.5.) Opastuspisteitä suunniteltiin lisättäväksi myös Helvetinjärven kansallispuistossa Ruovedellä. Puistossa kunnostettiin päivätupaa ja nuotiopaikkaa sekä rakennettiin portaita, polkusiltoja, katselulava ja pieni laituri luonnon säästämiseksi. (AL 10.5.)

Retkeilyreittien käyttäjien arvioitiin 1990-luvun alussa pysyvän pienenä, mutta kasvavana harrastajaryhmänä: vain muutama prosentti ulkoilijoista käytti retkeilyreittejä useamman päivän retkeilyyn. Retkeilyreittejä oli valtionmailla paljon ja ne olivat hyvin varustettuja, kun taas kunnalliset ja seudulliset reitit saattoivat olla heikkokuntoisia ja huonosti merkittyjä. Suurin ongelma oli kuitenkin reittien tuntemattomuus: mahdolliset käyttäjät eivät tienneet reiteistä. (Sievänen 1995: 89, 91–94.) Erilaisista luontoympäristöistä suosituimpia olivat vesistöt ja luonnontilaiset metsät, mutta myös ihmisen toimintaan osittain liittyvät kulttuuriympäristöt olivat tärkeitä (Silvennoinen & Tyrväinen 2001: 116–117).

Vaasan läänin ensimmäinen eräpolku otettiin käyttöön Kannuksen Pirttijärvellä. Metsästysseura oli kunnostanut umpeenkasvaneen järven talkoilla lintujen pesimäalueeksi ja riistapellolle oli istutettu ohraa ja nauriita. Alueella oli lintutorni ja laavu nuotiopaikkoineen ja eräpolun opastauluissa kerrottiin metsän eläinten elintavoista ja ruokavaliosta. Toimittajan mielestä reitti tietoisuuteen auttaa kaupunkilaisia ymmärtämään luontoa. (HS 19.5.) Tampereen vesi- ja ympäristöpiiri kunnosti puolestaan Ruovedellä ja Kurussa 25 kilometriä Haukkajokea kanootilla kuljettavaksi melontareitiksi. Puiden ja kivien raivaamisen lisäksi kohisevien koskien äärelle oli rakennettu nuotio- ja telttapaikkoja. Kunnissa odotettiin luontomatkailijoita, sillä yhä useamman ryhmän arveltiin valitsevan patikoinnin metsässä kaupunkikierroksen sijaan. (AL 27.5.)

Turun Sanomat esitteli myös Paimion Preitilän ja Iso-Heikoisten kylissä risteilevän luontopolun, jonka erikoisuutena on potenssimänty. Tarinan mukaan puun kiertäminen antaa voimaa sänkyhommiin. Yhden miehen ideasta syntynyt ja kotiseutuyhdistyksen johdolla talkoilla tehty polku oli saanut jo ennen virallisia avajaisiaan valtavan suosion. Erityisen ylpeitä Paimiossa oltiin mahdollisuudesta kulkea neljän kilometrin pituinen reitti lenkkitossuilla suomaastosta huolimatta. Puuhamiehiä miellyttivät myös luonnosta kertovat opastaulut ja reitin kääntöpaikalle rakennettu näkötorni, josta näkee Turun ja Salon korkeimmat tornit ja mastot. (TS 14.5.)

2015

Suomalaisista 96 prosenttia harrasti 2010-luvun alussa ulkoilua. Suosituimmat harrastukset olivat kävely, pyöräily, uinti luonnon vesissä, marjastus ja luonnon katselu. Ulkoilijat jaettiin harrastusten mukaan viiteen ryhmään: luontoympäristön merkitystä korostaviin, maaseutusuuntautuneisiin ulkoilijoihin, kuntoiluun suuntautuneisiin ulkoilijoihin, perheulkoilijoihin ja passiivisiin ulkoilijoihin. (Sievänen & Neuvonen 2014: 25, 28–29.) Arkiulkoilussa painottuu liikunta ja rentoutuminen sekä luonnon tarkkailu ja kokeminen. Pidemmällä luontoretkillä ja -matkoilla haetaan luontoelämyksiä, ollaan yhdessä ystävien kanssa tai kokeillaan omia rajoja. Myös metsästys ja valokuvaus ovat tärkeitä luonnossa liikkumisen taustatekijöitä. (Hallikainen ym. 2014: 40.)

Aamulehdessä kolme intohimoista vaeltajaa kertoi suosikkinsa Suomen ulkoilu- ja retkeilyreiteistä. Valituiksi tuli ennen kaikkea Lapin tuntureita, mutta myös Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistot sekä Kangasalan retkeilyreitit Pirkanmaalta ja Evon retkeilyalue Kanta-Hämeestä. Artikkelissa annettiin myös vinkkejä aloittelijan selviytymiseen metsässä.

Toimittaja ymmärsi savunhajuista muistilehtiötä selaillessaan, että tärkeintä ei ole vaeltaa jotakin reittiä alusta loppuun, vaan olla luonnossa. (AL 26.5.) Vastaavasti luonto-opas antoi Turun Sanomissa parhaat vinkit perheiden retkipäiväksi Teijon kansallispuistossa Salossa. Neljä tärkeintä kohdetta esiteltiin kartan, ajo-ohjeiden, valokuvien sekä yksityiskohtaisten reittikuvausten avulla. (TS 13.5.)

Esikoululaisten ryhmä testasi Liekokorven uuden luonnonsuojelualueen viitoitetut polut Jämsän Länkipohjassa. Lintujen visertäessä, puron liplat- taessa ja satavuotisten kuusten suhistessa metsäinen reitti todettiin mukavaksi. Opettaja suunnitteli jo koko koulun retkeä Liekokorpeen. Paikal- lisen maaseutumatkailuyrittäjän tavoitteena on lisätä metsästä saatavaa hyvinvointia, joten vajaan kahden kilometrin polkuverkosto on kaikille avoin. Alueelle on rakennettu myös suuri kota eväiden nauttimiseen. Ar- tikkelin kartta ja ajo-ohjeet opastavat luontomatkailijat perille. (AL 8.5.)

Varsinais-Suomen liitto lähetti kunnille lausuntopyynnön maakunnallisen virkistysalueyhdistyksen perustamisesta hoitamaan ja hallinnoimaan virkistysalueita kuntien kanssa tehtävin sopimuksin. Tavoitteena oli pa- rantaa virkistysalueiden viihtyisyyttä ja panostaa ylläpitoon aiempaa suuremman toimijan ja laajempien resurssien kautta. Muissa Etelä- Suomen maakunnissa virkistysalueyhdistys oli jo toiminnassa. (TS 9.5.)

VÄLIYHTEENVETO: LUONTOMATKAILUA 1994–2015

Vuoden 1994 luontomatkailua käsittelevässä aineistossa painottui entisten ja uusien kansallispuistojen ja retkeilyreittien esittely. Toimittaja oli usein mukana metsässä tekemässä juttua ja näkökulma saattoi olla tietoisesti erikoisuutta ja jännittävyyttä korostava: kohteen sopivuus kaupunkilaisille saatettiin mainita jopa erikseen. Näkökulma oli tavallisesti myös luontoa ihaileva, innostunut ja matkailijoita uusiin kohteisiin odottava. Artikkeleissa käsiteltiin myös luontomatkailun vaikutuksia yrityselämään ja kaavoitukseen. Aiheena luontomatkailu oli ajankohtainen ja lehdet vauhdittivat ilmiötä selvästi laajoilla reportaaseillaan. Uusien kansallispuistojen ohella uutiskynnyksen ylittivät myös pienet kyläkohtaiset retkeilyreitit.

Vuonna 2015 luontomatkailuun liittyvää aineistoa oli selvästi vuotta 1994 vähemmän. Kansallispuistot eivät tässä tarkastelujaksossa olleet ajankohdaisia eivätkä toimittajat menneet kaikissa tapauksissa enää välttämättä itse päiväksi metsään tekemään juttua. Kulttuurimatkailu-uutisten tavoin luontomatkailusta tehty artikkeli tarkoitti aiempaa useammin asianharrastajien vinkkejä sopiviksi retkikohteiksi lähiseudulla. Sanomalehti palveli kaupunkilaisia lukijoitaan myös tarkoilla kartoilla ja ajo-ohjeilla luontokohteeseen.

5.6 Maatalous

5.6.1 Maatalouden arkea

1994

Kevätkylvöihin päästiin vuonna 1994 normaaliin aikaan eli toukokuun alkuviikkoina, pohjoisessa hieman myöhemmin. Säiden puolesta alkukesä oli viileä ja sateinen, mikä on edullista kasvien orastumiselle. Keskikesällä sadosta odotettiin erittäin hyvää. Heinäkuun kuivuudesta ja elokuun sateista huolimatta viljanpuinti alkoi noin viikon etuajassa normaaliin verrattuna ja työt saatiin tehtyä kaikkialla Suomessa ilman suuria ongelmia. Jyväkoko jäi kuitenkin paikoin pieneksi. Kaikkiaan vuoden 1994 kesä oli peltoviljelyn kannalta melko normaali. Viljoista saatiin hyvät hehtaarisadot ja lähes kaikkien kasvien hehtaarisadot olivat normaalia suuremmat. (Kettunen 1995: 12–13.)

Varhaisperunaa istutettiin saaristossa ja rannikolla jo huhtikuussa ja kaivattu lämpöaalto mahdollisti töiden aloittamisen toukokuun alussa vihdoin myös sisämaassa. Pälkäneläisviljelijää varsinaissuomalaisten kahden viikon etumatka harmitti, sillä kilpailutilanteessa ensimmäisistä myyntieristä saadaan paras hinta. Jo juhannuksen jälkeen varhaisperunan hinta putoaa nopeasti. Perunanistutuksella ja harsojen laittamisella on siksi miltei yhtä kiire kuin Albertvillen hiihtoladulla, tuumi viljelijä. Samalla kunnostettiin vanhaa postia varhaisperunan suoramyntipaijaksi vastauksena Suomen EU-jäsenyyteen ja valmisteltiin kaalintaimien istutusta. Oli toimittava niin, ettei EU aiheuta kuolemaa. (AL 7.5.)

Hallanvaara merkitsi myös jokakeväisen kastelurumban alkamista, joskin kuiva kevät oli edellyttänyt kastelua joka tapauksessa. Ensimmäiset hallat koettiin ennen toukokuun puoltaväliä, mutta kylmyys oli paikallista eikä lämpötila laskenut kaikkialla lainkaan pakkasen puolelle. Harson kasteleminen auttaa kahteen - kolmeen pakkasasteeseen ja jatkuva sade tus kuuteen asteeseen. Varhaisperunan ohella halla puraisee myös hernetä, mansikkaa ja herukkaa sekä kaalintaimia. Kastelulaitteet on saatava käyntiin hyvissä ajoin ennen aamuyön kylmintä hetkeä, joten yöunet voivat mennä viljelijöillä pitkäksi ajaksi. Merimaskulaisviljelijän mielestä valvominen kuitenkin kannattaa. (TS 14.5.)

Jatkuvat hallayöt ja muutenkin viileä sää viivästytti sadon kehitystä. Toukokuun lopussa Varsinais-Suomen Mietoisissa mitattiin 9,5 astetta

pakkasta ja viljelykasvien lisäksi paleltuivat myös mustikan kukinnot. ”Toukokuu romahdutti viljelijöiden satotoiveet” uutisoi Turun Sanomat. Varhaisperunan ja mansikan viivästyminen rokottaa maaseutukeskuksen agronomin mukaan jopa puolet taloudellisesta tuloksesta. Myöhäisen kevään takia sokerijuurikas ei sen sijaan hallasta kärsinyt. (TS 20.5., TS 26.5.) Pirkanmaalla ja Satakunnassa harso auttoi, mutta sadettamisesta huolimatta sielläkin vahinkoja tapahtui. Pälkäneläisviljelijä harmitteli pakkasen veltostuttamia kaalintaimiaan, harson alla olleet taimet sentään säästyivät. Haastatellun professorin mielestä pahin tilanne olisi kuitenkin hallojen osuminen kesäkuun alkuun, jolloin ne vievät helposti koko sadon. (AL 21.5., AL 26.5.)

Ulkoilmaa oli nuuhkittu jo aiemminkin, mutta Satakunnan Huittisissa lehmien laidunkausi alkoi äitienpäivänä, pari viikkoa tavallista myöhemmin. Laineen tilan 13 lehmää pääsivät kirmaamaan pitkin vihreää laidunta hännät pystyssä ja sorkat napsaten. (AL 29.5.) Vesilahdella kotieläinpihan kesävieraiksi tuli puolestaan kuvanveistäjä Miina Äkkijyrkän viisi Itä-Suomen karjaan kuuluvaa eläintä. Erittäin tuliset, mutta herkät ja älykkäät naudat kuuluivat vapaavalintaisesti kehittyneeseen ns. Tos-savaisen populaatioon. Vähärasvainen rotu kasvaa hyvin hitaasti ja tuottaa vain vähän maitoa, mutta sopeutuu mainiosti vaikeisiinkin sää- ja ravinto-oloihin. (AL 6.5.)

2015

Kevään tulo oli vielä huhtikuun lopussa normaalissa aikataulussa, mutta toukokuun sademäärät olivat valtaosassa Suomea puolitoista- tai kaksinkertaiset keskimääräisiin verrattuna. Sateinen ja viileä sää pitkitti kevätkylvöjä. Myös kesä- ja heinäkuun sateet ja viileä sää viivästyttivät kasvua ja sato valmistui hitaasti. Syyskuun vaihtelevat säät keskeyttivät puolestaan puinteja lähes koko maassa. Osin pienentyneen kylvöalan ja huomattavan suuren tuoreviljaosuuden takia vuoden 2015 viljasato oli pienin kolmeen vuoteen. Muista viljalajeista poikkesi ainoastaan ruis, jonka sato kattoi kotimaisen tarpeen ensimmäistä kertaa viiteentoista vuoteen. (ProAgria 2015a-f; Luke 2016a-b.)

Sateet, viileä sää ja peltojen märkyys hidastivat kylvöjen aloittamista ja ensimmäiseksi kylvettyjen viljojen orastumista. Sademäärät ylittivät maan eteläosassa jo pitkäaikaiset keskiarvot eikä pellolle ollut mahdollista päästä heti, vaikka sateet loppuisivat. Aamulehden haastattelema ylöjärveläinen maanviljelijä olikin huolissaan, sillä kylvämättä oli sata hehtaaria peltoa eikä sääennusteisiin voinut luottaa. Oli vain odotettava, mi-

kä tarkoitti aikataulujen venymistä myös syksyllä. Turun Sanomien haastattelema nousiaislainen viljelijä oli yhtä lailla harmissaan peltojen märkydestä ja kylvötöiden viivästymisestä. Vapautunut aika käytettiin kiuurin remontointiin. (TS 13.5., AL 16.5., TS 16.5.)

Myös kotimainen vihannestarjonta oli kylmyyden ja märkyuden takia myöhässä. Sääolot viivästyttivät niin kaalien kuin mansikankin valmistamista. Kotkan torilla oli myynnissä kuitenkin jo kotimaista sipulia, naurista, retiisiä, salaattia ja yrttejä. Myynnissä oli myös sekä suomalaista että ruotsalaista varhaisperunaa, joka hinnaltaan oli puolet kotimaista halvempaa. Artikkelissa maalailtiin Ruotsi–Suomi -perunasotaa, mutta korostettiin myös kotimaisen perunan laadukkuutta. MTK:n varhaisperunatoimikunnan jäsenen mielestä suuret tukkuliikkeet lopettavat varhaisperunan viljelyn Suomessa, kun ne pakottavat kauppiaat ottamaan ruotsalaista perunaa halvalla hinnalla. Kaupan edustajan mielestä ruotsalaista perunaa ei tietoisesti suosita. (HS 28.5.)

VÄLIYHTEENVETO: MAATALOUDEN ARKEA 1994–2015

Vuoden 1994 kesä oli sääolosuhteiltaan normaali, mutta Suomen mahdollinen jäsenyys Euroopan unionissa toi oman lisänsä maatalouden arkeen. Kun toimittajat haastattelivat maanviljelijöitä, saattoi keskustelu ohjautua myös tulevaisuudennäkymiin EU-Suomessa. Kokonaisuutena aiheen käsittely oli kuitenkin perinteistä ja sille annettiin paljon palstatilaa: viljelijöiden näkemystä tukemaan haastateltiin myös asiantuntijoita. Varsinkin Turun Sanomien ja Aamulehden toimittajat olivat eri puolilla maakuntaa mukana seuraamassa kevään tuloa ja esimerkiksi lehmien pääsy laitumelle kuvattiin innostunein sanankääntein. Yksityiskohtaiset kuvaukset eri tuotantosuunnista muistuttivat paikoitellen jännityskertomuksia.

Myös vuonna 2015 perinteinen aihepiiri oli säilyttänyt paikkansa sanomalehdissä, mutta juttuja oli lukumääräisesti huomattavasti vuoden 1994 aiheistoa vähemmän ja niiden näkökulma oli aiempaa huomattavasti yleisempi ja yksipuolisempi. Sääolosuhteiden hankaluus löi leimansa uutisiin, mutta toisaalta maataloudella ei ollut elinkeinona enää erikoisasemaa eikä se koskettanut lukijakuntaa entiseen tapaan. Aiemman, lähinnä maataloustuotantoon painottuneen tarkastelun sijaan aihepiiriä käsiteltiin nyt myös kuluttajan näkökulmasta.

5.6.2 Maatalouden rakennemuutos

1994

Suomen liittymisen Euroopan unioniin ei arveltu oleellisesti muuttavan maatalouspolitiikan peruslinjaa eikä sopeutumisen EU:n yhteiseen maatalouspolitiikkaan siitä näkökulmasta arvioitu tuottavan periaatteellisia vaikeuksia.. Suomalainen maatalouspolitiikka tuontimaksuineen, vientitukineen ja rajoituksineen oli monilta osin yhdenmukainen EU:n maatalouspolitiikan kanssa. Molemmat järjestelmät pyrkivät turvaamaan elintarvikkeiden riittävän saannin ja viljelijöiden tulotason. Maatalouden markkinajärjestelmä uudistettiin Suomessa jo vuoden 1994 alussa vastaamaan EU:n järjestelmää, joten suurin ero siirtymisessä EU:n maatalouspolitiikan piiriin oli hinta- ja tukitaso, joka oli Suomessa selvästi Euroopan unionia korkeampi. (Kettunen 1995: 33.)

Ennen Euroopan unionin jäsenyyttä suomalaisille tuottajille maksettiin kysynnästä riippumatta tietty hinta ja ylituotanto vietiin suurimmalta osin valtion varoilla ulkomaille. Järjestelmä ei kannustanut tuotantopanosten tehokkuuden lisäämiseen tai hintojen alentamiseen. Vuonna 1993 ylituotanto eli tuotannon ja kotimaisen kulutuksen ero oli maidossa 24 %, naudanlihassa 11 %, sianlihassa 9 % ja kananmunissa 24 %. Myös viljasta oli syntynyt jatkuvasti ylituotantoa. (Pohjonen 1994: 58–59.) Maataloustuotannon supistamistoimenpiteillä oli rajoitettu jonkin verran tuotantoa, mutta ylituotannosta ei oltu päästy eroon (Kettunen 1995: 18–19). Kaikkiaan maatalous sai 1990-luvun alussa tukea noin 1,2 miljardia euroa vuodessa ja alkutuotevähennys mukaan luettuna lähes kaksi miljardia euroa vuodessa (Heikkilä & Nurmikko 2005: 56–57).

Kansanedustaja Maija Perho-Santala (kok.) ja ympäristöministeri Sirpa Pietikäinen (kok.) vaativat maatalouden kansallisen tukipaketin lähtökohdaksi yrittäjälähtöistä tilojen kehittämistä ja uudistamista. (HS 1.5., AL 17.5., HS 17.5., TS 17.5.) Myös kokoomuksen eduskuntaryhmä edellytti tukipaketin laatimista siten, että maatalouden rakennetta kehitetään kilpailukykyiseen ja yrittäjämäiseen suuntaan viljelyolosuhteiltaan parhaita alueita painottaen ja tukea selkeästi asteittain pienentäen (AL 18.5., HS 18.5., TS 18.5.) Osa ryhmästä kansanedustaja Väinö Saarion johdolla vaati puoluetta lähtemään hallituksesta, ellei maatalouden tukipakettia valmistella maatalouden rakennemuutoksen nopeuttamisen ja kilpailukykyisen maatalouden näkökulmasta. (AL 21.5., HS 21.5.)

Myös sosialidemokraattien puoluevaltuusto vaati julkilausumassaan tukipaketin rakentamista ylituotannon vähentämiseen ja rakenteelliseen

sopeutumiseen tähtääväksi. (HS 16.5., TS 19.5.) Maataloustuen olemassaolo hyväksyttiin, mutta keskustan toimintaa kansallisen tukipaketin rakentelussa luonnehdittiin kuvottavaksi kiristämiseksi. (TS 19.5.) Myös puolueen puheenjohtaja Paavo Lipponen ja puoluevaltuuston puheenjohtaja Pertti Paasio torjuivat entisen ylituotannon jatkamisen ja vaativat rakennemuutosta. (AL 19.5., HS 19.5., TS 19.5., TS 24.5.) Ajatukset olivat samankaltaiset myös vasemmistoliitossa sekä useissa teollisuuden ammattiliitoissa: rakennemuutosta kaivattiin ja ylituotantoa kavahdettiin. (TS 11.5., HS 12.5., HS 17.5., TS 17.5., HS 19.5., TS 19.5., HS 28.5.) Ammattiliittojen kannanotoissa maataloustukea verrattiin Italian mafiaan ja kansalliseen ryöstöön sekä leukailtiin viljelijöille pussihousukomennosta pääsemisestä ja puuttuvasta pellontapaluurahasta. (AL 28.5., HS 28.5.)

Helsingin Sanomien ja Turun Sanomien pääkirjoituksissa kannustettiin maatalouden rakenteelliseen sopeuttamiseen ennen kuin se on pakon edessä joka tapauksessa tehtävä. Itse toteutettuna muutos voitaisiin tehdä hallitusti mahdollisen maatalouden alasajon sijaan. (HS 18.5., HS 22.5., TS 27.5.) Turun Sanomat hyväksyi maanviljelijöille kohtuullisen siirtymävaiheen korvauksen tulomenetyksistä eurohintoihin siirryttäessä, mutta edellytti veronmaksajien rasituksen alentamista asteittain alle nykytason. (TS 6.5.) Maa- ja metsätalousministeri Mikko Pesälän (kesk.) näkemystä maataloustuotannon pitämisestä mahdollisimman suurena ei ymmärretty ollenkaan. (TS 17.5., HS 18.5., AL 23.5.) Entisellään jatkamisen korostamisen katsottiin vievän toimintatapojaan muuttavilta ja kilpailuun valmiilta nuorilta tuottajilta motiivin tilan kehittämiseen. (TS 17.5.)

Turun Sanomien kolumneissaan demaritaustainen päätoimittaja Aimo Massinen toivoi suomalaisten elintarvikkeiden puhtauden hyödyntämistä, mutta edellytti tietyntasoista maatalouden alasajoa ylituotannon lopettamiseksi. Massinen halusi lopettaa rahan kantamisen konttikaupalla Itä- ja Pohjois-Suomen elinkelvottomille tiloille ja kyseli paljonko hän saa kansallisessa iltalypsyssä valtiolta tukea omalle kasvimaalleen. (TS 14.5., TS 28.5.) Turun Sanomista ja Helsingin Sanomista poiketen Aamulehti korosti pääkirjoituksissaan yhteisymmärryksen hakemisen tärkeyttä. Lehti varoitti kahtiajaosta ja edellytti eri ryhmien kuulemista ja kaikille osapuolille kelvollisen tukipakettiratkaisun löytämistä. (AL 3.5., AL 11.5.) Lopulta Aamulehtikin totesi yhteisymmärryksen mahdottomuuden vedoten kuitenkin vielä kerran näkökantojen tarkistamiseen. (AL 27.5.)

Vuonna 1994 Suomessa oli noin 115 000 tuotantotoimintaa harjoittavaa ns. aktiivivilaa ja keskimääräinen tilakohtainen peltoala oli 19,2 hehtaaria. Tilojen määrä

oli vähentynyt ja tilojen keskikoko kasvanut tasaisesti: vuonna 1990 aktiivituloja oli noin 14 000 enemmän ja keskimääräinen peltoala kaksi hehtaaria pienempi. (Niemi & Ahlstedt 2005: 86.) Maatalouden rakennepolitiikan tavoitteena oli ollutkin tilakoon suurentaminen ja tuotannon tehostaminen (Kettunen 1992: 100). Samanaikaisesti maatalouden työllisten määrä väheni voimakkaasti: kun vuonna 1990 maatalous työllisti noin 183 000 henkilöä, oli työllisiä vuonna 1994 enää noin 153 000 (Niemi & Ahlstedt 2005: 86.)

Vuonna 1994 päätuotantosuuntanaan lypsykarjataloutta ja kasvinviljelyä harjoitettavia maatiloja oli molempia lähes kolmasosa kaikista aktiivituloista. Sikatalous oli päätuotantosuuntana kuudella prosentilla ja kananmunantuotanto kahdella prosentilla aktiivituloista. Maatalous oli pienimuotoista: keskimääräisellä lypsylehmiä pitävällä tilalla oli 12 lehmää ja emakkosikatilalla 23 emakkoa. Yli puolet päätuotantosuuntanaan kasvinviljelyä harjoittavista tiloista oli puolestaan alle 15 peltohehtaarin suuruisia. Alueellisesti tarkasteltuna sika- ja kanatalous sekä kasvinviljely keskittyivät maan etelä-, lounais- ja länsiosiin, kun taas lypsykarjatalouden vahvinta aluetta oli Sisä-Suomi ja sen suhteellinen osuus tilojen päätuotantosuunnista oli suurin Sisä- ja Pohjois-Suomessa. (Niemi ym. 1995: 54–79.)

Ulkomaankauppaministeri Pertti Salolaisen (kok.) tilaamassa Valtion taloudellisen tutkimuslaitoksen selvityksessä ennustettiin maatalouden supistuvan ja maaseudun autioituvan Etelä-Suomessa ja vastaavasti Pohjois-Suomen ”elämäntapamaatalouden alueen” kuihtuvan ja syrjäytyvän. (AL 19.5., TS 19.5.) Raportissa painotettiin koko elintarviketalouden kilpailukyvyyn parantamisen välttämättömyyttä. (HS 19.5.) Maa- ja metsätalousministeriössä korostettiin toteutuvan rakennemuutoksen voimakkuutta sekä maatalouden tukipaketin ulottumista miljoonaan ihmiseen. Lopettavien tilojen määrää ei haluttu ennustaa, mutta määrän arveltiin joka tapauksessa kasvavan lähivuosina kymmeneen tuhansiin. (HS 17.5., TS 17.5.)

Ulkoministeri Heikki Haavisto (kesk.) moitti virkamiesten kaavailemaa maatilojen vähentämistä katastrofaaliseksi ja arvioi EU-jäsenyyden vähentävän tilamäärää kolmanneksella. Erityisen suuria ongelmia oli odotettavissa ympäristötuen ja kansallisen tuen varaan jäävään Varsinais-Suomeen. Eri keinoin olisi luotava jonkinlaiset mahdollisuudet maatalouden harjoittamiseen eri puolilla maata. (TS 3.5., AL 5.5., HS 12.5.) MTK:n uusi puheenjohtaja Esa Härmälä ei halunnut tietoisesti nopeuttaa maatalouden rakennemuutosta, jotta tilojen määrä ja kotimainen elintarviketuotanto ei romahda hallitsemattomasti kymmenessä vuodessa. (HS 19.5.)

*Eri tuotantosuunnista maitotilojen arveltiin pärjäävän Euroopan unionissa parhaiten, koska tuoreiden maitotuotteiden tuonnilla on vaikea kilpailla. (AL 8.5.) Elintarvikkeiden vientiseminaarissa ei uskottu suu-
mittaiseen vientiin Keski-Eurooppaan, vaan asiantuntijat kannustivat elintarviketeollisuutta panostamaan itään, esimerkiksi Pietariin. (TS 26.5.) Aamulehden toimittaja uskoi kolumnissaan, että Suomen lipun ku-
valla varustetut puhtaat elintarvikkeet kiskottaisiin käsistä Keski-
Euroopassa, jos luomuun panostettaisiin kunnolla. (AL 1.5.) Ympäristö-
asiantuntijat ehdottivat puolestaan korkeatasoista puhtautta edustaville
kotimaisille vientituotteille, kuten äidinmaidonvastikkeille sekä sisä-
vesikalaille, omia tavaramerkkejä ja järjestelmiä. (TS 8.5.)*

Ulkoasiainministerinä toukokuussa 1993 aloittaneen Heikki Haaviston mielestä EY-jäsenyysneuvottelut myytiin suomalaisille turvallisuudella, halvan ruoan mahdollisuudella ja Suomen vaikutusmahdollisuuksien lisäämisellä. MTK oli jäsenyysneuvotteluja ja jäsenyyttä vastaan, sillä EY:n ongelmalliset vaikutukset maatalouteen tiedettiin. (Vesa & Rahola 2007: 27–28, 31.) Yhtenä ratkaisuna asiantuntijat esittivät jopa Suomen maataloustuotannon muuttamista luonnonmukaisiin erikoistuotteisiin pohjautuvaksi. Maaseutupolitiikasta ei ollut suurissa kysymyksissä ollut apua: se oli harmitonta projektityöskentelyä tai kampanjoin-
tia. (Uusitalo 2009: 53, 256–259.)

Hallitus kokosi 3,5 miljardin markan aluepoliittista pakettia, josta 1,3 miljardia markkaa tulisi Euroopan unionin alue- ja rakennesuoritus- ja runsaat 2 miljardia markkaa kansallisesta budjetista. (HS 7.5.) Valtionvarainministeri Iiro Viinanen (kok.) ja kansanedustaja Kari Häkämies (kok.) torjuivat jyrkästi sisäministeri Mauri Pekkarisen (kesk.) suunnitelman painottaa aluetuen jakamisessa Pohjois- ja Itä-Suomen 6-tukialuetta ja moittivat keskustaa rahankylvämisestä ja jättikuppauksesta. (HS 6.5., HS 14.5., AL 15.5.) Hallitus pyrki myös löytämään sopua teollisuuspaikkakuntien 2-alueiden ja maaseudun rakennemuutoksen 5b-alueiden rajoiksi: Pirkanmaalla 5b-alueeksi oli pääsemässä ainoastaan Mäntän seutukunta. (AL 26.5.) Varsinais-Suomessa viimeisteltiin puolestaan jo maaseutu-, saaristo-, rakennemuutos- ja raja-alueohjelmia, joihin toivottiin niin kansallista rahaa kuin Euroopan unionin tukeakin. (TS 8.5.)

Helsingin Sanomien sunnuntaiartikkelissa SAK:n Pentti Parmanne ja MTK:n Timo Kaunisto keskustelivat maatalouden tukemisesta sekä maataloustuotannon laajuudesta ja kannattavuudesta, mutta myös maaseudun tulevaisuudesta. Parmanteen mukaan maaseutu ei tyhjene, vaikka

maatalous loppuisi kokonaan, sillä maaseutu voi menestyä metsätalouden, maatilamatkailun ja etätyön kautta. Kaunisto sen sijaan ennusti ongelmia varsinkin syvälle maaseudulle, sillä uudetkin yritysmuodot ovat riippuvaisia koko maaseudun toimivuudesta. (HS 29.5.) *Mielipidekirjoituksissa toivottiin elävän maaseudun säilymistä, mutta muistutettiin tämän päivän maaseudun olevan Kuhmon syrjäkylillä aivan muuta kuin maataloutta. (HS 23.5.)* *Euroopan unionin jäsenyyden toivottiin antavan myös potkua maaseudun kehittämiseen ja monipuoliseen yritystoimintaan. (HS 16.5.)*

Ennen Suomen EU-jäsenyyttä arvioitiin lypsykarjatilojen vähenevän ja rakenneuudoksen jatkuvan suunnilleen aiempien vuosien kaltaisena. Kannattavan maidontuotannon ennustettiin vaativan jatkossa tilalla vähintään 25–30 lypsylehmää. Naudanlihantuotannon tulevaisuus riippui puolestaan pitkälti maidontuotannon kehityksestä. Erityisen suuria taloudellisia ongelmia ennustettiin EU-jäsenyyden toteutuessa suomalaisille sika-, kana- ja kasvinviljelytiloille. Tilojen pärjääminen Euroopan unionin hinnoin ja tuin ilman kansallista tukea todettiin varsin heikoksi ja tilakoon ja tuotantoyksiköiden kasvattaminen näin ollen välttämättömäksi. (Kettunen & Niemi 1994: 42–47.)

Suomen maatalouden rakenteen arvioitiin muuttuvan EU-jäsenyyden myötä voimakkaammin jäsenyyden aiheuttamien hinta- ja kustannuspaineiden myötä kuin tietoisien politiikan tuloksena. Aktiivitulojen lukumäärä tulisi joka tapauksessa vähenemään tuhansilla tiloilla vuodessa maatalouspolitiikan toteutuvasta linjasta riippuen. Vuoden 2005 tilalukumääräksi ennustettiin vaihtoehtoisten skenaarioiden mukaan joko 70 000 tai vajaa 50 000, joista perusmaataloudessa toimisi vastaavasti 54 000 tai 35 000 tilaa. Jatkavista tiloista osa pysyisi entisellään, osa laajentaisi tuotantoaan, osa monipuolistaisi yritystoimintaansa ja osa erikoistuisi esimerkiksi luomutuotantoon. (Niemi ym. 1995: 158–160, 174–175.)

Maanviljelijät aloittivat kylvötyöt poikkeuksellisen epävarmoissa tunnelmissa. Varsinais-Suomessa salolaisella tilalla kaivattiin lisää tietoa Euroopan unionin jäsenyydestä, mutta tilan pitkien perinteiden ansiosta viljelyn uskottiin jatkuvan. (TS 5.5.) *Pirkanmaalla kylvöt alkoivat normaaliin aikaan, vaikka moni pohtikin epävarmassa tilanteessa jo jatkamisen mielekkyyttä. Vammalalaisviljelijä uskoi kunnossa olevien tilojen pärjäävän: ruokaa tarvitaan aina, oli Suomi jäsenenä Euroopan unionissa tai ei. (AL 12.5.)* *Viljelijät kaipasivat Pirkanmaalla joka tapauksessa lisää tietoa kotimaisen tukipaketin vaikutuksista. (AL 28.5.)* *Myös Uudellamaalla mietittiin jo eri vaihtoehtoja, vaikka maitoa ja lihaa uskottiin edelleen tarvittavan. Pohdinnassa oli maaseutumatkailun aloittaminen, tuotannon*

laajentaminen ja lohjalaistilalla jopa peltojen metsittäminen. Jäsenyyspohdiskelut veivät neljä vuotta maaseudun rauhasta ja linnunlaulusta nauttineen vihtiläisviljelijän mielen matalaksi ja perheen elintason aleneminen huolestutti. (HS 14.5.)

Suunnitellut maatalouden tukialueiden rajat tuntuivat sattumanvaraisilta ja harmittivat viljelijöitä. Varsinais-Suomea, Uttamaata ja Kymenlaaksoa halkova A- ja B-alueiden raja jätti pääosan näistä alueista vain kansallisen tuen ja ympäristötuen varaan. Rajan määräytymistä vuoden 1990 vehnänviljelyosuudella pidettiin Loimaan seudulla epäoikeudenmukaisena ja järjettömänä, koska raja halkoi talousaluetta kunnanrajojen mukaan. Kahdessa kunnassa viljaa viljelevä koskelaismies laski menettävänsä EU-jäsenyyden myötä viidenneksen tuloistaan ja rajanvedon myötä lisäksi kolmasosan tuista. (TS 17.5.) Uudellamaalla Karkkilan ja Vihdin rajalla naapuriviljelijät päättivät joka tapauksessa jatkaa viljelyä erilaisista tukitulevaisuuksista huolimatta edelleen. (HS 14.5.)

Halikkolainen sikatilallinen ei halunnut jakaa eri tuotantosuuntia voittajiin ja häviäjiin, koska esimerkiksi vilja- ja sikatilat ovat sidoksissa toisiinsa. On todennäköistä, että kaikki viljelijät joutuivat tinkimään kustannuksistaan. Haastateltu viljelijä painotti suomalaisen sianlihantuotannon laadukkuutta Keski-Euroopan massatuotantoon verrattuna. (TS 27.5.) Pohjois-Savossa siilinjärveläisellä maitotilalla pohdittiin niin mahdollisuutta ostaa halpoja rehuja Keski-Euroopasta kuin aamiaismajoituksen aloittamistakin. Hausjärveläinen mehiläistarhaaja valmistautui uuteen kauteen puolestaan ulkomaan viennin suunnittelun ja koulutuksen kautta. (HS 14.5.) Synkimmät tunnelmat olivat Varsinais-Suomessa maskulaisella kananmunantuottajalla, joka arveli tilan tulojen puolittuvan EU-jäsenyyden toteuduttua. Investointeja häkkikanalaan ei tilalla oltu enää tehty ja koko elinkeino näytti muuttuvan harrastukseksi. (TS 27.5.)

Keväällä 1993 tehdyssä, alle 40-vuotiaille aktiiviviljelijöille tehdyssä kyselyssä miltei puolet vastaajista koki työnsä henkisesti raskaaksi. Työn henkinen rasittavuus oli suurinta sikatiloilla ja pienintä viljatioilla. Viljelijöistä 70 prosenttia arvioi henkisen rasittavuuden lisääntyneen ja peräti 90 prosenttia koki työssään stressiä. Valtaosalla viljelijöistä maatalouden muutospaineeet vaikuttivat ratkaisevasti stressin kokemiseen. Yli puolet kyselyyn vastanneista piti maatalouden muutosta uhkana: asian näkeminen myönteisesti haasteena tai mahdollisuutena oli tunnusomaisinta sivutoimisille viljelijöille. (Pråhl-Ollila 1995: 31–35, 43–44, 48–51.)

Maatalouden tulevaisuus näyttäytyi viljelijöille epävarmana: kolmannes vastaajista uskoi selviytyvänsä muutoksesta hyvin, vajaa viidennes huonosti ja puolet ei osannut ennustaa tulevaa. Maatalouden harjoittamista tilallaan viiden vuoden kuluttua uskoi jatkavansa lähes 2/3 nuorista viljelijöistä. Luottavaisimmin tulevaisuuteen suhtauduttiin suurilla lypsykarja- ja viljatioilla, epävarmimmat näkymät olivat puolestaan sika- ja lihakarjatioilla. Tulevaisuudenusko oli kiinteästi yhteydessä taloustilanteeseen eri tuotantosuuntien tiloilla. Elämää kokonaisuutena tarkastellessa lähes 3/5 vastaajista uskoi elämän pysyvän ennallaan, vaikka maatalouden muutospaineet rasittivatkin suuresti. (Pråhl-Ollila 1995: 51, 56–57, 65, 81.)

Mielipidekirjoituksissa arvosteltiin voimakkaasti rahan syytämistä rikkaille harrastajaviljelijöille: miljardien lahjoittamisen maanviljelijöille arveltiin jatkuvan historian loppuun saakka. (HS 7.5., TS 10.5.) Maataloudelta vaadittiin ylituotannon jatkamisen sijaan sopeutumista säästötalkoisiin työttömien, lopettaneiden yrittäjien ja veroja maksavien palkansaajien tavoin. (HS 17.5., AL 30.5., AL 31.5.) Yhteiskunta ja veronmaksajat maksavat ylituotannon, maanviljelijät sanelevat EU-jäsenyyden ehdot ja työttömät kärsivät. (AL 22.5., TS 25.5., AL 29.5.) Yhden maanviljelijän laskettiin saavan jatkossa avustusta 100 000 markkaa vuodessa, kun työtön joutuu tyytymään 28 000 markan korvaukseen ja leipäjonoon. (AL 11.5., AL 23.5.)

Maanviljelijöiden arvosteltiin tekevän työtä ainoastaan kaksi kuukautta vuodessa ja saavan lisäksi metsistään miljarditulot. (TS 10.5., AL 14.5.) Tilojen todettiin pysyvän pystyssä vain imemällä kansantalouden tuottavan toiminnan tulosta, ilman avustuksia viljelijät olisivat leipäjonossa. (HS 14.5., AL 23.5.) Maatalouden järkeistämiseksi kaivattiin vastavoimaa MTK:lle ja keskustalle ohjaamaan maatalousmiljardit järkeviin kohteisiin. (HS 29.5.) Tukivirrat haluttiin kääntää maaseudun kannattaviin yrityksiin ja maatalouden harjoittamisen toivottiin keskittyvän alueille, missä se luonnonmaantieteen kannalta on järkevää. (HS 14.5., AL 17.5., AL 29.5.)

*Arvostelijat puuttuivat myös maanviljelijöiden mahdollisuuteen kasvat-
taa niin halutessaan merkittävän osan elintarvikkeistaan itse, jolloin
maatalouden menot voitiin vähentää verotuksessa ja syödä miljardien
markkojen edestä menemättä ostoksille kauppaan. (AL 14.5.) Kotimaista
maataloutta syytettiin myös eläinten pitkistä kuljetusmatkoista ja vesistö-
jen pilaamisesta. (HS 3.5. HS 14.5.) Kepulaiset haluttiin laittaa kuriin: pö-*

hötautisesta vääristymästä, tukiaissosialismista ja maatalousmafiasta haluttiin päästä eroon. (HS 17.5. AL 30.5.)

Vuonna 1995 toteutetussa kirjoituskilpailussa viljelijät kertoivat tunteistaan ja ajatuksistaan: näköalat olivat melko synkät ja pettyneet. Poliittisia päätöksentekijöitä pidettiin moraalittomina ja arkielämästä vieraantuneina, virkamiehiä puolestaan vastuuttomina. Viljelijät kokivat joutuneensa ryhmänä tiedotusvälineiden vainoamaksi ja koko suomalaisen yhteiskunnan syntipukiksi. Kaupunkilaisten asenne maaseutua kohtaan tuntui pahalta varsinkin, kun kaupunkiväestön juuret ovat joka tapauksessa maaseudulla. Henkiseen ahdistukseen sisältyi pelkoa sekä oman tulotason romahtamisesta että laajemmin maatalouden ja maaseudun tulevaisuudesta. Kylien pelättiin kaupunkilaisten tietoisien työn tuloksena hiljenevän. (Silvasti 1996: 17–18, 21–25.)

Henkisen ahdistuksen taustalla oli pelko sukupolvien ketjun katkeamisesta omalla tilalla ja koko talonpoikaisen elämäntavan hylkäämisestä pakon edessä. Maatilan jatkamista pidettiin velvollisuutena. Ajatuksia hallitsi turvattomuus, epävarmuus ja petetyksi tulemisen tunne sekä kokemus ihmisarvon menettämisestä, vaikka viljelijät eivät olleet tehneet mitään väärin. Huoli henkisestä selviytymisestä ja esi-isien elämäntyön riistämisestä oli suuri, kun poliitikkojen ja tiedotusvälineiden koettiin syyllistävän maanviljelijöitä kaikesta. Apua ja voimaa vaikeaan tilanteeseen haettiin ja löydettiin työstä, maauuskosta, maaseudun kauneudesta, omasta perheestä, harrastuksista ja ystävistä sekä osin myös uskonnosta. (Silvasti 1996: 27–28, 30–31, 36, 41–52.)

Mielipiteissä muistutettiin kaikkien tarvitsevan ruokaa. (TS 6.5., TS 20.5.) Jos oma maatalous ajetaan alas, tarkoittaa se väistämättä keskieurooppalaisen maatalouden tukemista ja kymmenien miljardien arvoista elintarviketuontia ulkomailta. Vaikean työttömyyden keskellä kamppailevaan Suomeen tulisi 300 000 lisättyötöntä ja Pelastusarmeijan leipäjonot pitenisivät entisestään. (AL 7.5., HS 8.5., TS 18.5., AL 18.5., TS 24.5.) Elin-tarvikeomavaraisuuden hylkääminen ja ruoan tuonti 2 000 kilometrin päästä kyseenalaistettiin myös huoltovarmuuden näkökulmasta: ilman omaa maataloustuotantoa kaupungeissa näännyttään nälkään. Oman maatalouden luonne kriisitilanteiden henkivakuutuksena tuntui koettujen sota-aikojen elintarvikepulasta huolimatta unohtuneen. (HS 16.5., HS 19.5., AL 24.5., TS 24.5., HS 31.5.)

Maaseudun asukkaat ihmettelivät toimittajien pilkallista ja halveksuvaa asennetta maatalousväestöön sekä maanviljelijöiden jatkuvaa syyllistämistä kaikista ongelmista. (AL 10.5., TS 18.5.) Miелensä pahoittanut viljelijä kyseli, pitäisikö maanviljelijöillä olla hihamerkki, jotta kunnollisiksi

kansalaisiksi itsensä kokevat osaisivat kiertää heidät kaukaa. (AL 19.5.) Yhteiskunnan tietoista ajamista ristiriitoihin ei pidetty oikeana, vaan maanviljelijöillekin vaadittiin oikeutta kohtuulliseen toimeentuloon. (TS 20.5., TS 24.5., AL 27.5.) Kaupunkilaiset toivotettiin tervetulleeksi tutustumaan maatalouteen tai ostamaan itse maatila, jos kateus vaivaa. (AL 20.5., TS 20.5., TS 24.5.)

Maanviljelijöiden kadehtimisen todettiin olevan turhaa. (TS 17.5.) Maataloutta arvostelevat palkansaajat kääntävät sunnuntaiamuisin vain kylkeä, kun viljelijät menevät jo navettaan. Varsinkin karjankasvattajilla riittää työtä ilman vapaapäiviä. (AL 20.5., AL 28.5.) Kuudentoista lehmän lypsykarjatilan verotettavan maataloustulon muistutettiin olevan Euroopan unionin tuottajahinnoilla 25 000 markkaa vuodessa eli pienempi kuin työttömän peruspäiväraha. Ilman riittävää tukea kotimainen maataloustuotanto yksinkertaisesti loppuu. (HS 19.5.)

Jos kotimainen maatalous ajetaan alas, alenevat niin maaseutukuntien verotulot kuin koko elintarvikeketjun työmahdollisuudetkin. (AL 19.5., AL 27.5.) Mieliopidekirjoituksissa ihmeteltiin, halutaanko pellot metsittää ja maaseutu autioittaa. (AL 7.5., HS 16.5.) Kaavaillun maataloustuen määrä todettiin Keski-Euroopan maihin verrattuna pieneksi ja tuen muistutettiin kohdistuvan moniin eri asioihin. Myös muiden elinkeinojen tukeminen pyydettiin huomaamaan. (TS 15.5., AL 23.5., TS 24.5., AL 25.5.) Osansa arvostelusta saivat myös eläinsuojelun heikko taso Euroopan unionin maissa ja ulkomaalaisten elintarvikkeiden huonolaatuisuus. (TS 10.5., HS 12.5.)

2015

Aktiivitulojen lukumäärä väheni heti EU-jäsenyyden jälkeen noin 15 000:llä. Muutos on jatkunut tämän jälkeen ja tilojen määrä oli vähentynyt yli puolella 51 000 tilaan vuonna 2015. Maatilojen keskikoko on vastaavasti kasvanut. Kun aktiivitulalla oli vuonna 1994 keskimäärin 19 hehtaaria peltoa, oli keskikoko vuonna 2015 jo 45 peltohehtaaria. (Niemi & Ahlstedt 2005: 86; Korttesmaa & Jokela 2016: 7.) Maatalouden rakennemuutos on kohdellut eri tuotantosuuntia eri tavoin: Suomen EU-jäsenyyden aikana päätuotantosuuntanaan lypsykarja-, nautakarja- siipikarja- ja sikataloutta harjoittavien maatilojen määrä on vähentynyt merkittävästi. (Niemi & Väre 2017: 55.)

Vuonna 2015 yli kaksi kolmasosaa aktiivituloista harjoitti päätuotantosuuntanaan kasvinviljelyä ja vajaat 16 % maidontuotantoa (Niemi & Väre 2017: 82). Siirtymi-

nen kasvinviljelyyn on ollut Suomen EU-jäsenyyden aikana varsin voimakasta. Toisaalta lypsykarjatilat ovat talouden ja tuotannon laajuuden näkökulmasta huomattavasti kasvinviljelytiloja suurempia. (Voutilainen 2012: 67–68.) Vuosina 1995–2016 päätuotantosuuntanaan sikataloutta harjoittavien tilojen määrä väheni 80 prosenttia eli päätuotantosuunnista eniten (Niemi & Väre 2017: 55). Samanaikaisesti maatalous on keskittynyt alueellisesti, joskin muihin toimialoihin verrattuna maataloutta harjoitetaan edelleen alueellisesti varsin tasaisesti (Voutilainen ym. 2012: 3).

Myös somerolainen tila joutui lopettamaan lihasikatuotantonsa ja myymään puolet pelloistaan vuonna 2012 talousvaikeuksien takia. Koska kulluttajat kaipaavat vaihtoehtoja tehotuotannolle ja kauppaketjuille, aloitti yrittäjä kahta vuotta myöhemmin ns. ulkokanalan munien myynnin suoraan asiakkaille kiertävästä autosta. Vuonna 2015 asiakasmäärä laskettiin jo tuhansissa ja uutena ideana viriteltiin myös vapaana kasvatettavien possujen tuotantoa. Yrittäjä uskoi, että pienille suoramyyntitiloille on tulevaisuudessa yhä enemmän kysyntää. (TS 5.5.)

Haastateltu MTK:n edustaja piti uusia avauksia mielenkiintoisina, mutta ei pitänyt niitä ratkaisuna perusongelmaan. Vaikka sianlihantuotanto on vähentynyt vuodesta 2007 alkaen, heikensi saksalaisen sianlihan lisääntyneen tuonti suomalaisten tuottajien asemaa. (TS 5.5.) Haastateltu liha-teollisuusyrityksen toimitusjohtaja muistutti puolestaan maatalouden rakennemuutoksen ja sianlihan ylituotannon koskevan koko Euroopan unionia. Venäjän asettamaa tuontikieltoa ei ole vielä saatu korvattua pitkään valmistelulla Kiinan viennillä. Kotimaassa panostus rypsiporsaseen oli kasvattanut kulutusta, mutta ylituotantoon ja kysyntähuippuihin ei ole vielä löydetty ratkaisua. (TS 17.5.)

Myös siipikarjanlihantuotannossa kohdattiin ongelmia. Varsinais-Suomessa normaalia pidempään kasvatettavia kananpoikia tuottanut yritys myytiin ruotsalaiselle pörssiyhtiölle kymmenellä miljoonalla eurolla, josta puolet oli vastattavaksi otettavaa velkaa. Yrityskaupasta toivottiin uutta tukea ja voimakasta kasvua maksuvaikeuksissa olleen yhtiön toimintaan. (TS 20.5.)

Luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään kuului vuonna 1994 1,6 prosenttia maatiloista (SVT 2003: 151). Vuoteen 2015 mennessä luomutilojen osuus oli kasvanut jo reiluun kahdeksaan prosenttiin. Peltoalasta luomuviljelyksessä oli noin kymmenen prosenttia kokonaisviljelyalasta eli luomutilat olivat viljelyalaltaan muita maatiloja suurempia. Luomutuotteiden markkinaosuus oli sen sijaan vain 1,8 prosenttia: yli kymmenen prosentin osuus saavutettiin ainoastaan ka-

nanmunissa ja hiutaleissa. (Lisää luomua! 2016: 2, 3, 9.) Kyselytutkimuksen mukaan luomutuotannossa viljelijöitä kiinnosti ennen kaikkea hyvä kannattavuus ja tuet, lannoitteiden tarpeettomuus ja tuotannon ekologisuus (Luomutuotannon kehitysnäkymät... 2016).

Suomen tavoitteena oli luonnonmukaisen viljelyn kaksinkertaistaminen 20 prosenttiin viljelyalasta vuoteen 2020 mennessä. Muutos oli epävarmojen tukilinjausten takia hidasta, mutta alkaneella ohjelmakaudella luomutukiin varattiin aiempaa enemmän varoja ja hehtaarikohtaisen luomutuen määrää nostettiin. Sotkamolainen luomuviljelijä muistutti kuitenkin suurista satovaihteluista sekä viljelykierron ja mekaanisen rikkaruohontorjunnan vaatimuksista. (AL 23.5.) Eniten luomutuotantoa oli lammastiloilla sekä alueellisesti Kainuussa ja Pohjois-Karjalassa. Kysyntä oli kehittynyt Suomessa kuitenkin poikkeuksellisen hitaasti: osuus elintarvikemarkkinoista oli alle kaksi prosenttia. (TS 7.5.)

Keväällä markkinoille tulleen vapaan lehmän maidon määritelmä herätti keskustelua. Maitoa tällä nimikkeellä markkinoivan yhtiön mukaan eläinten käsittelyyn, hyvinvointiin ja terveyteen kiinnitetään tavallista enemmän huomiota. Maitoa tuotetaan kuitenkin normaaleissa pihatoissa ja tilasta riippuen lehmät eivät välttämättä pääse edes ulos jaloittelemaan. (AL 20.5., TS 25.5.) Luomutilan maidontuottaja ihmetteli vapaudesta luotavaa harhaanjohtavaa mielikuvaa, kun markkinoinnissa vapaan lehmän maitoa pidetään lähes luomumaitona. (TS 26.5.)

Suomen EU-jäsenyyden aikana maatalouspolitiikan perustan ovat muodostaneet Euroopan unionin yhteisen maatalouspolitiikan tukimuodot, joita on täydennetty kansallisilla tuilla. Vuonna 2015 yhteisen maatalouspolitiikan tukimuotoja olivat EU:n kokonaan rahoittamat suorat tuet eli peltokasvien ja kotieläinten tulotuet sekä EU:n osaksi rahoittama epäsuotuisten maatalousalueiden luonnonhaittakorvaus ja maatalouden ympäristökorvaus. Näitä tukia täydennettiin kansallisista varoista maksettavalla pohjoisella tuella, Etelä-Suomen kansallisella tuella sekä eräillä muilla tukimuodoilla. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka on Suomen EU-jäsenyyden aikana kokenut useita sisällöllisiä uudistuksia. (Niemi & Ahlstedt 2015: 49–50.)

Helsingin Sanomien selvityksen mukaan maataloustuet olivat pysyneet koko 2000-luvun ennallaan eikä niitä nostettu hallitusneuvotteluissakaan säästökohteeksi. Noin 2,7 miljardin euron tuesta 3/5 maksettiin verovaroista, joskin myös Euroopan unionin kautta tuleva osuus oli Suomen nettomaksajan roolin takia todellisuudessa kansallista tukea. Tuen osuus maatilojen tulonmuodostuksesta oli Euroopan unionin muihin jäsenmai-

hin verrattuna todella iso, mutta oman maataloustuotannon tukemisesta vallitsi edelleen laaja yksimielisyys. Ainakaan kasvinviljely ei tulisi pärjäämään ilman tukea ja tukijärjestelmän muuttaminenkin johtaisi entistä suurempiin tiloihin. (HS 26.5.)

Mielipidekirjoituksissa maanviljelijät purkivat pettymystään nykytilanteeseen. Säädökset muuttuvat, kotimaista tuotantoa ei arvosteta, tulot pienenevät ja maataloustuet viivästyvät huonoista säistä puhumattaakaan. (HS 2.5., TS 22.5.) Maataloustuottajien Kaksikerran yhdistys kanteli jopa eduskunnan oikeusasiamiehelle kesken kevään tukihaun muuttuneista rannikon suojavyöhykkeiden ehdoista. (TS 16.5.)

Venäjän asettamat vastapakotteet saattoivat taivassalolaisen kalayrityksen ja alueen kalastajat vaikeuksiin. Aiemmin 4/5 silakasta meni Venäjälle elintarvikkeeksi, muutoksen jälkeen suurin osa halvemmalla hinnalla Tanskaan rehuksi. Venäjälle voi viedä ainoastaan pienestä kalasta tehtyjä tuotteita. Maaseudun kehittämissyhteistyö Ravakan ja Vakka-Suomen kalastuspuiston pyrkimys löytää korvaavia markkinoita Etelä-Euroopasta ei ole toteutunut odotetulla tavalla, sillä kauppasuhteiden luominen on hyvin hidas prosessi. (TS 26.5.)

VÄLIYHTEENVETO: MAATALOUDEN RAKENNUMUUTOS 1994–2015

Vuoden 1994 sanomalehtiaineisto oli huomattavan laaja ja siihen sisältyi paljon uutisia, joissa poliitikot vaativat maatalouden uudistamista ja rakennemuutoksen vauhdittamista. Kokoomuksen ja sosialidemokraattien edustajat käyttivät kovaa kieltä arvostellessaan päähallituspuolue keskustaa. Myös Helsingin Sanomien ja Turun Sanomien pääkirjoituksissa ja kolumneissa vaadittiin maatalouden rakenteellista sopeuttamista: kommentit olivat osittain jopa pilkallisia ja maatalouden alasajoa vaativia. Muista lehdistä poiketen Aamulehden pääkirjoituksissa etsittiin yhteisymmärrystä ja varoitettiin kansan kah-tiajakautumisesta.

Maa- ja metsätalousministeriön ja MTK:n ennusteet rakennemuutoksen toteutumisesta ilman tietoista vauhdittamistakin eivät saaneet poliitikoilta tai toimittajilta vastakaikua. Kilpailukyvyn parantamisen ja nopean muutoksen vaatimusten ohella toimittajat visioivat Suomen maataloudelle menestyksellistä tulevaisuutta puhtaiden elintarvikkeiden viennin ja luomutuotantoon siirtymisen avulla. Viljelijöiden näkemykset olivat lähinnä odottavia, sillä tietoa tulevaisuudesta kaivattiin lisää ennen jatkosuunnitelmia. Eri tuotantosuuntien näkemykset tulivat viljelijöiden haastatteluissa monipuolisesti esiin.

Mielipidekirjoituksissa ääneen pääsivät sekä suomalaisen maatalouden vastustajat että puolustajat. Maatalouden vastustajat moittivat maanviljelijöitä värikkäin sanankääntein laiskoiksi, rikkaiksi ja syyllisiksi lähes kaikkeen ja vaativat heitä osallistumaan valtion säästötalkoisiin työttömien tavoin. Oman maatalouden puolesta puhuneet muistuttivat vastavuoroisesti maatalouden alasajoa seuraavasta suurtyöttömyydestä ja huoltovarmuuden häviämisestä. Viljelijät kokivat arvostelun kateellisten aiheettomaksi panetteluksi ja puolustivat ennen kaikkea omaa elinkeinoaan ja omaa elinympäristöään.

Vuonna 2015 maatalouden rakennemuutos ei herättänyt enää intohimoja eikä virittänyt laajoihin keskusteluihin yleisönosastossa. Maatalouden rakennetta koskevia uutisia oli vuoteen 1994 verrattuna hyvin vähän ja niiden sävy oli neutraali. Esiin nousseet aihepiirit olivat pääsääntöisesti ajankohtaisia: sika- ja siipikarjatalouden vaikea tilanne ja vastapakotteiden vaikutukset saivat palstatilaa. Tavallinen maatalous ei kuitenkaan ylittänyt uutiskynnystä, vaan näkökulma oli uutta etsivä. Haastateltu sianlihan tuottaja oli siirtynyt ulkokananmunien tuottajaksi ja luomutuotanto sekä vapaan lehmän maito herättivät keskustelua.

5.6.3 Ruokakeskustelua

1994

Siirtyminen Euroopan unionin yhteiseen maatalouspolitiikkaan tarkoitti Suomen maa- ja elintarviketaloudessa suurta taloudellisen toimintaympäristön muutosta. Elintarvikeketjun hallinnollinen ohjaus vaihtui markkinaohjautuvuuteen eikä tuotteiden markkinahintoja voitu enää säädellä kansallisella rajasuojalla tai viennituella. Euroopan unionissa maataloustuotteiden minimihinnat olivat huomattavasti aiempia suomalaisten maataloustulolakien mukaisia tasoja alhaisemmat. Suomen EU-jäsenyys tarkoitti myös vaihtelua tuottajahintoihin. (Niemi & Ahlstedt 2005: 5.)

Ruoan kuluttajahinta oli Suomessa vuoteen 1991 saakka varsin korkea, mutta markan devalvoinnin myötä hinnat tasoittuivat ja vuonna 1994 peruselintarvikkeiden vähittäishinnat olivat Keski-Euroopan tasolla. Ruoan vähittäishinnat alenivat 1990-luvun alkuvuosina myös tuottajahintojen laskun ja laman vaikutuksesta. Tuottajahintaa enemmän ruoan kuluttajahintaan vaikutti kuitenkin teollisuus, kauppa ja verotus. Euroopan unionin jäsenyyden vaikutusta ruoan hintaan olikin tiedetystä tuottajahintojen alenemisesta huolimatta ennen jäsenyyttä vaikea Suomessa arvioida. Tilanteeseen vaikutti elintarviketeollisuuden kilpailukyky, arvonlisäveron suuruus ja kaupan katteet. (Kettunen & Niemi 1994: 57–58.)

Sosialidemokraatit vaativat hallitusta sitoutumaan elintarvikkeiden hinnan laskuun EU-jäsenyyden toteutuessa. (TS 3.5, TS, 9.5.) Ulkomaankauppaministeri Pertti Salolainen (kok.) lupasikin näin heti tapahtuvan; mielipidekirjoituksessa häntä tosin moitittiin satusedäksi. (HS 16.5., TS 16.5., AL 21.5.) Kuluttajatutkimuskeskuksen selvityksen mukaan ruoan hinta tulisi laskemaan viidestä kymmeneen prosenttia tulevan arvonlisäveron suuruudesta riippuen. (AL 11.5., HS 11.5., TS 11.5., HS 28.5.) Myös maa- ja metsätalousministeriö lupasi ruoan hinnan laskevan ensimmäisenä jäsenyydivuotena kolmella miljardilla ja jatkossa tätäkin enemmän. (AL 17.5.)

Kuluttajatutkimuskeskuksen selvityksessä arvioitiin lihan, jauhojen, sokeerin ja margariinin hintojen halpenevan eniten ja vastaavasti esimerkiksi maitotuotteiden ja ulkomaisten hedelmien hintojen kallistuvan. Hintoja tulisivat laskemaan niin tuonnin uhka kuin kilpailun koveneminenkin. Kuluttajatutkimuskeskuksen erikoistutkija uskoi Tanskan lihantuottajien alkavan vallata Suomen markkinoita EU-jäsenyyden ensimmäisestä päivästä lähtien. Kotimaisen tarjonnan laajuuden päättäisivät jatkossa kau-

pan keskusliikkeet, kun suljetuilla markkinoilla päätösvalta oli elintarviketeollisuudella. (HS 11.5., HS 28.5.)

2015

Maatalouden tuotantokustannukset ovat nousseet Suomen EU-jäsenyyden aikana miltei 60 prosenttia, kun taas tuottajahinnat ovat kohonneet vain viidenneksen. Elintarvikkeiden kuluttajahinnat ovat nousseet sekä yleistä inflaatio- ja kuluttajahintakehitystä että tuottajahintojen kehitystä nopeammin. Muutos koskee etenkin sian- ja naudanlihan sekä maidon hintaa. Esimerkiksi sianlihan kuluttajahinta oli vuonna 2015 vuoteen 1995 verrattuna reilut 40 prosenttia korkeampi, mutta tuottajahinta oli samassa ajassa noussut vain kymmenyksen. Sianlihan- ja maidontuottajat ovat kärsineet myös Venäjän tuontirajoitusten ja ylituotannon vaikutuksista. (Niemi & Ahlstedt 2015: 37, 40; Rautelin 2016.)

Elintarvikkeiden hinnat nousivat 2010-luvun alussa nopeasti. Hintojen nousu kuitenkin hidastui ja kääntyi laskuun vuoden 2014 aikana. Vuoden 2015 alussa hintataso laski edelleen varsin merkittävästikin, kun kauppa siirsi osan elintarviketjun laskeneista kustannuksista kuluttajahintoihin. Kauppa on selittänyt muutosta maailmanmarkkinahintojen laskulla ja kaupan omista katteista tinkimisellä. Vuonna 2015 elintarvikkeet maksoivat hintojen halpenemisesta huolimatta 40 prosenttia enemmän kuin vuonna 1995. Palkansaajien ansiotuloon verrattuna ruoan kuluttajahinnat ovat kuitenkin halventuneet. (Niemi & Ahlstedt 2015: 39–40; Rautelin 2016.)

S-ryhmän aloittamat ruoan hinnanalennuskampanjat johtivat Maa- ja metsätaloustuottajien Keskusliitto MTK:n selvittämään, voiko asiaan puuttua joko kilpailulain perusteella tai uudella lainsäädännöllä. MTK huolestui elintarvikkeiden hintojen alentamisen vaikutuksesta kotimaiseen ruokateollisuuteen ja sitä kautta suomalaiseen ruoantuotantoon. S-ryhmän mukaan hintojen alentaminen on ollut mahdollista omista kuluista, investoinneista ja katteista tinkimällä eikä tuottajan osuutta ole leikattu. (AL 7.5., TS 7.5.)

Kesko jakoi MTK:n huolen kotimaisen elintarviketeollisuuden tulevaisuudesta, haastatellut S-marketin ja Prisman asiakkaat pitivät halpuutus-kampanjaa sen sijaan hyvänä asiana. (AL 7.5., TS 7.5.) Aamulehti arvosteli pääkirjoitussivullaan MTK:n suhtautumista halpuutus-kampanjoihin. Tuottajien pienen osuuden painottamisesta oli lehden mukaan tullut järjestölle jo pakkomielle ja kaiken lisäksi kaupan tinkiminen omista katteistaan haluttiin kieltää. (AL 10.5.)

Yhtenä hintakilpailun keinona ovat kauppojen omat tuotemerkit, joiden valmistajat valitaan sen mukaan, mikä yritys pystyy valmistamaan tuotteen halvimmalla hinnalla. MTK:n asiantuntija piti kaupan omia tuotemerkkejä yhtenä osatekijänä tuottajahintojen laskussa ja toivoi hintakilpailun sijaan laadun korostamista. Elintarvikeyrityksille kaupan merkit tarkoittavat laajaa jakelua ja mahdollisuuksia kustannusten jakamiseen. Hintakilpailussa onnistuminen vaikuttaa parhaassa tapauksessa yrityksen menestymiseen ja kasvumahdollisuuksiin, vaikka yrityksen tuotanto ei voikaan olla pelkästään niiden varassa. (HS 18.5.)

Vähittäiskaupan markkinarakenne on keskittynyt jo pitkään ja johtanut kahden suurimman eli S- ja K-ryhmän lähes 80 %:n markkinaosuuteen 2010-luvulla. Todisteena hinnan merkityksestä kuluttajien valintojen ohjaajana ovat S-ryhmän halpuuttamiskampanja sekä Lidl-ketjun markkinaosuuden vauhdikas kasvu. (Niemi & Väre 2017: 14.) Taloudellisen taantuman myötä edullisten elintarvikkeiden ja halpamyymälöiden sekä kaupan omien merkkien suosio on kasvanut (Niemi & Ahlstedt 2015: 42; Niemi & Väre 2017: 14). Tämä puolestaan kiristää kilpailua ja alentaa katteita. Toinen trendi vähittäiskaupassa on 2010-luvulla ollut leipä-, luomu- ja lähiruokakauppojen määrän kasvu. (Niemi & Ahlstedt 2015: 43.)

Aamulehden kolmihenkinen iskuryhmä arvioi suomalaisia kaupparyhmittyymiä valikoimien ja myymälätilojen näkökulmista hintakeskusteluun liittyen. Testin tulos oli yhteneväinen Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksen kanssa: hinnan sijaan ostospaikan valinta määräytyy kaupan sijainnin, tuotevalikoiman ja myymälän tuttuuden perusteella. K-supermarketista, S-marketista ja Lidlistä haettujen tuotteiden laatu oli kaikissa liikkeissä kiitettävä, mutta imagoltaan kaupparyhmittyymien todettiin eroavan toisistaan. Ryhmän jäsenet ovat alkaneet kiinnittää kotimaisuuteen entistä enemmän huomiota ja kaikki haluaisivat suosia myös pienten erikoisliikkeiden tuotteita aitoine makuineen. Ruoan hintaa pidettiin edelleen liian korkeana, mutta tuottajan asemasta oltiin huolissaan. Ryhmän keittiömestari suosii lähiruokaa ja hankkii usein tuotteita suoraan tiloilta. (AL 17.5.)

Myös marketin yhä laajenevaa elintarvikevalikoimaa koskevassa jutussa haastatellut kuluttajat painottivat kotimaisuuden tärkeyttä ja pohtivat tuottajalle saamaa osuutta halvennetun tuotteen hinnasta. Suuren kaupan valikoima on arviolta viisinkertaistunut 20 vuoden aikana, kun peruselintarvikkeiden lisäksi on tarjolla myös harvojen tarvitsemia erikoistuotteita sekä sesonkituotteita ja rinnakkaistuotteita. Asiakkaan valin-

nanmahdollisuus johtuu niin kansainvälistymisestä, ruokatrendeistä kuin kulutuksen yksilöllistymisestäkin. Valikoiman ei kuitenkaan uskota enää kasvavan ja 4/5 tuotteista on edelleen kotimaisia. (AL 11.5.)

Tilastotietojen mukaan elintarvikkeiden hinnat olivat kääntyneet laskuun ja ruoan hinnan arveltiin laskevan 2–3 prosenttia vuoden aikana. Muutos oli suuri, sillä edellisenä neljänä vuonna hinnat olivat nousseet viidenneksellä. Nyt niin talouden taantuma, ostovoiman väheneminen, maailmanmarkkinatilanteen muutokset, kaupparyhmien välinen kilpailu kuin öljyn hinnan laskukin selittivät hintojen halpenemista. Eniten olivat halventuneet liha- ja maitotuotteiden hinnat. (AL 8.5.) Suuren lihateollisuusyrityksen toimitusjohtaja piti keskustelua halpuuttamisesta kuitenkin harhaanjohtavana tilanteessa, jossa ruokaan kuuluu ainoastaan 12 prosenttia kotitalouden menoista. Huomiota ei myöskään kiinnitetä veroihin ja veroluonteisiin maksuihin, joita ruoan hinnasta on puolet. (TS 17.5.)

Kiinnostus ruokaan on kasvanut erilaisten ruokaskandaalien tuloksena 1990-luvun loppuvuosista lähtien. Ruokakeskustelun on tehnyt ajankohtaiseksi myös kulutuksen sirpaloituminen ja sitä kautta ruokavalintojen erilaistuminen. Näkökulma voi olla ekologinen, eettinen tai terveydellinen ja lautaselle voi valita lähiruokaa, luomua tai kasvisruokaa. Markkinoiden kehitystä leimaavat myös valikoimien monipuolistuminen, tarjonnan runsaus ja valmisruoan kulutuksen kasvu. Ruoka on myös jatkuvasti esillä mediassa, joten ruoasta ja ruoan valmistamisesta on tullut trendikästä. (Silvasti & Mononen 2006: 9–11.)

Ruokatrendeistä on tullut koko kansan asia, todettiin Aamulehden asiantuntija-artikkelissa. Proteiinien, hiilihydraattien ja superfoodien liiallisen miettimisen sijaan terveellinen syöminen tarkoittaa yksinkertaisesti tasapainoista ruokavaliota. (AL 26.5.) Ravitsemusasiantuntijat suosittelivat kaurapuuroa, joka on kuitupitoista, alentaa kolesterolia ja on kaiken lisäksi ympäristöystävällistä lähiruokaa. Arvostettua Elovena-kaurahiutalletta on valmistettu 90 vuotta ja siihen käytetään hiutaleita valmistavan Nokian käyttöpäällikön mukaan maailman parhaita kauralaatuja. (AL 2.5.)

Kotiruokaa ja eineksiä kannattaa asiantuntijoiden mielestä vertailla kiihkottomasti, koska molemmista saa hyvän tai huonon aterian. On syötävä monipuolisesti ja kiinnitettävä huomiota suolan, sokerin ja kasvien määrään sekä rasvan laatuun. Valmisruoat ovat turvallisia, ne pitävät yllä ruokakulttuuria, helpottavat arkea ja ovat usein myös lisäaineettomia ja lähellä tuotettuja. Toisaalta on opittava tekemään itse ruokaa eikä kannata syödä yksipuolisesti eineksiä. (AL 20.5., TS 25.5.) Muuttuva ruo-

kakulttuuri mahdollistaa joka tapauksessa suomalaisen ruokaperinnön säilymisen, vaikka osa ruokalajeista häviääkin. Esimerkiksi perinteiset kalakukot ovat saaneet rinnalleen kasvisversion. (HS 20.5.)

On muodikasta syödä satokauden mukaisesti kotimaisia kausikasviksia. Keväällä ei Suomessa kuitenkaan saada satoa avomaalta ja kasvihuoneissa tuotanto on ympärivuotista. Satokausikalenteri-palvelun perustajan mielestä tärkeintä on lisätä kasvisten kulutusta. Kausikasvisten listaan tulee hinnan, vitamiinipitoisuuden, satokauden ja hiilijalanjäljen perusteella toukokuussa niin kotimainen vanhan sadon peruna kuin etelä-amerikkalainen mangokin. (HS 12.5.)

VÄLIYHTEENVETO: RUOKAKESKUSTELUA 1994–2015

Vuonna 1994 poliitikot vaativat elintarvikkeiden hintoja alemmas ja uutisissa kiisteltiin Suomen mahdollisen EU-jäsenyyden myötä hintamuutoksia koskevien laskelmien oikeellisuudesta. Vuoden 2015 aineistossa aihepiiri oli huomattavasti keskeisemmässä asemassa, mutta näkökulman painopiste oli muuttunut tuottajista kauppaan ja kuluttajiin. S-ryhmän hinnanalennuskampanjat puhuttivat ja MTK oli huolissaan kuluttajahintojen alentumisen vaikutuksesta kotimaiseen ruoantuotantoon. Aamulehti otti pääkirjoituksessaan aiheeseen kantaa ja piti MTK:n reaktiota ylimitoitettuna.

Eri näkökulmista käydyssä keskustelussa ja uutisoinnissa välähteli vuonna 2015 paikoitellen entisen kaltainen vastakkainasettelu maatalouden harjoittamisen mahdollisuuksista ja vastaavasti ruoan hinnan kalleudesta Suomessa. Kiistelyä väritti kuluttajien myötämielinen suhtautuminen kotimaiseen ruokaan ja lähiruokaan. Hintaan liittyvien artikkelien painopiste oli joka tapauksessa maataloustuotannon sijaan ruoan ostamisessa: näkökulmana saattoi olla kaupparyhmien vertailu, jolloin juttukin tehtiin kaupassa. Maaseutu ja maatalous olivat vuonna 2015 jo etäänntyneet aiheena lukijasta, joten artikkelit olivat kuluttajalähtöisiä. Sama lähtökohta oli myös aineistoon kuuluneissa jutuissa kaurapuuron trendikkydestä, valmisruoan turvallisuudesta ja kasvisruoan suosiosta.

5.7 Ympäristö, maisema ja luonnonvarat

5.7.1 Luonnon- ja ympäristönsuojelua

1994

Ympäristöliik ehdintä on ollut luonteeltaan aaltomaista: aktiivisuus väheni 1980-luvulla, kun ympäristöjärjestöjen asema vahvistui, ympäristöministeriö perustettiin, ympäristöhallinto kehittyi ja vihreä liike tuli mukaan politiikkaan. Aivan 1990-luvun alussa kiinnostus lisääntyi jälleen luonnonsuojeluun, metsien suojeluun, kestävään kehitykseen ja ekologiseen kulutukseen liittyvän keskustelun kautta. Ajankohdalle olivat tavanomaisia paikallistason ympäristökonfliktit yksittäisissä kohteissa. 1990-luvun alun jälkeen ympäristöliik ehdintä väheni jälleen, kun ympäristöriidat arkipäiväistyivät ja ympäristövaikutusten arvioinnin tullessa voimaan vuonna 1994 ympäristökiistat muuttuivat entistä hallinnollisemmiksi. (Rannikko 1995: 69–70, 73–74.)

Ympäristökeskustelu esitettiin vielä 1990-luvun alussa usein vastakkainasetteluna, jossa ympäristöstä huolestuneet luonnonsuojelijat väittelivät omista taloudellisista eduistaan huolestuneen maaseutuväestön kanssa. Kiistelyn yhteiskunnallisia taustatekijöitä ei vastakkainasettelussa juuri käsitelty. Maanomistajille luonto tarkoitti toiminnan kohdetta ja tuotantomaisemaa, kun taas kaupunkilaisille ihannemaisemaa oli asutuksen tiivistyessä koskematon luonto. Suhtautuminen luontoon ei kuitenkaan ollut näin kaavamaisista, sillä paikallisilla asukkailla ja luonnonsuojelijoilla oli myös keskenään ristiriitaisia mielipiteitä. (Rannikko 1995: 78–79, 84.)

Saaristomerelle Nauvon, Houtskarın, Korppoon ja Dragsfjärdin kuntien alueelle perustettiin maan toinen Unescon biosfäärialue. Alueen suurimpana haasteena pidettiin ratkaisujen löytämistä matkailun ja kalankasvatuksen ympäristöhaittoihin. Varsinaisesta suojelusta biosfäärialueella ei ollut kysymys eikä alueelle asetettu uusia rajoituksia tai määräyksiä. Tärkeinä tavoitteina pidettiin luonnon hyödyntämisen ja luonnonsuojelun yhdistämistä sekä kansainvälistä verkostoitumista. (HS 25.5., TS 25.5.) Nauvon Kirjaisiin kaavailtiin puolestaan Saaristomeren luontokoulua, jossa järjestettäisiin saariston luonnosta ja saaristolaiden elämästä kertovia leirejä, kursseja ja seminaareja yhteistyössä Saaristomeren kansallispuiston kanssa. (TS 11.5.)

Uudellamaalla Tuusulan kunta vaati vesi- ja ympäristöhallituksen tavoin pohjavesien suojelemiseksi lakimuutoksia. Tuusula oli mukana sorakuoppien kunnostuskokeilussa, mutta Tuusulanseudun vesilaitoskuntayhtymä joutui valittamaan uuden soranoton ja kivenmurskaamon sallivasta kunnanhallituksen päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Ongelmana on myös sorakuoppien luvaton käyttö kaatopaikkoina ja autokilpailujen pitopaikkana. (HS 14.5.) Soranoton pahimpien ympäristöhaittojen uskottiin paljastuvan vasta tulevaisuudessa, kun myönnetyt luvat toteutuvat. Vesi- ja ympäristöpiirin asiantuntija kaipasi soranottolupien tarveharkintaa ja päätöksentekoprosessin muutoksia sekä harjualueiden kaavoittamista maiseman ja pohjavesien suojelemiseksi. (TS 18.5.)

Pohjois-Savossa Vehmersalmella asukkaat vastustivat kunnan myöntämää kallioulouhoslupaa ja suunnittelivat jatkotoimia hankkeen kumoamiseksi. (HS 22.5.) Pohjois-Karjalassa huolestuttiin kaakkurien häviämistä, kun avohakkuut sekä metsäautoteiden ja kesämökkien rakentaminen olivat tuhonneet pesäpaikat. Vesistöjen rannoille kaivattiin riittäviä suojavyöhykkeitä ja kaakkurilammille kalastuskieltoja. Tekopesistä oli saatu hyviä kokemuksia. (HS 12.5.) Pirkanmaan länsiosissa uhanalaista uuttukyyhkyä suojeltiin ripustamalla kookkaita pönttöjä peltoaukean laidoilta ja saarekkeisiin. Lounais-Suomessa vastaavasta työstä oli saatu hyviä tuloksia ja myös Pirkanmaalla ensihavainnot motivoivat jatkamaan projekteja. (AL 10.5.)

Mielipidepalstalla keskusteltiin susien ja koirasusien risteytymisestä sekä susien suojelutarpeesta. Kirjoittajan mielestä villikoirat uhkaavat pilata aiempaa myönteisemmäksi muuttuneen suhtautumisen susiin ja susien suojelun, sillä susipelko kytee pinnan alla. Toinen kirjoittaja kritisoi koirasusien ottamista lemmikkieläimiksi, kun villieläimen vaistot ovat vahvat. (HS 4.5., HS 17.5.) Helsingin Sanomat asettui pääkirjoituksessaan vahvasti susien ja muiden suurpetojen suojelun kannalle. Kannanoton mukaan matkailun arvo elinkeinona kasvaa, joten rauhallinen luonto ja terveet suurpetokannat toimivat myönteisen mielikuvan luojina ulkomaisille matkailijoille. (HS 23.5.)

Vaikka tehtaiden ja kaupunkien saastuttamat vesistöt olivat 1990-luvun alussa jo puhdistumassa, oltiin järvien tilasta edelleen huolestuneita. Vesistöjen likaajiksi osoitettiin liikenteen, maa- ja metsätalouden ja turpeennoston aiheuttama hajakuormitus sekä ilmansaasteet. Järviäkin suurempi ongelma olivat joet, jotka kuljettivat epäpuhtauksia mereen saakka. Orgaaninen aines saostui pohjaan sisältäen raskasmetalleja ja ravinteita. Hajakuormituksen laajuudesta oltiin kuitenkin

epävarmoja ja tilanteeseen puuttuminen koettiin hankalaksi. Teollisuuden ja yhdyskuntien pistekuormitukseen oli helpompi vaikuttaa ja siinä oli jo onnistuttu. (Wahlström ym. 1992: 297–298.)

Läntisellä Uudellamaalla 15 kilometriä pitkän Pohjanpitäjänlahden biologista tilaa oli selvitetty kolmivuotisella projektilla. Hankeraportin mukaan lahden tila oli muutaman vuoden aikana huonontunut selvästi ja sitä uhkasi täydellinen happikato, kun hapen loppuessa pohjaan varastoituneet ravinteet alkavat liueta ja rehevöittävät vesistön. Happea kuluttava orgaaninen aines oli peräisin lähinnä Mustionjoen varsilta. Maa- ja metsätalouden lisäksi kuormitusta aiheuttivat kaupunkien puhdistamot, Kirkniemen paperitehdas sekä yksityisten maanomistajien omat ruopaukset. (HS 10.5., TS 10.5.)

Myös Loimijoella maatalouden hajakuormitus koettiin suureksi haittatekijäksi. Aines sumensi jokialueen veden ja lisäsi ravinnepitoisuuksia. Veden laatu todettiin vain välttäväksi ja ainoastaan paikoitellen uimakelpoiseksi. (TS 21.5.) Keski-Uudenmaan vesiensuojelun kuntayhtymä selvitti puolestaan mahdollisuuksia vähentää Tuusulanjärven fosforikuormitusta, jos mätäliejun rehevöittämän pohjasyvänteen päälle levitetään puhdasta savea. Täyttä varmuutta menetelmän toimivuudesta ei ollut eikä saveamisen kannattavuuteen uskottu, ellei maatalouden aiheuttamaa kuormitusta saada vähenemään. (HS 21.5.)

Pirkanmaalla Mäntän alapuoliset vedet olivat sellutehtaan sulkemisen jälkeen parantuneet hitaasti. Pohjaeläimistö oli runsastunut, mutta fosforikuormitusta tuli maa- ja metsätalouden rasittamalta Keuruselältä. Veden virkistyskäytölle ei ollut enää esteitä. Kalavetenä tehtaiden alapuolinen alue oli edelleen erittäin huono, mutta Ruoveden alueella kunto oli jo hyvä. Moni ei kuitenkaan halunnut kalastaa edelleenkaan tehtaiden läheisyydessä. (AL 26.5.)

Maan pinta-alaan, asukaslukuun ja taloudelliseen toimintaan suhteutettuna Suomessa ei ollut 1990-luvun alussa Keski-Euroopan kaltaisia vakavia ympäristöongelmia. Luonnonvarojen, kuten erämaiden ja vapaiden rantojen, väheneminen aiheutti kuitenkin huolta. Koskemattoman luonnon laajuuden ohella esiin tuotiin biodiversiteetti eli luonnon biologinen monimuotoisuus. Erilaisten elinympäristöjen määrän, lajien lukumäärän ja lajinsisäisen perinnöllisen vaihtelun kaventuminen nimettiin Suomen ja koko maailman vaikeimmaksi ympäristöongelmaksi. Lajien tulevaisuuden uhkana pidettiin maatalouden ja metsänhoidon tehostumista, kemiallisia tekijöitä ja ympäristömyrkyjä sekä ilmaston läm-

penemistä, happamoitumista ja vesien rehevöitymistä. (Wahlström ym. 1992: 183–185.)

Näsijärvellä kalastajat toivoivat tehopyyntiä, sillä särkeä ja ahventa tuli kutuaikana järvestä niin paljon, ettei kalastaja saanut yksin katiskaa veneeseen. Kalatalousviranomaisen mielestä esimerkiksi särkibiomassasta olisi poistettava 3/4, jotta puhdistuksella olisi vaikutusta. Näin suureen kalastukseen ei kuitenkaan ole pyyntikalustoa eikä perinteitä. (AL 12.5.) Varsinais-Suomessa Kiskon Kirkkojärveä tyhjennettiin särkikaloista joka tapauksessa neljällä avoimella rysällä. Kuukauden aikana oli nostettu tuhansia kiloja kalaa minkkien ravinnoksi ja hoitotoimenpiteitä jatkettiin. Roskakaloihin arvioitiin sitoutuneen lähes puolet järviolueen fosforikuormituksesta. (TS 19.5.)

Ongelmia Pirkanmaalla aiheutti myös kuhan valtakunnallisen rauhoitusajan poistaminen, jolloin saman vesialueen eri kalastuskunnat saattoivat sallia tai kieltää kuhanpyynnin omalla päätöksellään. Sekavasta tilanteesta uskottiin päästävän jatkossa eroon. (AL 20.5.) Näsijärvellä myös vapaa-ajan liikenne ja ammattikalastus joutuivat törmäyskursseille, kun veneilijät ajoivat toistuvasti avorysien päältä selvistä merkinnöistä huolimatta. (AL 14.5.) Nokian Siurossa kalastuskunta esitti puolestaan kalateiden rakentamista Kokemäenjokeen virkistyskalastuksen edistämiseksi. Maaseutuelinkeinopiirissä ajatusta pidettiin kalliina, epävarmana ja epärealistisena, sillä koskien perkaamisen seurauksena vaelluskaloille soveltuvia kutualueita ei vesistöissä enää ollut. (AL 9.5.)

Pirkanmaalla esitettiin sukupuuttoon kuolleen monnin palauttamista vesistöihin, mutta maa- ja metsätalousministeriön eläinlääkintöosasto vastusti jyrkästi koko ajatusta kalatautivaaran takia. (AL 17.5.) Pirkanmaalla Nokian Siuronkoskessa erittäin uhanalaisen toutaimen mätiä puolestaan kerättiin poikasistutuksia varten: tällaisen viljely- ja istutustoiminnan kautta useampaan vesistöön Etelä-Suomessa oli saatu jo pysyvä toutainkanta. (AL 9.5.)

2015

Ympäristöön vaikuttavia asioita tehdään monissa paikoissa ja niitä tekevät erilaiset tahot ja ryhmät. Toimijat voidaan jaotella kolmeen kenttään: julkiseen valtaan, markkinoihin ja kansalaisyhteiskuntaan. Julkinen valta vastaa kansallisesta ja kansainvälisestä ympäristöpolitiikasta, markkinoiden toimijoita ovat puolestaan yritykset ja kuluttajat. Vapaaehtoisuuden pohjalta toimivassa kansalaisyhteis-

teiskunnassa on mukana sekä vakiintuneita järjestöjä että lyhytaikaisia protestiryhmiäkin. Osallistuvan demokratian kannattajat uskovat politiikan ja toiminnan vuorovaikutteisuuteen sekä ympäristöpolitiikan laajenemiseen kaikkien asiaksi. (Jokinen 2011: 402–406.)

Pirkanmaalla kolme jätevesineuvojaa kiersi maksutta kiinteistöillä selvittämässä asukkaiden jätevesiremonttitarpeita. Haastatellun neuvojan mielestä tarpeellista remonttia ei ollut lainsäädännön elämisestä huolimatta syytä lykätä, koska uudistuksen lähtökohtana on ympäristön säilyminen puhtaana. (AL 20.5.) Keväällä alkaneessa lähikalahankkeessa kalastettiin Turun edustalta lahnaa rysillä. Pyydytetyistä kalasta valmistetaan ruokaa koululaisille ja vähennetään samalla fosforin määrää meressä. Tavoitteena oli laajentaa hanke koko maan kattavaksi. (TS 28.5.)

Turkistarhausta vastustava mielenosoitus keräsi Helsingin keskustaan 600–700 mielenosoittajaa. He luovuttivat kansalaistorilla kansanedustajille 200 000 ihmisen allekirjoittaman vetoituksen turkistarhauksen kieltämiseksi Suomessa. (HS 22.5.) Pääkaupunkiseudulta tulleet ydinvoiman vastustajat syyttivät puolestaan Pyhäjoella ydinvoimayhtiötä luvattomista metsänhakkuista ja rakentamisen aloittamisesta ennen aikojaan. Pyhäjoen kunnan myöntämän maisematyöluvan ja siitä tehdyn oikaisuvaatimuksen hylkäämisen myötä luvat olivat kuitenkin kunnossa. Ennen ydinvoimalan rakentamista alueelle tullaan rakentamaan muita rakennuksia ja majoituskylä kunnan myöntämällä rakennusluvalla. (HS 5.5.) Kun alue luovutetaan Rosatomille, poistetaan aktivistit tarvittaessa poliisin avulla. (AL 20.5.)

Geologian tutkimuskeskuksen selvityksessä löytyi kultaa Varsinais-Suomesta viiden paikkakunnan maaperästä, mutta alueiden hyödyntämisen kannattavuuteen ei otettu kantaa. (TS 20.5.) Pirkanmaalla Valkeakosken Kaapelinkulmalla sen sijaan kultakaivoksen toteutuminen eteni korkeimman hallinto-oikeuden kumottua luonnonsuojelijoiden valituksen kaivospiirin määräämisestä. Puolitoista vuotta pysähdyksissä ollut prosessi etenee, kunhan kaivosyhtiö ja alueen nelisenkymmentä maanomistajaa saavat sovittua maiden käyttöoikeuden siirtymisestä. Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri oli huolissaan kaivoksen purkuvesien vaikutuksista alapuolisiin vesistöihin sekä harvinaisen perhosen elinpiiristä, haastatellut kyläläiset puolestaan paikallistien kunnosta rekkarallin alkaessa. (AL 1.5.)

Etelä-Pohjanmaalla Soinissa pihojen roska-astioita koluavat karhut pönnäsivät asukkaita. Riistakeskus oli kokeillut karhujen karkottamista asu-

tuksen ulkopuolelle paineilmalla toimivilla laitteilla ja tätä keinoa päätettiin yrittää myös Soinissa. (AL 26.5.) Karhuja tulee yhä enemmän Etelä- ja Keski-Suomeen Venäjältä, jossa metsästyspaine on vähäinen. (HS 22.5.) Mielenpidekirjoituksissa pohdittiin puolestaan susien vaarallisuutta: toisten mielestä tuotantoeläimiä laitumella tappavat pedot ovat uhka koulukyytiä odottaville lapsille, erään kirjoittajan mielestä pelottelu on kuitenkin turhaa ja sillä vääristetään lasten luontosuhde. (AL 19.5., AL 26.5., AL 31.5.)

VÄLIYHTEENVETO: LUONNON- JA YMPÄRISTÖNSUOJELUA 1994–2015

Luonnon- ja ympäristönsuojeluun liittyvät sanomalehtiutiset olivat vuonna 1994 tiiviisti aikakaudessa kiinni. Ympäristökysymykset olivat tavallisesti paikallisia ja laajuudeltaan pienimuotoisia, mutta omilla alueillaan varsin merkittäviä. Ympäristöaiheisia uutisia oli määrällisesti paljon, mutta sisällöltään ne olivat melko hajanaisia. Joukossa oli esimerkiksi saaristoluonnon suojeluun, pohjavesien suojeluun sekä eläinsuojeluun liittyviä uutisia. Luonnonsuojelun tai ympäristönsuojelun kohde sijoittui poikkeuksetta maaseudulle, mutta puolestapuhujat ja varsinaiset toimijat asuivat mahdollisesti kaupungissa ja muualla maakunnassa. Vain kallionlouhintaa vastustavassa tapauksessa alueen suojelijat olivat paikallisia maaseudun asukkaita.

Ajalle tyypillinen ympäristönsuojelun tema liittyi maatalouden aiheuttamaan hajakuormitukseen ja päästöjen vaikutukseen vesistöissä. Uutisten sävy oli neutraali eikä maataloutta syyllistetty ympäristön likaamisesta tietoisesti. Vesistöihin liittyen erityisenä kiinnostuksen kohteena vuoden 1994 uutisissa oli myös kalalajisto sekä virkistyskalastuksen, ammattikalastuksen ja ympäristön suhde. Vuoden 2015 aineistossa luonnon- ja ympäristönsuojeluun liittyviä uutisia oli sen sijaan vähän. Turkistarhaukseen, ydinvoimaan, kaivostoimintaan ja villieläimiin liittyneet aiheet poikkesivat ennen kaikkea tarkastelunäkökulmaltaan vuoden 1994 käsittelytavasta. Painopiste oli nyt kansalaisliikehännässä ja eri tahojen näkemysten esiin nostamisessa.

5.7.2 Maisemakysymyksiä

1994

Maaseudun kulttuuriympäristöstä puhuttaessa kyse on tavallisesti ihmisen ja luonnon pitkäaikaisen yhteisvaikutuksen tuloksesta ja siitä käytetään myös kulttuurimaisema-nimitystä. Kulttuurimaisema sisältää usein arvolutauksen, kun sanaan liitetään myönteisiä esteettisiä, historiallisia tai ekologiaisia painotuksia. Kulttuurimaisema voidaan käsittää rakennettuna maisemana eli luonnonmaiseman vastakohtana tai laajemmin kaikkina ihmisen luomina ympäristöinä. Maatalouden muuttumisen myötä on korostettu kulttuurimaiseman monimuotoisuutta ja historiallista kerroksisuutta. (Mäkinieniemi 2012: 46–48, 155–156.)

Kiinnostus kulttuuriympäristöä kohtaan lisääntyi 1990-luvulla huomattavasti. Rakennetun kulttuuriympäristön kehitystä pyrittiin ohjaamaan alueellisten ja paikallisten hoito- ja kehittämissuunnitelmien kautta ja kuntalaisia haluttiin aktivoida toimimaan ympäristöhoidon puolesta. Paikallisten asukkaiden tietoisuutta oman lähiympäristön arvoista pidettiin tärkeänä ja tavoitteena olikin paikkakunnan olosuhteiden ja erityispiirteiden ottaminen hoidossa ja suojelussa huomioon. (Mäkinieniemi 2012: 154–155, 312.) Euroopan unionin jäsenyys koettiin maisemanhoidon näkökulmasta sekä uhkana että mahdollisuutena. Käytännön maisemanhoidon ja maataloustuotannon yhteyttä pidettiin mahdollisena, kunhan toimenpiteissä otetaan huomioon alueen luonto, historia ja maisemarakenne. (Jormola 1997: 104.)

Pohjois-Pohjanmaalla Haapavedellä Imatran voima palkkasi kymmenen lapinlehmää vasikoineen hoitamaan turvevoimalaitoksen ja Kirkkojärven välistä aluetta, joka sijoituspaikkaluvan mukaan tulee säilyttää perinteisessä luonnontilassa. Karjanomistaja iloitsi uhanalaisen suomenkarjan tulevaisuutta puolustavasta hankkeesta, sillä alkuperäiskarjayhdistyksen tiedon mukaan lisääntymiskykyisiä lapinlehmäitä oli koko maassa enää nelisenkymmentä. (AL 28.5.) Pirkanmaalla Viljakkalassa keskusteltiin vanhan Inkulansalmen kivisillan kohtalosta, joka Museoviraston mukaan tulisi suojella uuden sillan valmistumisen jälkeen. Tielaitoksella eikä kunnalla ollut kiinnostusta ylläpitoon, vaan vanhaa siltaa pidettiin vesiliikenteen kehittymisen esteenä. (AL 18.5.)

Kulttuurimaisemana tunnettu Huopanankoski Viitasaarella Keski-Suomessa kunnostettiin lohikalojen vaellusväyläksi 13 vuoden odotuksen jälkeen. Viivästyksen taustalla oli kiista alueen käytöstä: korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä päädyttiin lopulta vesivoimalan toiminnan

mahdollistaneeseen kompromissiin. Kunnostuksessa aluetta käsiteltiin monin tavoin, mutta koskimiljöö jäi edelleen sekavaksi ja kokonaissuunnitelmaa kaipaavaksi. (HS 12.5.) Vesireitin kunnostamista alettiin suunnitella järvien tilan ja vesistöjen käytön parantamiseksi myös Virtain Hauhuun- ja Uurasvedellä. (AL 19.5.) Taimenen ja siian kalaportaat valmistuivat puolestaan Kissankosken voimalapatoon Hirvensalmella Etelä-Savossa. (HS 27.5.)

Pohjois-Savossa Rautalammilla Rastunsuon käytöstä poistetulle turvetuotantoalueelle valmistui 15 hehtaarin lintujärvi. Hanke liittyi turvetuotantoyrityksen pyrkimykseen löytää uusia mahdollisuuksia alueiden jälkikäyttöön. Kunnostuksessa oli yrityksen lisäksi mukana myös useita muita toimijoita ja tavoitteena oli suurentaa uudiskäyttöön otettua aluetta myöhemmin 50 hehtaarin laajuuteen rantaliejukkoineen ja riistapeltoineen. (HS 27.5.) Valtioneuvosto antoi voimansiirtoyhtiölle lunastusluvan uuden 400 kilovoltin voimalinjan tarvitsemiin alueisiin Ulvilan ja Loimaan välillä. Alueen maanomistajat arvostelivat entisen linjan viereen rakennettavaa uutta johtokäytävää maiseman pilaamisesta ja maatalouden harjoittamisen hankaloittamisesta. (TS 6.5.)

Etelä-Savossa Mäntyharjussa sijaitseva kulttuurihistoriallinen Pyhäniemen tila siirtyi kunnan ja lääninhallituksen kautta valtion omistukseen. Metsähallitus suunnitteli kunnostavansa tilan rakennukset ja maiseman. (HS 10.5.) Myös Parikkalan Siikalahden lintuvesistö Etelä-Karjalassa siirtyi metsähallituksen hallintaan. (HS 19.5.) Valkoselkätikan elinalueena tunnettu Suutarinsaari Kotkan maaseudulla Kymijoessa rauhoitettiin maanomistajien anomuksesta. (HS 8.5.) Etelä-Karjalan virkistysaluesäätiö hankki puolestaan omistukseensa 55 hehtaaria ranta-alueita Saimaalta seudun asukkaiden retkeilykäyttöön. (HS 19.5.)

Maaseudun ja kaupungin kulttuuriympäristön raja vedettiin 1990-luvun tutkimuksissa ja selvityksissä kylien ja kirkonkylien väliin siten, että kirkonkylät edustivat kaupunkimaista ympäristötyyppejä. Toisaalta maantieteessä ja kansatieteessä kirkonkylät luettiin viljely- ja kaupunkimaisemien välimaastoon omaksi maisematyyppikseen. Kirkonkyliä tarkasteltaessa huomiota kiinnitettiin myös rakennussuojeluun ja sen merkitykseen kaavoituksessa. Useissa 1990-luvun kulttuuriympäristöohjelmissa painotettiin vanhan rakennuskannan merkitystä ja eri osapuolten konkreettista vastuuta ympäristön hoitamisesta. Kaavoituksen kanalta valtakunnallisilla suunnitteluohjeilla ei paikallistasolla kuitenkaan ollut juuri merkitystä. (Mäkinieniemi 2012: 50–53, 147–148, 314–317.)

Opetusministeriön miljöörakentamiskoulutustoimikunnan ehdotuksesta järjestettiin maan ensimmäinen maisemanhoidon ja miljöörakentamisen kurssi Ypäjällä. Parikymmentä kurssilaista pohti maaseututaajaman, maaseudun kulttuurimiljöön ja maaseudun maisemanhoidon kysymyksiä. Maaseututaajamia arvosteltiin sekaisiksi tolppa- ja sähköjohtoviidakoiksi, joissa perinteisen rakentamisen sekaan on ahdettu laatikkomainen liikekeskus. Myös leveät tiet ja hoitamattomat teollisuusalueet harmittivat. (TS 23.5., HS 30.5.)

Myös kurssipaikkakunta Ypäjän keskustaajama sai kurssilla arvostelua heikosta suunnittelusta: esimerkiksi ilmasto tulisi ottaa suunnittelussa huomioon, omakotitaloalueet kaavoittaa oikeaan paikkaan ja istutettavien puulajien pitäisi olla maisemaan sopivia. Kurssilaisten myötä Ypäjä sai suunnitelmia ympäristön kohentamiseksi ja kunnanjohtaja vakuutti niistä otettavan opiksi. Kunnan keskusta sai miljöösuunnitelman ja haja-asutusalue rakennustapa- ja maisemanhoito-ohjeet. (TS 23.5., HS 30.5.)

Liikennesuunnittelu laajeni 1980-luvulta lähtien liikenneympäristön suunnitteluksi, jossa liikenteen ja turvallisuuden vaatimusten lisäksi huomioon otettiin myös maisemalliset kysymykset sekä ratkaisujen soveltuminen olemassa olevaan ympäristöön (Mäkinieniemi 2012: 151). Luonnon ja maiseman ohella tienpidon vaikutustarkasteluun kuului myös ihminen, sillä tiellä koettiin olevan psykologista, esteettistä ja henkistä vaikutusta sen käyttäjiin. Tien ei haluttu ottavan yliotetta ympäristöönsä nähden, vaan tie tuli rakentaa kaikkien yhteiseksi tilaksi ja osaksi maisemaa. (Merivirta & Yli-Jama 1997: 120.)

Valtatie 6:n oikaisua Sotkamossa Vuokatin länsipuolelle arvosteltiin mielipidekirjoituksessa kulttuurimaiseman tuhoamisena. (HS 3.5.) Pirkanmaalla Vammalassa iloittiin puolestaan ohituskaistojen rakentamisesta ja tätä kautta liikenteen helpottumisesta. (AL 4.5.) Seuraavan kevään eduskuntavaaleihin valmistautunut Vihreä liitto painotti lähiajan tavoiteohjelmassaan rataverkon kunnostamista kaupunkien välisten nopeiden junayhteyksien mahdollistamiseksi. Talouden elvyttämistä maantieinvestoinneilla vastustettiin ja moottoritien rakentamista Venäjän liikennettä varten pidettiin turhana. (HS 6.5.)

Turku–Vaalimaa -moottoritiehankkeeseen suhtauduttiin uutisissa ja mielipidekirjoituksissa ristiriitaisin tuntein. Varsinais-Suomessa rakennettiin tien ensimmäistä osuutta, juhlittiin Kirismäen risteyssillan avaamista liikenteelle ja neuvoteltiin eurooppalaisesta rahoituksesta, mutta samanaikaisesti eurooppalaisessa valvontaelimessä käsiteltiin turkulaisen yksityishenkilön valitusta ympäristövaikutusten arvioinnin puuttumisesta.

(HS 7.5., TS 31.5.) Mielipidekirjoituksessa paheksuttiin tien linjaamista Pernajassa Itä-Uudellamaalla metsien halki puroja ja lähteitä säästämättä. (HS 7.5.) Salon ja Lohjan seudun luonnonsuojelijat vetosivat puolestaan ympäristöministeriin, jotta koko moottoritiesuunnitelma seudulla hylättäisiin. (TS 14.5.)

Turun Sanomien mielipidepalstalla virisi vilkas keskustelu saaristotielle suunnitellusta Nauvon sillasta tai tunnelista. Aihe jakoi näkemykset kah-tia: osa kirjoittajista kyseenalaisti kiinteän maantieteyhteyden tarpeelli-suuden ennen kaikkea haitallisten ympäristövaikutusten ja kansallismai-seman takia. Ratkaisu edellyttäisi mittavia maansiirtotöitä ja sillan lähes 150 metrin korkeuteen kohoavat pylonit näkyisivät 50 kilometrin päähän. Hankkeen kustannuksia pidettiin saarten asukaslukuun ja liikennemää-riin suhteutettuna varsin suurina, varsinkin kun suuri osa saaristoa jäisi edelleen kiinteän tieteyhteyden ulottumattomiin. Rakentamisen puoltajat painottivat jonotuksen päättymistä ja tätä kautta saariston elinmahdolli-suuksien paranemista. Erään kirjoittajan mukaan ulkopuolisten ei pitäisi vaatia kaiken säilyttämistä ennallaan, sillä tällaisen käyttäytymisen jäl-keen jää ainoaksi häviäväksi lajiksi saaristolainen, jota kukaan ei suojele. (TS 3.5., TS 4.5., TS 8.5., TS 10.5., TS 11.5., TS 12.5.)

2015

Ympäristönsuojelussa ja sen kehityksessä on kyse sekä suurista linjoista että pie-nistä käytännön asioista. Ajattelutapa on muuttunut: säilyttävästä ympäristön-suojelusta on siirrytty tulevaisuuteen tähtäävään suojeluun ja uusien ratkaisujen etsimiseen. Paikallisen jätehuollon sijaan keskustellaan luonnonvarojen riittä-vyydestä sekä tasapuolisesta ja kestäväen kehityksen mukaisesta käytöstä. Lä-hiympäristön suojelusta on siirrytty maailmanlaajuisten vaikutusten seurantaan ja perinteisen luonnonsuojelun sijaan halutaan turvata luonnon monimuotoi-suutta. Ympäristönsuojelu on kehittynyt yksittäisistä toimista yhteiskunnan laa-jaksi tehtäväksi: oikeus hyvään ympäristöön sisältyy myös Suomen perustusla-kiin. (Hilden 2011: 89–90, 98.)

Hartolalaistilalla suomenlampaat ovat hoitaneet maisemaa jo 1980-luvulta lähtien. Euroopan unionin myötä tilan tuotantosuunnaksi on tul-lut perinnemaiseman vaaliminen. Laiduntamisen kautta alueella kasvaa harvinaisia kasvilajeja ja tukien ansiosta niityistä on tullut tilan arvok-kainta maaomaisuutta. (HS 25.5.) Suomen vilkkaimmalle lauttapaikalle Paraisten ja Nauvon välille oli puolestaan tulossa aiempaa suurempi ja ympäristöystävällisempi lautta kesällä 2017. Uuden lautan aiempaa le-

veämmät ajorampit mahdollistavat lastin nopeamman purun ja lastauksen. Liikenteen sujuvuuteen ja turvallisuuteen liittyen lauttarannoissa uusittiin kaistajärjestelyjä ja otettiin käyttöön liikennevalot. Toimittaja ei haikaillut enää sillan tai tunnelin perään, mutta kaipasi esimerkiksi yhden lautan maksullisuutta saariston houkuttelevuuden ja turismin lisäämiseksi sekä pitkän jonotuksen välttämiseksi. Varsinais-Suomen maakuntahallitus piti kuitenkin yllä siltavaihtoehtoa. (TS 8.5., TS 11.5., TS 12.5.)

VÄLIYHTEENVETO: MAISEMAKYSYMYKSIÄ 1994–2015

Vuoden 1994 aineistossa oli paljon maaseudun kulttuuriympäristöön liittyviä uutisia. Aihe oli valtakunnallisesti ajankohtainen, joskin aineistossa olleiden juttujen painopiste oli rakennetun ympäristön sijaan luonto- ja vesistömaisemassa. Mukana oli kuitenkin myös esimerkiksi perinnemaisemaan kohdistuneita uutisia. Luonnon- ja ympäristönsuojelun tavoin maaseutu oli jälleen hallinnollisten ratkaisujen tai ulkopuolisten tahojen toiminnan kohde paikallisen aktiviteetin sijaan. Maaseudun asukkaat eivät siis kaikissa tapauksissa olleet ensisijaisia toimijoita omassa lähiympäristössään, vaan luonto, maisema ja maaseutu tulivat esiin laajempänä yhteiskunnallisena kysymyksenä. Myös kirkonkylän maisemanhoitoa koskevista uutisista neuvot saatiin ulkopuolisilta alan ammattilaisilta, jolloin paikkakuntalaisten osuudeksi jäi ehdotusten kommentointi.

Vuonna 1994 keskusteluun nousivat voimakkaasti myös tieasiat, joiden käsittely painottui lehtien mielipidepalstoille. Äänessä olivat etenkin maiseman tuhoutumisesta huolestuneet kansalaiset ja järjestöt, joiden tärkeää ympäristöä valtatie, moottoritie tai siltahanke uhkasi. Saariston siltakysymyksessä mielipiteet jakaantuivat ja myös paikalliset asukkaat ottivat kantaa lähinnä sujuvien kulkuyhteyksien ja saariston puolesta. Vuonna 2015 maaseudun maisema oli sen sijaan uutisaiheena miltei merkityksetön ja varsinaiseen maisemanhoitoon liittyi enää yksi uutinen. Saariston liikenneyhteyksiä käsiteltiin nyt ympäristöystävällisen lautnan näkökulmasta. Myös siltavaihtoehto mainittiin, mutta vuoden 1994 kaltaista kiistelyä aihe ei enää kirvoittanut.

5.7.3 Biotaloutta ja energiaa

1994

Metsäteollisuuden merkityksen arvioitiin kasvavan 1990-luvulla: mahdollisuuksia metsä- ja maaseutupolitiikalle antoivat lisääntyvät hakkuumahdollisuudet, metsänhoidon tehostaminen sekä metsien virkistyskäytön ja maisemansuojelun merkityksen lisääntyminen. Hakkuusäästöjä selitti metsäteollisuuden heikentynyt kilpailukyky vientimarkkinoilla ja osittain myös metsäteollisuuden vajaa kapasiteetti. Hakkuumahdollisuudet olivat nyt suuremmat kuin koskaan aiemmin, joten metsävarat haluttiin saada täysimääräisesti käyttöön lisäämällä puun kysynnän ja tarjonnan joustavuutta sekä parantamalla kilpailukykyä. Myös harvennushakkuiden ja hoitotöiden työvoimapulaan haluttiin löytää keinot. (Maaseudun kehittämisprojekti 1991: 42–43, 195.)

Metsäteollisuuden tuotannon laajenemissuunnitelmien toteutumisen arvioitiin lisäävän hakkuumääriä 1990-luvulla vajaalla neljänneksellä 1980-lopun lopun tasoon verrattuna. Tämän ja peltojen metsittämisen vauhdittamisen ennustettiin lisäävän huomattavasti metsätalouden työpaikkoja. Maaseutupolitiikassa pahoiteltiin metsätalouden maaseutupoliittisen merkityksen vähenemistä, kun maatilametsänomistajien osuus pieneni ja puunjalostus keskittyi suuryrityksiin. Metsätalouden odotettiin joka tapauksessa säilyvän Suomen kansantalouden kannalta erittäin keskeisenä elinkeinona. Euroopan yhdentymisen arveltiin vain kiihdyttävän taloudellista kasvua ja lisäävän paperin kulutusta. (Maaseudun kehittämisprojekti 1991: 43, 46, 96, 199–200.)

Eduskunnan palautekeskustelussa hallituksen antamasta energiapoliittisesta selonteosta suurimmat hallituspuolueet olivat eri mieltä bioenergian laajamittaisesta käytöstä: keskusta vaati Suomelle johtavaa roolia bioenergian tuotannossa ja toimenpiteitä kotimaisten polttoaineiden kilpailuvyyn parantamiseen, kun taas kokoomus painotti energian hinnan pitämistä alhaisena. (AL 5.5.) Energiaverotuksessa jatkettiin kauppa- ja teollisuusministeri Seppo Kääriäisen (kesk.) mukaan kotimaisia ja ympäristöystävällisiä vaihtoehtoja suosivaa suuntaa. (HS 5.5.) Kääriäinen esitti sahatavaratuotannon kaksinkertaistamista, kahden uuden sellutehtaan rakentamista, puupolttoaineen käytön lisäämistä sekä puun tuonnin korvaamista kotimaisella tuotannolla. Puun kokonaiskäyttö tulisi nostaa 60 miljoonaan kuutioon. (AL 31.5.)

Puukauppa jatkui edelliseen vuoteen verrattuna vilkkaana. (AL 18.5.) Lounais-Suomessa oltiin tosin pahasti jäljessä keväällä tehdyn MTK:n ja

metsäteollisuuden puukauppasopimuksen tavoitteista. Bonusrahojen epäiltiin jäävän saamatta, koska sopimus tehtiin myöhään, se ei ollut kattava eikä maatiloilla haluttu EU-epävarmuudessa tehdä puukauppoja. (TS 5.5.) Ennusteiden mukaan suunniteltu Rauman sellutehdas tulisi kuitenkin lisäämään Lounais-Suomessa puun tarvetta jo lähes kahteen miljoonaan kuutioon, mikä tarkoitti työtä ja tuloja alueelle. (TS 11.5.) Yli kymmenen vuoden tauon jälkeen Näsijärven reitin saariin keskitettiin 20 000 kuution hakkuut. Saarien metsänkäsittely oli monitoimikoneista huolimatta huomattavasti pehmeämpää kuin muualla. (AL 6.5.)

Uusissa metsän hoitosuosituksissa monimuotoisuuden lisäämistä, metsäluonnon vaalimista ja metsätalouden kestävyyttä nostettiin uusina vaihtoehtoina pelkän puuntuotannon rinnalle. (TS 22.5.) Monimuotoisuuden säilyttämiseksi eivät pelkät suojelualueet kuitenkaan riittäneet eikä yksityismetsänomistajia voinut pakottaa luonnonmetsien perustamiseen. Yhtenä ratkaisuna tuotiin esiin metsien ennallistaminen, jota voisi kokeilla esimerkiksi Teijon retkeilyalueella Perniössä. (HS 3.5.) Piikkiössä Varsinais-Suomessa avattiin puolestaan 130 lajin puulajipuisto Arboretum Yltöinen geenipankiksi ja tutkimusalueeksi, jossa voidaan kokeilla ulko- ja maisten puulajien soveltuvuutta viherrakentamiseen ja koristekasveiksi. Alueella oli havu- ja lehtipuita, pensaita sekä parituhatta alppirusua. (TS 21.5.)

2015

Biotalous määritellään taloudeksi, joka käyttää biologisia luonnonvaroja ravinnon, tuotteiden, energian ja palvelujen tuottamiseen. Maaseudun näkökulmasta energiantuotantoon on hyvät mahdollisuudet, sillä biopolttoaineita saadaan metsien, soiden ja peltokasvien biomassoista sekä yhdyskuntien, maatalouden ja teollisuuden biojätteistä. Biotalousstrategiassa asetettiin tavoitteeksi biotalouden raaka-aineena käytetään myös uusiutuvia energialähteitä: aurinko-, tuuli- ja bioenergiaa, maalämpöä sekä aalloista ja vuoroveden liikkeistä saatavaa energiaa. Lähes 90 prosenttia uusiutuvien energialähteiden kulutuksesta koostuu Suomessa bioenergiasta, kuten hakkeesta ja polttopuusta. (Ponnikas ym. 2014: 103.)

Suomen biotalouden kokonaistuotos oli vuonna 2014 yli 60 miljardia euroa vuodessa ja se työllisti yli 300 000 henkilöä. Biotalousstrategiassa asetettiin tavoitteeksi biotalouden tuotoksen nostaminen 100 miljardiin euroon ja 100 000 uuden työpaikan luominen vuoteen 2025 mennessä. Suomesta kaavailtiin biotalouden edelläkävijää nimenomaan metsäteollisuudessa ja biopolttoaineissa sekä biomateriaalien ja -kemikaalien innovaatioissa. Biotalousstrategiassa asetettiin tavoitteeksi biotalouteen liittyvien investoin-

tien painotettiin lisäävän paikallisten luonnonvarojen hyödyntämistä ja tehostavan infrastruktuurin, työvoiman ja koneiden käyttöä eli tarjoavan maaseudulle työtä ja toimeentuloa. Eniten hyötyä saataisiin kohdentamalla investoinnit Itä- ja Pohjois-Suomeen sekä Suomenselän alueelle, joissa työmahdollisuuksia on vähän. (Lehtonen & Okkonen 2016: 21–22.)

Juha Sipilän hallituksen kaavailuista saada biotaloudella Suomeen 200 000 uutta työpaikkaa käytiin keskustelua puolesta ja vastaan. Arvostelijoiden mielestä biotalous on muotikäsité, joka voi tarkoittaa melkein mitä tahansa: työ- ja elinkeinoministeriössä biotalouteen on laskettu mukaan toimialoja kalastuksesta, maataloudesta, elintarviketaloudesta ja sahaamisesta. Ministeriö haluaa kaksinkertaistaa metsien hyödyntämisen, jolloin yli puolet Suomen bruttokansantuotteesta olisi vuonna 2040 biotaloutta. Teollisuuden laskelmien mukaan jatkossa kaikki ikäluokat Itä-Suomessa tulisi kouluttaa metsätöihin, jotta tavoitteet voitaisiin saavuttaa. Puolustuksen mielestä biotaloudessa on kyse maailmanlaajuisesti yhdestä vahvimmin kasvavasta alueesta ja näin ollen valtavasta vientipotentiaalista. (AL 8.5., HS 27.5.)

Hallituksen energiapoliittisessa ohjelmassa korostettiin kotimaisuutta ja energian omavaraisuutta sekä pyrkimystä päästä eroon fossiilisista polttoaineista. Ohjelmalla haluttiin edistää puhdasta, uusiutuvaa ja kotimaista energiaa, joihin luettiin niin turve, bioenergia, vesivoima kuin ydinvoimakin. (HS 31.5.) Hallitusohjelman kirjaus hevosenlannan käytön sallimisesta energiantuotannossa otettiin puolestaan hevosalalla ilolla vastaan. Haastateltu yrittäjä toivoi lannan polttamista, mutta asiantuntija piti biokaasutusta taloudellisesti selvästi järkevämpänä ratkaisumallina. Ratkaisuna voisi olla usean pienen tallin yhteistyö lannan keräämiseksi biokaasulaitokseen. (AL 29.5.)

Kuopioon suunniteltiin sellutehdasta, johon perustajayhtiön lisäksi ilmoitautui mukaan kaksi kotimaista sijoitusyhtiötä sekä Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliitto MTK. Järjestö perusteli osallistumistaan vahvalla luottamuksella biotalouden kasvuun ja Suomen metsäsektorin kilpailukykyyn. (HS 6.5., TS 6.5.) Mielipidekirjoituksissa pohdittiin puolestaan metsänkäsittelytapojen vaikutusta puunkorjuun kustannuksiin ja tätä kautta puunmyynnin huonoon kannattavuuteen. Metsätalouden koettiin olevan kaaoksessa ja nykyisen metsänuudistamisen jyrkässä ristiriidassa ekologisen kestävyuden kanssa. Kirjoittaja piti vuosikymmenten takaista maatalojen työvoiman ja koneiden syrjäyttämistä koko Suomen suurimpana talouspoliittisena virheenä kautta aikojen. (AL 15.5., HS 23.5., AL 24.5., TS

28.5.) Turvesoilla keskustelua herätti vuoden alusta voimaan tullut laki, joka edellyttää turvetuottajilta ympäristölupaa, purkuvesien puhdistusjärjestelmää ja ulkopuolista laaduntarkkailua myös alle kymmenen hehtaarin alueilla. Laki karsinee pääosan pienyrityksistä. (AL 26.5.)

Pohjanmaalla pietarsaarelainen lihanjalostustehdas korvasi öljyn biokaasulla, jota tehdään oman navetan lannasta sekä tuotantolaitoksen pesuvedestä ja teurasjätteestä Jepuan biokaasulaitoksessa. Laitos saa viidenneksen materiaalistaan tehtaalta ja tehdas ostaa puolet laitoksen tuottamasta kaasusta. Biokaasun osuus Suomen energiantuotannosta jää alle promillen ja Jepualla käy tankkaamassa ainoastaan 12 autoa, vaikka yli puolet maan henkilöautoliikenteestä kulkisi pelkästään tuottamattomista pelloista saatavalla energialla. Kotimaisen, uusiutuvan energian puolesta puhuvan professoriryhmän mukaan Suomi voisi olla vuonna 2050 energiantuotannoltaan täysin omavarainen, kunhan fossiilisen energian tukemisesta siirryttäisiin uusiutuvan energian tukemiseen. Ryhmä panostaisi metsäteollisuuden tähteisiin, jätteisiin, peltobiomassaan, biokaasuun, tuulivoimaan, aurinkoenergiaan, lämpöpumppuihin sekä energiankulutuksen vähentämiseen. (AL 24.5.)

Biotalous pohdinnoissa väläyteltiin teiden ja siltojen korjaamista puunkuljetusten turvaamiseksi, energiaomavaraisuuden nostamista sekä ympäristöverojen korottamista kulutuksen ohjaamiseksi. Sitran asiantuntija näki biotalouden kokonaisvaltaisena ja koko yhteiskunnan läpäisevänä toimintatapana erillisen toimialan sijaan. Kestävää taloutta tukevat valinnat pitää tehdä ihmisille helpoksi: esimerkiksi aurinkosähkön tuottaminen kodeissa vauhdittui, kun ylijäämänsähkön myyminen verkkoon tehtiin mahdolliseksi. Uusia mahdollisuuksia tarjoavat myös biokaasu, tuulivoima, lämpöpumput, energiatehokas rakentaminen ja sähköautot. (AL 21.5.)

Hajautetulla energiantuotannolla tarkoitetaan tuotantomallia, jossa sähkö-, lämpö- tai jäähdytysenergia tuotetaan lähellä kuluttajia. Tuulivoiman, vesivoiman ja aurinkoenergian yksikkökoot ovat tällöin pieniä, kun taas keskitetyssä energiantuotannossa sähköä ja lämpöä tuotetaan suurissa yksiköissä, kuten ydinvoimalassa tai useasta yksiköstä koostuvassa tuulivoimapuistossa. Aurinkosähkön tuotannossa säteily muutetaan aurinkopaneelien kautta sähköenergiaksi. Omakotitalon kokoluokkaa suurempia aurinkosähköjärjestelmiä on Suomessa vain harvoissa kohteissa eikä suurissa yksiköissä keskittävää tekniikkaa käyttävä aurinkosähkön tuotanto ole Suomessa kannattavaa. Teknologian kehittyminen tulee kuitenkin alentamaan kustannuksia tulevaisuudessa. (Motiva 2010: 6–7, 15–16.)

Tuulivoimaloiden teho on 2000-luvulla yli viisinkertaistunut ja tuotantomäärä yli kymmenkertaistunut. Vuonna 2013 tuulivoimalla tuotettiin 0,9 prosenttia Suomen sähkönkulutuksesta. Investoinnit vauhdittuivat vuonna 2011 luodun syöttötariffijärjestelmän tuloksena, sillä ilman valtion tukea tuulivoimaloiden rakentaminen ei olisi ollut taloudellisesti kannattavaa. Tukijärjestelmän luomisen ja investointien käynnistymisen jälkeen eri viranomaisten vaatimukset rajoittivat kuitenkin rakentamista ja alalle luotiin uudet suositukset. Vuonna 2013 eniten tuulivoimaloita oli Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa. (Oesch 2014: 16–19.)

Varsinais-Suomessa Mynämäellä uuden päiväkodin katolle asennettiin 72 kennon aurinkovoimala, jonka tuottama sähkö käytetään kokonaan rakennuksen jäähdyttämiseen ja muihin toimintoihin. Päiväkodissa on myös muita energiansäästöratkaisuja ja kestävä kehityksen ajatusta vaalitaan kaikessa toiminnassa. Kunta oli mukana myös kasvihuonepäästöjen vähentämisessä tavoittelevassa hankkeessa ja esimerkiksi kyläkouluilla on tehty tähän liittyviä energiaratkaisuja. (TS 20.5.) Helsingin Sanomat vieraili Pohjois-Pohjanmaalla Siikajoen Ruukissa, jossa haastatellun perheen 18 aurinkopaneelia tuottavat jo huomattavan osan omakotitalon tarvitsemasta taloussähköstä. Paneelien hintojen aleneminen ja juuri voimaantullut muutokset pientuotannon verottomuudesta ovat lisänneet kiinnostusta hajautettuun energiantuotantoon. (HS 1.5.)

Hallitusohjelmassa sovittiin syöttötariffikapasiteetin leikkaamisesta viidenneksellä 2 000 megavoltiampeeriin. Koska hyväksytyt ja käsittelyssä olevat hakemukset kattoivat jo 1 900 megavoltiampeerin edestä tuulivoimarakentamista, koettiin leikkauksen pysäyttävän tuulivoimainvestoinnit Suomessa kokonaan. (TS 30.5.) Vaikeuksia oli myös paikallistasolla. Varsinais-Suomessa Marttilan ja Someron tuulivoimahankkeista valittiin hallinto-oikeuteen. Marttilan hankkeesta valittajana oli naapurikunta Koski Tl, joka vetäytyi kesken kaavoitusprosessin hankkeesta. Somerolla tuulivoimayhtiö aloitti rakennustyöt valituksesta huolimatta, jotta mahdollisuus päästä energiaviraston jonoon paranee. (TS 7.5., TS 28.5.)

Varsinais-Suomessa tuulivoimayhtiöt päättivät luopua yhteensä 40 tuulimyllyn rakentamisesta Kemiönsaareen, Uuteenkaupunkiin, Sauvoon ja Paraisille. Taustalla oli vapaa-ajan asukkaiden ja kuntalaisten vastustus tuulivoimaa kohtaan. Kemiönsaarella Etelä-Suomen suurimman tuulivoimapuiston suunnitelmista oli valittu hallinto-oikeuteen ja Uudessa kaupungissa kaupunginhallitus oli tehnyt päätöksen, joka edellytti kahden kilometrin suojaetäisyyttä tuulivoiman ja asutuksen välille. Yhtiöt

päättivät suunnata nyt niille paikkakunnille, missä tuulivoima hyväksytään. (TS 30.5.)

Kemiönsaaren kunnassa suhtauduttiin tuulivoimaan aiemmin myönteisesti ja sen odotettiin tuovan työpaikkoja, kiinteistöverotuloja ja imagoetua. Kuntaan kaavailtiin lähes sataa tuulimyllyä. Aiheen tiimoilta paikkakunnalle syntynyt yhdistys suhtautui kriittisesti asutuksen lähelle sijoitettavaan tuulivoimaan ja sen käynnistämä aktiivinen kansalaiskeskustelu johti tuulivoimayhtiöiden vetäytymiseen kunnasta. (TS 30.5.) Myös Sauvoon lähelle asutusta suunniteltua tuulivoimapuistoa kritisoi osayleiskaavasuunnittelussa voimakkaasti. (TS 26.5.) Loimaalla kaavatoimikunta esitti kaavoituksen keskeyttämistä Alastarolla asukkaiden voimakkaan vastustuksen takia. Tuulivoimalapuistoa suunniteltiin alle kilometrin päähän lähimmästä asutuksesta. (TS 22.5.)

Valkeakosken Jutikkalaan moottoritien tuntumaan suunniteltu yli sata metriä korkea tuulivoimala kiinnosti kanadalaisia sijoittajia. Tuuliruuvista kaavailtiin uuden yritysalueen maamerkkiä ja Pirkanmaan portiksi suunnitellun alueen rakentamisen vauhdittajaa. Kaavoituksen viivästyminen takia yrityksiä ei ollut vielä sijoittunut alueelle, vaikka kiinnostusta oli. (AL 8.5.) Mieli-pidekirjoituksissa muistutettiin tutkimustuloksesta, jonka mukaan 60 prosenttia vapaa-ajan asukkaista suhtautuu kielteisesti lähialueen tuulivoima-alueisiin eivätkä halua hankkia kiinteistöä tällaiselta alueelta. Koska vapaa-ajan asumiseen käytetään 7,4 miljardia euroa vuodessa, tulisi mökkiläiset kirjoittajan mielestä muistaa tuulivoimahankkeita suunniteltaessa. Samalla muistutettiin meluongelmasta ja tuulivoimaloiden riittävästä etäisyydestä asutukseen sekä ihmeteltiin ympäristöministeriön välinpitämättömyyttä turvata viihtyisä ympäristö. (AL 1.5., TS 1.5., AL 10.5.)

VÄLIYHTEENVETO: BIOTALOUTTA JA ENERGIAA 1994–2015

Vuonna 1994 aihepiiriä hallitsivat metsäteollisuutta ja metsien moninaiskäyttöä koskevat valtakunnalliset uutiset. Poliitikkojen ehdotukset koskivat maaseutupolitiikan linjausten mukaisesti metsätalouden kehittämistä sekä hakkuumahdollisuuksien ja puunjalostuksen lisäämistä. Poliitiikan painopiste oli kotimaisen tuotannon monipuolisessa kasvattamisessa ja myös sana bioenergia mainittiin. Myös metsien monimuotoisuus oli aiheena ajankohtainen ja siihen etsittiin uusia ratkaisuja: artikkeleissakin näkökulmat olivat muusta aihekokonaisuudesta poikkeavia.

Vuonna 2015 metsätalous ja metsäteollisuus olivat edelleen uutisoinnin kohteena, mutta yhä enemmän biotalous-käsitteen osana. Valtakunnalliset biotalouteen liittyvät poliittiset tavoitteet aiheuttivat keskustelua. Uutisissa kerrottiin hallituksen tavoitteista ja energiapoliittisesta ohjelmasta, mutta myös biotaloutta kritisoivista mielipiteistä. Myönteisen asiantuntija-arvion mukaan Suomi voitaisiin muuttaa kokonaan energiaomavaraiseksi tuke- malla uusiutuvaa energiaa. Metsien hyödyntämisen ohella esiin nostettiin etenkin biokaasu, johon liittyen käytettiin esimerkkeinä hevostallia ja suurta teurastamoaa. Uudet mahdollisuudet kiinnostivat ja teurastamon jätteistä ja lannasta tehtiin jo biokaasua.

Uudenlaisista energianlähteistä ajankohtaisia olivat aurinkoenergia ja tuulivoima. Lehdissä esiteltiin kunnan ja yksityishenkilön aurinkopaneeliratkaisuja sekä käsiteltiin varsin laajasti tuulivoima-asioita. Vuonna 2015 oli vireillä lukuisia tuulivoimapuistohankkeita, joista kuitenkin valitettiin tai joista yhtiöt luopuivat vastustuksen takia. Lehdissä ääneen pääsivät erityisesti eri paikkakunnille lähelle asutusta suunniteltujen tuulivoimapuistojen vastustajat sekä valtakunnan tasolla tuulivoimaa kritisoivat tahot. Tämänkaltaisista uutisista ja mielipidekirjoituksista poikkesi ainoastaan ajatus korkeasta tuulivoimalasta, joka osaltaan vauhdittaisi yrittäjäalueen rakentamista Pirkanmaalla.

6 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli seurata maaseudun näkyvyyttä ja ilmene- mistä Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Turun Sanomissa Suomen EU- jäsenyyden aikana. Työssä painotettiin yhteiskunnallisen maaseutututkimuksen näkökulmia ja tapahtumien ajallista vertailua. Tarkasteltaviksi ajankohdiksi va- littiin toukokuu 1994 ja toukokuu 2015. Näiden kuukausien sanomalehtiutiset käytiin läpi ja niistä luotiin kokonaiskuva maaseutua koskevasta uutisoinnista sanomalehdistössä. Pyrkimyksenä oli selvittää, ovatko uutisten sisältö, painopis- teet ja asennoituminen muuttuneet runsaan 20 vuoden aikana.

Tutkimusta taustoitettiin maaseudun käsitettä, maaseutumielikuvia ja maaseu- dun ilmenemistä mediassa pohtivalla aineistolla. Tutkimuksen taustaksi luotiin myös lyhyt katsaus maaseudun kehitykseen 1980-luvulta nykypäivään. Tämän jälkeen sanomalehtiaineisto taustoineen esiteltiin seitsemän eri teeman kautta. Muodostetut ryhmät käsitelivät maaseudun arkea, kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta, maaseutua osana yhteiskuntaa, kuntia, matkailua, maataloutta sekä ympäristöä, maisemaa ja luonnonvaroja. Tutkimusta varten asetettiin myös neljä tutkimuskysymystä. Tavoitteena oli selvittää maaseudun ja kaupungin vuo- rovaikutuksen ilmenemistä uutisoinnissa, sanomalehtien suhtautumista maaseu- tuun EU-jäsenyyden aikana, maaseudun arvojen ymmärtämistä sanomalehdissä sekä sanomalehtien suhtautumista maaseutukulttuuriin.

6.1 Maaseutu sanomalehdistössä aihepiireittäin

Maaseudun arki

Maaseudun arjesta kerrottiin vuonna 1994 sanomalehdissä laajasti ja monipuoli- sesti. Juttuja tehtiin maallemuuttajista, maaseudun kehittäjistä, yrittäjistä, kylä- toimijoista ja persoonallisista ihmisistä. Artikkeleissa suhtauduttiin maaseutuun myönteisesti ja uskoa tulevaisuuteen luoden. Maaseutuasuminen esiteltiin melko nostalgisessa ja romanttisessa valossa, maaseudun uudet elinkeinot puolestaan innostuneesti Suomen EU-jäsenyyteen liittyvänä mahdollisuutena. Myös maa- seudun pienimuotoisista kylätapahtumista uutisoitiin paljon ja myönteisesti. Maaseudulla oli näiden artikkeleiden perusteella paljon mahdollisuuksia ja vi- reyttä.

Vuonna 2015 maaseudun arjesta oli sanomalehtiaineistoa vain vähän. Maaseudun ihmisistä, elinkeinoista ja tapahtumista oli ainoastaan yksittäisiä artikkeleita. Vaikka maaseudulla asuu edelleen viidesosa suomalaisista, uusia yrityksiä perustetaan ja aktiivisuutta kylissä on paljon, ei maaseudun arki ylittänyt laajalevikkisissä sanomalehdissä uutiskynnystä enää entiseen tapaan. Aihepiiriin liittyvän artikkelin laatiminen edellytti erikoista, poikkeuksellista tai persoonallista ihmistä, yritystä tai tapahtumaa.

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus ilmeni vuoden 1994 aineistossa ennen kaikkea luontoon ja harrastuksiin liittyneiden artikkelien kautta. Tavallisesti vuorovaikutus tarkoitti maaseudun nostalgisen tunnelman ja perinteiden tuomista kaupunkiin tai kaupunkilaisten tutustumista maaseudun luonnonläheisyyteen. Vuonna 2015 näkökulma muuttui entistä kaupunkilaisemmaksi: luonto ja puutarhanhoito korvasivat maaseudun entistä useammin. Yhteistä molemmille ajankohdille oli maaseudun rooli luontoon liittyvien harrastusten tapahtumapaikkana.

Maaseutu osana yhteiskuntaa

Maaseudun ja yhteiskunnan suhteesta uutisoitiin vuonna 1994 etenkin hallinnollisten muutosten, palvelujen ja joukkoliikenteen näkökulmista. Aihepiirin käsittely oli käytännönläheistä ja paikallista: kihlakunnalle etsittiin keskuspaikkaa, linja-autoreiteille matkustajia ja päihdehuoltolalle uutta käyttöä. Maaseudun pankit saivat puolestaan myönteistä julkisuutta, kun talouden kiihkeinä vuosina ne säilyttivät itsenäisyytensä ja vuonna 1994 pärjäsivät edelleen. Maaseudun ja kaupunkien vastakkainasettelu tuli sen sijaan ilmi kuntien valtiosuusleikkauksia koskevassa uutisoinnissa.

Vuonna 2015 ajankohtaiset aiheet, kuten sote-uudistus ja seurakuntauudistus saivat sanomalehdet ottamaan kantaa maakunnallisten uudistusten ja keskittämisen puolesta. Aiheesta kirjoitettiin paljon, mutta näkökulma oli yleinen ja paikallistason uutiset jäivät yksittäisiksi. Vuoteen 1994 verrattuna poikkeavaa oli laaja ja monipuolinen keskustelu kaupungistumisen väistämättömyydestä. Etenkin Aamulehdessä kannanotot olivat tasapainottelevia ja eri näkökulmia esitteleviä, kun taas Helsingin Sanomien virallinen linja ei antanut maaseudulle juurikaan arvoa saati arvostusta. Maaseudun puolustus jäi mielipidekirjoittajien ja kolumnistien varaan.

Kunnat

Vuonna 1994 kuntauutisointi oli vahvasti sidoksissa 1980-luvun lopun nousukauteen ja 1990-luvun alun lamavuosiin. Kunnissa oli investoitu voimakkaasti rakentamiseen ja vääriä ratkaisuja oli jälkikäteen helppo kritisoida. Etenkin Helsingin Sanomat erottui muista lehdistä aihetta koskevina artikkeleina ja vahvoine mielipiteineen. Turun Sanomissa ja Aamulehdessä uutiset olivat lähellä lukijaa kertoen paikallisesta arjesta ja kuntien päätöksistä. Säästötoimenpiteiden ohella kunnista kerrottiin myös myönteisiä uutisia, kun kuntapalveluja pystyttiin parantamaan.

Vuonna 2015 kuntiin liittyvä uutisointi oli suurelta osin kielteistä. Uutisissa kerrottiin maaseudun kuntapalveluihin suunnitelluista muutoksista eli käytännössä palveluiden heikentymisestä. Monessa tapauksessa kyse oli kuntaliitoksen viime vuosina tehneiden entisten kuntien alueista, joiden asukkailla ymmärrystä kielteisille muutoksille ei luonnollisestikaan ollut. Toisaalta uutisoinnin kohteena olivat yhä useammin kehyskunnat, joiden väkiluku kasvoi ja joissa tarvittiin palveluja. Väkiluvun kasvun myötä näiden kuntien palveluihin kohdistui myös paineita ja niihin liittyi myös ongelmia.

Matkailu

Maaseutu näkyi matkailussa välillisesti toiminnan kohteena eli huomattavasti maaseutupolitiikan rajattua maaseutumatkailu-termiä laajemmin. Vuonna 1994 sanomalehdissä kuvattiin Suomen mahdollisen EU-jäsenyyden myötä alkanutta kiinnostusta maaseutumatkailun kehittämiseen sekä esiteltiin maaseudun matkakohteita yksityiskohtaisesti ja innostuneesti. Mukana oli sekä uutisia että reportaaseja kulttuuri- ja luontokohteista. Toimittaja jalkautui tavallisesti maaseudulle ja metsään tekemään juttua yhdessä paikallisten asukkaiden kanssa.

Vuonna 2015 maaseutumatkailusta uutisoitiin edelleen, mutta vuoteen 1994 verrattuna erilaisesta näkökulmasta. Lukijoille kerrottiin aiempaa suuremmin ja yksinkertaisemmin maaseudun yrityksistä ja retkikohteista. Näkökulma oli tietoisempaa kaupunkilainen ja lähtökohtaletuksena oli lukija, joka asui maakuntakeskuksessa tai sen lähikunnassa eikä tiennyt varsinaisen maaseudun matkailukohteista juuri mitään. Lehti tarjosi näin ollen hyvät retkivinkit ja opastuksen tunteuttomalle maaseudulle.

Maatalous

Maataloutta koskevia uutisia hallitsi vuonna 1994 Suomen mahdollinen jäsenyys Euroopan unionissa. Laajan aineiston painopiste oli maatalouden rakennemuutoksen vauhdittamista koskevissa vaatimuksissa. Kantaa ottivat niin poliitikot, lehdet pääkirjoituksissaan ja muissa kirjoituksissaan kuin lukijat mielipidepaloillakin. Näitä kirjoituksia sävytti raivokas kiistely kotimaista maataloutta vastustavien ja puolustavien välillä ja osaa kannanotoista voi jälkikäteen pitää hyvin loukkaavina maataloutta kohtaan. Viljelijöiden tunnelmat olivat syyllistämisen ja pilkan alla pettyneet ja surulliset.

Vuonna 2015 maatalous oli menettänyt erityislaatuisuutensa eikä siitä kiistelty enää intohimoisesti. Vaikka maatalouden kevättöistä ja rakennemuutoksesta uutisoitiin edelleen, oli näitä juttuja määrällisesti vähän. Tunnusomaista aineistolle oli uudentyypisten ratkaisujen esittely perinteisen maatalouden sijaan. Painopiste siirtyi myös voimakkaasti ruokaan liittyviin uutisiin. Maatalous jäi sivurooliin, kun uutisissa keskityttiin ruoan hintaan, kuluttajiin, kauppaan ja ruokatrendeihin.

Ympäristö, maisema ja luonnonvarat

Ympäristöön, luontoon, maisemaan ja energiaan liittyviä uutisia oli vuonna 1994 lukumääräisesti runsaasti ja aiheiltaan monipuolisesti. Uutiset heijastelivat ajankohtaisia ja valtakunnallisia teemoja ja kertoivat tilanteesta maakunta- ja paikallistasolla. Yhteistä lehtiartikkeleille oli maaseudun näyttäytyminen hallinnollisten ratkaisujen tai ulkopuolisten intressien kohteena, jolloin paikallisen aktiivisuuden merkitys saattoi jäädä melko vähäiseksi. Uutisten sävy oli tavallisesti neutraali eikä aihe herättänyt juurikaan tunteita lukuun ottamatta tie- ja siltakysymyksiä.

Vuonna 2015 luonnon- ja ympäristönsuojeluun sekä maisemanhoitoon liittyviä aiheita oli määrällisesti vähän ja ne olivat aihepiireiltään hajanaisia. Ympäristönsuojelua koskevien uutisten näkökulma oli usein kansalaislähtöinen mielenosoituksineen ja kannanottoineen. Uudeksi vahvaksi uutisalueeksi nousi biotalous ja uusiutuva energia eli aihepiiri, jota kotimaan politiikassa pidettiin maaseudun mahdollisuutena. Erityisen paljon käsiteltiin biokaasua, aurinkoenergiaa ja tuuli-voimaa.

6.2 Maaseutu sanomalehdistössä vuosittain

VUOSI 1994

Maaseutu, ihmiset ja luonto

Vuoden 1994 uutisissa näkyi paikoitellen vuosikymmenen alun innostus maaseudun kehittämistä kohtaan. Maaseutu oli kiinnostava aihe ja esillä lehdistössä. Maallemuuttajia tai uusia yrittäjiä haastateltaessa kylä saatettiin kuvata aktiivisena ja tulevaisuuteen katsovana paikkana. Maaseudun vireytyminen tuli maaseutupolitiikkaan liittyneiden artikkeleiden ohella esiin myös maaseudulla järjestettyjen tapahtumien myönteisenä uutisointina sekä uusien kansallispuistojen, retkeilyreittien ja matkailuhankkeiden esittelyinä. Maaseudusta sai myönteisen vaikutelman myös niistä uutisista, joissa kerrottiin kirjastojen ja palvelukeskusten rakentamishankkeista, kylien kaavoituksesta ja pienten kuntien selviytymisestä säästötoimenpiteistä huolimatta.

Uutisoinnissa Suomen jäsenyys Euroopan unionissa tuotiin esiin myönteisenä mahdollisuutena varsinkin, jos kyse oli uudeltaisesta yritystoiminnasta. Vaikka kyse oli tietynkaltaisesta pakosta löytää aiemmasta poikkeava tulonlähde, oli jutujen sävy innostunut. Tämä koski nimenomaan maatalojen monialaistumista sekä kulttuuri- ja kalastusmatkailuhankkeita, kun yrityksiin odotettiin keskieu-rooppalaisia asiakkaita. Varsinainen uutisointi Suomen EU-jäsenyydestä koski lähes yksinomaan maataloutta ja painottui kiistelyyn maatalouden rakennemuutoksen vauhdittamisen tarpeellisuudesta.

Maaseutu esitettiin vuonna 1994 varsin romanttisena paikkana. Hevosista ja perinnepihoista kertovissa artikkeleissa maaseutu yhdistettiin vanhanaikaisuuteen ja maatalouden kevättöistä kertovissa jutuissa kuvattiin lehmien ensimmäistä uloslaskua laitumelle. Maaseutu tarkoitti myös perinnemaisemaa, historiaan liittyviä kulttuurimatkailukohteita sekä kaupunkilaisten vapaa-ajan harrastusten paikkaa, jonne ei muutoksia kaivattu. Maallemuuttoa koskevissa kyläraportteissa maallemuuttajat etsivät kirjaimellisesti punaista tupaa ja perunamaata.

Vapaa-ajan asuminen ei tullut sanomalehdissä esiin juuri lainkaan, mutta muuten maaseutu oli nimenomaan luontoon liittyvien harrastusten sijaintipaikka. Kun kaupunki tarkoitti artikkeleissa nykyaikaa, näyttäytyi maaseutu perinteen lisäksi luonnon, harrastusten, matkailun ja retkeilyn kautta. Matkailureittien ja leirikoulujen lisäksi maaseutu oli myös ympäristön- ja luonnonsuojeluun liittyvien tapahtumien sijaintipaikka. Maaseutua sinänsä ei tuotu aktiivisesti esiin, mut-

ta pohjavesien suojelutarve, maatalouden aiheuttama hajakuormitus, luontokohteen kunnostaminen tai kalalajistoon liittyvät ratkaisut sijoittuivat väistämättä maaseudulle. Toimijat eivät kuitenkaan olleet välttämättä paikallisia asukkaita, vaan ulkopuolisia asiantuntijoita tai ympäristön puolestapuhujia.

Koko maata koskevien yleisten uutisten joukkoon mahtui myös paljon uutisia paikallisista tapahtumista, kyläkouluista ja kylien matkailukohteista, pienistä kunnista, kirkonkylistä ja paikallisista ympäristökysymyksistä. Tunnusomaista vuodelle 1994 oli toimittajan ja kuvaajan ilmestyminen kuntaan, kylään, kauppaan, linja-autoon, metsään ja pellon laidalle tekemään juttua mielenkiintoisesta ihmisestä tai haastattelemaan maaseudun asukasta ajankohtaisesta aiheesta. Mukaan mahtui laajoja reportaaseja kuvineen ja karttoineen maaseudun erilaisesta arjesta tai maatalouden uhkakuvista.

Maaseutu ja yhteiskunta

Valtakunnallisessa politiikassa Suomen mahdollinen EU-jäsenyys tarkoitti lukuisia maatalouteen liittyviä uutisia. Aihepiiriin liittyvät uutiset olivat sinänsä neutraaleja, mutta poliitikkojen näkemykset ja maaseutuvastaiset mielipidekirjoitukset pahoittivat monen maaseudun asukkaan mielen. Tutkimuksessa mukana olleista sanomalehdistä Helsingin Sanomat ja Turun Sanomat ottivat julkisesti kantaa maatalouden rakennemuutoksen vauhdittamisen puolesta, kun taas Aamulehti etsi tasapainoa eri väestöryhmien välille. Viljelijöiden näkemyksiä tuotiin esiin laajasti. Myös mielipidepalstoilla julkaistiin tasapuolisesti sekä kotimaista maataloutta puolustavia että vastustavia kirjoituksia.

Ajankohtaa leimasi tietynlainen kielteisyys ja pessimismi. Viljelijöiden näkemykset olivat EU-jäsenyyden kynnyksellä synkät ja vähintään epätietoiset. Helsingin Sanomat teki artikkeleita hiljenevistä kylistä, taantuvista kunnista, kuntien liiallisesta rakentamisesta ja säästötoimenpiteiden epätoivottavista vaikutuksista. Uutisaineistossa tuli selvästi esiin 1980-luvun lopun nousukauden ja 1990-luvun alun lamavuosien vaikutukset, jotka koskivat myös maaseutua. Vaikeat vuodet tarkoittivat talouden tasapainottamista eli kuntapalvelujen heikentymistä. Palveluja tuli tehostaa ja uusia ratkaisuja piti etsiä säästövaatimusten paineessa.

Yhteiskuntaan liittyivät myös uutiset hallinnonuudistuksista, kuntaliitoksista, kuntien valtionosuusleikkauksista ja julkisen liikenteen vaikeuksista. Kuntiin liitetyissä uutisissa tuli esiin ajan henki, joka oli kaupungeissa erilainen kuin maaseudulla. Tämä koski myös maataloutta, jossa kaupunkilaiset lukijat yhdistivät maatalouden käytännössä maaseutuun ja syyttivät maanviljelijöitä kaikesta

mahdollisesta. Maanviljelijöitä koskeva inho ylitti hyvän käytöksen rajat varsinkin lehden toimittajien omissa kolumneissa.

VUOSI 2015

Maaseutu, ihmiset ja luonto

Maaseutua koskevia uutisia oli vuonna 2015 monissa aihepiireissä selvästi vuotta 1994 vähemmän. Maaseudun arjesta, ihmisistä, tapahtumista, yrittäjistä ja luontomatkailusta oli aiempaa vähemmän juttuja. Myös luonnon- tai ympäristönsuojelusta, joukkoliikenteestä, maisemanhoidosta ja maatalouden arjesta tai rakennemuutoksesta oli aineistossa vain yksittäisiä uutisia tai artikkeleita. Lisäksi laajat kyliin tai henkilöihin kohdistuneet reportaasit kuvineen ja karttoineen olivat vähentyneet selvästi. Aiheiden käsittely oli muuttunut neutraaliksi eikä toimittaja ollut enää entiseen tapaan paikan päällä laatimassa artikkelia.

Uutiskynnyksen ylitti vuonna 2015 varmimmin jokin erikoinen henkilö, yritys tai tapahtuma eikä tavallinen arki maaseudulla herättänyt enää kiinnostusta vuoden 1994 tapaan. Maaseutu kiinnosti vain, jos haastattelun kohde oli normaalista poikkeava tai toiminta erilaista ja uutta etsivää. Myös matkailuaiheissa esiteltiin lukijoille uutta ja erilaista. Monessa tapauksessa artikkelit olivat yleisluonteisia eikä maaseudun näkökulmaa otettu välttämättä lainkaan mukaan. Jos maaseutu otettiin huomioon, tehtiin siitä tavallisesti pääartikkelista erillinen, mutta aiheeseen liittyvä paikallisen näkökulman sisältävä oheisjuttu, kommentti tai esittely.

Aineistossa kaupungin näkökulma painottui maaseudun kustannuksella. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksesta siirryttiin kaupungin ja luonnon vuorovaikutukseen ja yhä useammin luonto tarkoitti kaupungin ulkoilualueita, harrasteviljelyä parvekkeella tai luonnonkasvien keräämistä puistoista. Ruokakysymyksissä juttuja tehtiin kuluttajan, kaupan, ruoanlaiton ja trendien näkökulmasta maataloustuotannon sijaan. Matkailukohteisiin tutustuttiin tavanomaisesti kaupungista liikkeelle lähtien ja toimittajalle maaseutu tarkoitti outoa ja tuntematonta, josta etsittiin jotakin uutta ja erikoista.

Maaseutu näyttäytyi vuonna 2015 vapaa-ajankeskusten ja kauppakeskusten sijaintipaikkana sekä luontoon liittyvien harrastusten paikkana. Myös ympäristöön ja biotalouteen liittyvät asiat tapahtuivat luonnollisesti maaseudulla ja etenkin tuulivoima aiheutti runsaasti keskustelua. Monessa tapauksessa uutiset tehtiin nimenomaan elinkeinon ja yrityksen näkökulmasta, jolloin maaseutu jäi ainoastaan tapahtumakentäksi ja näin ollen sivurooliin. Myös matkailusta kertovat ju-

tut saattoi välillä tulkita alan yrityksiä ja elinkeinoa markkinahenkisesti esitteleviksi. Biotalous, maatalous, matkailu sekä muusta maaseudulla tapahtuvasta yritystoiminnasta kerrottiin tavallisesti myönteiseen sävyyn.

Maaseutu ja yhteiskunta

Kuntiin liittyviä uutisia oli vuonna 2015 määrällisesti paljon ja etenkin kuntien palveluista kerrottiin sanomalehdissä jopa vuotta 1994 enemmän. Lähtökohtana monelle uutiselle oli kuitenkin palvelujen heikkeneminen tai muu ongelma. Palvelujen muutos kohdistui tavallisesti liitosalueille ja uutisissa käsiteltiin myös muutoksen vaikutuksia ja palvelujen saavutettavuutta. Asioita käsiteltiin neutraalisti ja maaseutu sai jutussa usein myös ymmärrystä tai sympatiaa. Erityisen paljon uutisia aihepiiristä oli Tampereen maaseutualueelta, jolloin juttuun sisältyi poikkeuksetta kaupunkikeskuksen ja maaseudun vastakkainasettelu.

Maaseutua yleisesti koskevat uutiset olivat usein tavalla tai toisella uhkaavia. Soite-uudistuksen pelättiin mullistavan palvelut ja kariutuneen seurakuntaudistuksen oli tarkoitus pakottaa kaikki seurakunnat yhtymiin. Työpaikat vähenivät, tuulivoimaan liittyi ongelmia, tulvat koettelivat kyliä ja kilpailussa etsittiin maakunnan huonointa tietä. Tietoisesti kielteistä näkökulmaa vauhditettiin pääkirjoituksissa, joissa puolustettiin suorasanaisesti kaupungistumisen välttämättömyyttä. Maaseutuun suhtauduttiin inhorealistically ja ainoastaan Aamulehti edusti tasapainottelevaa ja maaseutua ymmärtävää linjaa.

Kun lehdet ottivat kaupungistumiseen myönteisen kannan ja painottivat kaupunkien myönteisiä heijastusvaikutuksia, sai maaseutu lehden virallisen linjan ulkopuolella myös puolustajia. Mieliopidekirjoituksissa, kolumneissa ja haastattelussa maaseudulle annettiin paljon tukea ja sen ongelmia haluttiin korjata. Kaupungistumisen järkevyyttä kyseenalaistettiin ja maaseutuun liitettiin paljon tärkeitä asioita. Sanomalehtiaineistossa saattoi kuitenkin huomata painopisteen siirtymisen varsinaiselta maaseudulta kehyskuntiin. Näiden kuntien väestömäärä oli niin suuri, että uutisia saatiin väistämättä esimerkiksi koulu- ja kirjastorakentamisesta ja kaavoituksesta.

6.3 Pohdinta

Miten maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus tulee uutisoinnissa esiin?

Maaseutua koskeva uutisointi muuttui tarkasteluajanjakson aikana yhä enemmän lehden julkaisukaupungissa tai muussa kaupunkimaisessa taajamassa asuvan lukijan näkökulmaa painottavaksi. Maaseudun ja kaupungin yhteistyöhön liittyviä uutisia oli varsin vähän ja vireän maaseudun tapahtumien sijaan sanomalehdissä kerrottiin ennemminkin maaseudun ongelmista. Huomattava kannanotto oli sanomalehtien vuonna 2015 kaupungistumisen välttämättömyydelle antama tuki. Lehtien virallinen linja painottaa kaupunkiseutujen kasvua ja menestymistä, vaikka lehden lukijoista huomattava osa asuu joka tapauksessa maaseudulla.

Maaseudusta on tullut kaupungeissa ja taajamissa asuvien pistäytymispaikka ja harrastusten tapahtumapaikka. Maaseudulla matkaillaan ja retkeillään, mutta siellä asuvien vakituisten tai vapaa-ajan asukkaiden elämään ei sanomalehdissä oteta kantaa. Aineistosta puuttuivat lähes kokonaan esimerkiksi vapaa-ajan asumiseen ja pendelöintiin liittyvät uutiset. Kun maaseudun asukkaita koskevat päätökset tehdään yhä useammin muualla kuin omalla asuinseudulla, jää asukkaiden rooliksi oman asuinympäristön tai palvelujen puolustaminen. Uutiset siirtyivät myös varsinaiselta maaseudulta yhä enemmän kehyskuntiin.

Maaseutu on sanomalehdissä tavallisesti kaupungin vastakohta eikä tietoisien vuorovaikutuksen ja kehittämisen alue. Maaseutupolitiikan näkemykset poikkeavat sanomalehtien painotuksista eikä mediassa kerrota maaseudusta niin monipuolisesti kuin sen merkitys antaisi mahdollisuuksia. Maaseutu on muuttunut tuntemattomaksi ja tämä kehitys jatkuu sitä mukaa, mitä vähemmän uutisia maaseudusta tehdään. Uutisoinnissa korostuu maaseudun ja kaupungin erilaisuus, vaikka maaseutuun suhtaudutaankin sinänsä ymmärtävästi. Koska maaseudun ja kaupungin välistä syvempää yhteistyötä tai vuorovaikutusta ei etsitä enää maaseutupolitiikassa, ei tämänkaltainen ajatus ole sanomalehdissäkään olennainen.

Miten sanomalehdet ovat suhtautuneet EU-jäsenyyden aikana maaseutuun?

Vuoden 1994 EU-jäsenyyttä koskeva uutisointi painottui maatalouteen ja sisälsi voimakkaita tunteita ja suoranaista inhoa maaseudun asukkaita kohtaan. Varsinkin Aamulehti edusti EU-kysymyksessä tasapainottelevaa linjaa, jolloin pahim-

mat ylilyönnit sisältyivät muihin sanomalehtiin sekä lehtien yleisönosastoihin ja toimittajien omiin kannanottoihin. Toisaalta vuonna 1994 EU-jäsenyyden näkeminen mahdollisuutena tarkoitti myös vireää ja myönteistä uutisointia maaseudun uusiin elinkeinoihin liittyen. Vuonna 2015 Suomen EU-jäsenyys oli sen sijaan muuttunut jo arkipäiväiseksi tosiasiaksi eikä maatalouden tai maaseudun yhteys Euroopan unioniin ollut enää uutisoinnin kannalta olennainen asia.

Uutisia on tehty sekä myönteisestä että kielteisestä näkökulmasta, mutta yhä useammin maaseutu on nimenomaan ikävien asioiden tapahtumapaikka. Entisenkaltaista inhoa maaseudun asukkaita kohtaan ei enää ole, vaan maaseudun ongelmallista tilannetta saatetaan käsitellä ymmärtäen ja sympatiaa tarjoten. Vuoden 2015 uutisoinnista puuttui lähes kokonaan innostava näkökulma maatalouden selviytymismahdollisuuksiin tai uusiin toimeentulomahdollisuuksiin. Maatalous ei elinkeinona ole enää niin merkittävä eikä näin ollen myöskään erityinen uutisoinnin kohde. Maatalousyrittäjien arvostuksen palautuminen jää aineistossa epäselväksi, sillä aiheeseen liittyviä uutisia on vähän. Ruokakeskustelussa kotimainen tuotanto sai kuitenkin kuluttajilta tukea.

Vuoden 1994 aineistossa näkyi vahvasti lamavuosien, tulevan EU-jäsenyyden ja alkaneen maaseutupolitiikan vaikutus. Tällaisia selviä taustavaikuttajia ei vuoden 2015 uutisissa ollut. Kuntiin, yhteiskuntaan ja matkailuun liittyvässä aineistossa samat aiheet säilyivät joka tapauksessa vuosikymmenestä toiseen: hallinnolliset muutokset jatkuivat, kuntapalvelut joko paranivat tai heikkenivät ja luonto kiinnosti matkailukohteena entiseen tapaan. Kuntien lukumäärä oli kuitenkin vähentynyt, mikä osaltaan selittää paikallisten uutisten vähenemistä. Maaseutupolitiikan kannalta tärkeitä aiheista valtaosa oli vuoden 1994 aineistossa mukana, mutta maaseutua koskevien uutisten vähäisyyden takia muutos oli vuonna 2015 tältäkin osin suuri.

Saavatko maaseudun arvot sanomalehdissä ymmärrystä?

Maaseutuun liittyvä sanomalehtiaineisto väheni vuodesta 1994 vuoteen 2015 monissa teemoissa ja samalla näkökulma maaseutuaiheisiin muuttui. Maaseudun arki ei enää ylitä uutiskynnystä, vaan juttuihin etsitään erikoisuutta ja persoonallisuutta. Maatalouteen, ympäristönsuojeluun ja maisemanhoitoon liittyvät uutiset ovat vähentyneet tai muuttuneet selvästi, kun taas kuntiin, yhteiskuntaan, luonnonvaroihin ja matkailuun riittää vielä kiinnostusta. Toimittaja ei kuitenkaan välttämättä kierrä enää maaseudulla tekemässä juttua, joten maaseudun rooli on vaihtunut varsinaisesta uutiskohteesta taustamuuttujaksi ja tapahtumapaikaksi.

Maaseutua koskeva uutisointi ei kaikilta osin ole ollut yhteneväinen maaseutuun yleensä liitettyjen aihepiirien kanssa. Koska maaseudun arki, tapahtumat tai maallemuutto eivät enää hallitse maaseutupolitiikkaa, eivät ne ole myöskään sanomalehdissä kiinnostavia aiheita. Aineistosta puuttuivat myös perusteellisuuteen, maaseudun paikalliseen kehittämiseen sekä maaseudun tulevaisuuteen liittyvät uutiset. Myöskään luonnontuotteisiin liittyvä yritystoiminta tai kolmas sektori ei anna aiheita uutisiin. Maaseutua koskevia uutisia on yksinkertaisesti aiempaa vähemmän ja niiden luonne on muuttunut neutraaliksi ja yleisiin yhteiskunnallisiin teemoihin liittyväksi.

Maaseutu koetaan sivussa olevana paikkana, jossa asuminen on jokaisen oma valinta. Sanomalehtien näkökulma maaseutuun nähden on lähinnä pessimistinen. Yksittäisistä hyvistä toimintamalleista tai uusista ratkaisuista huolimatta maaseudulle ei luoda erityisen ruusuista tulevaisuudenkuvaa. Vuoden 1994 nostalgista ja romanttista maaseutukuvaa ei vuonna 2015 voinut enää havaita. Punaisten tuvan ja perunamaan sijaan näkökulma maaseutuun oli nykyaikainen ja realistinen eikä tältä osin virheellinen tai vinoutunut. Tämä tutkimus ei vahvistaakaan näkemystä maalaisidyllin säilymisestä tai kliseiden käyttämisestä uutisoinnissa.

Miten sanomalehdet suhtautuvat maaseutukulttuuriin?

Maaseudun kehittäminen oli vuonna 1994 koko maassa tärkeää ja tämä näkyi myös sanomalehtiaineistossa. Suomen mahdollisesta EU-jäsenyydestä huolimatta maaseudun tulevaisuuteen uskottiin, kunhan maaseudun asukkailla vain olisi valmiutta muutokseen. Maatalouden ja maaseudun rinnastaminen toisiinsa toi esiin käsitykset vanhanaikaisesta ja pysähtyneestä alueesta, jossa asumisesta kaupunkilaiset joutuivat maksamaan. Tiettyjen poliittisten puolueiden edustajien kannanottojen sekä mielipidekirjoitusten maaseutua halveksiva sävy loukkasi maaseudun asukkaita syvästi.

Maaseutua ja pieniä kuntia ymmärrettiin 1990-luvulla varsinkin Aamulehdessä ja Turun Sanomissa, kun taas Helsingin Sanomat erottui maaseutua kritisoivilla artikkeleillaan. Myönteinen suhtautuminen maaseutukulttuuriin ilmeni juttuina maaseudun kyläkouluista, kyläjuhlista, matkailukohteista ja pienistä tapahtumista. Vaikka maaseudun kuvaamisessa painotettiin luonnonläheisyyttä, hiljaisuutta ja muuttumattomuutta, oli suhtautuminen maallemuuttajiin ja maaseudun elinkeinoihin asiallista ja arvostavaa. Sanomalehtien esiintuoma näkemys maaseudusta oli perinteinen, arvostava ja pitkälti maaseutupolitiikan arvojen mukainen.

Maaseudun määritelmässä esiin tulleet luonnehdinnat puhtaasta elinympäristöstä, aidosta maalaismaisemasta ja yhteisöllisyydestä eivät nousseet enää vuoden 2015 aineistossa erityisen voimakkaasti esiin. Maaseudun arjesta oli vain vähän uutisia, mutta toisaalta maaseutu oli muuttunut yleiskulttuurin leimaamaksi alueeksi. Maaseutu erosi kaupunkimaisesta levikkialueesta lähinnä huonojen palvelujen, pitkien etäisyyksien ja muiden vastaavankaltaisten ongelmien kautta. Maaseutu ei ollut sanomalehdissä enää talonpoikaiskulttuurin, kyläjuhlien tai aktiivisen seuratoiminnan paikka, vaan korostuneen erilainen paikka kaupunkiin nähden: kaupunkilainen elämänmeno oli normaalia ja maaseutu jotakin muuta. Maaseutu on muuttunut tuntemattomaksi paikaksi, josta ei ole paljon kerrottavaa.

Lähteet

Adamiak, Czeslaw, Kati Pitkänen & Olli Lehtonen (2016). Seasonal residence and counterurbanization: the role of second homes in population redistribution in Finland. *GeoJournal*. DOI 10.1007/s10708-016-9727-x. Verkkojulkaisu. <http://dx.doi.org/10.1007/s10708-016-9727-x>

Aho, Seppo & Heli Ilola (2004). Maaseutu suomalaisten asenteissa, toiveissa ja kokemuksissa. Lapin yliopiston kauppätieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 2. 182 s.

Alarinta, Juha (1995). Verkostoituva työ ja tuotanto – haaste maaseudun kehittämiseksi. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Raportteja ja artikkeleita 35. 2.uud. painos. 162 s.

Alasuutari, Pertti (2011). Mielikuvien muutos ja pysyvyys: Maaseutukäsite suomalaislehdissä 2000-luvulla. *Maaseudun Uusi Aika* 1/2011, 17–32.

Alasuutari, Pertti & Eero Alasuutari (2011). Maaseudun merkitykset suomalaisessa julkisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tarkastelu. *Sitran selvityksiä* 50. 41 s.

Alueelliset hyvinvointierot (1988). Sisäasiainministeriö. Aluepoliittisia tutkimuksia ja selvityksiä 1988:6. 75 s.

Aunesluoma, Juhana (2011). Vapaakaupan tiellä. Suomen kauppaja integraatiopolitiikka maailmansodasta EU-aikaan. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 1303/Tieto. 536 s.

Blomberg, Helena & Christian Kroll (2003). Kuntalaiset, paikalliset päättäjät ja hyvinvointipalvelut 1990-luvulla. Teoksessa Kangas, Olli (toim.): *Laman varjo ja nousun huumo*, 221–243. Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72.

Byckling, Anna (2005). Rantaniityltä neljän ruuhkaan. Mainosten maaseutu, kaupunki ja jotain siltä väliltä. Teoksessa Löytty, Olli (toim.): *Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*, 103–122. Gaudeamus, Helsinki.

Edellytykset käytännöiksi (2004). Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutustyöryhmän kolmas raportti. Sisäasiainministeriön julkaisusarja 41/2004. 72 s.

Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme (2004). Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005–2008. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän julkaisu 10/2004. 318 s.

Epävarmuuden aika (1995). - Matkalla uuteen -. Raportti suomalaisten asenteista 1995. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. 112 s.

Eskelinen, Heikki (2001). Aluepolitiikka rautahäkissä. Kunnallisalan kehittämissätiön Polemia-sarjan julkaisu 41. 91 s.

Haliseva-Soila, Merja (1993). Maaseudun uudet asukkaat. Kaupunkilaisten maaseutukuva ja maallemuuttopotentiaali maaseudun kehittämisen mahdollisuutena. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Julkaisusarja A: 2. 163 s.

Hallikainen, Ville, Tuija Sievänen, Seija Tuulentie & Liisa Tyrväinen (2014). Luonto kokemusten ja elämysten lähteenä. Teoksessa Tyrväinen, Liisa, Mikko Kurttila, Tuija Sievänen & Seija Tuulentie (toim.): Hyvinvointia metsästä, 36–47. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kirjokansi 90.

Hautamäki, Lauri & Jari Iisakkala (1990). Muuttuva aluerakenne. Maaseudun aluerakenteen tulevaisuudennäkymät. Maaseudun aluepolitiikan haasteet. Tampereen yliopisto, aluetieteen laitos. Tutkimuksia B 56/1990. 86 s.

Haveri, Arto & Kaija Majoinen (2000). Muutosprosessit ja johtajuus – kuinka kunnat yhdistyvät? Acta 123. 134 s.

Heikkilä, Heikki (2000). ”Maaseutu tyhjenee, maalaisuus jää”. Tuotteistettuja kuvia maataloudesta ja maaseudusta mediassa. Teoksessa Salo, Riitta, Katriina Soini & Anu Seppälä (toim.): Maaseudun ympäristöarvojen tuotteistaminen – kenellä valta ja vastuu?, 20–29. Maatalouden tutkimuskeskuksen julkaisuja, Sarja A 72.

Heikkilä, Matti & Juhani Lehto (1992). Sopeuttaminen vai kriisi? Sosiaali- ja terveydenhuolto laman kourissa. Sosiaali- ja terveystieteiden raportteja 74. 78 s.

Heikkilä, Tuomo & Sanna Nurmikko (2005). Maatalous EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa. Teoksessa Kiander, Jaakko & Antti Romppanen (toim.): Suomi 10 vuotta Euroopan unionissa. Taloudelliset vaikutukset, 51–85. VATT-julkaisuja 42.

Heikkinen, Timo, Jukka Hirvonen & Olli Maijala (2003). Tarjolla maaseutu. Tutkimus maallemuuton tarjonnan toimijoista ja maallemuuttajamielikuvista. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 82. 146 s.

Helin, Heikki (2005). Jatkuva kriisin pelko. Kunnallistalouden myötä- ja vastamäkeä 1990–2003. KuntaSuomi 2004 -talousanalyysi 2004. KuntaSuomi 2004 -tutkimuksia 52. 143 s.

Helminen, Ville, Kimmo Nurmio, Antti Rehunen, Mika Ristimäki, Kari Oinonen, Maija Tiitu, Ossi Kotavaara, Harri Antikainen & Jarmo Rusanen (2014). Kaupunki–maaseutu -alueluokitus. Paikkatietoihin perustuvan alueluokituksen muodostamisperiaatteet. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 25|2014. Verkkojulkaisu. 60 s.

<http://hdl.handle.net/10138/135861>

Henttinen, Annastiina (2009). Maaseutu politiikan tantereena. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 1988–2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 4/2009. 272 s.

Heuru, Kauko (2000). Kunnan päätösvallan siirtyminen. Oikeudellinen tutkimus kunnanvaltuuston vallasta suomalaisen kunnallishallinnon demokraattisten arvojen ja tehokkuusarvojen ristipaineessa. *Acta Universitatis Tamperensis* 760. 410 s.

Hietala, Veijo (1996). Takaisin kotiin? – Myyttinen maaseutu elävän kuvan kulttuurissa. *Maaseudun Uusi Aika* 2/1996, 40–44.

Hildén, Mikael (2011), Ympäristönsuojelun synty ja nykypäivä. Teoksessa Niemelä, Jari, Eeva Furman, Antti Halkka, Eeva-Liisa Hallanaro & Sanna Sorvari (toim.): Ihminen ja ympäristö, 89–99. Gaudeamus, Helsinki.

Horne, Paula, Anna-Kaisa Rämö, Pasi Holm & Ville Haltia (2011). Kaupunkilaisten suhde maaseutuun. *PTT raportteja* 231. 46 s.

Hyyryläinen, Torsti, Hannu Katajamäki, Sirkku Piispanen, Päivi Pykkänen & Vesa Rouhiainen (2011). Kylätoiminnan tila 2010. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. Julkaisuja 22. 71 s.

Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka (2000). Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2001–2004. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 8/2000. 176 s.

Itkonen, Hannu, Anna-Katriina Salmikangas & Mikko Simula (2010). Liikkumisen sosialisaatio kolmessa kylässä. Tutkimus Matovaaran, Naker-taja-Hetteenmäen ja Sivakkavaaran liikkumiskulttuurien muutoksista. *Kasvatus & Aika* 2/2010, 69–82.

Jarenko, Karoliina, Kaisa Schmidt-Thomé & Sirkku Wallin (2007). Osallistuva vuorovaikutuskierre. Ratkaisuja kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuskäytäntöjen haasteisiin. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 9/2007. 67 s.

Jauhiainen, Jussi S. (2005). Kasvu kaupungin reunalla – tiivistyvä ja hajautuva Oulun seutu. Teoksessa Moisio Sami (toim.): Maantiede mun silmäni avaa, maapalloa katselemaan, 45–59. Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja A 171.

Jokinen, Pekka (2011). Ketkä toimivat ympäristöasioissa. Teoksessa Niemelä, Jari, Eeva Furman, Antti Halkka, Eeva-Liisa Hallanaro & Sanna Sorvari (toim.): Ihminen ja ympäristö, 402–406. Gaudeamus, Helsinki.

Jormola Jukka (1997). Vesi viljelymaisemassa. Teoksessa Luostarinen, Matti & Anja Yli-Viikari (toim.): Maaseudun kulttuurimaisemat, 98–104. Suomen ympäristö 87.

Järviluoma, Jari (1995). Suomen läänien ja kuntien matkailullinen veto-voima majoituskysynnän perusteella 1987–1992. Teoksessa Aho, Seppo &

Heli Ilola (toim.): Matkailu alueellisena ilmiönä. 54–77. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.

Järviluoma, Jari (2006). Turistin luonto. Tutkimus luonnon merkityksestä matkailun vetovoimatekijänä neljässä Lapin matkailukeskuksessa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 96. 214 s

Kahila, Petri & Antti Saartenoja (2000). Neljä mallia kaupungin ja maaseudun välisestä suhteesta – kyläläisten ja viranomaisten näkemyksiä. *Maaseudun Uusi Aika* 3/2000, 22–31.

Kainulainen, Kimmo (2004). Kulttuuritapahtumat ja luovuuden juurtuminen kuntien kehityspotentiaalina. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 4/2004, 261–276.

Kansalaismielipide ja kunnat (2013). *Ilmapuntari 2012*. Kunnallisalan kehittämissäätöön Polemia-sarjan julkaisu 87. 112 s.

Kansalaismielipide ja kunnat (2014). *Ilmapuntari 2013*. Kunnallisalan kehittämissäätöön Polemia-sarjan julkaisu 92. 175 s.

Kansalaismielipide ja kunnat (2015). *Ilmapuntari 2014*. Kunnallisalan kehittämissäätöön Polemia-sarjan julkaisu 97. 179 s.

Kansalaismielipide ja kunnat (2016). *Ilmapuntari 2015*. Kunnallisalan kehittämissäätöön Polemia-sarjan julkaisu 101. 179 s.

Karvonen, Erkki (2000). Myyttinen maaseutu on yhteisöllinen takapajula – median stereotyyppisen maaseutukuvan tarkastelua. Teoksessa Salo, Riitta, Katriina Soini & Anu Seppälä (toim.): *Maaseudun ympäristöarvojen tuotteistaminen – kenellä valta ja vastuu?*, 30–39. Maatalouden tutkimuskeskuksen julkaisuja, Sarja A 72.

Karvonen, Juha, Liselotte Eskelinen & Anu Aunola (2009). Kunta- ja palvelurakenne uudistuu, miten opetuspalvelut järjestetään? *Perusopetus ja lukiokoulutus Paras-uudistuksessa*. 100 s. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Kataja, Jukka-Pekka & Martti Patjas (2001). EU:n tavoite 5B- ja 6-ohjelmat ja maaseudun kehitys Suomessa vuosina 1995–1999. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita 48 (kesäkuu 2001). 48 s.

Katajamäki, Hannu (2012). Suomen aluekehityksen pitkät aallot jäsentävät hyvinvointiajattelun muutoksia. *Hyvinvointikatsaus* 2/2012, 6–10.

Katajamäki, Hannu & Rauno Kaikkonen (1991). *Maaseudun kolmas tie*. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Julkaisusarja A: 1. 174 s.

Katajamäki, Hannu, Pekka Hunnako, Petri Kahila, Jarmo Palm & Mikko Valtakari (2011). *Vaikea maaseutupolitiikka*. Havainnot ja maaseutupolitiikan käytännöistä. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti. Julkaisuja 90. 71 s.

Kaunisto, Elina (2000). Maaseudun kuvia kaupunkilaisen silmin. Tutkimus kaupunkilaisten maaseutuun liittyvistä mielikuvista ja suhtautumistavoista. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. 107 s.

Kauppinen, Jarkko (2000). Muuttoliike Suomessa vuosina 1989–1994 koordinaattipohjaisten paikkatietojen perusteella. Siirtolaisinstituutin tutkimuksia A 22. 155 s.

Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus politiikaksi (2002). Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutustyöryhmä. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 4/2002. 65 s.

Keinonen, Taneli (1995). Pienkunta – ongelma vai ratkaisu? Suomen Kuntaliitto, Helsinki. 63 s.

Keränen, Reijo, Pentti Malinen, Heikki Keränen & Tiina Heiskanen (1993). Suomen maaseututyypin alueellistaminen. Ylä-Savon Instituutti. Tutkimusraportti 6: 1. 54 s.

Kettunen, Lauri (1987). Suomen maatalous 1986. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 52. 44 s.

Kettunen, Lauri (1988). Suomen maatalous 1987. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 54. 47 s.

Kettunen, Lauri (1990). Suomen maatalous 1989. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 60. 52 s.

Kettunen, Lauri (1991). Suomen maatalous 1990. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 63. 56 s.

Kettunen, Lauri (1992). Suomen maatalous 1991. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 65. 59 s.

Kettunen, Lauri (1993). Suomen maatalous 1992. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 70. 59 s.

Kettunen, Lauri (1994). Suomen maatalous 1993. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 73. 61 s.

Kettunen, Lauri (1995). Suomen maatalous 1994. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 76. 62 s.

Kettunen, Lauri & Jyrki Niemi (1994). Suomen EU-maatalousratkaisu ja kansalliset tuet. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 75. 88 s.

Kiander, Jaakko (2001). 1990-luvun talouskriisi. Suomen akatemian tutkimusohjelma. Laman opetukset. Suomen 1990-luvun kriisit syyt ja seuraukset. VATT-julkaisuja 27:5. 142 s.

Kiander, Jaakko & Pentti Vartia (1998). Suuri lama. Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ET-LA B 143. 404 s.

Komiteanmietintö (1983). Maaseudun kehittämistoimikunnan mietintö II. Komiteanmietintö 1983: 41. 166 s.

Komppula, Raija (2006). Itä-Suomen maaseutumatkailun kysyntätutkimus. Teoksessa Komppula Raija & Heikkinen Merja (toim.): Maaseutumatkailu: palvelua ja yrittäjyyttä, 7–47. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja C: Tiedotteita 23.

Kortelainen, Jarmo (2013). Maaseutu kaupungissa – kaupunki maaseudulla. Teoksessa Björn, Ismo, Pekka Jokinen, Juha Kotilainen, Nora Schuurman & Maarit Sireni (toim.): Korpisosiologi(aa), 123–130. University Press of Eastern Finland.

Kortesmaa, Tarja & Aimo Jokela (2016). Ruoka- ja luonnonvaratilastojen e-vuosikirja 2016. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 64/2016. 83 s. Verkkojulkaisu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-322-2>

Kuisma, Juha (1990). Maaseudun elämäntavan muutos ja sen suhde joukkoviestintään. Oy Yleisradio Ab, Suunnittelu- ja tutkimusosasto, B 8/1989. 82 s.

Kulttuuriohjelma (2005). Toimenpiteitä maaseudun kulttuurin toimintaedellytysten edistämiseksi vuosille 2005–2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 2/2005. 58 s.

Kumpulainen, Kaisu (2012). Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 457. 165 s.

Kunnat toteuttavat uudistuksen (2007). 2.painos. 39 s. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Kytö, Hannu (1998). Muuttajan muuttuvat motiivit eräissä suomalaisissa kaupungeissa 1980- ja 1990-luvuilla. Muuttoaikeet hyvinvointiteoreettisesta näkökulmasta. Acta 100. 310 s.

Kytö, Hannu (2013). Paluu pääkaupunkiseudulle. Hyvinvointikatsaus 2/2013, 16–22.

Kytö, Hannu & Leena Aatola (2006). Muuttuva maallemuuttaja. Maallemuuttajien elämäntavat ja maallemuuton mukanaan tuomat muutokset. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 3/2006. 105 s.

Kytö, Hannu & Monika Kral-Lezczynska (2013). Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät. Tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista. Kunnallisan kehittämissätiön Tutkimusjulkaisu 76. 124 s.

Kytö, Hannu, Helena Tuorila & Jenni Väliniemi (2008). Terveyskeskuspalvelujen laatu ja saavutettavuus. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 8/2008. 41 s.

Laakso, Seppo (2000). Asuntomarkkinoiden alueellinen kehitys 1980- ja 1990-luvuilla. Teoksessa Kiander Jaakko (toim.): 1990-luvun talouskriisi. Suomen Akatemian tutkimusohjelma: Laman pitkä varjo -seminaari 13.4.2000, 86–93. VATT-julkaisuja 27:4.

Laamanen, Elina (2007). Vapaaehtoiset pakkoliitokset? Diskurssianalyytinen tutkimus kuntarakennetta koskevasta julkisesta keskustelusta. Acta 194. 302 s.

Lassila, Hilka (2005). Matkailutilan sukupolvenvaihdos talonpoikaisten arvojen ohjaamana prosessina. Jyväskylä Studies in Business and Economics 40. 206 s.

Laurila, Pia (1993). Työ ja asukkaat elävässä kylässä. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Raportteja ja artikkeleita 20. 64 s.

Lehtiö, Sakari (2004). Suomen pankkikriisin taustatekijät, luonne ja kriisinhoito erityisesti säästöpankeissa. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja A -1: 2004. 443 s.

Lehto, Satu (1996). Agraariunelma ja tyhjenevä maaseutu elokuvassa. Maaseudun Uusi Aika 2/1996, 33–39.

Lehtonen, Olli & Lasse Okkonen (2016). Biotalouden kehityksen paikallistaloudellinen merkitys resurssiperiferiassa – esimerkkinä Pielisen Karjala. Maaseudun Uusi Aika 1/2016, 21–40.

Leinamo, Kari (2010). Yhdeksän hyvää ja kymmenen kaunista. Vuosina 2001–2009 toteutettujen maaseutu-kaupunki -kuntaliitosten tarkastelua. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti. Julkaisu 131. 122 s.

Leinamo, Kari (2015). Palvelut läheltä. Maaseudun asukkaiden näkemyksiä kuntapalvelujen ja valtion paikallishallinnon palvelujen muutoksesta. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti. Palvelututkimus 1/2015. 137 s.

Linden, Mika, Jyrki Aakkula, Olli Voutilainen, Tuomas Kuhmonen, Jouni Ponnikas, Liisa Kytölä, Teemu Juntunen, Reijo Keränen & Timo Tiainen (2008). Poliitiikan muutoksen vaikutukset alueisiin ja maaseutuväestöön (Vaihe II). Suomen Aluetutkimus FAR. Selvityksiä 35. 114 s.

Lisää luomua! (2016). Hallituksen luomualan kehittämishjelma ja luomualan kehittämisen tavoitteet vuoteen 2020. Välitarkastelu ohjelman toimeenpanosta. Kevät 2016. 16 s.

<http://mmm.fi/documents/1410837/2191243/Lis%C3%A4%C3%A4+luomua%21+Hallituksen+luomualan+kehitt%C3%A4misohjelma+ja+luomua>

[lan+kehitt%C3%A4misen+tavoitteet+vuoteen+2020/2d4bfbe0-c83d-4c98-a004-d8877e6bf80e](#)

Luke (2016a). Sato ja viljasadon laatu 2015. 24.2.2016.
http://stat.luke.fi/sato-ja-viljasadon-laatu-2015_fi

Luke (2016b). Viljasadosta riittää vientiin. 24.2.2016.
<https://www.luke.fi/uutiset/viljasadosta-riittaa-vientiin/>

Luomutuotannon kehitysnäkymät 2022 (2016). 12.8.2016. Suomen Gallup Elintarviketieto Oy – Luomutuotannon kehitysnäkymät.
http://mmm.fi/documents/1410837/1890227/Luomutuotannon+kehitys+n%C3%A4kym%C3%A4t+2022_MMM.pdf/oa2d3c7a-2ff0-4ab6-8a30-29a0b4b12e5e

Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu (2010). Maaseudun kulttuuriohjelma 2010–2014. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2010. 95 s.

Lüthje, Monika (2005). Se mukava maaseutu siellä jossain. Maaseutumatkailu kokemusten, mielikuvien ja markkinoinnin kohteena. Acta Universitatis Lapponiensis 91. 332 s.

Maa- ja metsätalousministeriö (2016). Maaseutupolitiikan neuvosto MANE. <https://mmm.fi/mane>

Maamerkit-barometri (2011a). Maamerkit-barometri 2011: Identiteetti. Verkkojulkaisu. Sitra, Helsinki.
<https://www.slideshare.net/Maamerkit/maamerkitbarometri-2011-identiteetti>

Maamerkit-barometri (2011b). Maamerkit-barometri ja Trendianalyysi: Näkemyksiä maaseudun tulevaisuuskuvista, kysyntätarpeista ja kuluttaja-odotuksista. Verkkojulkaisu. Sitra, Helsinki.
<https://www.slideshare.net/Maamerkit/maamerkitbarometri-ja-trendianalyysi-nkemyksi-maaseudun-tulevaisuuskuvista-kysynttarpeista-ja-kuluttajaodotuksista>

Maaseudun ja keskusten vuorovaikutus (1991). Suomen Kunnallisiiton aluepoliittiset julkaisut 7. 56 s.

Maaseudun kehittämisprojekti (1991). Maaseudun kehittämisohjelma. Suomen maaseutupolitiikan tavoitteet, strategiat ja keinot 1990-luvulla. Sisäasiainministeriö, kunta- ja aluekehitysosasto. Moniste 10, elokuu 1991. 396 s.

Maaseutubarometri (2014). Maaseutubarometri 2014. Tutkimusraportti. Pauliina Aho & Juho Rahkonen 17.1.2014. Taloustutkimus Oy.
http://mmm.fi/documents/1410837/1516647/Maaseutubarometri+2014_LOPPURAPORTTI.pdf/3d544033-79ea-453d-9406-4ba37ffdf4aa

- Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi (2009). Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013. Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009. 200 s.
- Mahdollisuuksien maaseutu (2014). Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 9/2014. 93 s.
- Malinen, Pentti, Liisa Kytölä, Heikki Keränen & Reijo Keränen (2006). Suomen maaseututyypit 2006. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 7/2006. 67 s.
- Malmi, Pasi (1995). Kulttuuripalveluiden matkailullinen merkitys. Teoksessa Aho, Seppo & Heli Ilola (toim.): Matkailu alueellisena ilmiönä, 149–159. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Malmsten, Jarmo (2004). Maaseutu mediassa. Maaseudun Uusi Aika 1/2004, 5–19.
- Manninen, Ari (2010). Palveluja vai byrokratiaa? Suomen kunnallishallinto sotien jälkeen. 458 s. Kunnallisan alan kehittämissäatiö, Helsinki.
- Marjamäki, Pirjo (1993). Tingitään valikoiden, laajennetaan harkiten. Muutokset kuntien sosiaali- ja terveystalouksissa vuosina 1993–94. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1993: 33. 44 s.
- Menestyksen eväät (1997). Raportti suomalaisten asenteista 1997. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. 95 s.
- Merivirta, Raija & Laura Yli-Jama (1997). Tiemaisema. Teoksessa Luostarinen, Matti & Anja Yli-Viikari (toim.): Maaseudun kulttuurimaisemat, 114–120. Suomen ympäristö 87.
- Moisio, Antti & Roope Uusitalo (2003). Kuntien yhdistymisten vaikutukset kuntien menoihin. Sisäasiainministeriö, Kuntaosaston julkaisu 4/2003. 72 s.
- Moisio, Sami (2005). Aluepolitiikan muuttuva nomos ja kilpailukykyisen Suomen luominen. Teoksessa Moisio Sami (toim.): Maantiede mun silmäni avaa, maapalloa katselemaan, 23–43. Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja A 171.
- Moisio, Sami (2012a). Suomalaisen aluepolitiikan vuosikymmenet. Poliitikasta.fi.
<http://politiikasta.fi/suomalaisen-aluepolitiikan-vuosikymmenet/>
- Moisio, Sami (2012b). Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään. 357 s. Vastapaino, Tampere.
- Motiva (2010). Selvitys hajautetusta ja paikallisesta energiantuotannosta erilaisilla asuinalueilla. Loppuraportti 12/2010. 58 s.

Myrskylä, Pekka (1999). Väestön kehitys. Teoksessa *Menestys kasaantuu – alueet erilaistuvat. Aluekehityksen suunta 1990-luvulla*, 94–114. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Mäkinen, Kaisa (2012). Pohjois-Pohjanmaan kirkonkylien muuttuva kulttuuriympäristö. Osa I. Oulun yliopisto. Arkkitehtuurin osasto. Julkaisu A 54. 419 s.

Niemi, Jyrki & Jaana Ahlstedt (toim.) (2005). Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2005 – Kymmenen vuotta Euroopan unionissa. MTT Taloustutkimuksen (MTTL) julkaisu 105. 94 s.

Niemi, Jyrki & Jaana Ahlstedt (toim.) (2015). Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2015. 2. korjattu painos. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 25/2015. 99 s.

Niemi, Jyrki & Minna Väre (2017). Suomen maa- ja elintarviketalous 2016/2017. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 17/2017. 88 s.

Niemi, Jyrki, Hannu Linjakumpu & Jussi Lankoski (1995). Maatalouden alueellinen rakennekehitys vuoteen 2005. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 204. 184 s.

Nironen Marika (1997). Jaettu maa sanomalehdissä. Teoksessa Aalto, Seija, Anne Mäntynen, Susanna Shore, Kaisa Koski, Susanna Niinistö & Annukka Varteva (toim.): *Valitut sanat. Media, kieli ja mielikuvat*, 147–170. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Kielen opissa 1.

Nylander Mirja (2007). Maaseudun matkailuelinkeinon eteen tehty valtakunnallinen kehittämistyö 1995–2004 – Maaseutumatkailun teemaryhmän kehittämistyön ensimmäinen vuosikymmen. Teoksessa Vesterinen, Nina (toim.): *Maaseutumatkailun puoli vuosisataa – artikkeleita kehittämisen eri näkökulmista*, 56–85. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 4/2007.

Oesch, Pia (toim.) (2014). Uusiutuvat energialähteet; edistyminen vs. tavoitteet vuoteen 2020. – *Energiateollisuuden näkökulma 19.11.2014*. 34 s. Energiateollisuus ry.

Oksa, Jukka & Pertti Rannikko (1995). Maaseudun muuttuvat merkitykset. *Hyvinvointikatsaus 2/1995*, 2–4.

Palmu, Harri (2011). Seurakuntaliitos jäsenen silmin. Jäsentutkimus rakennemuutosseurakunnissa. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisu 26. 49 s. Verkkajulkaisu.

[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/18493FD7BCEEDF5DC2257E2E0012D4F2/\\$FILE/www26.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/18493FD7BCEEDF5DC2257E2E0012D4F2/$FILE/www26.pdf)

Parempaa palvelua, tehokkaampaa hallintoa (2005). Valtioneuvoston selonteko keskus- alue ja paikallishallinnon toimivuudesta ja kehittämistarpeista. Osa I. Sisäasianministeriön julkaisu 15/2005. 89 s.

Paunikallio, Merja (1997). Kuka jää maaseudulle? Maaseudun nuorten näkemyksiä maaseudusta asuin-, työ- ja elinympäristönä. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. B: 17. 136 s.

Paunikallio, Merja (2002). Maaseutu on arvokas myös kaupunkilaisnuorille. Maaseudun Uusi Aika 3/2002, 72–78.

Pekola-Sjöblom, Marianne (2012). Kuntalaiset kunnallisten palvelujen arvioitsijoina. Tutkimus kuntalaisten mielipiteistä kunnallisista palveluista ARTTU-tutkimuskunnissa vuosina 2008 ja 2011. Paras-ARTTU -ohjelman tutkimuksia 21. 63 s.

Peltonen, Taina (2002). Pienten koulujen esiopetuksen kehittäminen – entisajan alakoulusta esikouluun. Acta Universitatis Ouluensis E 60. 344 s.

Pesonen, Juho, Raija Komppula & Tommi Laukkanen (2009). Kesämatkailijoiden segmentointi. Savonlinnan seutu maaseutumatkailukohteena. Maaseudun Uusi Aika 3/2009, 5–19.

Petäjistö, Leena & Ashley Selby (2014). Luontomatkailu ja virkistyskäyttö yritystoimintana. Teoksessa Tyrväinen, Liisa, Mikko Kurttila, Tuija Sievänen & Seija Tuulentie (toim.): Hyvinvointia metsästä, 129–140. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kirjokansi 90.

Pohjonen, Aulikki (1994). Elintarviketalouden toimintaketju EU-jäsenyytilanteessa. Teoksessa Myhrman, Rolf (toim.): Elintarviketalouden sopeuttaminen EU-kilpailukykyiseksi, 58–70. VATT-keskustelualoitteita 65.

Ponnikas, Jouni, Sirpa Korhonen, Hanna-Mari Kuhmonen, Kari Leinamo, Niklas Lundström, Antti Rehunen & Heli Siirilä (2011). Maaseutukatsaus 2011. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 3/2011. 100 s.

Ponnikas, Jouni, Olli Voutilainen, Sirpa Korhonen & Hanna-Mari Kuhmonen (2014). Maaseutukatsaus 2014. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Alueiden kehittäminen 2/2014. 209 s.

Praski, Leena & Hannu Katajamäki (1990). Vaasan läänin maaseutu teravakaudelta uudelle vuosituhannele. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja B:2. 113 s.

ProAgria (2015a). Kasvutilannekatsaus 28.4.2015 - Kevätkylvöt käynnistyneet Etelä-Suomessa.

<https://www.proagria.fi/ajankohtaista/kasvutilannekatsaus-2842015-kevatkylvot-kaynnistyneet-etela-suomessa-5010>.

ProAgria (2015b). Kasvutilannekatsaus 12.5.2015 - Sateet ja kylmyys viivästyttävät kevätkylvöjä.

<https://www.proagria.fi/ajankohtaista/kasvutilannekatsaus-1252015-sateet-ja-kylmyys-viivastyttavat-kevatkylvoja-5078>.

ProAgria (2015c). Kasvutilannekatsaus 2.6.2015 - Kevätkylvöt edelleen pahasti kesken.

<https://www.proagria.fi/ajankohtaista/kasvutilannekatsaus-262015-kevatkylvot-edelleen-pahasti-kesken-5147>.

ProAgria (2015d). Kasvutilannekatsaus 23.6.2015 - Kasvukausi jäljessä kaksi viikkoa.

<https://www.proagria.fi/ajankohtaista/kasvutilannekatsaus-2362015-kasvukausi-jaljessa-kaksi-viikkoa-5237>.

ProAgria (2015e). Kasvutilannekatsaus 28.7.2015 - Viileä sää hidastanut kasvua pahoin.

<https://www.proagria.fi/ajankohtaista/kasvutilannekatsaus-2872015-viilea-saa-hidastanut-kasvua-pahoin-5363>.

Pro Agria (2015f). Kasvutilannekatsaus 8.9.2015 - Kevätviljojen puinnit vasta alussa. <https://www.proagria.fi/ajankohtaista/kasvutilannekatsaus-892015-kevatviljojen-puinnit-vasta-alussa-5523>.

Pråhl-Ollila, Mia (1995). Nuoret viljelijät maatalouden murroksessa. Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen julkaisuja 1/95. 115 s.

Puhakka, Riikka (2005). Matkailijoiden käsitys matkailun asemasta kansallispuistoissa. Teoksessa Tuulentie, Seija & Jarkko Saarinen (toim.): Kestävät käytännöt matkailun suunnittelussa ja kehittämisessä. Metlan työraportteja / Working Papers of the Finnish Forest Research Institute 20, 6–17. Verkkojulkaisu.

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2005/mwp020.htm>.

Puhakka, Riikka & Ville Salonen (2005). Luontosuhteen muutos ja kalastusmatkailun kehitys Suomessa. Maaseudun Uusi Aika 3/2005, 5–20.

Puustinen, Sari (1998). Kuohuttava kuntaliitos. Tutkimus kolmen kuntaliitoksen edellytyksistä ja esteistä. Acta 89. 174 s.

Rannikko, Pertti (1989). Metsätyömies-pienviljelykylä. Tutkimus erään yhdyskuntatyypin noususta ja tuhosta. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 12. 114 s.

Rannikko, Pertti (1995). Ympäristötietoisuus ja ympäristöristiriidat. Teoksessa Järvikoski Timo, Pekka Jokinen & Pertti Rannikko: Näkökulmia ympäristösosiologiaan, 65–91. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:33.

Rannikko, Pertti (2008). Sivakan metsät avoimina ja suljettuina tiloina. Teoksessa Knuuttila, Seppo, Pertti Rannikko, Jukka Oksa, Tapio Hämynen, Hannu Itkonen, Heidi Kilpeläinen, Mikko Simula, Sinikka Vakimo & Marjaana Väisänen: Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä, 25–59. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1167, Tiede.

Rantamäki-Lahtinen, Leena, Kari Mikko Vesala & Hilikka Vihinen (2013). Mielikuvia, mielipiteitä ja politiikkaa: maaseutubarometri 2011. MTT Raportti 114. 45 s. Verkkojulkaisu.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-487-482-3>

Rantanen Manu, Ilkka Lehtola, Torsti Hyyryläinen & Mervi J. Hiltunen (2012). Palvelujen saavutettavuuden käsite ja ulottuvuudet. Teoksessa Rehunen, Antti, Manu Rantanen, Ilkka Lehtola & Mervi J. Hiltunen (toim.): Palvelujen saavutettavuus muutoksessa. Maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palveluympäristön kehityssuunnat ja uudet mahdollisuudet, 13–21. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, raportteja 88.

Rautelin, Marianne (2016). Valonpilkahdus viljelijän ahdinkoon. Tieto & trendit – talous- ja hyvinvointikatsaus 3/2016. Verkkojulkaisu. <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/178/#tuotantokustannukset>.

Rehunen, Antti & Satu Vesala (2012). Palvelujen ja palvelukeskittymien saavutettavuus. Teoksessa Rehunen, Antti, Manu Rantanen, Ilkka Lehtola & Mervi J. Hiltunen (toim.): Palvelujen saavutettavuus muutoksessa. Maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palveluympäristön kehityssuunnat ja uudet mahdollisuudet, 32–71. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, raportteja 88.

Rehunen, Antti, Manu Rantanen, Ilkka Lehtola & Mervi J. Hiltunen (2012). Pohdinta ja johtopäätökset. Teoksessa Rehunen, Antti, Manu Rantanen, Ilkka Lehtola & Mervi J. Hiltunen (toim.): Palvelujen saavutettavuus muutoksessa. Maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palveluympäristön kehityssuunnat ja uudet mahdollisuudet, 106–113. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, raportteja 88.

Remahl, Tea (2008). Aluepolitiikan yhteiskunnalliset merkitykset ja muutos. Hyvinvointivaltiosta kilpailuvaltioon. Nordia Geographical Publications 37:5. 141 s.

Rissanen, Eija & Miia Mäntylä (2003). Sanoista tekoihin. Maaseudun ja kaupungin käytännön vuorovaikutuksen mahdollisuudet. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti. Julkaisuja 105. 74 s.

Rissanen, Ruut, Antti Rehunen, Hanna Kalenoja, Ossi Ahonen, Tommi Mäkelä, Jarkko Rantala & Markus Pöllänen (2013). ALLI-kartasto. Suomen aluerakenteen ja liikennejärjestelmän kehityskuvan pohjustus. 201 s. Ympäristöministeriö, Helsinki. Verkkojulkaisu.

http://www.tut.fi/verne/wp-content/uploads/ALLI_kartasto_2013.pdf,
<http://hdl.handle.net/10138/42683>

Rosenqvist, Olli (1996) Miksi ja miten maaseutua kannattaa määritellä? Maaseudun Uusi Aika 2/1996, 71–77.

Rosenqvist, Olli (2002). ”Maaseudun” ja ”kaupungin” rakentuminen Tilastokeskuksen taajamamäärittelyyn perustuvassa aluekehikossa. Terra 114:1, 3–12.

Rouhiainen, Vesa (2002.) Suomalaisten maaseutukuvat. Teoksessa Hyyryläinen, Torsti & Hannu Katajamäki (toim.): Muutoksen maaseutu. Artikkelikokoelma, 139–150. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli.

Saartenoja, Antti (2004). Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus alueellisessa kehittämisspolitiikassa. Turun yliopiston julkaisuja C 214. 217 s.

Seppänen, Kari (1995). Mikä on vähennyslaskun tulos? Kuntien koulutoimen säästöt ja niiden vaikutukset. Vaasan yliopisto, Länsi-Suomen taloudellinen tutkimuslaitos. Julkaisu 63. 68 s.

Schmidt-Thomé, Kaisa (2002). ESDP ja kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus – suomalainen näkökulma. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 5/2002. 57 s.

Sievänen, Tuija (1995). Retkeily ja retkeilyreitit – mahdollisuus ekomat-kailulle? Teoksessa Järviluoma, Jari, Jarkko Saarinen & Arja Vasama (toim.): ”Jos metsään haluat mennä...”. Näkökulmia luonnon virkistys- ja matkailukäyttöön, 87–94. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 571.

Sievänen, Tuija & Marjo Neuvonen (2014). Miten suomalaiset virkistäytyvät luonnossa? Teoksessa Tyrväinen, Liisa, Mikko Kurttila, Tuija Sievänen & Seija Tuulentie (toim.): Hyvinvointia metsästä, 21–35. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kirjokansi 90.

Sihvo, Tuire & Markku Lindqvist (1994). Muutossuunnat kunnissa. Tietoja sosiaali- ja terveydenhuollon menoista, säästöistä, rationalisoinnista, priorisoinnista ja karsinnasta lamavuosina 1992 ja 1993. Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES, Raportteja 135. 70 s.

Siiskonen, Pirjo (2000). Maaseutu kaupunkilaisen mielenmaisemassa. Maaseudun Uusi Aika 3/2000, 59–60.

Sillanpää, Keimo, Tommi Ålander, Päivi Pylkkänen, Liisa Kytölä & Reijo Keränen (2012). Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän arviointi. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 2/2012. 143 s.

Siltaniemi, Aki, Anne Perälähti, Anne Eronen, Riitta Särkelä & Pia Londén (2009). Kansalaisbarometri 2009. Suomalaisten arvioita hyvinvoinnista, palveluista ja Paras-uudistuksesta. 296 s. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry., Helsinki.

Silvasti, Tiina (1996). Viljelijöiden ajatukset ja tunteet maatalouden murroksessa. 166 s. Maatalousyrittäjien eläkelaitos, Espoo.

Silvasti, Tiina & Tuija Mononen (2006). Johdanto: näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen elintarviketutkimukseen. Teoksessa Mononen, Tuija & Tiina Silvasti (toim.): Ruokakysymys. Näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen elintarviketutkimukseen, 9–11. Gaudeamus, Helsinki.

Silvennoinen, Harri & Liisa Tyrväinen (2001). Luontomatkailun kysyntä Suomessa ja asiakkaiden ympäristötoiveet. Teoksessa Sievänen Tuija (toim.): Luonnon virkistyskäyttö 2000. Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi. LVVI-tutkimus, 1997–2000. Loppuraportti, 112–127. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802.

Silvennoinen, Harri, Liisa Tahvanainen & Liisa Tyrväinen (1998). Luonto ja maisema lomakohteen vetovoimatekijöinä: maatalo- ja luontomatkailun erityisvaatimukset. Teoksessa Saarinen, Jarkko & Jari Järviluoma (toim.). Kestävyys luonnon virkistys- ja matkailukäytössä. Pallas-symposium 1997, 109–127. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 671.

Sirkkala, Ritva (1995). Kylätoiminnasta sosiaaliseen yrittäjyyteen. Kylä palveluyrittäjänä. Loppuraportti. Helsingin yliopisto. Osuustoimintainstituutti. Julkaisuja 7. 140 s.

Sorsa, Riikka (2005). Paluu luontoon? Erämaapuistot matkakohteina ja luonnon muokkaajina. Teoksessa Ari Aukusti Lehtinen (toim.): Maantiede, tila, luontopolitiikka. Johdatus yhteiskunnalliseen ympäristötutkimukseen, 109–133. Joensuu University Press.

Sosiaali- ja terveysministeriö & Kuntaliitto (2007). Sosiaali- ja terveydenhuolto Paras-toimeenpanosuunnitelmien valmistelussa. STM:n ja Kuntaliiton kuntakirje, muistio ja liite 8.3.2007.

Suomi, eurooppalainen maaseutumaa (1993). Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko eduskunnalle. Lokakuu 1993. 1993 vp – VNS 2. 41 s.

SVT (2003). Maatilatilastollinen vuosikirja 2003. SVT Maa-, metsä- ja kalatalous 2003: 62. 266 s. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus, Helsinki.

SVT (2016a). Suomen virallinen tilasto. Työssäkäynti. Tilastokeskus, Helsinki. Verkkojulkaisu. <http://www.stat.fi/til/tyokay/index.html>

SVT (2016b). Suomen virallinen tilasto. Väestörakenne. Tilastokeskus, Helsinki. Verkkojulkaisu. <http://www.stat.fi/til/vaerak/tau.html>

Tani, Sirpa (1993). Paratiisista Baabeliin: elokuvien kaupungin ja maaseudun myyttiset merkitykset. Teoksessa Karjalainen, Pauli Tapani (toim.): Maantieteen maisemissa. Aiheita kulttuurimaantieteen alalta, 43–55. Joensuun yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede. Tiedonantoja 25.

Toimiva maaseutu (1996). Maaseutuohjelma. Maa- ja metsätalousministeriön asettaman työryhmän ehdotukset ja perustelut. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/1996. 152 s

Toivonen, Tarja (2002). Nuoret ja maaseutu. Näkemyksiä maaseudusta, yrittäjyydestä, osallistumisesta, vaikuttamisesta ja tulevaisuudesta. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. B:28. 124 s.

Turunen, Minna (2000). Maallemuuttajat ja kantaväestö kohtaavat. *Maa-seudun Uusi Aika* 1/2000, 33–39.

Uusitalo, Eero (1994). Maaseutupolitiikan keinot. Elinkeinojen edistäminen maaseudun kehittäjäyhteisöissä. *Kunnallisan alan kehittämissäätiön Väitöskirjasarja* 1. 269 s.

Uusitalo, Eero (1998). Elinvoimaa maaseudulle – miksi, kenelle ja miten? *Maaseutupolitiikan perusteet*. 311 s. Otava, Helsinki.

Uusitalo, Eero (2009). Maaseutu – väliinputoajasta vastuunkantajaksi. *Maaseutupolitiikan itsenäistyminen alue- ja maatalouspolitiikan puristuksessa*. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti. *Julkaisuja* 17. 311 s.

Vallius, Antti (2011). Visuaalinen kulttuuri maaseutumielikuvien tuottajana. *Maaseudun Uusi Aika* 1/2011, 48–60.

Valtakari, Mikko (1999). Maaseutupolitiikka suomalaisessa aluesuunnittelussa. *Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B* 46. 160 s.

Valtioneuvoston periaatepäätös maaseudun kehittämisen tavoitteista. Liitteenä taustamuistio. (1987) *Aluepoliittisia tutkimuksia ja selvityksiä* 2/1987. 39 s.

Valtioneuvoston selonteko kunta- ja palvelurakennemuutuksesta (2009). 110 s. Valtiovarainministeriö, Helsinki.

Vartiainen, Perttu (1999). Alueelliset menestystekijät. Teoksessa *Menestys kasaantuu – alueet erilaistuvat. Aluekehityksen suunta 1990-luvulla*. 115–126. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Vesa, Mikko & Pentti Rahola (2007). Oraitten päälle. MTK talonpojan tukena EU-vuosien eloonjäämistäistossa. 255 s. Otava, Helsinki.

Vihinen, Hilikka (2004). Maaseudun muutos. Teoksessa *Markkola, Pirjo (toim.): Suomen maatalouden historia III. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen*, 402–440. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 914:3.

Viinikainen, Tytti & Sari Puustinen (2000). Kylä kaupungin kyljessä. *Tutkimus maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B* 82. 122 s.

Voutilainen, Olli (2012). Relationship between Agricultural and Rural Development within the Context of the European Union's Common Agricultural Policy: the Case of Finland. *MTT Science* 19. 135 s.

Voutilainen, Olli & Marja-Liisa Tapio-Biström (2007). Paikallisten toimintaryhmien aluetaloudelliset vaikutukset. *MTT, Maa- ja Elintarviketalous* 103. 113 s.

Voutilainen, Olli, Olli Wuori & Toivo Muilu (2012). Eriytyvät alue- ja maatalouden rakenteet Suomessa maaseutunäkökulmasta. MTT Raportti 64. 87 s. Verkojulkaisu.

<http://www.mtt.fi/mtrraportti/pdf/mtrraportti64.pdf>.

Wahlström Erik, Tapio Reinikainen & Eeva-Liisa Hallanaro (1992). Ympäristön tila Suomessa. Gaudeamus, Helsinki. 364 s.

Wuori, Olli & Ari Ylönen (1996). Säästökirja. Kuntien talouskriisi ajan ja alueen ristikudoksessa. Vaasan yliopiston julkaisuja. tutkimuksia 211. Hallintotiede 22. 180 s.

Yksi ovi, monta palvelua (1996). Paikallishallinnon palvelutoimistohanke. Loppuraportti. Sisäasianministeriön julkaisu 3/1996. 15 s.